

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Nika Sušac

**ULOGA PSIHIČKOG NASILJA I
PERCIPIRANE SOCIJALNE PODRŠKE
VEZI U PREDANOSTI INTIMNIM
VEZAMA MLADIH ODRASLIH OSOBA**

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2018.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Nika Sušac

**ULOGA PSIHIČKOG NASILJA I
PERCIPIRANE SOCIJALNE PODRŠKE
VEZI U PREDANOSTI INTIMNIM
VEZAMA MLADIH ODRASLIH OSOBA**

DOKTORSKI RAD

Mentorica: prof. dr. sc. Marina Ajduković

Zagreb, 2018.

University of Zagreb

Faculty of Humanities and Social Sciences

Nika Sušac

**THE ROLE OF PSYCHOLOGICAL
VIOLENCE AND PERCEIVED SUPPORT
FOR THE RELATIONSHIP IN YOUNG
ADULTS' COMMITMENT TO INTIMATE
RELATIONSHIPS**

DOCTORAL DISSERTATION

Supervisor: prof. Marina Ajduković, PhD

Zagreb, 2018

O MENTORICI

Prof. dr. sc. Marina Ajduković zaposlena je kao redoviti profesor u trajnom zvanju na Studijskom centru socijalnog rada, Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Diplomirala je psihologiju i sociologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1980. godine te magistrirala 1982., a doktorirala 1986. godine na Odsjeku za psihologiju, Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Nositeljica je niza kolegija na preddiplomskoj i diplomskoj razini na Studijskom centru socijalnog rada, Studijskom centru za javnu upravu i javne financije te pravnom studiju Pravnog fakulteta u Zagrebu. Pokretač je i voditeljica prvog poslijediplomskog studija iz socijalnih djelatnosti koji se odvija od 2002. godine pod nazivom Poslijediplomski studij iz teorije i metodologije socijalnog rada. Od 2006. godine voditeljica je poslijediplomskog specijalističkog studija iz supervizije i iz psihosocijalnog pristupa u socijalnom radu te Doktorskog studija iz socijalnog rada i socijalne politike. Kao vanjski suradnik sudjelovala je i u radu studija psihologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu te Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Mentorica je brojnih završnih i diplomskih te 14 znanstvenih magistarskih radova, 30 specijalističkih i 20 doktorskih radova. Bila je predstojnica Studijskog centra socijalnog rada te Katedre za teoriju i metode socijalnog rada, a trenutno je predstojnica Zavoda za socijalni rad.

Suradivala je u mnogim domaćim i inozemnim projektima, među kojima se u novije vrijeme ističe vođenje sljedećih projekata na nacionalnoj razini: FP7 projekt *BECAN Balkan Epidemiological Study on Child Abuse & Neglect*, projekt Leonardo da Vinci Multilateral Projects *A European system of Comparability and Validation of supervisory competences*, projekt „Ekonomске teškoće obitelji, psihosocijalni problemi i obrazovni ishodi adolescenata u vrijeme ekonomske krize (FEHAP)“, financiran od Hrvatske zaklade za znanost te „Sustavna podrška obiteljima s djecom: Procjenjivanje i smanjivanje rizika za dobrobit djece“, financiran od strane UNICEF-a i Društva za psihološku pomoć.

Do sada je (CROSBİ baza podataka) objavila 10 autorskih i 9 uredničkih knjiga, 125 radova u časopisima i 66 poglavlja u knjigama.

Od 2009. do 2017. godine bila je predsjednica Matičnog odbora za polje politologije, sociologije, demografije, socijalnih djelatnosti i sigurnosnih i obrambenih znanosti, čija je i dalje članica. Od 1995. godine je glavna i odgovorna urednica časopisa Ljetopis socijalnog rada, koji je pod njezinim vodstvom ušao u sve značajne međunarodne baze podataka (npr. WoS). Osim u nizu domaćih, aktivni je član i uglednih međunarodnih stručnih udruženja kao što su ISPCAN (Međunarodno udruženje za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja djece), IASSW (Međunarodno udruženje škola za socijalni rad) i ANSE (Europsko udruženje nacionalnih organizacija supervizora).

Dobitnica je nekoliko nagrada i priznanja: Nagrada Ramira Bujasa za osobito vrijedno znanstveno djelo za knjigu „Psihosocijalni pristup u grupnom radu“ (1997. godine), Nagrada Hrvatskog psihološkog društva „Marko Marulić“ za osobit doprinos primijenjenoj psihologiji (2003. godine), Grb i pečat grada Hrvatska Kostajnica za doprinos u povezivanju lokalne zajednice (2004. godine), „Godišnja nagrada za promicanje prava djeteta“ Sabora RH za promicanje najboljeg interesa djece u javnoj skrbi (2009. godine) te nagrade Hrvatskog društva za superviziju i organizacijski razvoj „Vrijeme supervizije“ (2018. godine) za doprinos razvoju supervizije u Hrvatskoj.

Zahvaljujem svojoj mentorici prof. dr. sc. Marini Ajduković na velikoj podršci pri izradi ovog doktorskog rada, ali i na konstantnom poticanju mog profesionalnog rasta i razvoja, te članicama povjerenstva prof. dr. sc. Željki Kamenov i izv. prof. dr. sc. Margareti Jelić na korisnim i konstruktivnim povratnim informacijama pri osmišljavanju i provedbi istraživanja. Veliko hvala mojim prijateljima i prijateljicama, kolegama i kolegicama koji su me bodrili i pružali mi podršku tijekom izrade rada te mi pomagali u promišljanju dobivenih rezultata, kao i studentima i studenticama koji su mi pomogli u prikupljanju podataka.

Konačno, hvala mojim roditeljima, koji su me uvijek poticali u svemu i trudili se ostvariti sve moje snove, i Goranu na velikom strpljenju i podršci tijekom vremena koje sam provela u izradi ovog rada.

SAŽETAK

Kvaliteta partnerskih odnosa značajna je za zadovoljstvo i općenito bolju kvalitetu života pojedinaca, ali i za njihovo mentalno i fizičko zdravlje. Stoga je važno ispitati njene različite komponente, poput predanosti i stabilnosti, te saznati što doprinosi njihovom razvoju. Konstrukt predanosti u partnerskim odnosima do sada je u najvećoj mjeri istraživao u okviru Modela ulaganja u odnos, koji je predstavljao teorijsku osnovu i za ovaj rad. U fokusu provedenog istraživanja bile su mlade odrasle osobe, za koje su ranija istraživanja pokazala da su u povećanom riziku za doživljavanje partnerskog nasilja. Pritom je među osobama u intimnim vezama najraširenije psihičko nasilje koje može biti od posebnog značaja za ishode veze. Socijalna okolina i kontekst u kojem se razvijaju partnerski odnosi također mogu imati značajnu ulogu u njihovom razvoju i opstanku. Posebno važnom se u ovom smislu pokazala percipirana socijalna podrška vezi od strane bliskih osoba.

Temeljem navedenog, cilj istraživanja bio je ispitati doprinos psihičkog nasilja u vezi i percipirane socijalne podrške vezi u objašnjavanju predanosti i percipirane stabilnosti partnerskih odnosa. Istraživanje je provedeno na dijadnim podacima prikupljenim korištenjem upitnika samoprocjene, a uzorak se sastojao od 335 mladih odraslih parova. Za potrebe ovog istraživanja prevedeni su i validirani postojeći strani te konstruirani novi mjerni instrumenti. Postavljene hipoteze provjeravane su korištenjem analize traga.

Rezultati su pokazali kako veća učestalost doživljavanja psihičkog nasilja predviđa nižu predanost i percepciju stabilnosti veze kod oba partnera, pri čemu su bili prisutni određeni medijacijski efekti specifični za pojedini spol. Percipirana socijalna podrška vezi predviđa veću predanost i procijenjenu stabilnost veze, a priroda dobivenih efekata razlikuje se za žene i muškarce te ovisno o izvoru podrške. Posebno je važna podrška vezi od strane vlastitih prijatelja, a doprinos podrške partnerove socijalne mreže je veći kod predviđanja navedenih kriterija kod partnerica. Provedeno istraživanje, uz metodološke doprinose, omogućilo je nove spoznaje koje otvaraju mogućnosti za buduća istraživanja, unaprjeđuju teorijsko područje istraživanja predanosti i stabilnosti intimnih veza, a mogu biti značajne i za primjenu u praktičnom radu s osobama u partnerskim odnosima.

Ključne riječi: intimne veze, Model ulaganja u odnos, predanost, stabilnost, psihičko nasilje u vezi, percipirana socijalna podrška vezi, model međuzavisnosti aktera i partnera

SUMMARY

Introduction

Intimate relationships play one of the key roles in an individual's life. They have proved to be important not only for general wellbeing and satisfaction in one's life, but their quality is also predictive for a person's mental and physical health. Therefore it is important to study the potential predictors of relationship quality and stability. One of the determinants that have been extensively studied in this field is relationship commitment. It is a construct that refers to the individual's dedication to the relationship and his or her willingness to continue the current relationship. There are several different theoretical frameworks, with the most prominent being the Tripartite model and the Investment model, which differ in their conceptualization of commitment. While the Tripartite model studies different types of commitment, the Investment model includes some of their determinants as predictors of a general relationship commitment. Specifically, this model posits that relationship commitment is based on relationship satisfaction, investments in the relationship and quality of potential alternatives. Consequentially, higher commitment predicts future relationship stability. Within such framework different predictors have been examined to investigate their potential contribution in the explanation of these constructs, including various individual level variables, relationship characteristics and environmental or social context factors.

On the relationship level communication and conflicts have been in the focus of many studies that proved their importance for couple functioning. The presence of violent communication patterns and relationship violence in general have shown to be important for relationship outcomes, specifically partner satisfaction, commitment and relationship stability. Although there are different views regarding the definition and measurement of relationship violence, as well as its prevalence and gender differences, it seems that they stem from different conceptualizations which focus on different types of partner violence. This study will focus on situational partner violence which is the most widespread and is often mutual. Some studies suggest that the presence of psychological violence might be even more detrimental to partner relationships than other forms of violence, so this topic will be further investigated.

Perceived support for the relationship is one of the contextual variables that have shown to be important for the prediction of relationship commitment in previous studies. When significant

people in one's life accept the partner they have chosen, that acceptance can lead to higher satisfaction in the relationship, increased commitment and ultimately greater relationship stability. On the other hand, if such support is lacking, partners can cease to perceive their relationship as a positive experience. Earlier results indicate that different sources of support for the relationship might not be equally important and that their importance and contribution to relationship perception might change with partner's age. That might be especially important in emerging adulthood, which is the life period that will be in the focus of this study.

The aim of the study was to examine the roles of partner psychological violence and perceived support for the relationship in predicting relationship commitment. Additionally, the goal was to investigate specific roles of various sources of support for the relationship.

Methodology

The study was conducted with a sample of 335 couples, where at least one of the partners was between 18 and 30 years old. Their relationships lasted from 3 months to 11 years, with the average duration being 3 years. Students of psychology and social work were the field researchers and they recruited their friends and acquaintances to participate in the study. Each partner completed their questionnaire separately and their answers were kept anonymous and confidential.

Investment Model Scale was translated into Croatian and used to measure relationship satisfaction, investments, quality of alternatives and commitment. New instruments were constructed for examining the assessment of relationship stability, perceived social support for the relationship and partner violence, based on existing questionnaires in these research fields. These instruments were chosen and validated based on the pilot study that was conducted prior to the main research. The hypotheses were tested using path analysis, with all predicted relations between variables embedded within the Actor-Partner Interdependence Model.

Results

Results confirmed the predictions of the Investment model, with satisfaction, investments and quality of alternatives predicting relationship commitment for both partners. Commitment further predicted perceived relationship stability, while satisfaction and quality of alternatives also had a significant contribution. Longer relationship duration predicted higher commitment.

Experiencing psychological partner violence predicted lower relationship satisfaction and commitment in men, while there was a small but significant effect in predicting higher commitment for women, mediated by their higher investments. These violent behaviours happened rarely but were present in most of the relationships in the sample and they also predicted lower perceived relationship stability for both partners.

Perceived support for the relationship predicted both greater commitment and perceived stability, but the nature of these effects differed for men and women and depending on the source of support. Support obtained from one's own friends proved to be particularly important in predicting relationship satisfaction, commitment and stability, and significant mediation effects were present for both partners. Their own family as a source of support proved to have a larger role in predicting men's relationship outcomes, although it predicted higher investments for both genders. Partner's social network members were significant as sources of support only in predicting women's relationship perceptions.

Conclusion

Mutual dependence of partner variables and some significant partner effects confirmed the need to conduct partner studies using dyadic data sets and analyses. Based on the results, future studies should include psychological partner violence in models predicting relationship dissolution. This shows that the existing models should be expanded to better understand relationship commitment and stability. Future research should also focus on studying relationships in the context of their social environment, which had an important predictive role in this study. Methodological contributions included the development of new instruments and validation of the existing questionnaires in Croatian context, but also the analyses on the dyadic level, which has not been a common practice in Croatia so far. Results obtained in this study

can be used for enhancing theoretical knowledge and be applied in couple counselling and therapy.

Keywords: intimate relationships, Investment model, commitment, stability, psychological partner violence, perceived support for the relationship, Actor-Partner Interdependence Model

SADRŽAJ

UVOD	1
1. Predanost u partnerskim odnosima	2
1.1. Modeli predanosti u partnerskim odnosima	3
1.1.1. Trodijelni model predanosti	4
1.1.2. Model ulaganja u odnos	8
1.2. Održavanje predanosti i posljedice za partnerski odnos	11
2. Prediktori predanosti u partnerskim odnosima	17
2.1. Individualna obilježja partnera	18
2.2. Obilježja partnerskog odnosa	25
2.2.1. Nasilje u partnerskim vezama	28
2.3. Okolinski prediktori	35
2.3.1. Socijalna podrška i percipirana socijalna podrška vezi	37
3. Istraživanja partnerskih odnosa u mladoj odrasloj dobi	42
CILJ	47
PROBLEMI I HIPOTEZE	47
PILOT ISTRAŽIVANJE	50
METODOLOGIJA	52
1. Sudionici	52
2. Postupak	53
3. Obrada podataka	55
4. Instrumentarij	61
4.1. Sociodemografska pitanja i pitanja o intimnoj vezi	61
4.2. Skala Modela ulaganja u odnos	64
4.2.1. Predanost	65
4.2.2. Zadovoljstvo vezom	67
4.2.3. Alternative vezi	69
4.2.4. Ulaganja u vezu	71
4.3. Procjena stabilnosti veze	73
4.4. Percipirana socijalna podrška vezi	75
4.5. Nasilje u vezi	79
4.5.1. Doživljeno psihičko nasilje u vezi	80
4.5.2. Doživljeno fizičko nasilje u vezi	84

REZULTATI.....	87
1. Testiranje hipoteze 1a (predviđanje predanosti na temelju čestine doživljavanja psihičkog nasilja u vezi).....	93
2. Testiranje hipoteze 1b (predviđanje predanosti na temelju čestine psihičkog nasilja u vezi koje doživljava partner).....	95
3. Testiranje hipoteze 2a (predviđanje predanosti na temelju percipirane socijalne podrške vezi).....	96
4. Testiranje hipoteze 2b (predviđanje predanosti na temelju percipirane socijalne podrške vezi koju doživljava partner).....	101
5. Testiranje hipoteze 3a (predviđanje percipirane stabilnosti veze na temelju čestine doživljavanja psihičkog nasilja u vezi).....	105
6. Testiranje hipoteze 3b (predviđanje percipirane stabilnosti veze na temelju čestine psihičkog nasilja u vezi koje doživljava partner).....	107
7. Testiranje hipoteze 4a (predviđanje percipirane stabilnosti veze na temelju percipirane socijalne podrške vezi).....	108
8. Testiranje hipoteze 4b (predviđanje doživljaja stabilnosti veze na temelju percipirane socijalne podrške vezi koju doživljava partner).....	112
RASPRAVA.....	116
1. Čestina doživljavanja psihičkog nasilja u vezi kao prediktor u modelu.....	123
2. Percipirana socijalna podrška vezi kao prediktor u modelu.....	127
3. Ograničenja i doprinosi provedenog istraživanja, preporuke za unaprjeđenje i implikacije rezultata za praktičnu primjenu.....	131
ZAKLJUČAK.....	144
LITERATURA.....	146
PRILOZI.....	168
ŽIVOTOPIS.....	206

UVOD

Međuljudski odnosi i značaj bliskih osoba jedan su od glavnih predmeta istraživanja u psihologiji i njihova uloga vidljiva je u svim sferama ljudskog života. Odnosi s roditeljima u djetinjstvu ključni su za formiranje mnogih aspekata života pojedinca, dok u adolescenciji do izražaja dolazi utjecaj vršnjaka i odnosi s njima važni su za daljnji razvoj osobe. Posebna pažnja unutar tog područja pridaje se partnerskim odnosima, odnosno romantičnim vezama između dvoje ljudi. Znanstvena istraživanja usmjerena su na različite aspekte partnerskih odnosa, od upoznavanja i početne privlačnosti, preko razvoja veze i njenog prekida, različitih karakteristika partnerskih odnosa do posljedica koje oni imaju za život pojedinca. Moglo bi se očekivati da će osobe koje imaju blizak i kvalitetan odnos s partnerom biti sretnije, osjećati se ispunjeno i imati općenito bolju kvalitetu života. No pokazalo se da kvalitetne romantične veze ne doprinose samo osjećajima sreće i zadovoljstva svojim životom, već i mentalnom i fizičkom zdravlju pojedinca (Blair i Holmberg, 2008; Demir, 2010; Whitton i Kuryluk, 2012). Upravo su zato brojna istraživanja usmjerena na prediktore pojedinih komponenata veze koji ju čine kvalitetnom i tako povećavaju i dobrobit partnera u njoj.

S druge strane, mnoge ljubavne veze završavaju prekidom. Takav ishod očekivan je i normativan u razdoblju adolescencije kada se još uvijek razvija identitet i kada mladi tek počinju otkrivati što traže u svojim partnerima i kakva očekivanja mogu imati od intimnih veza. No u današnje vrijeme sve je veći broj prekida i formalnih partnerskih odnosa, što je vidljivo iz porasta broja razvoda u Hrvatskoj tijekom posljednjih petnaestak godina (Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2017a). Broj sklopljenih brakova pak opada u istom tom razdoblju, što je u skladu s činjenicom da sve veći broj mladih ljudi odabire kohabitaciju kao alternativu formalnom obvezivanju i da je prosječna dob stupanja u brak sve viša (Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2017b). Partneri koji nisu svoju vezu zakonski potvrdili, neovisno o tome žive li zajedno ili ne, mogu se suočavati s različitim izazovima poput nedostatka priznanja veze od strane okoline, pritisaka koji proizlaze iz kulture i religije ili nedostatka financijskih sredstava potrebnih za zajednički život i brak (Coy i Miller, 2014). I svakodnevni stresori, međusobne razlike, problemi u komunikaciji i druge prepreke s kojima se parovi suočavaju mogu narušiti njihov odnos i dovesti njegov opstanak u pitanje. Prekid veze može izazvati stres i druge negativne posljedice za partnere, poput osjećaja tuge i ljutnje, smanjenog zadovoljstva životom, povećane depresivnosti i anksioznosti, ali i problema sa spavanjem i zdravljem općenito te problema u svakodnevnom funkcioniranju u drugim

područjima života (Amato, 2000; Field, Diego, Pelaez, Deeds i Delgado, 2009; Rhoades, Kamp Dush, Atkins, Stanley i Markman, 2011; Williams i Dunne-Bryant, 2006). Takve se posljedice mogu javiti nakon svakog prekida, bilo da se radi o bračnim odnosima, kohabitaciji ili „hodanju“. Jedno od glavnih pitanja koje se postavlja u području ljubavnih veza jest što dovodi do njihovog održavanja ili prekida i koje su to komponente veze koje razlikuju parove koji će ostati zajedno od onih koji će s vremenom prekinuti.

Odgovor na to pitanje istraživači su tražili u konceptima poput ljubavi i zadovoljstva vezom jer je logično pretpostaviti da će partneri koji se vole i sretni su zajedno ostati u vezi, a da će oni koji to nisu tu vezu prekinuti. No istraživanja usmjerena samo na takve aspekte partnerskih odnosa ne daju odgovore na pitanja zbog čega ljudi ostaju u vezama u kojima nisu sretni, prekidaju zadovoljavajuće veze ili kako veze opstaju unatoč promjenama koje se s vremenom javljaju u osjećajima prema partneru (Rusbult, Coolsen, Kirchner i Clarke, 2006). Usmjerenost na takva pitanja dovela je do istraživanja pojma predanosti vezi, koji će biti u fokusu ovog rada.

1. Predanost u partnerskim odnosima

Predanost u području partnerskih odnosa odnosi se na posvećenost pojedinca vezi, odnosno njegovu spremnost da nastavi trenutnu vezu. Arriaga i Agnew (2001) navode kako se radi o stanju koje ima tri komponente: afektivnu, kognitivnu i motivacijsku. Afektivna komponenta je psihološka privrženost, koja obuhvaća povezanost koja se javlja među partnerima te osjećaj privrženosti i emocije koje osoba veže uz partnera i njihov odnos. Dugoročna orijentacija, kao kognitivna komponenta predanosti, odnosi se na razmišljanje partnera o zajedničkoj budućnosti i doživljavanje sebe kao dijela para. Motivacijska komponenta je namjera za ustrajnošću, odnosno očekivanje da će se veza nastaviti i namjera pojedinca da ostane u trenutnoj vezi. Sve tri komponente pokazale su se značajnima u predviđanju funkcioniranja parova u vezi te njihovog potencijalnog prekida, pri čemu posebno važnu ulogu ima dugoročna orijentacija (Arriaga i Agnew, 2001; Schoebi, Karney i Bradbury, 2012). Takvi rezultati u skladu su i sa samom percepcijom partnera koji zajedničko planiranje budućnosti i izražavanje osjećaja navode kao glavne pokazatelje vlastite i partnerove predanosti njihovom odnosu (Sibley, 2010). Iako se istraživači slažu da se radi o složenom konstrukt, ne postoji konsenzus o tome koje su to ključne komponente od kojih se predanost sastoji te kakva je priroda njihovih međudnosa. Na primjer, Adams i Jones (1997) navode kako njihovi rezultati sugeriraju da postoje tri

dimenzije predanosti: predanost partneru (supružniku), predanost vezi (braku) i osjećaj zarobljenosti. I drugi autori kao jednu od glavnih odrednica predanosti navode upravo ograničavajuće čimbenike, vanjske faktore koji sprječavaju prekid veze te tako održavaju njenu stabilnost, čak i kada kod partnera ne postoji velika želja za nastavkom veze. Ono što razlikuje pojedine modele predanosti jest to što neki od njih (npr. Levinger, 1965, 1976; Rusbult, 1980a, 1983) na te čimbenike gledaju kao na prediktore predanosti, dok ih drugi smatraju različitim vrstama, odnosno dimenzijama predanosti (npr. Johnson, 1991; Stanley i Markman, 1992). Kao posebna komponenta ponekad se izdvaja i ona moralna, koju pojedini autori vežu uz religioznost (npr. Levinger, 1965), dok ju drugi promatraju šire, kao moralnu obvezu koju pojedinac osjeća prema partneru, vezi i održavanju vlastitih obećanja (npr. Johnson, 1991).

Očigledno je da među autorima postoje velike razlike u samom definiranju pojma predanosti, što onda dovodi i do razlika u njegovoj operacionalizaciji i identifikaciji potencijalnih uzroka i posljedica. Arriaga i Agnew (2001) naglašavaju kako se pojedine definicije razlikuju i u tome smatraju li predanost uzrokom postojanosti odnosa koji je definiran u terminima razloga za održavanje veze ili psihološkim stanjem koje se ne može definirati samo kao suma razloga za ostanak u vezi. S obzirom na različite ishodišne točke, razvijeni su različiti modeli za konceptualizaciju pojma predanosti.

1.1. Modeli predanosti u partnerskim odnosima

Kao što je ranije navedeno, većina modela međusobno se razlikuje s obzirom na to kako gledaju na strukturu predanosti. No kada se govori o teorijskim modelima koji se bave razvojem predanosti u partnerskim odnosima, treba spomenuti i modele usmjerene na procese među partnerima. Jedan od prvih takvih modela je Dijalektički model (Brickman, Dunkel-Schetter i Abbey, 1987) koji na potpuno drugačiji način konceptualizira predanost. Radi se o modelu koji razvoj predanosti promatra kao dijadni proces koji se odvija kroz pet faza tijekom kojih je doživljaj vlastite predanosti vezi različit. Partneri se tijekom vremena suočavaju sa stresorima i krizama u vezi, integriraju pozitivne i negativne aspekte veze te se na taj način njihova veza razvija. Na sličan način procesom koji se događa među partnerima bavili su se i Ballard-Reisch i Weigel (1999). Navedeni autori predložili su model koji predanost promatra kao dinamičan interaktivni proces u kojem ključnu ulogu igra komunikacija među partnerima. Radi se o modelima koji se, umjesto na strukturu, prediktore i ishode predanosti, usmjeravaju na procese među partnerima, njihovu komunikaciju, ponašanja i doživljaj veze koji iz toga proizlazi. Iako postoje i noviji pokušaji razrađivanja ideje promatranja predanosti kao procesa (npr.

Thompson-Hayes i Webb, 2004) te takvi modeli vjerojatno realnije odražavaju dinamiku odnosa među partnerima, teško je empirijski provjeravati njihovu utemeljenost. Stoga se većina postojećih modela može nazvati strukturalnima, a oni koji su imali najveći utjecaj na razvoj teorije i provedena istraživanja bit će opisani u nastavku.

Jedan od prvih modela koji se bavio predviđanjem predanosti koristio je termin „kohezivnost“ za imenovanje veze koja postoji između partnera i određuje postojanost njihovog odnosa. Radi se o Modelu kohezivnosti (Levinger, 1965, 1976), razvijenom u okviru istraživanja razvoda nasuprot stabilnosti braka, koji pretpostavlja postojanje triju vrsta čimbenika koji predviđaju kohezivnost braka: privlačenja, barijera i alternativnih privlačenja. Privlačenja predstavljaju sile koje partnera održavaju u vezi, poput osjećaja partnerstva, seksualnog zadovoljstva, partnerovih prihoda i socijalnog statusa. S druge strane, alternativna privlačenja odnose se na sile koje pojedinca privlače alternativnim partnerima ili pak životu izvan romantične veze. Barijere su u originalnom modelu predstavljale sile koje osobu sprječavaju da prekine vezu, poput osjećaja obveze, straha od neodobravanja okoline, religijskih uvjerenja, prisutnosti djece i materijalne ovisnosti o partneru, a naknadno su u model dodane i alternativne barijere koje pojedinca sprečavaju da prekine neku drugu obvezu, poput bivših partnera ili karijere, i time smanjuju kohezivnost partnerskog odnosa (Levinger, 1999). Glavni doprinos ovog modela bilo je upravo uzimanje u obzir barijera prekidu veze, koje objašnjavaju zbog čega partneri koji bi željeli prekinuti ostaju zajedno (Bradbury i Karney, 2010). Takve barijere pokazale su se značajnima u predviđanju funkcioniranja partnerskog odnosa, pri čemu su pojedinci koji ih percipiraju u većoj mjeri manje spremni aktivno se suočavati s problemima u vezi (Frye, 2011). Iako su ideje pretpostavljene ovim modelom korištene u nekim istraživanjima, ne radi se o modelu koji je višestruko provjeren te su u okviru istraživanja predanosti drugi modeli zadobili veću pažnju istraživača. Treba napomenuti da postoji niz pokušaja da se izdvoje različite vrste predanosti ili da se postojeći modeli prošire dodavanjem varijabli, no dva su temeljna sveobuhvatna modela u ovom području istraživanja Trodijelni model (Johnson, 1973, 1991) i Model ulaganja u odnos (Rusbult, 1980a, 1983).

1.1.1. Trodijelni model predanosti

Johnson (1973) je u počecima svog istraživanja predanosti naglašavao da uz osobnu predanost partneru i vezi, koja obuhvaća osjećaje i kognicije, treba ispitivati i bihevioralnu te socijalnu predanost, koja se odnosi na utjecaje okoline na partnerski odnos. Njegov pogled na predanost uvelike se razlikuje od teorija koje su razvili Levinger (1965) i Rusbult (1980a) jer ne

podrazumijeva postojanje nekog nadređenog generalnog faktora predanosti. Naime, iako se istraživači slažu da je predanost složen konstrukt, mnogi modeli promatraju ga i mjere kao jednodimenzionalnog, odnosno podrazumijevaju postojanje opće predanosti vezi. Johnson, Caughlin i Huston (1999) pak smatraju da je takva operacionalizacija zapravo mjera osobne predanosti te da druge vrste predanosti čije postojanje pretpostavljaju zapravo nisu zastupljene u takvim mjerama.

U svom kasnijem razvoju modela Johnson (1991, 1999) je pretpostavio da postoje tri vrste predanosti u vezi: osobna, moralna i strukturalna. Prve dvije vrste osoba doživljava internalno i posljedica su stavova i vrijednosti, dok se treća doživljava kao eksternalna i ovisi o različitim ograničenjima zbog kojih je cijena prekida veze za tu osobu prevelika (Johnson, 1999). Osobna predanost odnosi se na želju pojedinca da ostane u vezi i na nju utječu tri komponente: privlačnost koju osoba osjeća prema partneru, privlačnost prema samoj vezi i razvoj identiteta pojedinca kao člana para. Iako privlačnost prema partneru i prema vezi mogu biti međusobno visoko povezane, ne radi se nužno o istom fenomenu. Primjer koji daju Johnson i suradnici (1999) je kada je nekome jako privlačan njegov partner koji se istovremeno u vezi ponaša na neprihvatljiv način. Moralna predanost je osjećaj da bi pojedinac trebao ostati u vezi. Na ovu vrstu predanosti utječu vrijednosti vezane uz moralnost prekidanja nekih vrsta odnosa, poput na primjer braka. Nadalje, ova komponenta uključuje i osjećaj moralne obaveze prema partneru i drugim osobama na koje ta veza utječe, poput zajedničke djece, te vjerovanje o važnosti osobne dosljednosti, koje dovodi do osjećaja obaveze da je određenu vezu potrebno nastaviti. Strukturalna predanost podrazumijeva osjećaj osobe da mora ostati u vezi jer je ograničena okolinskim čimbenicima ili postoje neke prepreke prekidanju tog odnosa. Johnson (1991) smatra da je ova vrsta predanosti manje izražena, odnosno da ju pojedinci manje osjećaju, ako su preostale dvije vrste predanosti visoke, no kada one opadnu, strukturalna predanost postaje važnija. Ona se sastoji od četiri komponente (Johnson, 1999), a to su: alternative, socijalni pritisak, postupci i procedure koje prekid zahtijeva te nepovratna ulaganja. Javlja se kada osoba u vezi moguće alternative percipira lošijima, pri čemu se alternative odnose na širi pojam od potencijalnih partnera te obuhvaćaju i npr. ekonomsku situaciju, stanovanje i zaposlenost. Socijalni pritisak na pojedinca da ostane u vezi također može utjecati na strukturalnu predanost, ukoliko taj pritisak vrše ljudi do čijeg mu je mišljenja stalo. Uz to, ukoliko osoba postupak prekida vidi kao težak (jer uključuje zakonske procedure, podjelu imovine, preseljenje i slično), to predstavlja prepreku prekidu veze. I naposljetku, ukoliko je netko uložio mnogo vremena i resursa u vezu, tada njen prekid može vidjeti kao gubitak tih resursa te zbog toga osjećati

strukturalnu predanost toj vezi. Dakle, prema ovom modelu osobe ostaju u vezi iz tri razloga: jer to žele (osobna predanost), jer imaju osjećaj da bi trebali ostati u vezi (moralna predanost) i jer imaju osjećaj da to moraju (strukturalna predanost) (Johnson, 1999).

Rezultati istraživanja koja su provjeravala navedene ideje uglavnom su dali podršku pretpostavkama modela. Iako su Adams i Jones (1997) predložili postojanje donekle različitih dimenzija (predanost partneru, predanost vezi i osjećaj zarobljenosti), zaključili su da njihovi rezultati ukazuju na postojanje tri dimenzije predanosti braku koje među postojećim teorijama najbolje odgovaraju onima pretpostavljenim Trodijelnim modelom, jer ono što oni nazivaju predanošću vezi zapravo uključuje moralne, religijske i normativne aspekte predanosti. Johnson i suradnici (1999) su u istraživanju s bračnim parovima utvrdili kako su osobna, moralna i strukturalna predanost međusobno nisko povezane, što ide u prilog pretpostavci o postojanju tri različite vrste predanosti. Nadalje, mjeru opće predanosti je, prema očekivanjima, moguće objasniti na temelju osobne predanosti, dok preostale dvije vrste ne pridonose značajno objašnjenju varijanci. Pojedine vrste predanosti u njihovom su istraživanju bile većinom povezane sa svojim pripadajućim pretpostavljenim komponentama te su povezanosti osobne, moralne i strukturalne predanosti s drugim varijablama, poput religioznosti i zadovoljstva životom, bile različite, što također ukazuje na to da se radi o tri različita konstrukta. I u drugim istraživanjima u okviru kojih su mjerni instrumenti proizašli iz ovog modela unaprjeđivani i validirani (Brandau-Brown i Ragsdale, 2008; Rodrigues i Lopes, 2015a) potvrđena je pretpostavljena trofaktorska struktura predanosti. Kapinus i Johnson (2002), potvrdili su i različite povezanosti triju vrsta predanosti sa spolom i fazama životnog ciklusa obitelji. U prilog ovom modelu idu i istraživanja veza na daljinu, gdje se pokazalo da je za održavanje takvih veza najvažnija moralna, a ne osobna predanost (Lydon, Pierce i O'Regan, 1997). Važnost razlikovanja između moralne i strukturalne predanosti naglasili su Oswald, Goldberg, Kovalanka i Clausell (2008) u svom istraživanju sa sudionicima homoseksualne orijentacije. U tom istraživanju strukturalna predanost operacionalizirana je u terminima pravnih veza među partnerima, dok je moralna predanost ispitivana činjenicom jesu li partneri imali neki oblik ceremonije, odnosno vjenčanja, kao potvrdu svoje veze. Prediktori za ove dvije vrste predanosti međusobno su se razlikovali, što daje daljnju podršku istraživanjima različitih vrsta predanosti umjesto korištenja opće mjere.

I rezultati koje su dobili Stanley i Markman (1992) idu u prilog postavkama Trodijelnog modela. Oni u svom radu govore o dvije vrste predanosti: osobnoj i ograničavajućoj. Osobna

predanost odnosi se na želju pojedinca, i uz to vezana ponašanja, da ostane u vezi, ali i da tu vezu poboljšava, unapređuje i ulaže u nju za dobrobit sebe i svog partnera. Ograničavajuća predanost odnosi se na unutarnje ili vanjske pritiske koji otežavaju partneru da napusti vezu. Dobiveni rezultati ukazali su na opravdanost razlikovanja tih dviju vrsta predanosti, no u svom radu autori su ispitivali i moralnu prihvatljivost razvoda od strane sudionika kao potencijalnu odrednicu predanosti. Iako su Stanley i Markman (1992) tu skalu na kraju svrstali pod mjere ograničavajuće predanosti, faktorska struktura njihovog instrumenta jasno je pokazivala da se radi o odvojenom, trećem faktoru, koji odgovara ideji postojanja moralne predanosti. U skladu s njihovom odlukom je pak nalaz da žene u velikoj mjeri predanost doživljavaju kao percipirana ograničenja, u što su svrstana i neka obilježja moralne predanosti, poput religijskih uvjerenja (Stark, Kirk i Bruhn, 2012). Kasnija istraživanja potvrdila su da su doživljaji veze i partnerska ponašanja zaista različiti ovisno o međusobnom djelovanju osobne predanosti i doživljaja ograničenja prekidu (Frye, McNulty i Karney, 2008; Knopp, Rhoades, Stanley i Markman, 2015). U daljnjem razvijanju modela Rhoades, Stanley i Markman (2010) usmjerili su se na produblјivanje konstrukta ograničavajuće predanosti koji su podijelili na tri aspekta. Percipirana ograničavajuća predanost je ona koja uključuje čimbenike koje partneri procjenjuju, a mogli bi biti važni za nastavak veze, poput alternativa, socijalnih pritisaka ili doživljaja da je mnogo uloženo u vezu, te je to ograničavajuća predanost koja se uglavnom proučavala u istraživanjima. Materijalna ograničenja su dosadašnja ulaganja u vezu koja djeluju u smjeru njenog nastavljanja te kojih partneri mogu, ali i ne moraju biti svjesni. Ovaj se aspekt ograničenja može objektivnije ispitivati, a uključuje, na primjer, zajedničku imovinu, kredite i planove za budućnost. Treća komponenta je osjećaj ograničenja zbog vanjskih pritisaka. Odnosi se na osobnu procjenu o tome koliko ulaganja i zapreke prekidu utječu na to hoće li se veza nastaviti ili ne. Ovaj aspekt ograničavajuće predanosti može imati drugačije posljedice od preostala dva, predviđajući prekid umjesto nastavka veze. Naime, iako ograničenja mogu vezati partnere jedno za drugo, doživljaj da ih te prepreke prekidu sputavaju i da su jedino što ih drži u vezi može smanjiti njihov utjecaj na pojedinca. U provedenom istraživanju autori (Rhoades i sur., 2010) su potvrdili svoje pretpostavke i pokazali da svaki od aspekata predanosti zasebno predviđa stabilnost veze, i to u predviđenim smjerovima. Iako su i takvi rezultati uglavnom u skladu s Trodijelnim modelom, ukazuju na moguću potrebu njegovog proširivanja i uvođenja dodatne komponente strukturalne predanosti koja bi uključila doživljaj ograničenja ili osjećaj zarobljenosti, kako ga nazivaju Adams i Jones (1997).

Najnoviji pokušaj podjele vrsta predanosti vidljiv je u radu nekih autora (Frank i Brandstätter, 2002; Strachman i Gable, 2006) koji pretpostavljaju da je predanost cilj i da ga stoga reguliraju dimenzije približavanja, odnosno privlačenja, i izbjegavanja. U skladu s tim, smatraju da postoje dvije vrste predanosti, približavajuća i izbjegavajuća, pri čemu je prva povezana sa željom za nagradama koje proizlaze iz veze, a druga predstavlja želju da se izbjegnju gubici i negativne posljedice vezane uz prekid veze. Iako je teorijsko polazište drugačije, te se dvije dimenzije sadržajno uvelike preklapaju s osobnom i strukturalnom, to jest ograničavajućom predanošću, koje su pretpostavljene u ranije opisanim modelima. Ovakve pretpostavke do sada nisu mnogo provjeravane, no postojeća istraživanja ukazuju na njihovu empirijsku utemeljenost (Frank i Brandstätter, 2002).

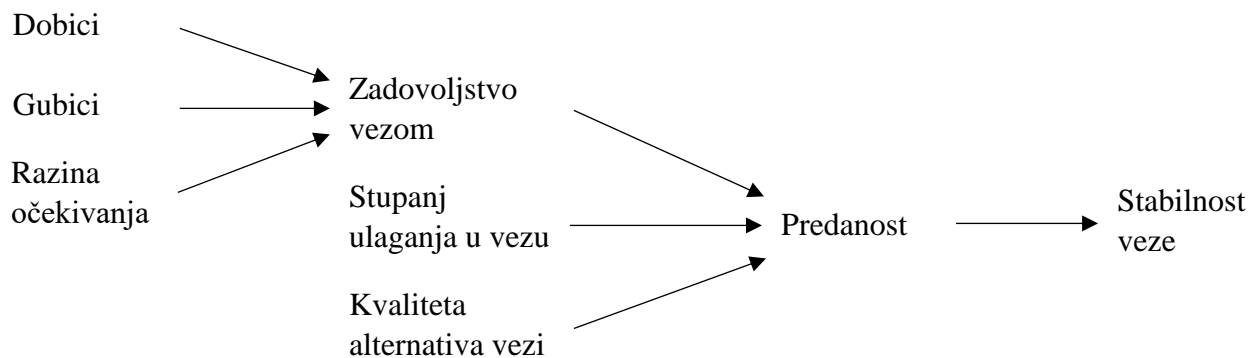
Navedeni rezultati upućuju na postojanje nekoliko vrsta predanosti koje obuhvaćaju različite aspekte partnerskog odnosa i na različit način funkcioniraju u održavanju njegove stabilnosti. Johnson (1999; str. 73.) u svom radu poziva i druge istraživače da „kažu ne globalnoj predanosti“. Unatoč tome, kao i interesu istraživača za ovakav pogled na konceptualizaciju predanosti, najviše istraživanja u ovom području ipak je provedeno u okviru Modela ulaganja u odnos.

1.1.2. Model ulaganja u odnos

Model ulaganja u odnos razvili su Caryl Rusbult i suradnici (1980a, 1983), a osnovne postavke modela proizlaze iz Teorije socijalne razmjene (Kelley i Thinaut, 1959, 1978; prema Miller, Perlman i Brehm, 2007). Radi se o teoriji koja pretpostavlja da ljudi u svojim socijalnim odnosima pokušavaju dobiti najbolje moguće ishode. Ovu verziju Teorije socijalne razmjene autori nazivaju i Teorijom međuzavisnosti (Kelley i Thinaut, 1959, prema Bradbury i Karney, 2010), kako bi naglasili da ponašanja jednog partnera utječu na ishode kod drugog. Ključnu ulogu u ovoj teoriji igraju dobiti, gubici i razina očekivanja. Osjećaji koje ljudi imaju vezano uz svoje odnose s drugima ovise o njihovim percepcijama dobitaka i gubitaka u tim odnosima. Dobici se odnose na sve moguće načine na koje određeni odnos može zadovoljiti potrebe i želje pojedinca, uključujući materijalne i socijalne nagrade, dok gubici podrazumijevaju sve ono što osoba ne može ostvariti zbog toga što je u tom odnosu. Zadovoljstvo vezom ovisi o omjeru dobitaka i gubitaka, ali i o njegovoj usporedbi s razinom očekivanja koju pojedinac ima od odnosa. Ta razina očekivanja ovisi o prethodnim iskustvima s bliskim odnosima i objašnjava zbog čega pojedinci koji imaju jednake omjere dobitaka i gubitaka u vezi doživljavaju različite razine zadovoljstva. No autori smatraju da za opstanak veze nije bitno samo zadovoljstvo, već

uvode pojam zavisnosti u vezi (eng. *dependency*; Kelley i Thinaut, 1959, prema Bradbury i Karney, 2010) koji, osim o zadovoljstvu, ovisi i o očekivanjima od alternativne veze. Ako osoba vjeruje da bi u drugom odnosu ili da nije u vezi imala više dobitaka i manje gubitaka, zavisnost o trenutnoj vezi se smanjuje. Utjecaj ove teorije vidljiv je i u Levingerovom modelu (1965, 1976), koji je dodao i pojam barijera prekidu, kao što je ranije opisano.

Rusbult (1980a, 1983) je, na tragu Levingerove ideje barijera prekidu, proširila postojeću teoriju razvojem Modela ulaganju u odnos, koji sadrži elemente ulaganja u vezu i posljedični osjećaj predanosti. Prema tom modelu (Slika 1), predanost u vezi je ključna za stabilnost, odnosno prekid ili održavanje romantične veze.

Slika 1. Model ulaganja u odnos (prema Rusbult, 1983)

Partneri koji iskazuju veću predanost vjerojatnije će ostati u vezi i dugoročno imati veće šanse da veza uspije. Model ulaganja u odnos pretpostavlja da predanost u vezi ovisi o nekoliko varijabli: zadovoljstvu vezom, stupnju ulaganja u vezu i percepciji kvalitete alternativa. Osobe koje su zadovoljnije vezom, bit će i predanije, pri čemu njihovo zadovoljstvo ovisi o percipiranom omjeru dobitaka i gubitaka te razini očekivanja od tog odnosa. Ukoliko partner percipira da u vezi ima mnogo dobitaka, malo gubitaka te ako su njegova očekivanja od veze niska, doživljavat će veće zadovoljstvo tom vezom. Nadalje, partneri će biti predaniji što većima percipiraju svoja dosadašnja ulaganja u vezu, koja mogu biti intrinzična (npr. vrijeme uloženo u razvoj veze, emocije) i ekstrinzična (poput imovine, zajedničkih prijatelja i aktivnosti). Treća varijabla koja utječe na predanost u vezi je kvaliteta alternativa. Pojedinci koji smatraju da imaju bolje alternative (bila to mogućnost kvalitetnije veze s nekom drugom osobom, ulaganje resursa u druge odnose, poput prijateljstava, ili vjerovanje da bi im bilo bolje samima) manje su predani vezi u kojoj se trenutno nalaze (Rusbult, 1983). Sve navedene varijable zajednički djeluju na stupanj predanosti u romantičnoj vezi i posredno na stabilnost

veze te ih pri predviđanju predanosti i stabilnost veze treba sve uzeti u obzir. Tako u vezama često postoje razdoblja u kojima su jedan ili oba partnera nezadovoljni ili u iskušenju zbog privlačnih alternativa vezi, no to ne dovodi nužno do prekida veze te, iako može doći do smanjenja predanosti, veza može opstati zbog djelovanja drugih komponenata, poput ulaganja u vezu (Miller i sur., 2007).

Većina istraživanja koja su se bavila provjerom postavki Modela ulaganja u odnos potvrdila su pretpostavljene veze među njegovim komponentama. Sama Rusbult (1983) započela je svoja istraživanja s mladima u romantičnim vezama, no kasnija istraživanja potvrdila su njene pretpostavke i kada su sudionici bili bračni parovi (Impett, Beals i Peplau, 2001-2002) te kada se radilo o homoseksualnim parovima (Beals, Impett i Peplau, 2002; Duffy i Rusbult, 1986). Rusbult, Drigotas i Verette (1994; prema Le i Agnew, 2003) navode kako povezanost između predanosti i njenih odrednica (zadovoljstva, alternative i ulaganja) obično varira između 0,30 i 0,70, pri čemu one zajedno objašnjavaju od 50% do 90% varijance predanosti. Kako bi ispitali te tvrdnje, Le i Agnew (2003) proveli su meta-analizu, koristeći podatke iz 52 istraživanja u kojima su korištene mjere navedenih varijabli. Njihovi rezultati pokazali su da su pretpostavljene odrednice predanosti s njom umjereno povezane (od 0,46 do 0,68), pri čemu se najvećom pokazala povezanost između zadovoljstva i predanosti, dok su alternative i ulaganja bili podjednako povezani s predanošću. Uz to, pokazalo se da su te komponente i međusobno povezane, u smjeru koji je pretpostavljen modelom. U skladu s navedenim, zadovoljstvo u vezi bilo je najbolji prediktor predanosti, no svaka od komponenata objašnjavala je zasebno značajan udio varijance te je 61% varijance predanosti objašnjeno postavljenim modelom. Treba napomenuti da su u ovu analizu bile uključene i studije koje su se bavile i drugim područjima predanosti, a ne samo romantičnim vezama, no autori navode kako su dobivene korelacije pojedinih komponenata modela s predanošću čak i više (od 0,48 do 0,71) ako se u obzir uzmu samo ona istraživanja koja su se bavila parovima. Također, pokazalo se da je predanost značajan prediktor prekida, kao indikatora stabilnosti veze. U longitudinalnom istraživanju koje je provela Rusbult (1983) kod pojedinaca koji su ostali u vezi su se tokom vremena povećali dobici, zadovoljstvo, ulaganja i predanost te donekle i gubici, a kvaliteta alternativa se smanjila. S druge strane, kod onih koji su prekinuli vezu došlo je do velikog povećanja gubitaka, malog povećanja dobitaka, opadanja zadovoljstva, porasta kvalitete alternativa te smanjenja ulaganja i predanosti. Takvi rezultati u skladu su s predviđanjima Modela ulaganja u odnos. Meta-analizom istraživanja stabilnosti utvrđeno je kako je predanost jedan od najboljih prediktora prekida, odnosno ostanka u vezi, te da su zadovoljstvo, ulaganja i kvaliteta alternativa također

značajni prediktori (Le, Dove, Agnew, Korn i Mutso, 2010). No, iako su ti rezultati dali podršku Modelu ulaganju u odnos, istraživanja (Bui, Peplau i Hill, 1996; Impett i sur., 2001-2002) su pokazala kako je na temelju mjera predanosti objašnjeno tek između 10% i 20% varijance stabilnosti veze, dok su u meta-analizi Le i Agnew (2003) pokazali da povezanost predanosti i ostanka u vezi iznosi 0,47, što ukazuje na postojanje velikog dijela varijabiliteta koji nije objašnjen ovim modelom. Nadalje, postoje i neka istraživanja čiji rezultati nisu bili u skladu s pretpostavkama Modela ulaganja u odnos, poput onog koje su proveli Lloyd, Cate i Henton (1984), gdje se pokazalo da zadovoljstvo nije predviđalo stabilnost veze kada se kontroliralo njeno trajanje. S druge strane, model je dobio podršku u rezultatima brojnih istraživanja i to ne samo u području romantičnih veza, već i u istraživanjima predanosti u drugim područjima, poput predanosti poslu (Farrell i Rusbult, 1981; Rusbult i Farrell, 1983), prijateljskim odnosima (Branje, Frijns, Finkenauer, Engels i Meeus, 2007; Rusbult, 1980b), odnosima s kućnim ljubimcima (Baker, Petit i Brown, 2015), parasocijalnim odnosima (Branch, Wilson i Agnew, 2013) i predanosti različitim aktivnostima, poput sporta (Carpenter i Scanlan, 1998) i igranja kompjuterskih igrica (Uysal, 2016). U području partnerskih odnosa daljnju podršku ovom modelu daju rezultati koji ukazuju na to da on podjednako dobro predviđa ishode u predanosti i stabilnosti veze za oba spola (Le i Agnew, 2003; Sanderson i Kurdek, 1993), za sudionike različite rasne pripadnosti (Le i Agnew, 2003; Sanderson i Kurdek, 1993), za osobe u partnerskim vezama, „usputnim“ vezama („prijatelje s povlasticama“) i one u braku te neovisno o duljini trajanja veze (Le i Agnew, 2003; Vanderdrift, Lehmler i Kelly, 2012).

1.2. Održavanje predanosti i posljedice za partnerski odnos

Jedna od najvažnijih posljedica predanosti (Rusbult, i sur., 2001; prema Miller i sur., 2007) jest da ona navodi ljude da nastave svoju vezu, koristeći različite kognitivne i bihevioralne mehanizme za njeno održavanje. Među kognitivnim mehanizmima jedan od najvažnijih je kognitivna međuzavisnost koja predstavlja mentalno stanje u kojem osobe u partnerskom odnosu razvijaju pluralističku sliku o sebi (Agnew, Van Lange, Rusbult i Langston, 1998). Naime, veća predanost u vezi povezana je s češćom spontanom upotrebom zamjenice „mi“, većim percipiranim jedinstvom između sebe i partnera te je partnerima u većoj mjeri veza središnja stvar u životu. Longitudinalno istraživanje (Agnew i sur., 1998) kognitivne međuzavisnosti i predanosti pokazalo je kako ta dva koncepta ovise jedan o drugome te kako rezultati na jednom od njih predviđaju promjene do kojih će doći tijekom vremena u drugom konceptu. Radi se o fenomenu koji bi mogao biti specifičan za romantične veze jer kod prijateljstava većinom nema povezanosti između kognitivne međuzavisnosti i predanosti. Takvi

kognitivni mehanizmi zavisnosti o partneru i vezi posebno su vidljivi kod parova u vezama na daljinu, gdje se pokazalo da oni koji iskazuju veću predanost istodobno pokazuju veće znakove da im nedostaje partner, poput tuge, osjećaja nepotpunosti, razmišljanja o partneru i želje da budu s partnerom (Le i sur., 2008).

Jedan od mehanizama za održavanje veze su i pozitivne iluzije, koje se odnose na idealiziranje partnerovih osobina (kako osobina ličnosti, tako i fizičkih osobina). U nizu istraživanja pokazalo se da su one pozitivno povezane sa zadovoljstvom u vezi i kvalitetom veze (Murray, Holmes i Griffin, 1996, 2003; Swami, Stieger, Haubner, Voracek i Furnham, 2009). Predaniji pojedinci također iskazuju i više pozitivnih iluzija vezanih uz seksualni aspekt njihove veze te ga smatraju boljim nego što je to u drugim vezama (de Jong i Reis, 2015). Slično tomu, kod partnera u romantičnim vezama se javlja i uvjerenje o superiornosti njihove veze, odnosno vjerovanje da je njihova veza bolja od drugih. Predanost u vezi pozitivno je povezana s takvim uvjerenjima, koja pak predviđaju stabilnost veze u budućnosti (Rusbult, Van Lange, Wildschut, Yovetich i Verette, 2000). Ona također pomaže održavanju pozitivnog mišljenja o svom partneru i vezi. Naime, Arriaga, Slaughterbeck, Cappelz i Hmurovic (2007) proveli su eksperimentalno istraživanje čiji su rezultati pokazali da primanje negativnih informacija o partnerovim osobinama dovodi do smanjenja zadovoljstva vezom kod pojedinaca čija je predanost niska, ali ne i kod onih čija je predanost visoka. Značajnim za dobrobit i stabilnost veze pokazao se i Michelangelov fenomen, koji se odnosi na mijenjanje osobe prema postizanju idealnog ja djelovanjem partnerovih percepcija te osobe i ponašanja prema njoj. Ukoliko partner vidi pojedinca boljim nego što on vidi sam sebe i ponaša se u skladu s time, takvo ponašanje služi kao poticaj prema ostvarivanju vlastitih ideala te pridonosi dobrobiti i stabilnosti veze (Drigotas, Rusbult, Wieselquist i Whitton, 1999; Rusbult, Finkel i Kumashiro, 2009).

Kao jedna od glavnih odrednica predanosti, u njenom održavanju važnu ulogu igraju i potencijalne alternative. Pokazalo se da je predanost povezana s umanjivanjem vrijednosti privlačnih alternativa, zbog čega su osobama koje su predane u vezi takvi potencijalni partneri manje privlačni od onih koje imaju. Osobe čija je predanost u vezi visoka umanjivat će privlačnost osoba koje su potencijalna prijatnija njihovoj vezi (Rodrigues, Lopes i Kumashiro, 2017), i to u većoj mjeri kada se radi o većoj prijatniji, odnosno o privlačnijim alternativnim partnerima (Johnson i Rusbult, 1989). Ukoliko su osobe predane u vezi, potencijalni partneri koji bi predstavljali alternative trebaju imati znatno više poželjnih osobina da bi ih uspješno

preoteli trenutnim partnerima (Davies i Shackelford, 2017). Pojedinci čija je predanost u vezi visoka ne samo da percipiraju manju kvalitetu alternativa, već se čini da se, kao posljedica predanosti, javlja i manje obraćanje pažnje na moguće alternativne partnere. Istraživanja su potvrdila da su osobe koje su zadovoljnije i predanije u vezi manje sklone obraćati pažnju na poželjne alternative te je ta sklonost, ukoliko je bila izraženija, bila značajan prediktor prekida veze (Miller, 1997, Niehuis, 2005). Ukoliko pak osobe doživljavaju da njihovi partneri iskazuju interes prema mogućim alternativnim partnerima, povećava se njihovo korištenje ponašanja usmjerenih na očuvanje veze i zadržavanje partnera. Štoviše, te percepcije su značajno povezane sa stvarnim iskušenjima koje partner doživljava, a ponašanja koja se javljaju kao posljedica pokazala su se uspješnima jer predviđaju povećanje predanosti partnera (Neal i Lemay, 2014).

Predanost u vezi se dakle održava i određenim ponašanjima pa su tako partneri koji su u većoj mjeri predani spremniji žrtvovati se ili učiniti neki ustupak za osobu s kojom su u vezi te je ta razlika posebno izražena kada se radi o žrtvama koje sudionici smatraju velikima (Powell i Van Vugt, 2003; Van Lange, Rusbult, Drigotas, Arriaga i Witcher, 1997). Također, manje predani pojedinci percipiraju ustupke koje rade za partnere štetnijima za vlastitu dobrobit (Whitton, Stanley i Markman, 2007). No ta spremnost na žrtvovanje nije neograničena i ovisi o motivaciji pojedinca te će partneri biti manje spremni žrtvovati neku aktivnost kojoj pridaju veliku važnost (Mattingly i Clark, 2010). Od same čestine žrtvovanja za vlastiti doživljaj predanosti bitnija je percepcija osobe da je partner svjestan njihove žrtve i razumije ju (Curran, Burke, Young i Totenhagen, 2016). Pokazalo se da između predanosti i spremnosti na žrtvovanje za partnera i vezu postoji cikličan odnos (Monk, Vennum, Ogolsky i Fincham, 2014). Neki autori (npr. Van Lange i sur., 1997; Wieselquist, Rusbult, Foster i Agnew, 1999) nazivaju to uzajamnim cikličkim rastom (eng. *mutual cyclical growth*) gdje zavisnost o partneru (zadovoljstvo, ulaganja i niža kvaliteta alternativa) povećava predanost koja pak dovodi do ponašanja usmjerenih na održavanje veze. Partnerov doživljaj takvih ponašanja povećava njegovo povjerenje, zbog čega je spremniji i sam zavisiti o tom partnerskom odnosu te takva ponašanja dovode do veće sigurnosti u međusobnu privrženost i povezanost između partnera (Stanley, Rhoades i Whitton, 2010). Partneri u predanim vezama također će biti spremniji oprostiti različite prijestupe i konflikte u vezi, a ta spremnost na opraštanje sprečava daljnje opadanje predanosti (Finkel, Rusbult, Kumashiro i Hannon, 2002; Ysseldyk i Wohl, 2012).

Spremnost na stavljanje partnerovih potreba, želja i interesa ispred svojih može se objasniti motivacijom usmjerenom na partnera i vezu, ali i na vlastitu dobrobit (Hui, Finkel, Fitzsimons, Kumashiro i Hofmann, 2014). Naime, pojedinci koji su predani u vezi zbog povezanosti s partnerom mogu doživljavati da je ono što je dobro za partnera dobro i za njih same. Također, mogu percipirati da ostanak u vezi ima neke dobrobiti za njih same (poput zadovoljavanja egzistencijalnih potreba) ili očekivati da bi im partner u budućnosti mogao uzvratiti istom mjerom (Hui i sur., 2014; Powell i Van Vugt, 2003). Finkel i suradnici (2002) naglašavaju motivaciju usmjerenu na održavanje veze kao jednu od osnovnih sastavnica predanosti, no osobe u bliskim vezama mogu biti motivirane i samo činjenicom da žele pomoći partneru, bez da to na neki način donosi dobitke njima samima. Upravo su takvu motivaciju proučavali Hui i sur. (2014) te, iako se pokazalo da predaniji pojedinci u većoj mjeri podržavaju interese svojih partnera, taj je rezultat bio vidljiv samo kada se radilo o interesima koji ne predstavljaju prijetnju za samu vezu. Autori takvo smanjivanje ili čak promjenu smjera pozitivne povezanosti između predanosti i ponašanja usmjerenih na dobrobit partnera nazivaju Manhattan efektom. Ovakav nalaz upućuje da je predanim partnerima ipak na prvom mjestu motivacija za održavanjem veze, a da je dobrobit partnera motiv tek kada su sigurni u stabilnost i opstanak veze.

Partneri u predanim vezama također češće iskazuju određena ponašanja kojima pokazuju svoje osjećaje prema partneru, poput iskazivanja podrške, pričanja o svojim osjećajima prema partneru, pokazivanja osjećaja različitim gestama i ustupcima, zajedničkim provođenjem vremena, razgovorom o vezi, budućnosti i problemima te dosljednim ponašanjem prema partneru (Weigel, 2008; Weigel i Ballard-Reisch, 2002). Takva uobičajena, svakodnevna ponašanja kojima se iskazuje predanost pak dalje povećavaju kvalitetu veze i doživljaj predanosti (Weigel i Ballard-Reisch, 2014). Tako pojedinci koji percipiraju da njihovi partneri više koriste komunikaciju usmjerenu na održavanje veze iskazuju više zadovoljstva vezom i veću predanost (Dainton, 2015). Drugim riječima, odnos između ponašanja kojima se održava veza i predanosti je recipročan. U početku veze takva ponašanja značajnija su za razvoj predanosti, dok u dužim vezama predanost koja već postoji predviđa veće korištenje ponašanja za održavanje veze (Ogolsky, 2009). Značajnu ulogu u kvaliteti i održavanju veze ima i provođenje slobodnog vremena s partnerom i sudjelovanje u zajedničkim aktivnostima, ukoliko su oba partnera tome posvećena (Girme, Overall i Faingataa, 2014). Predaniji partneri se također češće zajednički suočavaju sa stresorima i problemima (Landis i sur., 2014), što može imati daljnje pozitivne učinke na održavanje njihovog odnosa. Općenito, predanost predviđa

veću kvalitetu veze i dobrobit na razini para. No, osim visoke vlastite predanosti, pokazalo se da je za različite indikatore kvalitete veze važna i uzajamnost predanosti, to jest podjednak doživljaj predanosti kod oba partnera, kao i percepcija te uzajamnosti (Drigotas, Rusbult i Verette, 1999; Weigel, 2010).

Iako je očekivano da tijekom vremena dolazi do fluktuacija u vlastitoj predanosti i posvećenosti vezi, čini se da takva variranja nemaju nužno negativne posljedice za kvalitetu veze i manje su važna za njen opstanak od opće razine predanosti (Knopp, Rhoades, Stanley i Owen, 2014). Naime, fluktuacije u predanosti ukazuju na nesigurnost u vlastitu predanost i povezane su s razmišljanjem o prekidu, no kod parova u dugim vezama ne dovode do samog prekida te vjerojatno važniju ulogu igraju odrednice općenite predanosti, poput ulaganja u vezu. Također, pokazalo se da je svakodnevno variranje predanosti i drugih indikatora kvalitete veze manje u vezama koje duže traju (Totenhagen, Butler, Curran i Serido, 2016). No ukoliko se radi o percepciji opadanja ili čestih fluktuacija u partnerovoj predanosti, veća je vjerojatnost da će doći do prekida te veze (Arriaga, Reed, Goodfriend i Agnew, 2006). Upravo kada se javljaju takve prepreke važna su ponašanja koja partneri koriste da bi održali vezu. Naime, u situacijama kada se predanost u vezi smanjuje javljaju se ponašanja kojima se ublažava prijetnja opstanku veze, što dovodi do povećanja zadovoljstva i predanosti. Murray, Holmes, Griffin i Derrick (2015) nazivaju to modelom ravnoteže u održavanju veze.

Uz češća ponašanja usmjerena na održavanje veze, predaniji pojedinci i rjeđe koriste ponašanja koja bi mogla dovesti do prekida, poput izazivanja ljubomore kod partnera (Mattingly, Whitson i Mattingly, 2012; Pytlak, Zerega i Houser, 2015). Kao ponašanja kojima nastoje zadržati partnera umjesto toga češće koriste pokazivanje vlastitih resursa, uljepšavanje za partnera i iskazivanje ljubavi (de Miguel i Buss, 2011). Važnu ulogu u održanju veze igraju i sukobi među partnerima te je, kako bi se predanost u vezi održala, važno i da partneri ne ulaze u sukobe svaki put kada za to postoji mogućnost. Prilagodba pojedinca, odnosno spremnost da na partnerovo destruktivno ponašanje reagira na konstruktivan način, povezana je s predanošću i većim zadovoljstvom u vezi (Rusbult, Verette, Whitney, Slovik i Lipkus, 1991). Tako u situacijama koje su potencijalni izvor sukoba predani pojedinci rjeđe odabiru atribucije partnerovog ponašanja, emocije i reakcije koje bi mogle biti destruktivne za vezu (Arriaga i Rusbult, 1998). Na sukobe i nezadovoljstvo vezom parovi mogu različito reagirati te se mogu odlučiti za prekid, razgovor o problemima i brigama, odanost (pasivno čekanje u nadi da će se veza poboljšati) ili zanemarivanje (pasivno-agresivno ponašanje ili izbjegavanje). Rusbult, Zembrodt i Gunn

(1982) su pokazale kako je odabir jedne od navedenih strategija povezan s pojedinim komponentama Modela ulaganja u odnos. U vezama gdje su partneri zadovoljni i gdje postoje veća ulaganja češće se javljaju razgovor i odanost, dok se u suprotnom koriste strategije zanemarivanja ili prekida. Uz to, veća percipirana kvaliteta alternativa promiče strategiju prekida i sprečava pojavu strategije odanosti. Slične rezultate dobila je i Panayiotou (2005) koja je proučavala i samu predanost u vezi koja se pokazala pozitivno povezanom s odabirom rješavanja sukoba putem razgovora i strategije odanosti. Uz to, iako anksiozna privrženost može potaknuti ljude na nekonstruktivna ponašanja kao odgovor na događaje koji mogu zaprijetiti vezi, pokazalo se kako visoka predanost može smanjiti reakcije povezane s njihovom nesigurnošću i potaknuti ponašanja koja potiču održavanje veze (Tran i Simpson, 2009).

I nevjera partnera jedan je od razloga koji mogu dovesti do prekida veze te u ovom području predanost također igra važnu ulogu. Naime, istraživanja su pokazala kako se osobe čija je predanost vezi veća manje upuštaju u ponašanja poput „flertovanja“ koja bi mogla dovesti do prevare, manje su im fizički i seksualno privlačne druge osobe te rjeđe varaju svoje partnere (Drigotas, Safstrom i Gentilia, 1999; Maddox Shaw, Rhoades, Allen, Stanley i Markman, 2013; McAnulty i Brineman, 2007; Rodrigues i Lopes, 2017). Iako veća kvaliteta alternativa predviđa veću vjerojatnost za prevaru (Emmers-Sommer, Warber i Halford, 2010), veće zadovoljstvo u vezi i predanost predviđaju upravo suprotno (McAllister, Pachana i Jackson, 2005) te na taj način mogu pomoći u održavanju veze. Ako do nevjere ipak dođe, predaniji pojedinci spremniji su oprostiti partneru koji ih je prevario (Cann i Baucom, 2004).

Upravo se stabilnost veze i njen opstanak navode kao glavne posljedice predanosti unutar Modela ulaganja u odnos. Istraživanja su potvrdila da veća predanost, uključujući i procjene osobne i ograničavajuće predanosti, predviđa veću vjerojatnost da će par ostati zajedno te da partneri prije prekida zaista doživljavaju snižene osjećaje zadovoljstva vezom i predanosti (Ogolsky, Surra i Monk, 2016; Rhoades i sur., 2010; Rusbult, 1983; Sprecher, 1999). Nadalje, predanost braku kao instituciji predviđa njegovu stabilnost čak i kod osoba koje iskazuju niže zadovoljstvo vezom (Heaton i Albrecht, 1991). Osim samog prekida, predanost, ulaganja i kvaliteta alternativa predviđaju i brzinu kojom će veze završiti (Felmlee, Sprecher i Bassin, 1990). S druge strane, čak i kada dođe do prekida veze, partneri koji su bili predaniji ostaju međusobno bliži nakon prekida (Tan, Agnew, VanderDrift i Harvey, 2015). Također, predanost može potaknuti ljude na preuzimanje veće obveze, a time i povećavanje stabilnosti veze. Naime,

partneri u neobaveznim vezama („prijatelji s povlasticama“) koji su predaniji tom odnosu iskazuju veću želju za započinjanjem romantične veze (Vanderdrift i sur., 2012).

No, kao što je ranije navedeno, predanost objašnjava relativno malen dio varijance stabilnosti veze (Impett i sur., 2001-2002; Le i Agnew, 2003). Zbog toga su se u novije vrijeme istraživači usmjerili na proučavanje drugih konstrukata vezanih uz predanost koji bi mogli doprinijeti predviđanju trajnosti partnerskih veza. Jedan od njih je nesigurnost u predanost koja predstavlja stanje u kojem stalno dolazi do sukobljavanja suprotstavljenih misli i osjećaja o budućnosti veze. U takvom stanju javljaju se podvojeni osjećaji vezano uz ostanak u vezi, što predviđa i veću vjerojatnost njenog prekida (Quirk i sur., 2016). Jedna od novijih konceptualizacija predanosti pretpostavlja i postojanje različitih stilova predanosti, koji imaju različite ishode za budućnost veze. Tako dramatična predanost, koju karakteriziraju česte fluktuacije u razini predanosti i negativne atribucije vezane uz odnos, predviđa najveću vjerojatnost prekida, dok je predanost usmjerena na partnera, koja uključuje visok udio pozitivnih atribucija i interakcija s partnerom, povezana s napredovanjem u vezi, odnosno prelaskom veze u novu fazu koja podrazumijeva veći stupanj obvezivanja (Ogolsky i sur., 2016).

Sveukupno gledano, posljedice koje predanost ima za vezu i pojedinca pokazale su se usko povezanim s održavanjem kvalitetne i stabilne veze. Stoga nije začuđujuće da se velik broj istraživača bavio njenim predviđanjem, pokušavajući identificirati značajne prediktore, povrh onih obuhvaćenih Modelom ulaganja u odnos. Naime, iako je preko 60% varijance predanosti moguće objasniti zadovoljstvom, ulaganjima i kvalitetom alternativa (Le i Agnew, 2003), razumijevanje preostalog varijabiliteta moglo bi imati značajan doprinos, ne samo na teorijskoj razini, već i u razvijanju praktičnog rada s partnerima u romantičnim vezama.

2. Prediktori predanosti u partnerskim odnosima

S obzirom na empirijsku utemeljenost Modela ulaganja u odnos, dio autora (npr. Kurdek, 2008a, 2008b; Lemay, 2016) se u potrazi za značajnim prediktorima predanosti usmjerio upravo na pokušaje njegovog proširivanja. Tako su istraživanja identificirala brojne korelate ne samo predanosti, već i drugih komponenata modela. Kao potencijalne varijable koje bi mogle biti značajne za predanost u vezi razmatrane su različite individualne karakteristike partnera, obilježja njihove veze i mogući okolinski utjecaji.

2.1. Individualna obilježja partnera

Jedno od glavnih individualnih obilježja koje se ispituje u istraživanjima i čiji se efekti vezani uz različite ishode provjeravaju svakako je spol. Iako neka istraživanja nisu pokazala postojanje spolnih razlika u predanosti (Rostosky, Welsh, Kawaguchi i Galliher, 1999), a istraživanja usmjerena samo na bračne veze ukazuju na veće zadovoljstvo muškaraca brakom (Corra, Carter, Carter i Knox, 2009), meta-analiza koja se bavila svim varijablama Modela ulaganja u odnos (Le i Agnew, 2003) pokazala je kako su žene zadovoljnije vezom, više ulažu u nju i iskazuju veću predanost, dok muškarci percipiraju veću kvalitetu alternativa. Takve su razlike u skladu s tradicionalnim rodnim ulogama i većom usmjerenošću žena na interpersonalne odnose. U skladu s navedenim, i rodne uloge su se također pokazale važnim prediktorom. Izraženija femininost povezana je s većim ulaganjima, većim zadovoljstvom i većom predanošću u vezi (Rusbult i sur., 1991; Steiner-Pappalardo i Gurung, 2002; Lin i Rusbult, 1995) te autori čak navode kako se utjecaj spola gubi nakon što se kontrolira njen doprinos. Miller, Caughlin i Huston (2003) proučavali su isti taj koncept pod nazivnom ekspresivnost, smatrajući to prikladnijim nazivom za skup osobina i ponašanja koji obuhvaća, poput ljubaznosti, nježnosti, blagosti i razumijevanja za druge, i došli do istih rezultata. Takve nalaze potvrdio je i Kurdek (2008b), koji naglašava posredno djelovanje ekspresivnosti na predanost, preko varijabli na razini odnosa i okolinskih utjecaja koje su pretpostavljene u njegovom proširenju Modela ulaganja u odnos. S druge strane, maskulinitet se kod muškaraca pokazala povezanom s većom percipiranom kvalitetom alternativa (Lin i Rusbult, 1995).

Kada se radi o dobi osoba u partnerskim odnosima, istraživanja ukazuju da odnos zadovoljstva brakom i dobi prati U-krivulju (Corra i sur., 2009) te se takav trend objašnjava povećanim obiteljskim i poslovnim pritiscima koje ljudi doživljavaju u srednjim godinama. Iako neka istraživanja jesu ispitivala razlike u predanosti između osoba različite dobi, radilo se uglavnom o usputnim nalazima koji ukazuju da nema dobnih razlika u predanosti (Garcia i Markey, 2007). Razlog relativno malog interesa za povezanost dobi i predanosti u vezi vjerojatno leži u tome što se potencijalni trendovi pripisuju varijablama vezanim uz obilježja partnerskog odnosa, poput zakonskog statusa i trajanja veze, koje su zadobile više pažnje među istraživačima. No vezano uz dob, pokazalo se da žene koje su znatno starije od svojih partnera (više od 10 godina) iskazuju veće zadovoljstvo i predanost u vezi od onih koje imaju starije partnere ili partnere slične dobi. Takav rezultat objašnjava se time da žene koje su starije od partnera, za razliku od onih koje su mlađe, imaju podjednaku razinu moći u vezi, ali i time da će u takve veze, koje

moгу biti stigmatizirane od strane okoline, ulaziti tek kada očekuju izrazito pozitivan odnos dobitaka i gubitaka (Lehmiller i Agnew, 2008).

Što se potencijalnih rasnih razlika tiče, u istraživanju koje su proveli Sanderson i Kurdek (1993) dobiveni rezultati ukazuju na to da nema razlike između osoba bijele i crne rase u pojedinim komponentama modela. Nešto drugačije rezultate dobio je Kurdek (2008a) koji navodi kako Afroamerikanci iskazuju više alternativa, manje zadovoljstva i nižu predanost, ali i da se radi o vrlo malim razlikama. Također se pokazalo da je rizik za razvod braka nešto veći kod pripadnika crne rase (Orbuch, Veroff, Hassan i Horrocks, 2002) te autori navode kako takvi rezultati naglašavaju nepovoljan položaj Afroamerikanaca u SAD-u, kojima je teško naći zaposlenje i stabilan položaj u društvu, što se može odraziti i na njihove partnerske odnose. Obrazovanje partnera također značajno predviđa predanost i stabilnost veze (Orbuch i sur., 2002.; Wosizdlo i Segrin, 2013), pri čemu je veća razina obrazovanja povezana s boljim ishodima za vezu. Izvor ovakve povezanosti vjerojatno leži u razvijenijim komunikacijskim vještinama i vještinama rješavanja problema kod osoba s višim stupnjem obrazovanja, ali moguće je da i ovdje ulogu igra nepovoljniji društveni položaj u kojem se nalaze osobe nižeg obrazovnog statusa koje teže nalaze zaposlenje.

Religioznost partnera je također važna te se pokazalo kako ona predviđa veću moralnu predanost (Oswald i sur., 2008) te je, osim s moralnom predanošću, kod bračnih partnera povezana i sa socijalnim pritiskom okoline kao komponentom strukturalne predanosti (Johnson i sur., 1999). Autori smatraju da je razlog tomu okruženost religioznih pojedinaca ljudima čija je religioznost također izraženija te koji se zbog svojih vjerskih uvjerenja protive razvodu. Religiozni ljudi i sami naglašavaju da su njihova vjerovanja važna za doživljaj predanosti svojim bračnim partnerima (Nelson, Kirk, Ane i Serres, 2011). Na razini religioznih praksi, učestalost molitve za partnera, za njegovu dobrobit i ostvarenje želja i ciljeva, povezana je s većom predanošću u vezi. Takav rezultat pripisuje se većoj usmjerenosti na partnerove ciljeve koja može dovesti do ponašanja koja poboljšavaju funkcioniranje veze i povećavaju zadovoljstvo, ali i činjenici da se molitva usmjerena na partnera može smatrati i ulaganjem u vezu (Fincham i Beach, 2014). U skladu s tim, Rodrigues i Lopes (2015b) predložili su povezivanje ideje postojanja zasebne kategorije moralne predanosti s općom predanošću koja se ispituje u okviru Modela ulaganja u odnos te pokazali kako se radi o konstrukt koji predviđa veću opću predanost vezi preko intrinzičnih ulaganja u nju.

Među individualnim obilježjima ispitivana je i seksualna orijentacija, gdje se pokazalo da je povezanost između ulaganja i predanosti značajno veća kod heteroseksualnih u odnosu na homoseksualne muškarce te da je povezanost između kvaliteta alternativa i predanosti veća kod žena homoseksualne nego kod žena heteroseksualne orijentacije (Le i Agnew, 2003). Kako bi produbio razumijevanje postojećih razlika, Lehmler (2010) se usmjerio na različite vrste ulaganja u vezu i utvrdio kako su opipljiva ulaganja (poput zajedničke imovine) predviđala predanost samo kod muškaraca heteroseksualne orijentacije, dok su neopipljiva ulaganja (poput osjećaja) predviđala predanost muškaraca neovisno o njihovoj seksualnoj orijentaciji. Dobivene rezultate autor objašnjava mogućnošću da je homoseksualnim muškarcima teže ostvariti opipljiva ulaganja (kao što je na primjer brak) te im ona zato ne predstavljaju veliku prepreku prekidu veze. Kod homoseksualnih osoba kao individualni prediktor predanosti pojavljuje se i vikarijski sram. Radi se o sramu koji osoba osjeća kao odgovor na ponašanje drugih ljudi te takvi osjećaji vezani uz partnerovo ponašanje predviđaju nižu predanost vezi, čak i kada se u obzir uzmu i druge varijable Modela ulaganja u odnos (Greene i Britton, 2015).

U području individualnih čimbenika čija se povezanost s drugim varijablama ispituje u istraživanjima među najzastupljenijima su osobine ličnosti, koje se najčešće istražuju u okviru petofaktorskog modela, koji podrazumijeva postojanje 5 univerzalnih crta ličnosti: ekstraverzije, neuroticizma, otvorenosti prema iskustvima, savjesnosti i ugodnosti. Istraživači su pokušali navedene dimenzije povezati s predanošću i drugim elementima Modela ulaganja u odnos, no pokazalo se da je neuroticizam jedini konzistentno povezan s negativnim ishodom veze (Karney i Bradbury, 1995; Kurdek, 1997a; Kurdek, 2008b). U nekim istraživanjima nađeni su rezultati koji ukazuju da bi i druge crte ličnosti mogle imati važnu ulogu, pa se na primjer pokazalo da ugodnost predviđa veće zadovoljstvo i ulaganja, nižu kvalitetu alternativa i posredno veću prednost (Kurdek, 2008a) te da su ekstraverzija i otvorenost prema iskustvima pozitivno povezane s ulaganjima (Kurdek, 1997a), no te su veze bile uglavnom slabe. Uloga neuroticizma u predviđanju niže predanosti i veće vjerojatnosti prekida potvrđena je i u novijim istraživanjima (Woszidlo i Segrin, 2013), a Kurdek (1997b) je u svom istraživanju pojedinih dimenzija neuroticizma utvrdio kako je za tu povezanost u najvećoj mjeri odgovorna njegova dimenzija depresivnosti.

Tendencija ljudi da maksimaliziraju svoje ishode, i u vezi i općenito, također je negativno povezana sa zadovoljstvom, ulaganjima i predanošću, a pozitivno s percipiranom kvalitetom alternativa. Takav nalaz objašnjava se većom vjerojatnošću doživljavanja žaljenja i sumnje u

to je li osoba zaista odabrala najbolje što je mogla (Mikkelson i Pauley, 2013). Značajnom za predviđanje nižeg zadovoljstva i manje predanosti pokazala se i psihopatija (Love i Holder, 2016) te impulzivnost, za koju autori pretpostavljaju da djeluje na način da smanjuje spremnost na strpljenje i pregovaranje koji su potrebni u vezi, a povećava vjerojatnost za brzopleto reagiranje koje može dovesti do problema u odnosu (Lavner, Lamkin i Miller, 2016). Nadalje, pokazalo se da dosjećanje nekog negativnog događaja u vezi kod osoba s određenim oblicima patološkog narcizma dovodi do iskazivanja većeg interesa za alternativne partnere (Myers, Zeigler-Hill i Barry, 2013), što također može narušiti vezu. Ovakvi nalazi ukazuju da one osobine koje se i inače povezuju s negativnim ishodom za pojedinca mogu imati i pogubne učinke za doživljaj partnerskog odnosa, a time i za ponašanje u vezi i njeno održavanje.

Suprotno tomu, veća emocionalna inteligencija predviđa veću predanost pojedinca vezi, što je i očekivano, budući da emocionalno inteligentnije osobe bolje prepoznaju i razumiju tuđe emocije te u skladu s tim reguliraju vlastite emocionalne odgovore na partnerova ponašanja (Schröder-Abé i Schütz, 2011). Iako bi se moglo očekivati da i više samopoštovanje ima takve pozitivne učinke na vezu, rezultati istraživanja pokazali su da ono nije povezano s predanošću (Kaura i Lohman, 2009) ili da je ta povezanost relativno niska (Lewandowski, Nardone i Raines, 2010; Lin i Rusbult, 1995). Lin i Rusbult (1995) dobile su rezultat da niže samopoštovanje predviđa percepciju lošije kvalitete alternativa, no Rusbult, Martz i Agnew (1998) nisu pronašli značajne povezanosti samopoštovanja ni s jednom od komponenata Modela ulaganja u odnos. Mogući razlog nedostatka takve povezanosti možda leži u tome da učinci samopoštovanja na predanost mogu biti dvojaki. S jedne strane, ono može pozitivno djelovati na zadovoljstvo vezom i ulaganja, no s druge može imati pozitivan učinak i na percepciju kvalitete i dostupnosti alternativa, što ima obrnut efekt na doživljaj predanosti u trenutnoj vezi. Upravo takvo objašnjenje sugeriraju rezultati koje su dobili Kavanagh, Fletcher i Ellis (2014), koji su pokazali da su negativni učinci interesa od strane potencijalnih alternativnih partnera vidljivi tek kada se kontroliraju pozitivni učinci posljedičnog samopoštovanja na odnos s partnerom. Moguće je i da razina samopoštovanja nije toliko značajna za predanost sama po sebi, već da dobiva na važnosti tek u interakciji sa svojom stabilnošću. Naime, Zeigler-Hill, Fulton i McLemore (2011) zaključili su da muškarci s visokim, ali nestabilnim samopoštovanjem iskazuju veće zadovoljstvo i predanost u vezi te smatraju da upravo zbog nestabilnost svojih osjećaja vlastite vrijednosti pozitivnije procjenjuju svoje veze kako bi se osjećali bolje u vezi sebe samih. Jasnoća pojma o sebi, koja obuhvaća i njegovu stabilnost i konzistentnost, se pak pokazala povezanom sa zadovoljstvom vezom i

većom predanošću (Lewandowski i sur., 2010). Iz ovakvih rezultata očigledno je da ulogu samopoimanja i samopoštovanja u predanosti partnerskim odnosima treba detaljnije ispitati, uzimajući u obzir različite aspekte tih konstrukata.

U novije vrijeme pažnju istraživača zadobio je i konstrukt socioseksualnosti, koji se naziva i socioseksualnom orijentacijom, a odnosi se na stavove i ponašanja koji podrazumijevaju spremnost osobe da uđe u seksualne odnose bez da osjeća bliskost, predanost i druge elemente emocionalnog vezivanja. Povišena socioseksualnost predviđa niže zadovoljstvo trenutnom vezom i nižu predanost, što može dovesti i do veće vjerojatnosti za prevaru (Mattingly i sur., 2011; Webster i sur., 2015). Slične rezultate za ishode partnerskog odnosa pokazuje i učestalije korištenje pornografije (Lambert, Negash, Stillman, Olmstead i Fincham, 2012).

Jedna od varijabli čija se povezanost sa predanošću u vezi ekstenzivno ispitala je privrženost. Prema očekivanjima, sigurna privrženost se pokazala značajnim prediktorom sadašnjeg i budućeg zadovoljstva i predanosti u vezi i kod heteroseksualnih i kod homoseksualnih parova (Besharat, 2003; Boesch, Cerqueira, Safer i Wright, 2007). Uz to, sigurno privrženi pojedinci doživljavaju da u vezi imaju više dobitaka (Pistole i Clark, 1995). Viši rezultati na izbjegavajućoj dimenziji privrženosti predviđaju percipiranje manjih nagrada u vezi, niže zadovoljstvo vezom, manja ulaganja, veću percipiranu kvalitetu alternativa i posljedično nižu predanost (Etcheverry, Le, Wu i Wei, 2013; Gere, MacDonald, Joel, Spielmann i Impett, 2013; Pistole i Clark, 1995). Osobe kod kojih je izraženo izbjegavanje privrženosti u većoj mjeri očekuju da će njihova veza propasti i iskazuju veću averziju prema predanosti, što podrazumijeva očekivanje niže predanosti, izostanak ponašanja kojima se povećava predanost i prisutnost ponašanja kojima se njeno razvijanje otežava (Birnie, McClure, Lydon i Holmberg, 2009). Takve osobe ulaze u veze s očekivanjima najgorih mogućih scenarija te se u skladu s time i ponašaju, što može dovesti do samoispunjavajućeg proročanstva. Također, osim percepcije veće kvalitete alternativa, oni imaju permissivnije stavove prema nevjeri u vezi, više obraćaju pažnju na alternative i češće se i upuštaju u prevaru (Dewall i sur., 2011), što sve može doprinijeti nižoj predanosti i većoj vjerojatnosti prekida veze.

Anksiozna dimenzija privrženosti nešto je kompleksnija upravo zbog njenih ambivalentnih karakteristika. Anksiozno privrženi pojedinci percipiraju najviše gubitaka u vezi i niže zadovoljstvo, ali i lošiju kvalitetu alternativa i veća ulaganja u vezu, odnosno strukturalnu predanost (Etcheverry i sur., 2013; Ho i sur., 2012; Pistole i Clark, 1995). Budući da oni

percipiraju postojanje većeg broja prijetnji koje mogu naškoditi vezi, skloniji su u nju više ulagati (Gere i sur., 2013) kako bi kompenzirali djelovanje prijetećih čimbenika na opstanak veze, ali i doživljavaju niže zadovoljstvo vezom zbog prisutnosti takvih prijetnji. Karantzas, Feeney, Goncalves i McCabe (2014) pokazali su da anksiozna privrženost predviđa manju razinu povjerenja u partnera, što predviđa nižu intimnost, a zatim i niže zadovoljstvo vezom. Također, takvi pojedinci percipiraju više sukoba u vezi te ih ti sukobi jako uznemiruju, što dovodi do njihove eskalacije i ponovno predviđa manje zadovoljstvo takvim odnosom (Campbell, Simpson, Boldry i Kashy, 2005). S obzirom na navedeno, moglo bi se očekivati da je anksiozna dimenzija privrženosti negativno povezana s predanošću, što su neki rezultati i potvrdili (Mohr, Selterman i Fassinger, 2013; Etcheverry i sur., 2013), no ta korelacija nije pronađena u svim istraživanjima (Joel, MacDonald i Shimotomai, 2011). Naime, može se očekivati i da će investiranost anksioznih pojedinaca u vezu i njihova preokupiranost tim odnosom predviđati veću predanost. Iako anksiozno privrženi pojedinci doživljavaju niže zadovoljstvo vezom, te učinke mogu nadoknaditi povećanim ulaganjima, a i zbog svoje nesigurnosti u vlastitu vrijednost, dostupnost i kvalitetu alternativa percipiraju lošijima, što sve povećava njihovu predanost trenutnoj vezi. Izostanak povezanosti između predanosti i ove dimenzije privrženosti Joel i suradnici (2011) objasnili su upravo suprotstavljenim učincima različitih varijabli. Njihovi rezultati sugeriraju da anksiozna privrženost zapravo predviđa veću predanost vezi, no nezadovoljstvo vezom i nedostatak osjećaja sigurnosti koji se javljaju zbog takve privrženosti djeluju u suprotnom smjeru i smanjuju predanost.

I određena vjerovanja i stavovi mogu biti značajni za predviđanje koliko će pojedinci biti predani u svojim partnerskim odnosima. Romantična vjerovanja, koja se nazivaju i iracionalnim uvjerenjima o vezama, odnose se na idealiziranje ideje o tome kako izgleda partnerski odnos između dvoje ljudi, a pretpostavlja se da dovode do nerealističnih očekivanja od partnera i veze. Takva očekivanja tradicionalno se povezuju s lošijim ishodom za samu vezu (DiGuiseppe i Zee, 1986), no pokazalo se da to nije nužno tako. Vannier i O'Sullivan (2017) našle su pozitivnu povezanost takvih uvjerenja sa zadovoljstvom i predanošću, što objašnjavaju mogućnošću da romantična vjerovanja dovode do toga da osobe u vezu ulaze na način koji potiče pozitivne ishode i vide svoje partnere samo kroz njihove kvalitete. Pozitivniji stavovi prema braku i vjerovanje da se radi o važnoj i trajnoj instituciji također predviđaju veću predanost u partnerskim odnosima kod osoba u braku, ali i kod mladih u romantičnim vezama (Cui i Fincham, 2010; Riggio i Weiser, 2008; Willoughby, 2015) te su takvi stavovi manje prisutni

kod osoba čiji su roditelji razvedeni. To ukazuje na važnost iskustava iz primarne obitelji za kasnije odnose osoba s vlastitim partnerima.

Razvod roditelja predviđa nižu predanost u partnerskim odnosima i veću vjerojatnost prekida vlastite veze, što je djelomično posredovano upravo pozitivnijim stavovima koje pojedinci imaju prema razvodu (Cui i Fincham, 2010; Cui, Fincham i Durtschi, 2011), no takvi efekti nisu uvijek dokazani (Braithwaite, Doxey, Dowdle i Fincham, 2016). Whitton, Rhoades, Stanley i Markman (2008) ustanovili su da roditeljski razvod predviđa nižu predanost samo kod žena te predložili da se možda radi o utjecaju rodni razlika zbog kojih takvo iskustvo može imati veći utjecaj na žene, koje su više usmjerene na međuljudske odnose. No moguće je da utjecaj razvoda ovisi i o tome kako ga pojedinci doživljavaju i smatraju li ga potrebnim u kontekstu odnosa između svojih roditelja. Naime, Cui i suradnici (2011) pokazali su da percipirana kvaliteta odnosa i sukobi između roditelja u razdoblju koje je prethodilo razvodu oblikuju stavove prema razvodu koji kasnije mogu biti značajni za vlastitu predanost pojedinaca. Upravo su problemi u komunikaciji i sukobi između roditelja ti koji bi mogli imati veliku ulogu u razvoju partnerskih odnosa jer predviđaju niže zadovoljstvo i predanost u vezi te njenu manju stabilnost (Braithwaite i sur., 2016), što je djelomično posredovano problemima u vlastitim partnerskim interakcijama te depresivnim i anksioznim simptomima kod žena (Cui i Fincham, 2010; Johnson, Nguyen, Anderson, Liu i Vennum, 2015).

Na temelju takvih iskustava i poruka vezanih uz predanost u bliskim vezama koje primaju u primarnoj obitelji, mladi razvijaju svoja vjerovanja i očekivanja vezana uz partnerske odnose (Weigel i Weiser, 2014). Na taj način nastaju modeli predanosti koji se razvijaju u ranijoj dobi, a značajni su za različite vrste odnosa u koje pojedinci ulaze tijekom života. Predanost koju mladi iskazuju u odnosima s roditeljima i prijateljima u adolescenciji povezana je s kasnijom predanošću u partnerskim vezama (De Goede, Branje i VanderValk, 2012). Nadalje, više pozitivnih interakcija s roditeljima u djetinjstvu predviđa veće zadovoljstvo i predanost u vezama u mladoj odrasloj dobi. No pokazalo se da je odnos između takvih pozitivnih interakcija i predanosti nelinearan, odnosno da i osobe koje su imale vrlo malo takvih interakcija iskazuju visoku predanost u vezama, što vjerojatno odražava kompenzacijske efekte koji se kod njih javljaju (Kretschmer, Vollebergh i Oldehinkel, 2017). Ovakav nalaz ukazuje na važnost razmatranja različitih psiholoških mehanizama u predviđanju mogućih reakcija na pojedina iskustva s kojima se partneri suočavaju tijekom života.

Osim ranijih životnih iskustava, za predanost su značajna i predviđanja budućeg tijeka događaja i ishoda koji će iz njih proizaći. Lemay (2016) je u svom proširenom modelu predložio da predviđeno buduće zadovoljstvo u vezi ima zaseban doprinos u objašnjavanju vlastite predanosti, što su rezultati njegovog istraživanja i potvrdili. Baker, McNulty i VanderDrift (2017) naglašavaju da takvo očekivano zadovoljstvo ne ovisi samo o tome koliko su partneri trenutno zadovoljni, već i o očekivanim događajima u budućnosti, planovima za poboljšanje i budućnost veze i nekim osobnim karakteristikama koje mogu doprinositi oblikovanju tih očekivanja. Predviđeno, odnosno očekivano buduće zadovoljstvo zaista je povezano s većom prednošću i stabilnošću veze te ono djelomično posreduje odnose trenutnog zadovoljstva i kvalitete alternativa s posljedičnom predanošću (Baker i sur., 2017; Lemay, 2016).

2.2. Obilježja partnerskog odnosa

Obilježja veze važna za predanost obuhvaćaju njena objektivna obilježja, poput trajanja i formalnog statusa, ali i doživljaj veze od strane partnera i karakteristike njihove međusobne interakcije. Dužina veze je jedno od objektivnih obilježja koje se ispituje i čije se djelovanje kontrolira u većini istraživanja koja se bave partnerskim odnosima. Duže trajanje veze povezano je s većom predanošću u vezi (Kaura i Lohman, 2009; Vannier i O'Sullivan, 2017), što i ne začuđuje, budući da se s vremenom povećavaju ulaganja u vezu, a i kvaliteta alternativa se postupno može smanjivati. Varijabla koja se djelomično preklapa s trajanjem veze je i njen formalni status, gdje se parovi najčešće dijele na one u vezama, parove koji žive zajedno i one koji su u braku, dok se ponekad kao posebna podskupina spominju i osobe koje su u neobaveznim vezama (eng. *casual dating*). Budući da je kohabitacija postala vrlo uobičajena u posljednjih nekoliko desetljeća, njeni su učinci na vezu došli u fokus istraživača. Meta-analiza istraživanja (Jose, O'Leary i Moyer, 2010) pokazala je negativne učinke kohabitacije na kvalitetu kasnijeg braka. Također se čini da je kvaliteta veze, uključujući zadovoljstvo i predanost, niža kod onih parova koji žive zajedno, ali nemaju jasne planove za ulazak u brak, poput dogovorenih zaruka (Brown, 2004; Kline i sur., 2004), pri čemu su Rhoades, Stanley i Markman (2006) takav nalaz potvrdili samo za muške članove para. Stanley, Rhoades i Markman (2006) navode da je moguće objašnjenje za takve rezultate to što neki parovi koji zajedno žive u brak ulaze zbog inercije. Naime, zajednički život uz sebe veže dodatna ulaganja, što može dovesti do odluke o ženidbi, iako partneri možda nisu jako zadovoljni ili međusobno kompatibilni. Kohabitacija pak u odnosu na „hodanje“ uključuje dodatne stresore i moguće izvore sukoba, poput onih vezanih uz financije i podjelu kućanskih poslova. To je u skladu s nalazom da se tijekom zajedničkog života partnera povećavaju problemi u komunikaciji i

smanjuje njihovo zadovoljstvo u odnosu na period prije useljenja (Rhoades, Stanley i Markman, 2012). Kod parova koji žive zajedno također postoji najveći rizik za pojavu nasilja u partnerskom odnosu, u usporedbi s onima koji ne žive zajedno ili su u braku (Kline, Pleasant, Whitton i Markman, 2006). Ipak, u usporedbi s parovima koji su u vezi, ali ne žive zajedno, partneri koji kohabitiraju iskazuju veće zadovoljstvo i predanost u vezi, što je i očekivano s obzirom na ozbiljniji formalni status njihove veze i veća ulaganja u nju.

Jedno od obilježja veze je i fizička udaljenost između partnera te su u području predanosti u romantičnim vezama proučavane i specifičnosti veza na daljinu te razlike u odnosu na veze u kojima članovi para žive blizu jedno drugome. Istraživanje koje su proveli Lydon i suradnici (1997) pokazalo je da je za veze na daljinu posebno važna moralna komponenta predanosti te da upravo ona, a ne emocionalna komponenta, predviđa stabilnost takvih veza. Moralna predanost kod takvih parova visoko je povezana s ulaganjima u vezu te predviđa javljanje depresivnosti i osjećaja krivnje kod onih koji prekinu vezu. Kod nekih pojedinaca koji ostanu u vezi javlja se pak stanje stresa i nezadovoljstva vezom koje autori nazivaju moralnim teretom, a povezano je s iniciranjem prekida takve veze. Ulaganja u vezu pokazala su se posebno značajnima za predanost partnera u vezama na daljinu, što je vjerojatno posljedica toga da pojedinci u njima zaista ulažu mnogo vremena, financijskih sredstava za putovanja i općenito truda kako bi održali vezu (Pistole, Roberts i Mosko, 2010). Nadalje, u usporedbi s njima, za predanost partnera koji žive geografski blizu važniju ulogu imala je kvaliteta alternativa. Pistole i suradnici (2010) smatraju da je razlog za to upravo učestalije provođenje zajedničkog vremena, gdje oni partneri koji se često viđaju imaju priliku vidjeti jedno drugo u različitim situacijama koje im nisu nužno privlačne, dok se osobe u vezama na daljinu kada se vide trude biti najbolje što mogu, zbog čega idealiziraju jedno drugo i ne razmišljaju o alternativama koje bi mogli usporediti s tim odnosom. Kelmer, Rhoades, Stanley i Markman (2013) utvrdili su da partneri u vezama na daljinu iskazuju veću predanost i vjerojatnost za prekid smatraju manjom, no u stvarnosti je ona jednaka onoj kod parova koji žive međusobno blizu.

U sklopu istraživanja o doživljaju veze od strane partnera važnu ulogu ima percepcija (ne)jednakosti u vezi, proizašla iz Teorije jednakosti prema kojoj su ljudi najsretniji u odnosima u kojima procjenjuju da su njihovi dobici, gubici i ulaganja podjednaki onima njihovog partnera. Rana istraživanja u ovom području pokazala su da je percepcija nejednakosti u vezi zaista značajan zaseban prediktor niže predanosti (Sprecher, 1988), dok kasnija istraživanja ukazuju na njen indirektan utjecaj preko sniženog zadovoljstva vezom (Floyd i Wasner, 1994).

Također je važno razlučiti o kakvoj se nejednakosti radi te je Sprecher (2001) pokazala kako je percepcija nejednakosti koja nije u korist pojedinca značajno povezana s nižim zadovoljstvom i predanošću te većom vjerojatnošću prekida, dok takva povezanost nije postojala ako se radilo o percepciji nejednakosti koja pogoduje sudioniku. Opća percepcija jednakosti u vezi predviđa predanost kod parova različitih razina formalnosti odnosa (Crawford, Feng, Fisher i Diana, 2003), no među bračnim partnerima pokazala se važnom i kod podjele kućanskih poslova, gdje je s većom osobnom predanošću povezan doživljaj pravednosti podjele, i to posebno od strane partnerica (Tang i Curran, 2013).

Značajan prediktor za različite indikatore funkcioniranja para, pa tako i za njihovu predanost u vezi, je komunikacija između partnera. Mlade odrasle osobe upravo komunikaciju navode kao ključan aspekt koji određuje kvalitetu njihove veze (Milevsky, Thudium i Guldin, 2014). Ranije je opisano kako pojedina ponašanja kojima se komunicira predanost i održava veza pokazuju ciklički odnos s doživljajem predanosti kod oba partnera i pomažu unaprijediti njihov međusobni odnos. Ukoliko pojedinci u vezi osjećaju da ih njihov partner razumije, da je osjetljiv na njihove potrebe i da ih podržava tada će biti zadovoljniji vezom, više će u nju ulagati i kvalitetu alternativa percipirat će nižom, što će u konačnici dovesti do veće predanosti vezi (Segal i Fraley, 2016). Stabilnost veze nasuprot prekidu može se prilično točno predvidjeti upravo na temelju partnerskih interakcija, gdje glavnu ulogu igraju iskazivanje topline i smirivanje situacije s jedne strane te neprijateljstvo, izazivanje i eskaliranje sukoba s druge (Gottman, Coan, Carrere i Swanson, 1998; Matthews, Wickrama i Conger, 1996). Iako su sukobi u vezama neizbježni i sami po sebi ne moraju predstavljati problem, već dapače mogu doprinijeti većoj intimnosti i unaprjeđenju odnosa među partnerima, njihov utjecaj na veze često se pokazao nepovoljnim (Miller i sur., 2007). Kurdek (1994a) je utvrdio da čestina sukoba predviđa manje trenutno zadovoljstvo vezom te niže zadovoljstvo vezom nakon godinu dana. Također je utvrdio kako nije važna samo čestina sukoba, već i tema u vezi koje se partneri svađaju pa tako trenutno zadovoljstvo vezom najbolje predviđaju sukobi oko moći u vezi i problema s intimnošću, a promjene u zadovoljstvu tijekom vremena sukobi u područjima moći, socijalnih pitanja i međusobnog nepovjerenja. No za zadovoljstvo odnosom između partnera i opstanak veze najvažniji je način na koji se partneri svađaju, odnosno kako se sukobi rješavaju (Kline i sur., 2006; Stanley, Markman i Whitton, 2002). Neučinkovito svađanje, odnosno ponavljajući obrazac komunikacije koji ne dovodi do rješenja problema, predviđa niže zadovoljstvo u vezi (Kurdek, 1994b). Daljnja istraživanja pokazala su da ono predviđa i manja ulaganja u vezu te percepciju veće kvalitete alternativa, a posredno i nižu predanost u vezi

(Kurdek 2008a, 2008b). Općenito, istraživanja su pokazala da su partneri koji se usmjeravaju na problem, pokušavaju ga zajednički riješiti i češće s partnerom razgovaraju o problemima u vezi zadovoljniji tom vezom i iskazuju veću predanost, dok su izbjegavanje, ulaženje u sukobe i popuštanje negativno povezani sa zadovoljstvom i predanošću vezi (Dainton, 2015; Jensen i Rauer, 2014; Miller i sur., 2007). Takvi neadaptivni obrasci komunikacije povezani su i sa češćim nasiljem u partnerskim odnosima (Busby, Holman i Walker, 2008; Ridley i Feldman, 2003) koje je bilo u fokusu brojnih istraživanja usmjerenih na proučavanje dobiti partnerskog odnosa.

2.2.1. Nasilje u partnerskim vezama

U literaturi koja se bavi nasiljem između dvoje ljudi koji su u intimnoj vezi koristi se velik broj različitih termina za njegovo označavanje, kao što su agresija, partnersko nasilje, nasilje u vezama, obiteljsko nasilje i zlostavljanje. U engleskom jeziku učestali nazivi su još brojniji pa se na primjer mogu naći sljedeći termini: *aggression, dating violence, intimate partner violence, domestic violence, maltreatment, battering, abuse*. Djelomičan razlog za takvu raznolikost u terminologiji vjerojatno leži u različitim definicijama i shvaćanjima tog pojma i onoga što je njime obuhvaćeno. Svjetska zdravstvena organizacija (2012) partnersko nasilje definira kao bilo koje ponašanje u vezi koje dovodi do fizičke, psihološke ili seksualne štete ili povrede, dok u hrvatskom kontekstu Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, čl. 10) u njegovu definiciju uključuje među ostalim „tjelesno nasilje, psihičko nasilje koje je kod žrtve prouzročilo povredu dostojanstva ili uznemirenost, spolno uznemiravanje i ekonomsko nasilje kao zabrana ili onemogućavanje korištenja zajedničke ili osobne imovine, raspolaganja osobnim prihodima ili imovine stečene osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i za skrb o djeci“. Vidljivo je da su ovakve definicije nasilja vrlo općenite i obuhvaćaju širok spektar ponašanja. S druge strane, postoje definicije koje jasno naglašavaju i neke druge aspekte nasilja, poput namjere ili konteksta u kojem se ono događa. Tako na primjer Hays i Emelianchik (2009) navode da je partnersko nasilje prijetnja ili sam čin fizičkog, emocionalnog ili seksualnog zlostavljanja s ciljem uspostavljanja dominacije nad partnerom. Ovakva definicija koja obuhvaća motivaciju počinitelja i terminologiju koja uključuje zlostavljanje očigledno proizlazi iz drugačijeg pogleda na sam pojam nasilja između partnera.

U okviru područja konceptualizacije i istraživanja pojma nasilja u partnerskim odnosima povijesno gledano postoje dva široka, međusobno suprotstavljena pristupa (Kurz, 1989). Prvi

je feministički pristup koji naglašava rodne nejednakosti i ulogu koju rod i spol igraju u životima žena te ima aktivističku komponentu zalaganja za osnaživanje žena, rodnu ravnopravnost i promjene u društvu. Istraživanja provedena u okviru ovog pristupa uglavnom obuhvaćaju kvalitativne podatke prikupljene od žena žrtava nasilja u sklopu sudskih procesa ili u skloništim za žrtve obiteljskog nasilja te kvantitativne podatke prikupljene uvidom u službene policijske i sudske spise ili statističke izvještaje. Rezultati takvih istraživanja redovito ukazuju na razlike između muškaraca i žena, pri čemu se nalazi da su muškarci počinitelji, a žene žrtve u 80% do 95% slučajeva (Berry, 2000; Melton i Belknap, 2003; Straus, 2006). Podršku feminističkoj perspektivi donekle daju i nalazi da manje zadovoljstvo s moći u vezi predviđa nasilno ponašanje (Ronfeldt, Kimerling i Arias, 1998). Iako je ovakav pristup doveo do skretanja pozornosti javnosti na problem nasilja nad ženama i omogućio razvoj različitih intervencija usmjerenih na njihovu zaštitu, kritike su da je zaslijepljen idejom o patrijarhatu i muškoj dominaciji kao jednom i jedinom uzroku partnerskog nasilja, da pridonosi tome da se ignorira nasilje čije su počiniteljice žene te da je proizašao iz ideoloških motiva, a ne istraživačkih rezultata (Dixon i Graham-Kevan, 2011; McHugh, Livingston i Ford, 2005; Straus, 2006). Upravo je empirijska utemeljenost jedna od glavnih zamjerki ovom pristupu jer su istraživanja većinom provedena samo sa ženskim žrtvama nasilja, a i uključivala su samo analizu prijavljenih slučajeva nasilja, dok su muškarci ti koji će zbog srama i drugačijeg procesa socijalizacije možda biti manje skloni prijaviti doživljeno nasilje (Shorey i sur., 2011).

Drugi pristup je onaj kojeg zagovaraju istraživači obiteljskog nasilja, a koji naglašava uzajamnost nasilja u partnerskim odnosima, odnosno nepostojanje rodni razlika u učestalosti činjenja i doživljavanja partnerskog nasilja, i kreće od ideje da većina nasilja nastaje zbog sukoba i svađa te načina njihovog rješavanja, a ne želje za kontrolom i dominacijom (Carlson i Jones, 2010). Ovakav pogled na nasilje proizlazi iz različitih osobinskih teorija, teorije socijalnog učenja i ekoloških teorija razvoja (Dixon i Graham-Kevan, 2011), koje nasilje pripisuju različitim intrapersonalnim, interpersonalnim i okolinskim uzrocima. Radi se o pristupu utemeljenom na istraživanjima koja su pokazala da je nasilje u većini slučajeva obostrano te da ga podjednako često čine pripadnici oba spola (Archer, 2000). Straus (2006), kao jedan od glavnih zagovornika ovog pristupa, dodatnu podršku nalazi u teoriji konvergencije iz 70-ih, koja je predviđala da će se s vremenom doći do izjednačavanja položaja žena u društvu te da će se to odraziti i na veću jednakost među spolovima u počinjenju kaznenih i prekršajnih djela, za što je u svojim ranijim istraživanjima našao djelomičnu podršku. Pristaše feminističke perspektive pak kritiziraju ovakav pristup jer smatraju da su motivi za nasilje između muškaraca

i žena različiti, naglašavajući da su žene te koje češće koriste nasilje da bi se obranile od partnera, da su posljedice nasilja za žene teže zbog razlika u fizičkoj snazi i društvenoj moći, da uzajamnost ne znači nužno i simetričnost nasilja među spolovima, da korištene mjere samo ispituju događaje, ali ne i njihov kontekst i da sadržaj upitnika ne odražava iskustva zlostavljanja koja opisuju žene žrtve obiteljskog nasilja (Dixon i Graham-Kevan, 2011; McHugh i sur., 2005; Melton i Belknap, 2003; Stark, 2010). Kao odgovor na neke od tih kritika Dixon i Graham-Kevan (2011) naglašavaju da takav pogled može dovesti do opasnih posljedica u smislu manjeg reagiranja na uzajamno nasilje, u kojem oba partnera mogu biti povrijeđena, a koje često uključuje i prisutnost djece.

Kao pokušaj pomirenja ovih dviju perspektiva razvilo se nekoliko pristupa koji se bave tipologijom nasilja u partnerskim odnosima, a među kojima je najpoznatiji onaj Johnsonov (1995, 2006, 2008). Prema njemu, radi se o potpuno drugačijim tipovima partnerskog nasilja koje on naziva intimni terorizam, nasilni otpor i situacijsko partnersko nasilje, a kasnije uvodi i uzajamnu nasilnu kontrolu. Prema toj podjeli intimni terorizam predstavlja nasilje koje najčešće čine muškarci i koje karakteriziraju moć i kontrola počinitelja, emocionalno zlostavljanje te različiti oblici psihičkog, ekonomskog, fizičkog i seksualnog nasilja. Nasilni otpor je nasilje koje žene čine kako bi se obranile, odnosno kao odgovor na intimni terorizam. Situacijsko partnersko nasilje najčešće je u populaciji, javlja se zbog različitih uzroka, uključujući osobine partnera, obrasce komunikacije i sukobe te je vrlo često uzajamno. Nasilna kontrola odnosi se na vrlo rijetke situacije u kojima se oba partnera nasiljem bore za moć u vezi. Johnson (2008) navodi kako istraživanja u okviru feminističke perspektive, koja su uglavnom provedena u sklopu sudova i skloništa za žene, ispituju većinom intimni terorizam, dok istraživači obiteljskog nasilja u anketnim istraživanjima zahvaćaju u najvećoj mjeri situacijsko partnersko nasilje. Podršku takvoj tipologiji dala su istraživanja koja su istovremeno proučavala različite uzorke sudionika (Graham-Kevan i Archer, 2003; Johnson, 2008), iako Straus (2006) i dalje smatra da podršku ideji intimnog terorizma ne mogu dati istraživanja provedena u skloništima za žene žrtve nasilja jer ne uključuju muške sudionike. Osim Johnsonovog postoji još nekoliko sličnih tipologija partnerskog nasilja koje su Carlson i Jones (2010) pokušali integrirati te su došli do postojanja tri osnovna tipa nasilja u vezama koji se razlikuju s obzirom na njihovo mjesto na kontinuumu konflikta i kontrole. Drugim riječima, kao osnovnu razliku između pojedinih tipova nasilja koji se mogu naći u literaturi navode upravo to koliko je ono usmjereno na uspostavljanje kontrole u odnosu nasuprot tome da je nastalo kao rezultat sukoba između partnera.

Postmodernistički pristup naglašava da naše znanje o nekoj temi ovisi o istraživačkim metodama koje koristimo i da konceptualizacija partnerskog nasilja kao jedinstvene istine ili suprotstavljenih pozicija nije produktivna (McHugh i sur., 2005). Autori navode da na nasilje treba gledati kao na kompleksan i dinamičan aspekt međuljudskih interakcija koji se javlja u različitim oblicima. To je u skladu s teorijama koje zagovaraju tipologiju nasilja i takav pristup je danas u sve većoj mjeri prihvaćen u literaturi, što je dovelo i do promjena u hrvatskom zakonodavnom okviru, gdje je nasilje definirano kao vrlo širok i rodno neutralan pojam (Ajduković, Patrčević i Ernečić, 2016). Također, sve veći broj radova koji uključuju anketna istraživanja uzima u obzir da se radi o nasilju koje je i kvalitativno i kvantitativno drugačije od onog koje se ispituje u istraživanjima prijavljenih slučajeva nasilja. Unatoč tomu, i dalje postoji ranije spomenuta raznolikost u korištenoj terminologiji, što može dovesti do konfuzije i nejasnoća pri definiranju i operacionalizaciji predmeta mjerenja u istraživanjima.

Anketna istraživanja u ovom području najčešće koriste termine nasilje (eng. *violence*) i zlostavljanje (eng. *abuse*). Stark (2010) navodi kako je miješanje tih pojmova slično onome ranije spomenutom koje proizlazi iz razlika između feminističkog pristupa i perspektive istraživača obiteljskog nasilja. Glavnu razliku između ta dva pojma predstavljaju učestalost i intenzitet ponašanja. Naime, partnersko nasilje je širok pojam koji obuhvaća različita ponašanja, kao što je vidljivo i iz njegovih definicija, dok je zlostavljanje nasilno ponašanje koje nadilazi ono što bi se moglo smatrati relativno uobičajenim u bliskim odnosima. Borjesson, Aarons i Dunn (2003) navode kako pri istraživanju nasilnih ponašanja treba uzeti u obzir njegovu učestalost i intenzitet, ali i radi li se o obrascu ponašanja koji se može smatrati kroničnim. Takav stav istraživača vidljiv je i u različitim instrumentima koji čestice dijele na lakše i teže oblike nasilja, poput Skale rješavanja sukoba (Straus, Hamby, Boney-McCoy i Sugarman, 1996), ili određuju granične vrijednosti iznad kojih se smatra da se u partnerskom odnosu javlja zlostavljanje (Zink, Klesges, Levin i Putnam, 2007), no u interpretacijama rezultata često se pojmovi nasilje i zlostavljanje isprepliću. Follingstad, Coyne i Gambone (2005) upozoravaju na potrebu za razlikovanjem psihičkog zlostavljanja, koje podrazumijeva teže oblike nasilja kojima je cilj nanijeti štetu drugoj osobi, od psihološke agresije, što je termin koji koriste za obuhvaćanje cijelog raspona nasilnih ponašanja. Mnogi autori (Follingstad, 2011; Follingstad i DeHart, 2000; Shepard i Campbell, 1992) naglašavaju kako pri označavanju određenog ponašanja kao zlostavljajućeg treba uzeti u obzir i kontekst, motivaciju i namjere počinitelja te percepciju i ishode za žrtvu. Budući da je većinu takvih informacija nepraktično ili vrlo teško prikupiti u okviru anketnih upitnika, razlika između nasilja i zlostavljanja

uglavnom se operacionalizira kroz težinu ponašanja čija se prisutnost ispituje (Follingstad, 2011; Zink i sur., 2007). Instrumenti za ispitivanje partnerskog nasilja u širem smislu često zahvaćaju ponašanja koja bi se mogla svrstati u kategoriju koja se naziva situacijskim, normativnim ili učestalim nasiljem (Stark, 2010), dok mjere koje se odnose na zlostavljanje u partnerskom odnosu obuhvaćaju teža ponašanja s namjerom povrijeđivanja koja više odgovaraju teorijskom konstruktumu intimnog terorizma.

Osim s obzirom na težinu ponašanja, nasilna ponašanja mogu se razlikovati i obzirom na vrstu. U istraživanjima partnerskih odnosa najčešće se spominju psihičko, odnosno emocionalno, fizičko i seksualno nasilje, no kada se radi o bračnim odnosima i kohabitaciji ispituje se i ekonomsko, to jest materijalno nasilje. Psihičko nasilje uključuje verbalno nasilje, poput vikanja, vrijeđanja, psovanja i omalovažavanja, ljubomornih i kontrolirajućih ponašanja i različitih vrsta prijetnji (O'Leary i Smith Slep, 2003; Stark, 2010). Također uključuje i teža nasilna ponašanja, kao što su izoliranje partnera od okoline, prijetnje ubojstvom ili oduzimanjem djece, zastrašivanje i različite vrste prisile (Follingstad, 2011; Johnson, 2008; Svjetska zdravstvena organizacija, 2012), koja bi se mogla smatrati psihičkim zlostavljanjem, neovisno o njihovoj učestalosti. Fizičko nasilje obuhvaća šamare, udarce, povlačenje kose, guranje, bacanje predmeta na partnera i druge oblike primjene fizičke sile, a kao teži oblici najčešće se izdvajaju udarci šakom, premlaćivanje, napad nekakvim oružjem i drugi oblici nasilja koji dovode do ozbiljnijih fizičkih ozljeda (Connelly, Newton i Aarons, 2005; Gray i Foshee, 1997; Straus, 2004). Seksualno nasilje odnosi se na različite oblike seksualne prisile i neželjenih seksualnih kontakata, pri čemu je najteži oblik silovanje, dok je ekonomsko nasilje na primjer uskraćivanje financijskih sredstava, kontroliranje potrošnje i zabranjivanje zapošljavanja te je karakteristično za partnere koji su u braku ili žive zajedno (Johnson, 2008; Lysova i Douglas, 2008; Svjetska zdravstvena organizacija, 2012). Istraživanja pokazuju da je psihičko nasilje najčešće, pri čemu je neki oblik takvog nasilja u trenutnoj vezi doživjela većina partnera, te da ga slijede fizičko i seksualno nasilje (Connelly i sur., 2005; Lysova i Douglas, 2008; Katz, Washington Kuffel i Coblenz, 2002; Neufeld, McNamara i Ertl, 1999; Simonelli i Ingram, 1998). Također, općeniti trend rodni razlika u rezultatima istraživanja ukazuje na to da psihičko nasilje nešto češće čine žene, seksualno i ekonomsko nasilje muškarci, dok je kod fizičkog nasilja situacija nešto složenija. Naime, ranija istraživanja pokazivala su veću upotrebu fizičkog nasilja u vezi od strane muškaraca, no rezultati dobiveni s mlađim skupinama sudionika, posebno onima koji još nisu u braku, sugeriraju da su žene te koje češće čine fizičko nasilje, ali su muškarci češće počinitelji kada se radi o teškim oblicima nasilja koji dovode do

fizičke ozljede (Archer, 2000, 2002; Capaldi i Crosby, 1997; Muñoz-Rivas, Graña, O'Leary i González, 2007; Shook, Gerrity, Jurich i Segrist, 2000; Spencer i Bryant, 2000; White i Koss, 1991). Navedena istraživanja također pokazuju da je nasilje u velikom broju slučajeva uzajamno, što ukazuje da se radi o situacijskom partnerskom nasilju. Poseban rizik za nasilje u odnosu imaju osobe koje žive zajedno, ali nisu u braku, kod kojih je vjerojatnost za pojavu fizičkog nasilja veća nego kod osoba u braku ili u vezi (Kline i sur., 2006).

Uz moguće posljedice fizičkih ozljeda, doživljavanje nasilja u partnerskom odnosu može dovesti i do različitih problema s mentalnim zdravljem, koji uključuju simptome uznemirenosti, depresivnosti, anksioznosti, somatizacije i posttraumatskog stresnog poremećaja (Lagdon, Armour i Stringer, 2014). U današnje doba se sve više naglašava važnost psihičkog nasilja, za koje se pokazalo da predviđa kasniju pojavu fizičkog nasilja (O'Leary i Smith Slep, 2003) te da ima zaseban doprinos u objašnjavanju navedenih simptoma (Langhinrichsen-Rohling, 2005; Mechanic, Weaver i Resick, 2008). Neka istraživanja čak sugeriraju da ono u većoj mjeri doprinosi objašnjavanju posljedica za mentalno zdravlje od prisutnosti fizičkog nasilja (Jouriles, Garrido, Rosenfield i McDonald, 2009; Street i Arias, 2001). No uz negativne posljedice za pojedince koji doživljavaju nasilje u vezi, takva ponašanja mogu imati veliku važnost i za kvalitetu i održavanje partnerskog odnosa.

Istraživanja koja su ispitivala partnersko nasilje u okviru Modela ulaganja u odnos bavila su se i zlostavljanjem i situacijskim, normativnim nasiljem. Rezultati dobiveni u istraživanjima sa ženama koje su bile žrtve partnerskog zlostavljanja i smještene su u skloništa potvrdili su osnovne pretpostavke modela. Njihova je predanost bila veća ukoliko su im alternative bile ekonomski nepovoljnije i ako su više uložile u vezu te je bila pozitivno povezana s njihovom kasnijom odlukom da se vrate partneru koji ih je zlostavljao (Rusbult i Martz, 1995). I druga istraživanja pokazala su da su materijalni resursi povezani s partnerom i druga ulaganja, poput trajanja veze, značajan prediktor prekida nasilne veze te da se žene koje ostave nasilnog partnera zaista suočavaju s nizom ekonomskih problema (Anderson i Saunders, 2003; Strube, 1988; Wilcox, 2000). Ovakvi nalazi pokazuju primjerenost korištenja Modela ulaganja u odnos pri objašnjavanju odluka pojedinaca da ostanu u nasilnim vezama. Osim za žrtve partnerskog nasilja, ovaj model se pokazao prikladnim i za predviđanje ponašanja počinitelja. Naime, kod žena koje su u tretmanu zbog nasilnog ponašanja prema partneru, predanost toj vezi predviđaju zadovoljstvo, ulaganja i kvaliteta alternativa, dok doživljavanje i činjenje nasilja vrlo malo pridonose odluci o nastavku veze (Rhatigan, Moore i Stuart, 2005), a odluku muškaraca

počinitelja da nastave vezu u najvećoj mjeri objašnjavaju ulaganja, poput braka i djece (Henning i Connor-Smith, 2011). Dakle, iako visoka predanost uglavnom ima pozitivne učinke za vezu te čak može i inhibirati nasilno ponašanja partnera (Slotter i sur., 2011), u slučaju nasilnih veza ona predviđa ostanak u takvom odnosu (Young i Furman, 2013) te čak i vjerojatnost opraštanja partneru koji se nasilno ponašao (Gilbert i Gordon, 2017). Uz to, predaniji pojedinci u manjoj mjeri krivnju za nasilno ponašanje pripisuju samom partneru, češće će doživjeti takvo ponašanje kao šalu, toleriraju više doživljenog nasilja i manje će partnera percipirati kao potencijalni izvor štete ili povrede (Agnew i Dove, 2011; Arriaga, 2002; Arriaga, Capezza i Daly, 2016; Mills i Malley-Morrison, 1998).

Osim u kontekstu objašnjavanja odluke za ostanak u nasilnom partnerskom odnosu, nasilje se u vezu s Modelom ulaganja u odnos dovodilo i kao prediktor pojedinih komponenata modela. Kada se radi o doživljavanju nasilja i zadovoljstvu vezom, većina istraživanja je potvrdila da je veća prisutnost nasilja u vezi povezana s manjim zadovoljstvom u njoj (Arias, Lyons i Street, 1997; Dardis, Kelley, Edwards i Gidycz, 2013; Kasian i Painter, 1992; Kaura i Lohman, 2007), što je posebno izraženo kod žena (Stith, Green, Smith i Ward, 2008). I ovdje važnu ulogu igraju atribucije nasilnog ponašanja i stavovi o prihvatljivosti nasilja u vezi koji moderiraju taj odnos, ublažavajući djelovanje nasilja na zadovoljstvo vezom (Kaura i Lohman, 2007; Katz, Arias, Beach, Brody, i Roman, 1995). Iako bi se moglo očekivati da doživljavanje nasilja smanjuje ulaganja u vezu, neki autori (Edwards, Gidycz i Murphy, 2011; Katz, Washington Kuffel i Brown, 2006; Rhatigan i Street, 2005) našli su da je smjer odnosa zapravo obrnut. Do takvog efekta možda dolazi jer žene zaista više ulažu kako bi vezu pokušale poboljšati ili pak svoj trud uložen u nošenje s nasilnim iskustvima doživljavaju kao ulaganje. U skladu s očekivanjima, doživljavanje partnerskog nasilja predviđa nižu predanost u vezi (Dixon, Edwards i Gidycz, 2016; Rhatigan i Street, 2005; Rhoades, Stanley, Kelmer i Markman, 2010) te je taj odnos posredovan sniženim zadovoljstvom (Edwards i sur., 2011; Potthoff i Babcock, 2015), i veću vjerojatnost prekida partnerske veze (Rhatigan i Street, 2005; Rhoades i sur., 2010; Testa i Leonard, 2001). Nekoliko istraživanja naglasilo je ulogu psihičkog nasilja koje se pokazalo posebno važnim prediktorom predanosti i stabilnosti veze u odnosu na ostale vrste nasilja, koje čak nisu uvijek ni bile značajne za predviđanje ishoda (Edwards i sur., 2011; Raghavan, Swan, Snow i Mazure, 2005; Rhatigan i Axson, 2006; Rhatigan i Street, 2005). Sveukupno gledano može se zaključiti da prisutnost nasilja u vezi ima veliku važnost za predviđanje njenog opstanka i doživljaja od strane partnera, čak i kada se radi o situacijskom nasilju koje bi se moglo percipirati kao manje ozbiljno od onog koje je prisutno u slučajevima zlostavljanja. Uz

to, iako je psihičko nasilje najraširenije i najučestalije, zbog čega bi se njegov značaj također mogao umanjivati, čini se da upravo ono ima presudan utjecaj na odnose među partnerima.

2.3. Okolinski prediktori

Intimne veze između dvoje ljudi ne događaju se u socijalnom vakuumu (Sprecher i Felmlee, 2000), već su uklopljene u određenu socijalnu okolinu i taj kontekst u kojem se one razvijaju može također imati značajnu ulogu za način na koji partneri doživljavaju tu vezu te za njen daljnji tijek i opstanak. I sama Teorija socijalne razmjene, a time i Model ulaganja u odnos, uključuju okolinu u predviđanje predanosti uzimajući u obzir alternative trenutnoj vezi (Bradbury i Karney, 2010). Socio-ekološki modeli koji naglašavaju odnos između pojedinca i okoline mogu se primijeniti i na partnerske odnose te neki autori (Bradbury i Karney, 2010; Sprecher i Felmlee, 1992; Rostosky i sur., 2004) smatraju da parove treba promatrati u okviru različitih razina društvenih sistema koji ih okružuju. Istraživanja koja su se bavila ulogom okoline u predanosti partnerskom odnosu obuhvatila su nekoliko njenih razina.

Najšire gledano, kultura kojoj pojedinci pripadaju može imati utjecaj na njihove vrijednosti i stavove o partnerskim odnosima pa tako i na različitu važnost koju pridaju potencijalnim prediktorima njihove predanosti u vezi. Većina zemalja svijeta može se smjestiti na dimenziju individualizam-kolektivizam (Hofstede, 2001), pri čemu individualizam karakterizira poimanje „vlastitog ja“ kao autonomnog i važnost osobnih ciljeva i motiva koji vode ponašanje, dok je u kolektivismu samopoimanje usko povezano sa socijalnom okolinom pojedinca te se važnost pridaje grupnim ciljevima, ulogama i normama u određivanju ponašanja (Triandis, 1995). Marshall (2010) je pokazala da identifikacija s vlastitom kolektivističkom kulturom predviđa veću predanost vezi, iako je takav rezultat bio značajan samo kod žena, što se može objasniti većim osjećajem obveze prema partneru, tradicionalnim rodnim ulogama i kulturalnim normama koje naglašavaju međuzavisnost. Takav rezultat u skladu je s nalazom da mladi Amerikanci kineskog podrijetla pridaju veliku važnost predanosti u partnerskim odnosima, zbog čega manje odobravaju neobavezno hodanje (Luo, 2008). I Bejanyan, Marshall i Ferenczi (2015) pokazali su da kolektivizam predviđa veću predanost vezi, što je posredovano većim roditeljskim utjecajem, koji smanjuje predanost, i snažnijom povezanošću s obitelji, koja ju povećava. Naime, kod osobe iz kultura u kojima je više izražena dimenzija kolektivismu veći utjecaj obitelji može smanjiti njihovo zadovoljstvo, a time i predanost vezi, ali s druge strane veći osjećaj bliskosti s obitelji može se prenijeti i u romantični odnos i dati mu veći značaj. Također se pokazalo da kod Amerikanaca, kao pripadnika individualističke kulture, predanost

predviđaju većinom očekivanja od partnera vezana uz vlastitu dobrobit i zadovoljstvo, dok se kod Kineza, čija je kultura više kolektivistički orijentirana, kao značajan prediktor javlja utjecaj obitelji i prijatelja, odnosno spremnost na ponašanje u skladu s mišljenjima i željama socijalne okoline (Zhang i Kline, 2009). U istom istraživanju se pokazalo kako je takav utjecaj okoline značajan prediktor namjere ulaska u brak kod obje skupine sudionika, no kod pripadnika kineske kulture to je bio ujedno i jedini prediktor. Oni su i veći naglasak stavljali na obiteljske vrijednosti te im je neodobravanje okoline predstavljalo veću potencijalnu prepreku vezi, dok je ono kod Amerikanaca bilo smatrano preprekom samo ako se radilo o neodobravanju od strane prijatelja, ali ne i roditelja. Ovakva istraživanja ukazuju na važnost vrijednosti i normi pojedine kulture za razvoj partnerskih odnosa kod pojedinaca koji joj pripadaju.

Kulturalne norme mogu biti značajne za predanost u vezi i kada se radi o partnerskim odnosima koji na neki način od njih odstupaju, poput homoseksualnih veza, veza između partnera različite dobi ili rase, zbog čega mogu doživljavati stigmatizaciju od strane okoline. Teorija etiketiranja predviđa da pojedinci koji odudaraju od normi koje društvo postavlja bivaju etiketirani kao devijantni, što može imati utjecaj na partnerske odnose u vezama koje ne nailaze na odobravanje u široj okolini (Brooks i Ogolsky, 2017). Takav doživljaj marginalizacije, odnosno neodobravanja veze od strane društva i bliže socijalne okoline, predviđa nižu predanost vezi, što pak dugoročno predviđa prekid veze (Lehmiller i Agnew, 2007). Također, takve percepcije partnera predviđaju manja ulaganja u vezu, što dodatno snižava predanost. Iako se unatoč tomu pokazalo da su pojedinci u marginaliziranim vezama predaniji u odnosu na one veze koje nailaze na veće odobravanje okoline, čine se da je to zbog percepcije znatno manje kvalitete potencijalnih alternativa vezi (Lehmiller i Agnew, 2006). Lehmiller i Agnew (2007) navode kako posebno važnu ulogu ima marginalizacija veze od strane bliskih osoba, što je u skladu s nalazima da veća podrška okoline vezi predviđa veću predanost (Lehmiller i Agnew, 2008) te da partneri u istospolnim vezama navode kako je doživljaj podrške vezi od strane okoline važan za njihovu predanost u toj vezi (Rostosky i sur., 2004). Iz ovakvih nalaza vidljivo je da socijalna mreža partnera može imati značajnu ulogu za predanost i stabilnost intimne veze. Dosadašnja istraživanja su pokazala kako su pojedina obilježja socijalne mreže, poput njene veličine (Widmer, Kellerhals i Levy, 2004), bliskosti partnera s njenim članovima (Timmer i Veroff, 2000) te stupnja u kojem se socijalne mreže partnera preklapaju (Kearns i Leonard, 2004), značajna za kvalitetu i stabilnost partnerskog odnosa. Poznavanje partnerove socijalne mreže, čestina kontakta i kvaliteta odnosa s njima također su povezane s većom kvalitetom veze (Parks, Stan i Eggert, 1983). Uz to, veze prijatelja mogu poslužiti kao referentni okvir s kojim pojedinci

uspoređuju vlastite veze te oni koji svoje veze procjenjuju boljima od tuđih iskazuju veće zadovoljstvo i predanost u vezi (Morry i Sucharyna, 2016). Socijalne mreže mogu imati i negativan utjecaj na vezu pružanjem potencijalnih alternativa te u skladu s tim dosjećanje potencijalnih partnera iz okoline predviđa niže zadovoljstvo i predanost trenutnoj vezi, iako takav efekt nije nađen za identificiranje potencijalnih partnera putem društvenih mreža (Drouin, Miller i Dibble, 2015; Dibble i Drouin, 2014). No socijalna mreža pojedinca može kroz svoje članove imati i direktnije utjecaje na njegov odnos s partnerom, konkretno putem socijalne podrške toj vezi.

2.3.1. Socijalna podrška i percipirana socijalna podrška vezi

Većina istraživanja kreće od pretpostavke da će veća socijalna podrška vezi biti povezana s većom kvalitetom i boljim ishodima intimne veze. Takva se hipoteza temelji na nekoliko teorijskih okvira prema kojima bi ovakav ishod bio očekivan. Načelo prijelaznosti temelji se na osnovnom principu da ako se nekoj osobi sviđa druga osoba, a toj drugoj osobi se sviđa treća, tada će se i prvoj osobi sviđati treća osoba (Parks i sur., 1983). Drugim riječima, povezanost s partnerom trebala bi dovesti do veće povezanosti s njegovom socijalnom mrežom, što bi pak trebalo predviđati veću povezanost s partnerom. U skladu s tim, Teorija ravnoteže (Heider, 1946; prema Sprecher i Felmlee, 1992; Parks i sur., 1983) pretpostavlja da pojedinci koji vjeruju da njihova i partnerova socijalna mreža odobravaju njihov odnos doživljavaju veću kognitivnu ravnotežu i zadovoljniji su u svom partnerskom odnosu, dok oni kod kojih takvo odobravanje izostaje doživljavaju kognitivnu neravnotežu i stres, što je u skladu i s konceptom kognitivne disonance (Festinger, 1957). Potencijalni pozitivni efekti socijalne podrške vezi mogu se očekivati i na temelju Teorije socijalne usporedbe (Festinger, 1954, prema Bryant i Conger, 1999) jer mišljenja značajnih osoba iz socijalne mreže vezano uz odabir partnera mogu predstavljati standard s kojim pojedinac uspoređuje i vrednuje svoju vezu. S druge strane, ukoliko pojedinčeva okolina ne prihvaća odabranog partnera, pokazivanjem animoziteta nameću mu svojevrzne norme vezane uz intimne veze, koje sam pojedinac može zatim i internalizirati, čime će se povećati vjerojatnost konformiranja očekivanjima okoline (Bryant i Conger, 1999). Slično tomu, Etcheverry i Agnew (2004) efekte podrške okoline za vezu objašnjavaju Teorijom planiranog ponašanja (Fishbein and Ajzen, 1975, prema Etcheverry i Agnew, 2004), pri čemu vjerovanja drugih osoba predstavljaju subjektivne norme koje su jedna od glavnih odrednica namjere ponašanja, a time i samog manifestiranog ponašanja pojedinca.

Slična očekivanja o pozitivnom odnosu između podrške vezi od strane okoline i predanosti navodi i Lewis (1973) u okviru interakcionističke teorije prema kojoj će partneri, ukoliko se bliske osobe prema njima ponašaju kao prema paru, reflektirajući ponašanje okoline, iskazivati veću predanost, kvalitetu i stabilnost veze. Nadalje, ako te značajne osobe etiketiraju partnere kao dobar i održiv par i prema njima se tako ponašaju, partneri mogu internalizirati takve „etikete“, što će dovesti do pojačanog doživljavanja sebe kao dijela para. Takve pretpostavke mogu se temeljiti i na Teoriji smanjivanja nesigurnosti (Berger & Calabrese, 1975, prema Parks i Adelman, 1983) koju su Parks i Adelman (1983) proširili na parove u intimnim vezama i njihove socijalne mreže. Prema ovoj teoriji smanjivanje nesigurnosti u vezi partnera i partnerskog odnosa, do kojeg dolazi zbog dobivanja potvrde od strane značajnih osoba u okolini, povećava stabilnost te veze. Uz to, partneri od članova socijalne mreže mogu dobiti nove informacije jedan o drugome, što također može smanjiti njihovu nesigurnost u vezi partnera i njihovog odnosa (Surra i Milardo, 1991, prema Sprecher i Felmlee, 2000).

I same teorije predanosti podršku socijalne okoline vezi uključuju kao jednu od njenih potencijalnih odrednica o kojima treba voditi računa. Model kohezivnosti (Levinger, 1965, 1976) podrazumijeva postojanje barijera prekidu veze, od kojih jedna može biti upravo strah od neodobravanja od strane okoline. Model ulaganja u odnos (Rusbult, 1980a, 1983) kao jedno od ulaganja koja pozitivno predviđaju predanost navodi zajedničke prijatelje, što implicira i da oni tu vezu podržavaju. I konačno, modeli koji pretpostavljaju postojanje različitih vrsta predanosti, poput Trodijelnog modela predanosti (Johnson, 1973) i onog koji su razradili Rhoades i suradnici (2010), socijalne pritiske na ostanak u vezi od strane značajnih osoba navode kao odrednicu strukturalne, odnosno percipirane ograničavajuće predanosti.

No iako većina teorijskih pristupa pretpostavlja postojanje pozitivne povezanosti između socijalne podrške vezi i kvalitete i stabilnosti veze, postoji i suprotna hipoteza da će izostanak podrške vezi biti povezan s većom ljubavi i predanošću između partnera. Takva pretpostavka počiva na ideji da će roditeljsko uplitanje i pokušaji utjecanja na prekid veze, koji su posljedica njihovog neodobravanja, predstavljati prepreku nastavku veze i izazvati frustraciju, što će za pojedinca povećati privlačnost te veze i usmjerenost prema njoj (Driscoll, Davis i Lipetz, 1972). Takva pretpostavka je u skladu s Teorijom reaktivnosti (Brehm, 1966, prema Driscoll i sur., 1972) koja kaže da osjećaj ljudi da je njihova sloboda mišljenja i ponašanja ugrožena pobuđuje neugodno stanje reaktivnosti koje se može smanjiti upravo izvođenjem zabranjenog ponašanja. Osoba u takvoj situaciji želi vratiti osjećaj slobode, što dovodi do otpora koji se manifestira u

mišljenju i ponašanju suprotnom onome koje zagovara izvor prijetnje. Takvi primjeri često se spominju u mitologiji i klasičnoj literaturi, zbog čega su autori ovaj fenomen nazvali efektom Romea i Julije. Razlika između njihove teorije i prethodno navedenih je u tome što se ona bavi bihevioralnim izrazom neodobravanja veze u smislu aktivnog uplitanja, što nije potpuno ekvivalentno širem konstruktivnom podrške vezi ili njenog izostanka (Sinclair, Hood i Wright, 2014). Uz to, ova je teorija usmjerena isključivo na roditeljska ponašanja prema paru i ne uključuje i druge značajne osobe iz okoline.

Vidljivo je da većina istraživača ipak zastupa ideju da socijalna podrška vezi ima pozitivan utjecaj na odnos između dvoje partnera. No postavlja se pitanje na koji način se taj utjecaj odvija, to jest koje su to manifestacije podrške vezi i ponašanja koja se iskazuju, a koja mogu djelovati na njen tijek i razvoj. Članovi obitelji i prijatelji svoju podršku intimnoj vezi pojedinca mogu pokazivati na direktne načine, kao što je verbalno iskazivanje odobravanja veze, davanje utjehe, ohrabrenja i savjeta tijekom razdoblja u kojima par doživljava probleme u odnosu ili čak pružanje materijalne pomoći, što može smanjiti stres koji partneri doživljavaju zbog trenutnih životnih okolnosti (Bradbury i Karney, 2010). Indirektno davanje podrške vezi može uključivati ljubaznost prema partneru i tretiranje dvoje ljudi kao para (npr. pozivanje partnera na obiteljska okupljanja ili prijateljska druženja), što osigurava ugodniju atmosferu i olakšava uključivanje partnera u pojedinačnu socijalnu mrežu. Kao najčešća ponašanja roditelja koja ukazuju na odobravanje veze i izbora partnera mladi navode upravo pozitivan stav i ponašanje prema partneru, uključivanje partnera u zajedničke aktivnosti, raspitivanje o partneru i planovima za budućnost veze (Leslie, Huston i Johnson, 1986). Takve socijalne reakcije koje upućuju da okolina tretira partnere kao dio para predviđaju njihovo funkcioniranje u vezi, predanost i vjerojatnost prekida (Lewis, 1973). Upravo je želja za podrškom jedan od razloga koji partneri navode za otkrivanje svoje romantične veze drugima, dok je strah od negativne reakcije okoline ključan razlog za zadržavanje veze tajnom (Baxter i Widenmann, 1993). I sami partneri smatraju da obiteljska podrška vezi ima utjecaj na njenu kvalitetu (Rostosky i sur., 2004) te što su predaniji partneru, to je vjerojatnije da će reći roditeljima za vezu i pokušati utjecati na njihovo mišljenje o njoj, što pak dovodi do veće vjerojatnosti da će roditelji podržavati tu vezu (Leslie i sur., 1986). Mladi će u većoj mjeri informaciju da su u vezi otkrivati prijateljima nego roditeljima (Baxter i Widenmann, 1993), što naglašava važnost njihove podrške za partnersku vezu, a ako prijatelji zaista imaju doživljaj da se radi o sretnoj vezi, veća je vjerojatnost da će ju i podržavati (Etcheverry, Le i Hoffman, 2013). Takvi rezultati u skladu su s činjenicom da su partneri donekle uspješni u manipuliranju percepcije njihove veze od

strane drugih, što znači da barem djelomično mogu utjecati na podršku svojoj vezi (Sprecher i Felmlee, 2000). Stoga treba imati na umu da odnos podrške i kvalitete veze vjerojatno nije jednosmjernan, odnosno da socijalna podrška vezi i sama obilježja te veze utječu jedno na drugo (Parks i sur., 1983), što je i logična pretpostavka s obzirom na međuovisnost članova socijalnih mreža. No takve spoznaje ne umanjuju njen prediktivni značaj i pozitivan doprinos razvoju partnerskih odnosa.

S druge strane, ukoliko značajne osobe u socijalnoj mreži pojedinca vezu ne odobravaju, takav izostanak podrške također mogu iskazati na različite načine, bilo direktne ili indirektno. Leslie i suradnici (1986) kao neka od roditeljskih ponašanja koja se često javljaju kada ne odobravaju djetetovu vezu navode negativno komentiranje i ignoriranje partnera, poticanje pojedinca na ponašanje koje može dovesti do prekida veze, pružanje alternativa vezi traženjem zamjene za trenutnog partnera i nagovaranje djeteta da pričeka s obvezivanjem do starije dobi. Takvi izrazi neodobravanja veze mogu rezultirati i otvorenim iskazivanjem neprijateljstva prema partneru, što može dovesti do razvoja loših odnosa koji mogu biti posebno važni kad se radi o bračnim vezama. Doista se i pokazalo da neslaganje s partnerovim roditeljima predstavlja problem za oženjene pojedince jer predviđa niže zadovoljstvo, predanost i stabilnost braka (Bryant, Conger i Meehan, 2001). Na slične načine svoje neodobravanje mogu iskazivati i prijatelji koji mogu predstavljati posebno važan izvor mogućih alternativa vezi kroz upoznavanje pojedinca s drugim, u njihovim očima prikladnijim, partnerima. Također, pružanje alternativa može biti i manje izravno jer, ukoliko pojedinci zadovoljavaju svoje potrebe za bliskošću i emocionalnom intimnošću u odnosima s prijateljima i članovima obitelji, tada se njihova potreba za romantičnom vezom smanjuje (Felmlee, 2001).

Korištenjem opisanih i brojnih drugih ponašanja članovi obitelji i prijatelji mogu iskazivati podršku ili neodobravanje trenutne veze pojedinca, čime se stvara socijalni kontekst u kojem se ta veza dalje razvija. No za vlastite doživljaje veze od same podrške vezi koju partneri dobivaju značajnija može biti njihova interpretacija takvih ponašanja drugih ljudi. Naime, Felmlee (2001) i Etcheverry, Le i Charania (2008) pokazali su da stvarna socijalna podrška vezi koju izražavaju prijatelji partnera predviđa njenu predanost i stabilnost, odnosno prekid veze, no taj je efekt u potpunosti posredovan percipiranom socijalnom podrškom. Konstrukt percipirane socijalne podrške vezi u literaturi se označava različitim nazivima, poput *perceived support for the relationship*, *perceived social network support*, *social support for the relationship*, *normative support*, *prescriptive support*, *subjective norms*, *perceived social*

network marginalization i slično, no svi ti nazivi obuhvaćaju doživljaj pojedinca o tome koliko njemu značajne osobe iz okoline, poput članova obitelji i prijatelja, podržavaju njegovu vezu s trenutnim partnerom. Kurdek (2008a, 2008b) je smatrao taj aspekt veze toliko bitnim da ga je uključio u svoje proširenje Modela ulaganja u odnos kao zaseban prediktor i pokazao da, u skladu s njegovim pretpostavkama, predviđa komunikaciju partnera u vezi, što dalje predviđa zadovoljstvo, ulaganja i kvalitetu alternativa te na kraju i predanost u vezi.

I druga istraživanja su potvrdila da percipirana socijalna podrška vezi pozitivno predviđa predanost partnera (Besikci, Agnew i Yildirim, 2016; Bryant i Conger, 1999) te je većina istraživanja pokazala da ona ima zaseban doprinos, povrh zadovoljstva, ulaganja i kvalitete alternativa (Cox, Wexler, Rusbult i Gaines, 1997; Etcheverry i Agnew, 2004; Sprecher, 1988). Treba napomenuti kako su i Lin i Rusbult (1995) potvrdile značaj ovog konstrukta, no njegov je utjecaj na predanost u njihovom istraživanju bio u potpunosti posredovan prediktorima Modela ulaganja u odnos. Pokazalo se i da veći doživljaj socijalne podrške vezi predviđa veće zadovoljstvo vezom (Bryant i Conger, 1999; Rodrigues, Lopes, Monteiro i Prada, 2016; Sprecher i Felmlee, 1992), pri čemu su Blair i Holmberg (2008) pokazali da takvo zadovoljstvo vezom dalje predviđa veće psihičko i fizičko zdravlje pojedinaca. Rodrigues i suradnici (2016) pokazali su da percipirana podrška vezi previđa i veća ulaganja u vezu te manju kvalitetu alternativa kada se radi o podršci prijatelja. To je u skladu s pretpostavkom da su prijatelji posebno važni za percepciju kvalitete potencijalnih alternativa vezi.

Nadalje, doživljaj odobravanja i podržavanja veze od strane okoline dugoročno pozitivno predviđa stabilnost, to jest opstanak veze ili braka (Bryant i Conger, 1999; Felmlee i sur., 1990) te je taj odnos posredovan predanošću u vezi (Etcheverry i Agnew, 2004; Etcheverry i sur., 2008). Problematično u tome jest što percipirana podrška predviđa i veću stabilnost veza u kojima je prisutno nasilje te manju spremnost na donošenje odluke o napuštanju partnera od strane žena u tim vezama (Shorey, Tirone, Nathanson, Handsel i Rhatigan, 2013). To je u skladu s očekivanjima na temelju rodni uloga koja naglašavaju važnost socijalne okoline za žene te su pojedini autori pokazali da su efekti koje podrška vezi ima na njenu predanost i stabilnost veći kod žena (Brooks i Ogolsky, 2017) ili su kod muškaraca čak i izostali (Sprecher i Felmlee, 1992; Sprecher i Felmlee, 2000), no to nije potvrđeno u drugim istraživanjima. I među izvorima podrške koji su se ispitivali pokazala se različita učinkovitost u predviđanju kvalitete i održavanja veze. Čini se da vlastiti prijatelji predstavljaju posebno važan izvor podrške u predviđanju predanosti i stabilnosti veze (Etcheverry i Agnew, 2004; Sinclair i sur., 2014;

Sprecher i Felmlee, 2000), pri čemu se u nekim istraživanjima izdvajaju i kao jedini značajan, no Etcheverry i Agnew (2004) upozoravaju kako je takav rezultat dijelom moguće objasniti visokim interkorelacijama percipirane podrške primljene iz različitih izvora. Rodrigues i sur. (2016) pak navode kako je moguće da uloga pojedinih izvora podrške ovisi o dobi partnera jer su njihovi rezultati pokazali da je kod mlađih sudionika bitnija podrška prijatelja, dok kod osoba u srednjim dvadesetim godinama veću ulogu ima podrška roditelja.

Efekt Romea i Julije je, s druge strane, dobio podršku u nekim istraživanjima koja su pokazala da niža podrška i veće uplitanje od strane vlastite obitelji predviđaju veću kvalitetu veze i manju vjerojatnost prekida (Driscoll i sur., 1972; Felmlee, 2001), no druga su istraživanja opovrgnula takve nalaze (Sinclair i sur., 2014). Djelomičnu potvrdu mogućim pozitivnim efektima roditeljskog neodobravanja veze daju i rezultati kvalitativnog istraživanja s istospolnim parovima koji pokazuju kako je nedostatak obiteljske podrške kod članova para doveo do problema u vezi, ali i do razvoja različitih strategija suočavanja, koje su zatim dovele do ojačavanja veze između nekih partnera (Rostosky i sur., 2004). Takve studije dovode u pitanje ostale nalaze koji ukazuju na pozitivno djelovanje percipirane socijalne podrške vezi na kvalitetu i ishode te veze, no potrebno je takve rezultate replicirati i istražiti koje su to okolnosti u kojima se oni pokazuju. Sve navedeno ukazuje na potrebu daljnjeg proučavanja ovog područja kako bi se utvrdio smjer i veličina doprinosa pojedinih izvora podrške te moguće razlike njihove važnosti za žene i muškarce. Socijalna podrška vezi poseban značaj mogla bi imati u mladoj odrasloj dobi kada se formiraju prve ozbiljne veze te partneri počinju razmišljati o dugoročnom obvezivanju.

3. Istraživanja partnerskih odnosa u mladoj odrasloj dobi

Relativno novim razdobljem u ljudskom razvoju smatra se period *emerging adulthood*, što bi se najtočnije moglo prevesti kao „nastupanje odrasle dobi“ ili „odraslost u nastajanju“. Zbog jednostavnosti izražavanja u ovom radu će se za pojedince koji su u tom razvojnem periodu koristiti termin „mlade odrasle osobe“. Radi se o osobama između 18 i 29 godina te taj dobni raspon nije nov sam po sebi, već je to novo razdoblje ljudskog razvoja u povijesnom smislu, budući da su se njegove specifičnosti počele razvijati tek u posljednjih 50-ak godina. Arnett (2015) kao razlog javljanja ovog perioda razvoja navodi revolucionarne promjene koje su se tijekom 1960-ih i 1970-ih godina događale u modernim, industrijaliziranim društvima, poput

tehnološke i seksualne revolucije i pokreta za ženska prava. Također naglašava da se ne radi o ni o adolescenciji, ni o odraslosti, već je to period u kojem mlade osobe istražuju i postepeno donose odluke o sebi, svom pogledu na svijet i životnim odabirima (Arnett, 2000). Ovo razdoblje života obilježeno je istraživanjem vlastitog identiteta te su mlade osobe usmjerene na mogućnosti koje imaju pred sobom vezano uz dugoročne odluke koje trebaju donijeti, odgađajući uloge i odgovornosti koje donosi odrasla dob (Arnett, 2015). Budući da je obrazovanje postalo dostupnije, sve veći broj mladih odraslih osoba odlučuje se za visoko obrazovanje, što je vidljivo i u Hrvatskoj (Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2017b) te time produžuju svoju financijsku ovisnost o roditeljima. Također, porast nezaposlenosti i ekonomska kriza otežavaju nalaženje posla i mogućnost samostalne skrbi za sebe. S obzirom na nemogućnost ostvarivanja financijske neovisnosti, nije ni čudno da Arnett (2015) mladu odraslu dob opisuje kao nestabilan period između ograničenja koje postavlja adolescencija i odgovornosti koje donosi odraslost. No ovo je razdoblje nestabilno i time što mladi još nisu sigurni u vezi životnih odluka koje trebaju donijeti vezano uz vlastite vrijednosti, ciljeve, obrazovanje, karijeru te izbore vezane uz životnog partnera, obitelj i vlastito potomstvo, što su sve razvojni zadaci koji se pred njih postavljaju. Iako su mlade osobe u velikoj mjeri usmjerene na sebe, što neki autori karakteriziraju kao svojevrsnu samoživost, Clark i Beck (2011) navode kako je to zbog toga što se u razvijenim društvima nakon završetka srednje škole suočavaju s kulturnim normama koje ih tjeraju da se usmjere na promišljanje o svojoj budućnosti i ulozi u društvu.

Kao što je navedeno, jedna od važnih odluka koje mladi trebaju donijeti vezana je upravo uz odabir partnera i romantične veze. Kretschmer i suradnici (2017) navode kako će mladim odraslim osobama fokus u većoj mjeri biti na osobnim ciljevima, obrazovanju i karijeri te da su to područja kojima će se posvetiti prije nego što se usmjere na dugotrajan partnerski odnos i reprodukciju, što je vidljivo i u Hrvatskoj s obzirom na ranije spomenuto odgađanje ulaska u brak do kasnije životne dobi (Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2017b). Iako bi se zbog toga moglo smatrati da veze mladih odraslih osoba nisu posebno važne ni informativne, takvi odnosi značajni su za njihovu dobrobit i prilagodbu te mogu biti prediktivni za kasnije veze i bračni život (Fincham i Cui, 2011). U ovom razvojnem razdoblju mladi često ulaze u niz romantičnih veza prije nego se odluče dugoročno obvezati jednom partneru, istražujući svoje mogućnosti kako bi shvatili s kakvom osobom žele provesti život i stekli iskustvo u romantičnim vezama (Arnett, 2015). Maner i Miller (2011) naglašavaju upravo takav nedostatak iskustva s dugoročnim vezama kao dodatni izazov koji se postavlja pred mlade

odrasle osobe u njihovim pokušajima da ostvare i zadrže uspješan partnerski odnos. Relativno česte promjene partnera ne ukazuju na to da mladi nemaju interesa za obvezivanje jednoj osobi, već predstavljaju sastavni dio razvoja identiteta i otkrivanja sebe u kontekstu intimnih veza (Jamison i Proulx, 2013), na što ukazuje i veća kompleksnost načina na koji razmišljaju o vezama (Collins i Madsen, 2006). Mlade odrasle osobe pridaju veliku važnost uspostavljanju i održavanju kvalitetnih partnerskih odnosa (Stephanou, 2012) i imaju doživljaj njihovog sazrijevanja tokom vremena (Milevsky i sur., 2014). Zbog svega navedenog Fincham i Cui (2011) naglašavaju važnost proučavanja romantičnih veza upravo u periodu mlade odrasle dobi, pri čemu posebno važno pitanje može biti upravo predviđanje opstanka takvih odnosa.

U skladu s navedenim, takva istraživanja su u porastu u svijetu, no u Hrvatskoj ih još uvijek nema velik broj. Većina istraživanja provedena s ovom dobnom skupinom kao sudionike je najčešće uključivala studente, čije se socio-ekonomske prilike mogu uvelike razlikovati od njihovih vršnjaka. Budući da ekonomski pritisak s kojim se suočavaju može predstavljati rizik za konflikte i probleme u partnerskim odnosima mladih odraslih osoba (Conger, Cui, i Lorenz, 2011), treba ispitati i romantične veze mladih koji se suočavaju s izazovima tržišta rada. Istraživanja koja uključuju i taj dio populacije vjerojatno se rjeđe provode zbog njihove manje dostupnosti istraživačima, posebno kada su u fokusu oba člana para, te vremenske i financijske ekonomičnosti provođenja istraživanja sa studentskom populacijom. Dodatni nedostatak istraživanja partnerskih odnosa jest često uključivanje sudionika s različitim stupnjem ozbiljnosti intimnih veza. Kako je vidljivo iz prikazanih rezultata dosadašnjih istraživanja, razlike u formalnom statusu veze mogu odražavati i razlike u ulaganjima i predanosti partnera tom odnosu te se ne može očekivati da će prekid tih veza predstavljati potpuno jednak događaj za osobe u braku i one u intimnim vezama. S obzirom na porast broja partnera koji žive zajedno, i to je faktor koji treba uzeti u obzir pri odabiru sudionika istraživanja. Stanley, Rhoades i Fincham (2011) naglašavaju kohabitaciju kao važan element mladog odraslog doba, koji nosi svoje specifične izazove i karakteristike, što su i potvrdili rezultati koji ukazuju na razlike u predanosti i njenim odrednicama između partnera koji su u vezi i onih koji žive zajedno (Rhoades i sur., 2012). Takve razlike ukazuju na potrebu za odvojenim proučavanjem parova čije veze uključuju različit stupanj međusobnog obvezivanja. U ovom istraživanju su kao sudionici odabrane mlade odrasle osobe koje su u vezi, no ne žive sa svojim partnerima. Kao što je ranije navedeno, u ovom životnom razdoblju mladi stupaju u veći broj različitih veza te je važno istražiti što doprinosi njihovom mogućem dugoročnom održavanju i razvoju veće predanosti u partnerskom odnosu.

Iako je predanost konstrukt koji postoji već mnogo godina i potaknuo je brojna istraživanja u svijetu, u Hrvatskoj predanost u romantičnim vezama još nije istraživana te će to biti dodatni doprinos ovog rada. S obzirom na potencijalni značaj kulture u njenom razvoju, hrvatski kontekst može biti posebno zanimljiv za istraživanje ovog konstrukta. Naime, Hrvatska i dalje ima elemente kolektivistički orijentirane kulture, no noviji rezultati pokazuju pomak prema individualizmu i to posebno kod mlađih osoba (Rajh, Budak i Anić, 2016). Usmjerenost na socijalne odnose i međuzavisnost koje su karakteristične za kolektivism mogu se očitovati u važnosti uloge drugih bliskih osoba za način na koji partneri doživljavaju svoju vezu. Iz ranijeg pregleda istraživanja vidljivo je da posebno važnu ulogu može imati percipirana socijalna podrška vezi, koja je u Hrvatskoj do sada istraživana samo u sklopu jednog rada (Ralić, 2014), čiji su rezultati potvrdili njenu važnost u predviđanju kvalitete partnerske veze. Iako ranija istraživanja navode kako su prijatelji posebno važan izvor socijalne podrške vezi, u mladom odraslom dobu odnosi s roditeljima postaju egalitarniji te njihova emocionalna, a potencijalno i financijska podrška, ponovno dobiva na značaju (Rodrigues i sur., 2016). S druge strane, rastući trend mladih k razvoju obrazaca ponašanja i doživljavanja koji više odgovaraju individualističkim zapadnjačkim kulturama može naglasiti njihovu potrebu za neovisnošću pri donošenju odluka, uključujući i one koje se odnose na njihove intimne veze. Zbog svega navedenog se mladi mogu naći u situaciji gdje im je podjednako važno biti samostalan i nezavisan u donošenju odluka kao što je odabir partnera, ali i dobiti odobravanje za te odluke od strane za njih značajnih osoba, poput prijatelja i članova obitelji. U ovom će istraživanju doprinos tih potencijalnih izvora percipirane podrške vezi biti zasebno ispitan, kako bi se ustanovilo postoje li neke specifičnosti s obzirom na ulogu koju imaju u predviđanju predanosti u partnerskim odnosima mladih odraslih osoba.

Konačno, statistički izvještaji o prijavljenim slučajevima pokazuju da su mlade odrasle osobe u najvećem riziku za doživljavanje partnerskog nasilja (Canadian Centre for Justice Statistics, 2015; Smith i Farole, 2009), što je u skladu s rezultatima istraživanja koji konzistentno ukazuju na negativnu povezanost dobi i partnerskog nasilja kod odraslih osoba (Capaldi, Knoble, Shortt i Kim, 2012). U Hrvatskoj unatoč tome prevladavaju istraživanja koja se ovom temom bave u sklopu bračnih odnosa ili u srednjoškolskoj dobi, koja ima svoje specifičnosti vezane uz adolescenciju te stoga i drugačije obrasce ljubavnih veza koje se tada razvijaju. Ovaj rad će se stoga usmjeriti na nasilna ponašanja u partnerskom odnosu, za koja se pokazalo da imaju velik značaj za predanost u romantičnim vezama, a istodobno su raširena među partnerima mlade odrasle dobi. S obzirom na učestalost psihičkog nasilja i njegov značaj koji su pokazali rezultati

ranijih istraživanja, ova vrsta nasilja bit će u fokusu rada, no istodobno će biti kontrolirano i doživljavanje fizičkog nasilja, kako bi se mogao ispitati njegov zaseban doprinos u objašnjavanju predanosti i stabilnosti veze.

Dodatni doprinos ovog istraživanja bit će metodološka unaprjeđenja. Osim prijevoda i validacije instrumenata za ispitivanje elemenata Modela ulaganja u odnos, bit će konstruirani i validirani upitnici za ispitivanje psihičkog nasilja u vezama i percepcije stabilnosti vlastite intimne veze. Glavni doprinos u ovom smislu predstavljat će prikupljanje podataka od oba člana para i njihova analiza na dijadnoj razini. Naime, Ackerman, Donnellan i Kashy (2011) upravo u području istraživanja intimnih veza mladih odraslih osoba naglašavaju važnost dijadnog pristupa podacima i navode kako je nužno da istraživači svoj konceptualni i metodološki pristup prilagode dijadnim analizama. Unatoč tome, u Hrvatskoj je objavljen samo jedan rad koji je podatke analizirao na taj način (Huić i Smolčić, 2015), pri čemu se radilo o prijateljskim dijadama, a ne parovima u romantičnim vezama.

Općenito se može reći da iz istraživanja prikazanih u uvodu slijedi potreba za što sveobuhvatnijim modelima za istraživanje predanosti u partnerskim odnosima. Velik broj prediktora i različite razine na kojima se nalaze povećavaju potrebu za njihovim simultanim ispitivanjem, kako bi se mogao utvrditi relativan doprinos svakog od njih. U ovom će radu biti obuhvaćeni konstrukti na razini odnosa među partnerima i uloga koju okolina može imati kroz percipiranu podršku vezi, uz kontrolu individualnih obilježja dobi i obrazovnog statusa te proučavanje mogućih specifičnih efekata pojedinih varijabli s obzirom na spol partnera.

CILJ

Cilj istraživanja je ispitati značajnost doprinosa psihičkog nasilja u vezi i percipirane socijalne podrške vezi u predanosti intimnim vezama kod mladih odraslih osoba, odnosno osoba na prijelazu u odraslu dob. Kako za svaku osobu izvor podrške mogu biti i prijatelji i obitelj (vlastiti i partnerovi), dodatni je cilj ispitati ulogu svakog od ovih izvora socijalne podrške vezi. Zbog jednostavnosti prikaza, problemi su formulirani koristeći sintagmu „percipirana socijalna podrška“, iako će se analize provoditi tako da se koriste pokazatelji percipirane socijalne podrške vezi od strane prijatelja i obitelji oba člana para, kako bi se ustanovio njihov zaseban doprinos.

PROBLEMI I HIPOTEZE

1. Ispitati predviđanje predanosti na temelju čestine doživljavanja psihičkog nasilja u vezi na razini pojedinca i dijade.
 - H1a. Veća čestina doživljavanja psihičkog nasilja u vezi predviđa nižu vlastitu predanost vezi i taj je odnos u potpunosti posredovan nižim zadovoljstvom vezom.
 - H1b. Veća čestina psihičkog nasilja u vezi koje doživljava partner ne predviđa značajno vlastitu predanost vezi.

2. Ispitati predviđanje predanosti na temelju percipirane socijalne podrške vezi na razini pojedinca i dijade.
 - H2a. Veća percipirana podrška vezi predviđa veću vlastitu predanost vezi za sva četiri izvora socijalne podrške i ti su odnosi djelomično posredovani zadovoljstvom vezom, kvalitetom alternativa i ulaganjima u vezu.
 - H2b. Veća percipirana podrška vezi koju doživljava partner ne predviđa značajno veću vlastitu predanost vezi ni za jedan od četiri izvora socijalne podrške vezi.

3. Ispitati predviđanje percipirane stabilnosti veze na temelju čestine doživljavanja psihičkog nasilja u vezi na razini pojedinca i dijade.
 - H3a. Veća čestina doživljavanja psihičkog nasilja u vezi predviđa nižu vlastitu percepciju stabilnosti veze i taj je odnos djelomično posredovan nižom vlastitom predanošću vezi i zadovoljstvom vezom.

H3b. Veća čestina psihičkog nasilja u vezi koje doživljava partner negativno predviđa vlastitu percepciju njene stabilnosti i taj je odnos djelomično posredovan nižom partnerovom predanošću vezi i zadovoljstvom vezom.

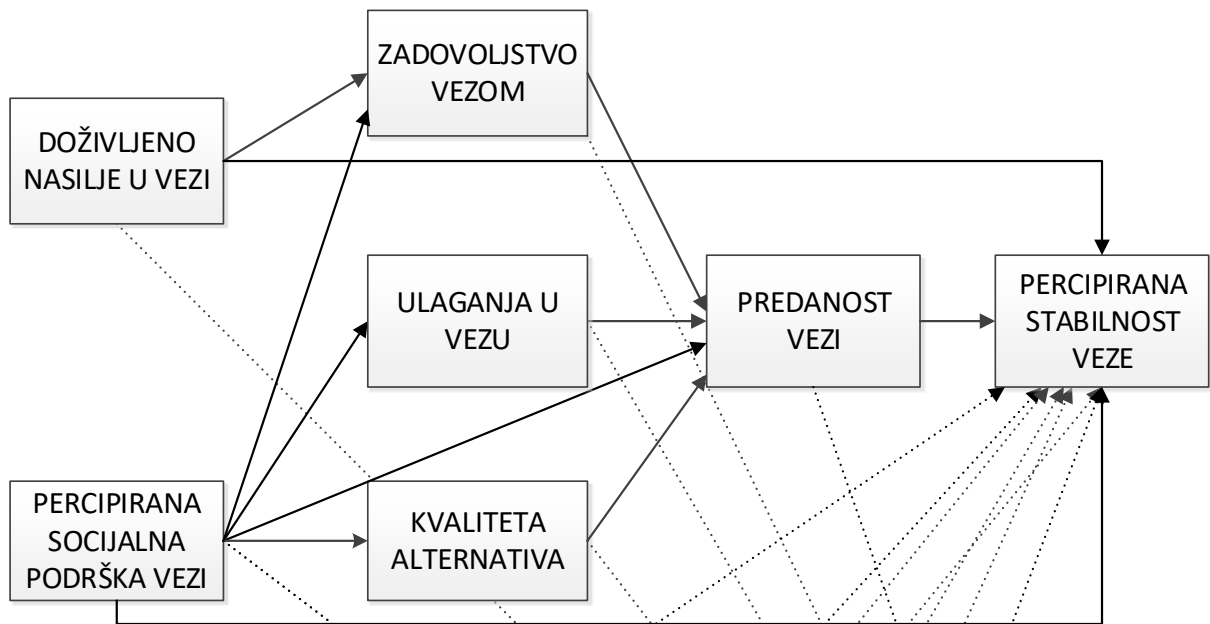
4. Ispitati predviđanje percipirane stabilnosti veze na temelju percipirane socijalne podrške vezi na razini pojedinca i dijade.

H4a. Veća percipirana podrška vezi predviđa veću vlastitu percepciju stabilnosti veze za sva četiri izvora socijalne podrške i ti su odnosi djelomično posredovani vlastitom predanošću vezi i njenim prediktorima (zadovoljstvom vezom, kvalitetom alternativa i ulaganjima u vezu).

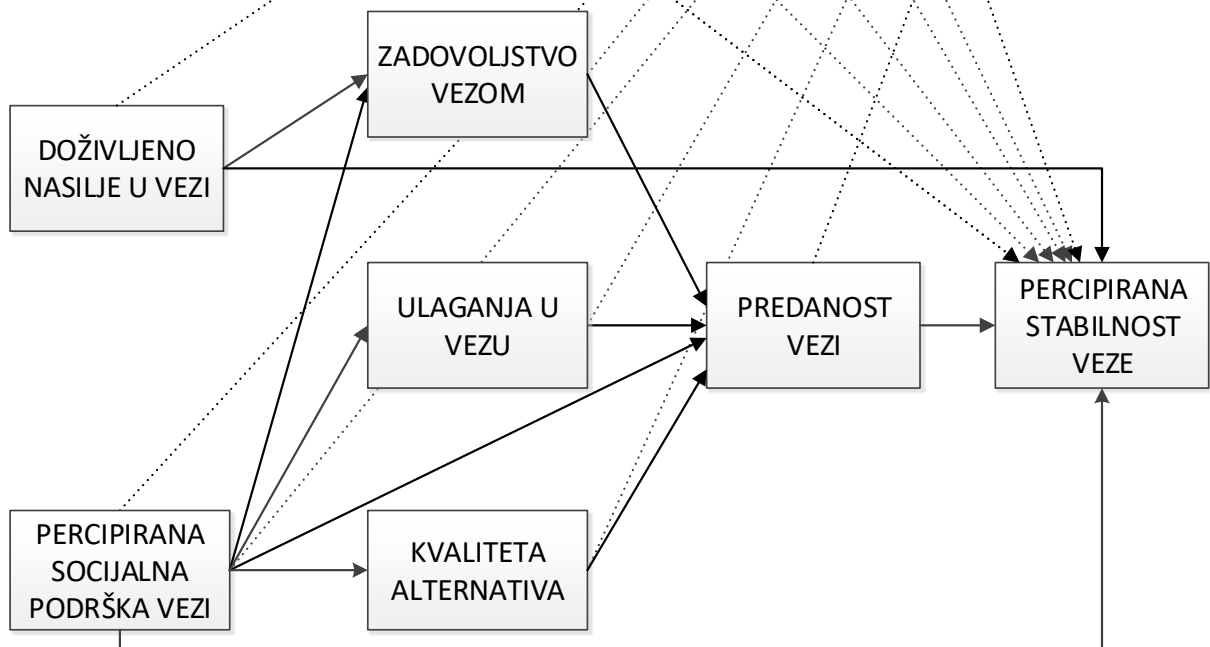
H4b. Veća percipirana podrška vezi koju doživljava partner predviđa veću vlastitu percepciju stabilnosti veze za sva četiri izvora socijalne podrške i ti su odnosi djelomično posredovani partnerovom predanošću i njenim prediktorima (zadovoljstvom vezom, kvalitetom alternativa i ulaganjima u vezu).

Navedeni problemi bit će ispitivani u okviru modela koji je prikazan na Slici 2. Zbog jednostavnosti prikaza, u modelu su prikazane samo veze čije je postojanje pretpostavljeno postavljenim hipotezama (pri čemu su zbog povećanja preglednosti pretpostavljene veze među partnerskim varijablama prikazane isprekidanim linijama), no istodobno će se ispitati i ostale veze među varijablama za koje postoji teorijska osnova te će biti dozvoljene povezanosti među egzogenim varijablama i strukturalnim pogreškama istovjetnih endogenih varijabli u modelu. Također će se ispitati i uloga čestine doživljavanja fizičkog nasilja, koje je dodano u model kako bi se mogao isključiti njegov eventualni doprinos pri ispitivanju uloge psihičkog nasilja. U model će biti uključene i kontrolne varijable dobi, trajanja veze i obrazovnog statusa.

PARTNER

PARTNERICA

Slika 2. Model odnosa psihičkog nasilja u vezi, socijalne podrške i komponenata Modela ulaganja u odnos koji je pretpostavljen hipotezama postavljenim u istraživanju

PILOT ISTRAŽIVANJE

U svrhu provjere metrijskih karakteristika i pripreme završnog instrumentarija provedeno je pilot istraživanje sa studentima Sveučilišta u Zagrebu. Sudionici su bili studenti sljedećih fakulteta: Pravni fakultet (uključujući Studijski centar socijalnog rada i Studijski centar za javnu upravu i javne financije), Filozofski fakultet (Odsjek za psihologiju), Hrvatski studiji (Odjel za psihologiju), Ekonomski fakultet, Fakultet političkih znanosti, Fakultet elektrotehnike i računarstva i Građevinski fakultet. Ukupno je sudjelovalo 549 studenata, no od toga je 303 bilo u vezi u trenutku provedbe te su samo njihovi podaci korišteni u daljnjoj obradi. U uzorku su zastupljenije bile studentice ($N = 244$; 80,5%), a prosječna dob kretala se od 18 do 32, s prosjekom od 22 godine ($M = 21,97$; $SD = 2,108$). Gotovo polovica sudionika navela je da uz fakultet povremeno i radi (Tablica 1.).

Tablica 1. Radni status sudionika pilot istraživanja

	N	%
Radim/zaposlen/a sam	11	3,6
Povremeno radim/zaposlen/a sam (npr. studentske ili sezonske poslove)	133	43,9
Ne radim/nisam zaposlen/a	159	52,5

Trajanje partnerske veze sudionika bilo je između jednog i 123 mjeseca, a u prosjeku se radilo o dužim vezama u trajanju od oko tri godine, odnosno 35 mjeseci ($M = 34,99$; $SD = 24,980$). Dob njihovih partnera bila je od 17 do 36 godina, pri čemu je prosjek bio 24 godine ($M = 23,67$; $SD = 3,428$). Radni status partnera (Tablica 2.) pokazuje da ih većina također studira, što je u skladu s tim da uglavnom imaju završenu srednju stručnu spremu (100, to jest 33,1%, strukovnu srednju školu, a 106, odnosno 35,1%, gimnaziju), a tek 96 (31,8%) višu, visoku školu ili fakultetsko obrazovanje.

Tablica 2. Radni status partnera sudionika pilot istraživanja

	N	%
Studira	121	39,9
Studira uz rad	58	19,1
Radi/zaposlena je	117	38,6
Ne studira i ne radi/nije zaposlena	7	2,3

Studenti su upitnike ispunjavali grupno, prije ili nakon nastave na fakultetima. Sudjelovanje je bilo dobrovoljno, a svi podaci bili su anonimni i povjerljivi. Kako bi se odabrali instrumenti za ispitivanje varijabli u okviru Modela ulaganja u odnos, korištene su dvije verzije upitnika, pri čemu je 154 (50,8%) sudionika ispunjavalo jednu, a 149 (49,2%) drugu verziju. U prvoj verziji korišteni su originalni instrumenti koje su razvili Rusbult i suradnici (*Investment Model Scale*, 1998), a kojima se ispituje predanost, zadovoljstvo vezom, ulaganja i kvaliteta alternativa vezi. Druga verzija sastojala se od Skale predanosti (*Commitment Scale*, Arriaga i Agnew, 2001), Skale za procjenu veze (*Relationship Assessment Scale*, Hendrick, 1988) kojom se ispituje zadovoljstvo vezom i upitnika za procjenu ulaganja i kvalitete alternativa, koji su dio šireg inventara (*Multidimensional Determinants of Relationship Commitment Inventory*, Kurdek, 1995). Ostatak instrumentarija bio je isti u obje verzije upitnika, a sudionicima su pojedine verzije bile dodjeljivane po slučaju. Svi upitnici sadržavali su sociodemografska pitanja, subskalu za ispitivanje predanosti iz Skale Triangularne teorije ljubavi (*Triangular Theory of Love Scales*, Sternberg, 1997), jednu česticu opće procjene zadovoljstva vezom (preuzeto iz *Dyadic Adjustment Scale*, Spanier, 1976), modificirani upitnik za ispitivanje percipirane socijalne podrške vezi (Etcheverry i Agnew, 2004), Upitnik procjene stabilnosti veze, koji je konstruiran po uzoru na Indeks bračne nestabilnosti (*Marital Instability Index*; Booth, Johnson i Edwards, 1983), uz dodavanje dvije čestice za procjenu stabilnosti, te upitnik kojim su se ispitivala nasilna ponašanja u vezi. Upitnik psihičkog nasilja u vezi (Sušac i Ajduković, 2015) konstruiran je za potrebe ovog istraživanja i primarno je usmjeren na ispitivanje psihičkog nasilja, no sadrži i čestice kojima se ispituje fizičko nasilje, koje je planirano kao kontrolna varijabla u istraživanju, i poželjna ponašanja u vezi, kako bi se mogla kontrolirati mogućnost nasumičnog davanja odgovora sudionika i osigurala usmjerenost na sadržaj čestica. Inicijalna verzija Upitnika psihičkog nasilja u vezi korištena u pilot istraživanju sastojala se od po 67 čestica za doživljeno i počinjeno ponašanje u vezi, konstruiranih na temelju postojećih instrumenata, kako bi se obuhvatio što veći raspon različitih ponašanja u vezi.

Na temelju usporedbe metrijskih karakteristika različitih instrumenata korištenih u pilot istraživanju odabrani su upitnici Skale modela ulaganja u odnos (Rusbult i suradnici, 1998). Pri tome su u obzir uzeti podaci o broju čestica, raspršenju rezultata, normalitetu distribucija, pouzdanosti, faktorskoj strukturi i povezanostima s ostalim varijablama. Osnovne metrijske karakteristike i obilježja korištenih instrumenata prikazane su u Prilozima 1, 2, 3 i 4. Također je odlučeno da će se za ispitivanje percipirane socijalne podrške vezi umjesto semantičkog diferencijala koristiti skale od 1 (uopće nije točno) do 7 (potpuno točno) jer su neki sudionici

pilot istraživanja imali problema s razumijevanjem upute za ispunjavanje. Nadalje, kako bi se čestice Upitnika procjene stabilnosti veze mogle objediniti u jedinstveni rezultat, odlučeno je da će sve čestice biti ispitivane na skali od 7 stupnjeva. Iz Upitnika psihičkog nasilja u vezi izbačeno je 27 čestica te su neke čestice modificirane i/ili spojene u jednu, pri čemu su se uzimali u obzir kriteriji vrlo niske čestine ponašanja, niske povezanosti s ukupnim rezultatom, izrazito visokog postotka zajedničke varijance s drugim česticama te zaključci dobiveni analizom sadržaja pojedinih čestica. Nakon pilot istraživanja upitnik je sveden na 46 čestica za doživljeno i isto toliko za počinjeno ponašanje u vezi. Završne verzije svih odabranih upitnika prikazane su u odgovarajućim dijelovima opisa instrumentarija.

METODOLOGIJA

1. Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 367 heteroseksualnih parova u kojima je barem jedan član para bio u dobi između 18 i 30 godina. Uvjeti za sudjelovanje u istraživanju bili su da se radi o punoljetnim osobama, da su u vezi barem 3 mjeseca te da ne žive zajedno i nisu u braku ili zaručeni. Budući da 7 parova nije zadovoljavalo navedene kriterije, isključeni su iz uzorka. Nadalje, četiri sudionika nasumce su ispunjavali odgovore, zbog čega su i njihovi upitnici te upitnici njihovih partnerica isključeni iz daljnjih analiza. Također su isključeni upitnici onih parova kod kojih njihovi bližnji nisu znali da su u vezi jer je podrška vezi jedan od ključnih konstrukata koji se istraživao. Ako osobe u okolini sudionika ne znaju da su oni u vezi, nisu ni u mogućnosti pružiti im podršku, što nije isto kao i niska podrška vezi. Budući da se ne radi o istom fenomenu, ne bi bilo opravdano izjednačavati izostanak podrške zbog neodobravanja veze s njenim izostankom zbog neupućenosti bližnjih osoba u vezu, te je na temelju navedenog kriterija isključen 21 par. Konačni broj sudionika na čijim su se odgovorima provodile daljnje analize je 670, odnosno 335 parova.

Prosječna dob sudionica istraživanja bila je 23 godine, a njihovih partnera 25 godina (Tablica 3). U prosjeku su njihove veze trajale 3 godine, pri čemu je raspon trajanja veze u uzorku bio od 3 mjeseca do 11 godina (Tablica 4). Razlike u ukupnim brojevima muških i ženskih sudionika u Tablicama 1 i 2 posljedica su neodgovaranja na pojedina pitanja od strane jednog od članova para. U Tablici 2 je prikazano i ukupno trajanje veze dobiveno kao prosjek odgovora

oba člana para, dok je za one parove gdje jedan od partnera nije dao odgovor korišten odgovor samo jednog sudionika. Korelacija međusobnih odgovora partnera kod 329 parova gdje su oba člana para dala odgovore iznosila je $r = 0,99$ ($p < 0,001$), što ukazuje na opravdanost korištenja jedinstvenog rezultata u daljnjim analizama.

Tablica 3. Dob sudionika istraživanja

	N	M	SD	min	max
Partnerice	335	22,67	2,382	18	31
Partneri	334	24,59	3,353	18	40

Tablica 4. Trajanje intimnih veza sudionika istraživanja u mjesecima

	N	M	SD	min	max
Partnerice	331	35,89	26,705	3	132
Partneri	333	35,95	26,699	3	132
Ukupno	335	35,99	26,667	3	132

Ostala relevantna obilježja sudionika opisana su u dijelu Instrumentarija koji se tiče sociodemografskih podataka i podataka o intimnoj vezi.

2. Postupak

Prije provedbe pilot i glavnog istraživanja zatraženo je i dobiveno odobrenje za njegovu provedbu od strane Etičkog povjerenstva za istraživanja s ljudima Odsjeka za psihologiju, Filozofskog fakulteta u Zagrebu (Prilog 5). Istraživanje je provedeno u razdoblju od ožujka do srpnja 2015. godine. U prikupljanju podataka sudjelovali su studenti-anketari s dvaju zagrebačkih (Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta i Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet) te jednog osječkog fakulteta (Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta). Radilo se o studentima treće, četvrte i pete godine koji su u okviru svog obrazovanja već upoznati s načinom provedbe anketnih istraživanja te etičkim načelima kojih se trebaju pridržavati. Studenti-anketari su nakon nastave na fakultetu tijekom kratkog izlaganja od strane autorice rada upoznati s temom i postupkom istraživanja. Njihov zadatak bio je kontaktirati i anketirati prijatelje, poznanike ili kolege koji zadovoljavaju kriterije za sudjelovanje u istraživanju. Naglašeno im je da pri odabiru pokušaju obuhvatiti sudionike različite dobi, čije su veze različitog trajanja te one koji su završili obrazovanje različitog stupnja, kao i one koji

se još školuju. Također im je naglašena važnost samostalnog ispunjavanja upitnika od strane svih sudionika te važnost poštivanja svih etičkih načela provedbe istraživanja. Studenti-anketari su također dobili pismene upute vezane uz obilježja potencijalnih sudionika i način provedbe istraživanja (Prilog 6). Svi oni koji su bili zainteresirani procijenili su koliko potencijalnih parova sudionika poznaju te dobili odgovarajući broj upitnika. Po završetku anketiranja sve neispunjene upitnike studenti-anketari su, zajedno s ispunjenima, vratili autorici rada. Studenti socijalnog rada prikupili su 165 parova sudionika, studenti psihologije u Zagrebu 69, a studenti psihologije u Osijeku 133.

Sudionici, odnosno članovi para, upitnike su ispunjavali odvojeno, bez međusobnog komentiranja odgovora. Parovi upitnika (upitnici namijenjeni muškim i ženskim sudionicima koji su u intimnoj vezi) bili su unaprijed označeni istim rednim brojem, odnosno šifrom para, kako bi ih se naknadno moglo upariti. Svaki sudionik dobio je upitnik, praznu samoljepljivu kuvertu i pismene informacije o istraživanju (Prilog 7), u kojima su objašnjeni svrha, postupak istraživanja i etička načela kojih se istraživači trebaju pridržavati te je ostavljen kontakt autorice rada i Etičkog povjerenstva Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta. Sudjelovanje je bilo dobrovoljno te je u uputama objašnjeno da sudionici u bilo kojem trenu mogu odustati ili preskočiti pitanje na koje ne želi odgovoriti. Ispunjavanje je bilo anonimno, točnije, nigdje u upitniku nisu traženi podaci o imenu i prezimenu sudionika ili drugi podaci na temelju kojih bi se sudionike moglo identificirati. Po završetku ispunjavanja sudionici su stavljali svoje upitnike u kuverte, koje bi potom zalijepili, kako bi se osigurala povjerljivost podataka. Studenti su takve zalijepljene kuverte vraćali autorici rada, bez da su imali uvid u sadržaj odgovora sudionika koje su kontaktirali.

Sudionici su dodatno biti zamoljeni da studentu koji ih je kontaktirao ostave broj mobitela ili e-mail adresu, kako bi ih se moglo naknadno kontaktirati radi nastavka istraživanja, koji nije u fokusu ovog rada te neće biti detaljnije opisan. Iz istog razloga sudionici su na početku upitnika ispunjavali jedinstvenu osobnu šifru, kako bi se njihovi podaci iz različitih valova istraživanja mogli upariti. Nakon završetka istraživanja svim sudionicima su na njihove e-mail adrese poslani glavni rezultati istraživanja, prikazani na način koji ukazuje na smjernice za uspostavljanje i održavanje kvalitetnih i uspješnih intimnih veza. Također su, kao naknadu za svoje sudjelovanje u istraživanju, dobili kompjuterske letke s informacijama o glavnim nalazima drugih istraživanja koja su se bavila kvalitetom intimnih veza i savjetima za očuvanje kvalitetne veze koji proizlaze iz dosadašnjih rezultata (Prilog 8).

3. Obrada podataka

Podaci su uneseni korištenjem programa EpiData, nakon čega su uređeni u programu SPSS 23.0, u kojem su provedene i preliminarne analize. Konfirmatorne faktorske analize i analize traga provedene su korištenjem lavaan paketa u programu R.

Istraživanje prikazano u ovoj disertaciji provedeno je s parovima, odnosno prikupljanjem podataka na razini dijada, što podrazumijeva specifičnosti u postupku obrade podataka. Naime, kada se radi o dijadnim podacima, prilikom njihove obrade treba uzeti u obzir međusobnu zavisnost dobivenih podataka. Kada se radi o procjenama prikupljenim od osoba koje su u bliskom odnosu, te procjene su međuzavisne pa ih na taj način treba i analizirati (Claxton, DeLuca i van Dulmen, 2015). U suprotnom može doći do pristranosti prilikom procjena parametara i standardnih pogrešaka (Kenny, Kashy i Cook, 2006). Upravo zbog nemogućnosti promatranja podataka kao međusobno nezavisnih, u ovakvim istraživanjima jedinica analize nije pojedinac, već par. Međuzavisnost podataka prikupljenih na uzorcima parova u intimnim vezama dobro je poznata (Claxton i sur., 2015) i moguće je pretpostaviti njeno postojanje, no takvu pretpostavku prije provedbe analiza treba i empirijski provjeriti. Kenny i suradnici (2006) navode kako se međuzavisnost podataka može statistički testirati računanjem Pearsonovog koeficijenta korelacije među odgovarajućim varijablama za žene i muškarce. Multivarijatna međuzavisnost, kada se želi utvrditi je li određeni set varijabli međuzavisan na razini para, može se testirati kanoničkim koeficijentom korelacije. U okviru ovog istraživanja za dokazivanje međuzavisnosti primijenit će se opisani postupci koje preporučuju navedeni autori (Kenny i sur., 2006).

Jedan od modela koji uključuju procjenu zavisnosti podataka je model međuzavisnosti aktera i partnera (eng. *Actor-Partner Interdependence Model*, APIM) (Kashy i Kenny, 1999; Kenny, 1996). U okviru takvog modela razlikuju se efekti aktera, koji se odnose na predviđanje kriterija na temelju prediktora ispitanih kod istog pojedinca, i efekti partnera, koji podrazumijevaju predviđanje kriterija na temelju partnerovih prediktorskih varijabli. Za testiranje APIM-a koriste se tri metode: udružena regresija (eng. *pooled regression*), linearno strukturalno modeliranje (eng. *structural equation modeling*, SEM) i višerazinsko modeliranje (eng. *multilevel modeling*, MLM). Kenny i suradnici (2006) navode kako su nedostaci prve metode, koja se oslanja na metodu najmanjih kvadrata (eng. *ordinary least squares*, OLS), sljedeći: nezgrapna je jer uključuje spajanje rezultata nekoliko analiza, ne može uključivati podatke koji

nedostaju te varijanca kriterija treba biti jednaka za oba člana para. Zbog navedenog se SEM i MLM smatraju prikladnijim postupcima za analiziranje dijadnih podataka (Cook i Kenny, 2005; Kenny i sur., 2006). Prilikom odabira adekvatnih analitičkih postupaka u obzir treba uzeti i razlučivost članova para, odnosno radi li se o dijadama kod kojih postoji neki faktor, to jest smisleno obilježje, poput spola, na temelju kojeg je moguće razlikovati članove para. Kod nerazlučivih dijada (eng. *undistinguishable dyads*) najprimjerenije je višerazinsko modeliranje, dok je za podatke dobivene od članova razlučivih dijada (eng. *distinguishable dyads*), poput heteroseksualnih partnera, SEM najjasnija i najneposrednija metoda analize (Kenny i sur., 2006). Zbog svega navedenog u ovom istraživanju bit će korišteno linearno strukturalno modeliranje.

U linearnom strukturalnom modeliranju postoje dva osnovna dijela, a to su mjerni model, koji obuhvaća odnose manifestnih varijabli s latentnim faktorima koji su im u podlozi i koji se provjerava konfirmatornom faktorskom analizom, te strukturalni model, koji obuhvaća odnose među latentnim varijablama, prikazane dijagramima odnosa (eng. *path diagrams*). Claxton i suradnici (2015) naglašavaju važnost konfirmatorne faktorske analize kao prvog koraka u analizi dijadnih podataka, kako bi se utvrdila valjanost i pouzdanost korištenih mjera ne samo na razini pojedinca, već i na razini dijade. Kada se radi o dijadnim podacima, konfirmatorna faktorska analiza provodi se na način da se za oba člana para pretpostavi isti mjerni model te da se međuzavisnost podataka uključi u model kao korelacija među latentnim faktorima oba partnera. Također se u model uključuju povezanosti između pogrešaka mjerenja paralelnih čestica ispitanih kod članova para (Kenny i sur., 2006). Drugim riječima, u model se uvode povezanosti između pogrešaka mjerenja 1. indikatora kod muškaraca i 1. indikatora kod žena, zatim 2. indikatora kod muškaraca i 2. indikatora kod žena itd. U definiranju modela treba i odrediti način određivanja mjerne skale za latentne varijable jer ona ne postoji „prirodno“, kao što je to kod manifestnih, izmjerenih varijabli. To se može učiniti ograničavanjem njene varijance ili zasićenja jedne čestice na konstantnu vrijednost, najčešće 1 (Raykov i Marcoulides, 2006). Kod dijadnih podataka to treba biti učinjeno na isti način za oba partnera. U ovom istraživanju korištena je druga metoda, pri čemu su zasićenja prve čestice na svakoj skali fiksirana na 1, osim ako u opisu instrumentarija nije drugačije navedeno.

Prilikom testiranja mjernih modela ponekad se pokaže da oni ne pristaju dobro podacima zbog različitih metodoloških razloga, a ne loše postavljenog modela. U takvim slučajevima je moguće dopustiti postojanje povezanosti pogrešaka mjerenja pojedinih čestica. Brown (2015)

preporučuje da se takvom postupku pristupi samo ako za to postoje valjani razlozi, na primjer u slučaju postojanja metod faktora (kada se radi o česticama koje su obrnuto okrenute ili drugačije formulirane u odnosu na druge čestice skale) ili specifičnog sadržaja pojedinih čestica. Treba napomenuti da su metod faktori latentni konstrukti koji obuhvaćaju varijabilitet nastao zbog različitih metoda mjerenja (npr. obrnuto formuliranih čestica). Na njih se vežu čestice kod kojih se očekuje takav varijabilitet te oni nisu povezani s latentnim faktorima koji su pretpostavljeni teorijskim modelom. Budući da će se analize u ovom istraživanju provoditi na razini dijada, u slučaju potrebe za povezivanjem pogrešaka mjerenja pojedinih čestica, ono će se u model uvoditi kod oba člana para. U skladu s tim, prilikom uvođenja metod faktora, za svakog člana para formirat će se istovjetan metod faktor, pri čemu će biti dozvoljena njihova međusobna povezanost.

Kada se radi o analizama na dijadnim podacima važna pretpostavka je i da mjere jednako funkcioniraju za oba člana para (Claxton i sur., 2015). Kako bi se ta pretpostavka potvrdila potrebno je testirati mjernu invarijantnost. Taj postupak proveden je prema sljedećim koracima, u skladu s preporukama koje su dali Claxton i suradnici (2015):

1. Konfiguralna invarijantnost podrazumijeva da su kod oba spola isti indikatori zasićeni istim faktorima, pri čemu se u model ne postavljaju druga ograničenja. Ona mora biti zadovoljena kako bi daljnje testiranje modela imalo smisla (Vandenberg i Lance, 2000). Takav model predstavlja početni (eng. *baseline*) model s kojim se uspoređuju ostali modeli koji slijede.
2. Metrička (slaba) invarijantnost testira se ograničavanjem faktorskih zasićenja, odnosno faktorska zasićenja se ograničavaju (fiksiraju) na način da budu jednaka kod muškaraca i žena. Na taj način testira se jesu li indikatori kod oba spola jednako povezani s latentnim faktorima koji su im u podlozi (Cheung i Rensvold, 2002).
3. Skalarna (jaka) invarijantnost, uz ograničavanje faktorskih zasićenja, uključuje i ograničavanje odsječaka (eng. *intercepts*). Zadovoljavanje ove razine invarijantnosti znači da će pojedinci koji imaju iste vrijednosti latentnih varijabli postići iste rezultate na mjerenim varijablama, neovisno o njihovom spolu (grupnoj pripadnosti) (Milfont i Fischer, 2010.). U tom slučaju moguća je usporedba srednjih vrijednosti latentnih varijabli među grupama (Widaman i Reise, 1997).
4. Invarijantnost reziduala (stroga invarijantnost) uključuje fiksiranje pogrešaka mjerenja na jednakost kod oba spola, uz uključivanje svih prethodnih ograničenja. Ova razina invarijantnosti implicira da sve razlike u mjerenim varijablama proizlaze iz razlika u

zajedničkim faktorima koji su im podlozi, no vrlo ju je teško postići te se ne smatra nužnom za testiranje invarijantnosti (Widaman i Reise, 1997).

Nakon provjere mjerne invarijantnosti mogu se provesti i stroži testovi kojima se provjerava strukturalna invarijantnost modela, odnosno invarijantnost latentnih varijabli. Tri najčešća koraka su (Milfont i Fischer, 2010.):

1. Invarijantnost varijanci faktora, koja se testira na način da se varijance latentnih faktora ograniče tako da budu jednake kod oba spola. Ona ukazuje na to da se raspon rezultata na latentnim varijablama ne razlikuje između muškaraca i žena.
2. Invarijantnost kovarijanci faktora uključuje fiksiranje kovarijanci između latentnih faktora na jednake vrijednosti kod oba spola i ukazuje da su ti faktori u istim odnosima, neovisno o grupnoj pripadnosti.
3. Invarijantnost srednjih vrijednosti faktora (ograničavanje latentnih srednjih vrijednosti na jednakost kod oba spola) znači da se muškarci i žene međusobno ne razlikuju s obzirom na konstrukt koji se ispituje.

Osim potpune mjerne invarijantnosti, postoji i parcijalna invarijantnost kod koje se neki od parametara razlikuju među grupama. Na primjer, moguće je da faktorska zasićenja za jednu česticu nisu jednaka među grupama te se onda dopušta da se ona slobodno procjenjuju, dok se ostala faktorska zasićenja fiksiraju na jednakost kod oba spola. Takvo otpuštanje ograničenja uz zadržavanje parcijalne invarijantnosti je moguće dok god postoji barem jedan invarijantni indikator (Steenkamp i Baumgartner, 1998), no Vandenberg i Lance (2000) preporučaju da se tom postupku pristupa s oprezom te da se otpuštaju parametri za što manji broj indikatora.

Strukturalni dio modela kod SEM-a odnosi se na provjeru odnosa među latentnim varijablama. S obzirom na velik broj varijabli i pretpostavljenih odnosa među njima (Slika 2), u ovom istraživanju će se odnosi među konstruktima provjeravati na manifestnoj razini, odnosno za provjeru postavljenih hipoteza koristit će se analiza traga (eng. *path analysis*). Radi se o metodi koja predstavlja nadogradnju višestruke regresijske analize i omogućava istodobno analiziranje većeg broja zavisnih varijabli te ispitivanje veličine i značajnosti pretpostavljenih odnosa među varijablama (Stage, Carter i Nora, 2004). U širem smislu smatra se jednom od vrsta SEM modela (Raykov i Marcoulides, 2006). Ključna razlika u odnosu na SEM modele u užem smislu je da u modelu koji se provjerava analizom traga nema mjernog dijela, odnosno pretpostavljeni odnosi ispituju se među manifestnim, a ne latentnim varijablama.

Sve hipoteze o međusobnim odnosima varijabli bit će testirane u okviru APIM modela, odnosno u provjeravane modele će biti uključeni svi pretpostavljeni efekti aktera i partnera te će međuzavisnost biti kontrolirana povezivanjem pripadajućih varijanci egzogenih varijabli te strukturalnih pogrešaka endogenih varijabli. U analizama će biti korišteni ukupni manifestni rezultati sudionika koji će se na svim skalama formirati kao prosjek odgovora samo za one sudionike koji su odgovorili na barem 80% čestica na pripadajućoj skali.

Prilikom testiranja svih modela u ovom istraživanju koristit će se metoda procjene maksimalne vjerojatnosti (eng. *maximum likelihood*, ML). Budući da se očekuje da varijable nisu normalno distribuirane, ta će se pretpostavka provjeriti Shapiro-Wilk testom. Ukoliko se ona pokaže točnom, koristit će se korekcija MLR koja uključuje robusne standardne pogreške i na temelju njih računa robusne vrijednosti indeksa pristajanja modela podacima, koje su otporne na odstupanje distribucija od normaliteta (Brosseau-Liard, Savalei i Li, 2012; Li i Bentler, 2006). Radi se o korekciji koja ne utječe na procjenu parametara u modelu, već samo njihovih standardnih pogrešaka. Također će se za nadomještanje vrijednosti koje nedostaju u modelu koristiti *Full Information Maximum Likelihood* pristup koji koristi sve dostupne podatke, umjesto da isključuje slučajeve kod kojih nedostaju neki odgovori ili da odgovore koji nedostaju zamjenjuje prosječnim vrijednostima. Za procjenu pristajanja modela podacima koristit će se nekoliko indeksa pristajanja (eng. *fit indices*): hi-kvadrat test, omjer hi-kvadrat testa i stupnjeva slobode, RMSEA (eng. *root mean squared error of approximation*), CFI (eng. *comparative fit index*) i SRMS (eng. *standardized root mean square residual*). Hi-kvadrat test pokazuje koliko matrica kovarijanci odgovara matrici kovarijanci koja je predviđena na temelju modela te neznačajan test ukazuje na dobro pristajanje. Iako se hi-kvadrat uvijek prikazuje prilikom testiranja modela, radi se o vrlo osjetljivom testu kod kojeg čak i male razlike između grupnih matrica kovarijanci mogu dovesti do značajnog rezultata (Bollen i Long, 1993; Hu i Bentler, 1993; James, Mulaik i Brett, 1982) te se zbog toga koriste i drugi indeksi pristajanja, umjesto da se na temelju značajnog hi-kvadrat testa zaključi da model loše pristaje podacima. Jedan od dodatnih pokazatelja pristajanja modela je i relativni, normirani (eng. *normed*) hi-kvadrat, odnosno omjer hi-kvadrat testa i stupnjeva slobode. Problem kod ovog kriterija je da ne postoji uvriježeni standard vezano uz njegove vrijednosti koje se smatraju prihvatljivima te one ovisno o autorima variraju između omjera manjeg od 2 (Ullman, 2001) i manjeg od 5 (Schumacker & Lomax, 2004). RMSEA je jedan od najčešće korištenih indeksa pristajanja te se vrijednosti manje od 0,08 (ili intervali pouzdanosti čija gornja vrijednost ne obuhvaća 0,08) smatraju prihvatljivim pristajanjem, dok vrijednosti manje od 0,06 predstavljaju dobro

pristajanje modela (Hu i Bentler, 1999; Kenny i sur., 2006; Vandenberg i Lance, 2000). Vrijednosti CFI između 0,95 i 1,0 smatraju se odličnim pristajanjem, a vrijednosti manje od 0,90 ukazuju na loše pristajanje modela (Hancock i Mueller, 2011; Hu i Bentler, 1999; Kenny i sur., 2006). Kod SRMR indeksa se za vrijednosti manje od 0,08 smatra da pokazuju dobro pristajanje modela (Hu i Bentler, 1999). Navedeni kriteriji koristit će se i u ovom istraživanju, pri čemu će se prilikom razmatranja pristajanja modela podacima u obzir uzeti svi prikazani indikatori.

Za međusobnu usporedbu pristajanja dvaju ugniježđenih modela najčešće se koristi razlika hi-kvadrata, čija se značajnost može statistički provjeriti F testom. Jedan od indikatora pristajanja koji se također često uspoređuje je CFI, no ne postoji test kojim bi se provjerila značajnost dobivene razlike. Cheung i Rensvold (2002) su na temelju simulacijskog istraživanja mjerne invarijantnosti utvrdili da razlika u CFI veća od 0,01 upućuje na značajnu promjenu u pristajanju mjernog modela. U ovom istraživanju oba će navedena kriterija biti uzeta u obzir prilikom uspoređivanja pristajanja različitih ugniježđenih modela podacima.

Još jedna od specifičnosti kod testiranja APIM-a metodama linearnog strukturalnog modeliranja koju treba spomenuti jest da se prijavljuju nestandardizirani koeficijenti. Naime, kako je jedinica analize zapravo par, standardiziranje istih varijabli u modelu provodi se posebno za muške i za ženske rezultate, a takvo odvojeno standardiziranje za svakog od članova para dovodi do međusobno neusporedivih koeficijenata (Kenny i sur., 2006). Stoga će za sve koeficijente u ovom radu biti prikazane nestandardizirane vrijednosti. Kenny i suradnici (2006) navode kako istraživači koji žele međusobno uspoređivati vrijednosti koeficijenata mogu dodatno prethodno standardizirati podatke na cijelom uzorku, koristeći zajedničke aritmetičke sredine i standardne devijacije za oba spola, a zatim ponovno provesti analize na takvim podacima, pri čemu se onda nestandardizirani koeficijenti dobiveni u rezultatima prijavljuju kao standardizirani. Takav postupak će se u ovom radu provesti u okviru strukturalnog modela koji je u fokusu istraživanja, no ovakav način standardizacije nije u potpunosti precizan i pouzdan te će se pri interpretaciji prednost dati nestandardiziranim vrijednostima koeficijenata. Za provjeru medijacijskih efekata ispitat će se i direktne i posredne veze među varijablama, pri čemu će se indirektni efekti provjeravati na način da se vrijednosti relevantnih puteva međusobno pomnože, što paket lavaan u kojem će se provoditi analize omogućava. Pri interpretaciji dobivenih koeficijenata i njihovih umnožaka koji predstavljaju medijacijske efekte u obzir će se uzeti značajnost i intervali pouzdanosti. Za računanje intervala pouzdanosti

kod podataka koji nisu normalno distribuirani najčešće se koriste robusne standardne pogreške ili samoizvlačenje (eng. *bootstrapping*), koje se posebno preporuča kada je istraživanje provedeno na malim uzorcima (Cheung i Lau, 2008). Budući da je ovo istraživanje provedeno na uzorku od preko 300 parova te da planirana analiza uključuje korekciju indeksa pristajanja modela na temelju robusnih standardnih pogrešaka, bit će prikazani intervali pouzdanosti od 95% koji su dobiveni na temelju tako provedene korekcije.

4. Instrumentarij

Upitnici za ženske i muške sudionike bili su sadržajno jednaki, no razlikovali su se u formulaciji pitanja s obzirom na spol. U Prilogu 9 nalazi se upitnik za muške sudionike.

4.1. Sociodemografska pitanja i pitanja o intimnoj vezi

Na početku upitnika ispitivala su se sljedeća sociodemografska obilježja sudionika: dob, obrazovni status, radni status, veličina mjesta u kojem žive, procjena materijalnih mogućnosti te podaci o tome s kim žive i tko ih uzdržava. U nastavku slijedi opis uzorka na temelju navedenih podataka.

U Tablici 5 prikazani su odgovori sudionika vezano uz dosadašnje završeno obrazovanje. Oko trećine sudionika oba spola ima višu ili visoku stručnu spremu. Kod ženskih sudionica je najveći udio onih koje su završile gimnaziju, dok kod muškaraca ima najviše sudionika sa završenom strukovnom školom. Kada se dobiveni podaci usporede s onima iz Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine (Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2016.), može se vidjeti da kako uzorak u ovom istraživanju odudara od podataka za populaciju Hrvatske stariju od 15 godina. Naime, prema posljednjem popisu stanovništva, tek 16,7% žena i 16,0% muškaraca ima visoko obrazovanje, no budući da razina obrazovanja raste kod mlađih generacija, ovaj bi uzorak bilo prikladnije uspoređivati samo s hrvatskom populacijom slične dobi. Dostupni podaci za osobe stare između 25 i 29 godina pokazuju da među njima ima 33,7% žena i 19,9% muškaraca sa završenim visokim obrazovanjem. Kada se podaci u ovom uzorku usporede s navedenima, vidljivo je da postotak visokoobrazovanih odudara samo kod muškaraca. Nešto veće obrazovanje sudionika ovog istraživanja u odnosu

na populaciju vjerojatno je posljedica postupka uzorkovanja, odnosno činjenice da su sudionike regrutirali studenti, čiji su prijatelji vjerojatno sličnog stupnja obrazovanja.

Tablica 5. Završeni stupanj obrazovanja sudionika

	Partnerice		Partneri	
	f	%	f	%
Završena strukovna srednja škola (trogodišnja ili četverogodišnja)	86	25,7	153	45,9
Završena gimnazija	139	41,5	75	22,5
Završena viša ili visoka škola, fakultet ili poslijediplomski studij	109	32,5	105	31,5

U skladu s velikim brojem sudionika koji je završio gimnaziju, posebno kada se radi o ženskim sudionicama, velik ih se broj i dalje školuje, odnosno studira (Tablica 6). Kod muškaraca je pak najveći odio onih koji su zaposleni, što je pak u skladu s velikim udjelom muških sudionika koji su završili strukovnu srednju školu, nakon koje osoba bez daljnjeg obrazovanja ima struku unutar koje može tražiti posao. Prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine (Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2016.), među osobama u dobi od 19 do 24 godine ima između 33,8% i 59,1% studentica te od 26,2% do 42,0% studenata. U uzorku ovog istraživanja ima nešto više studentica, što se ponovno može pripisati postupku uzorkovanja. Nadalje, prema podacima iz popisa stanovništva, u Hrvatskoj ima 16,3% nezaposlenih, što je znatno više nego u ovom istraživanju, no treba uzeti u obzir da se udio nezaposlenih u državi računa s obzirom na aktivno stanovništvo u koje se ne ubrajaju studenti, kojih je u ovom uzorku, ali i općenito u ovoj dobnoj skupini puno.

Tablica 6. Radni status sudionika

	Partnerice		Partneri	
	f	%	f	%
Studira/školuje se	219	65,4	133	39,7
Radi (zaposlen/a)	83	24,8	178	53,1
Povremeno radi (npr. sezonske ili studentske poslove)	75	22,4	60	18,0
Nezaposlen/a	28	8,4	15	4,5

Vlastite materijalne mogućnosti većina sudionika procjenjuje prosječnima (Tablica 7). Nadalje, sudionici većinom (muškarci: N = 223; 66,6%; žene: N = 192; 57,3%) još uvijek žive s roditeljima ili drugim odraslim članovima obitelji. Malen dio živi u vlastitom ili obiteljskom

stanu ili kući (muškarci: N = 35; 10,4%; žene: N = 25; 7,4%), dok je nešto veći udio onih koji žive u podstanarstvu (muškarci: N = 55; 16,4%; žene: N = 61; 18,2%). Najmanji postotak sudionika živi u studentskom domu (muškarci: N = 20; 6,0%; žene: N = 57; 17,0%). Takav trend da mladi produljuju život s primarnom obitelji u skladu je s konceptom produljene adolescencije te velikim udjelom sudionika koji se još školuju.

Tablica 7. Procjena materijalnih mogućnosti sudionika

	Partnerice		Partneri	
	f	%	f	%
Znatno ispod prosjeka	13	3,9	15	4,5
Nešto ispod prosjeka	59	17,6	50	15,0
Prosječne	204	60,9	193	57,8
Nešto iznad prosjeka	56	16,7	68	20,4
Znatno iznad prosjeka	3	0,9	8	2,4

U skladu s navedenim su i podaci o uzdržavanju, gdje je preko polovice sudionika izjavilo da ih, barem djelomično, financijski potpomažu roditelji (Tablica 8). Kod sudionica taj udio iznosi čak 77,5%, što je, kao i veći udio djevojaka koje primaju stipendiju, u skladu s podatkom da se njih 65,4% još školuje. Kod muških sudionika dvije trećine se djelomično ili u potpunosti financiraju vlastitim radom, što je pak u skladu s time da ih 72,1% radi ili povremeno radi. Ipak, treba spomenuti da je 39 sudionika (11,6%) i 29 sudionica (8,7%) koji su zaposleni istodobno djelomično financijski ovisno o roditeljima ili drugim članovima obitelji. Kao ostale načine uzdržavanja sudionici su navodili partnere/partnerice koji im ponekad financijski pomažu te obiteljske mirovine koje primaju.

Tablica 8. Raspodjela sudionika prema tome tko ih uzdržava

	Partnerice		Partneri	
	f	%	f	%
Sami vlastitim radom	128	38,3	227	67,8
Sami pomoću stipendije	55	16,5	22	6,6
Roditelji i/ili drugi članovi obitelji	259	77,5	173	51,8
Ostalo	2	0,6	3	0,9

Najveći dio sudionika živi u Zagrebu (koji je jedini grad u Republici Hrvatskoj s više od 500 000 stanovnika), što je u skladu s očekivanjima, s obzirom na broj studenata u uzorku te

postupak uzorkovanja, gdje su gotovo dvije trećine parova kontaktirali studenti koji i sami studiraju u Zagrebu (Tablica 9).

Tablica 9. Raspodjela sudionika prema veličini mjesta u kojem žive

	Partnerice		Partneri	
	f	%	f	%
Selo	77	23,1	82	24,6
Manji grad (do 20 000 stanovnika)	53	15,9	48	14,4
Grad srednje veličine (20-100 000 stanovnika)	64	19,2	68	20,4
Veliki grad (100-500 000 stanovnika)	34	10,2	31	9,3
Velegrad (više od 500 000 stanovnika)	106	31,7	104	31,2

Vežano uz intimnu vezu sudionika, osim podatka o njenom trajanju u mjesecima, od sudionika se tražilo i da procijene radi li se o neobaveznoj ili ozbiljnoj vezi te da navedu žive li u istom mjestu/naselju kao i njihovi partneri. Tek je 6 sudionika (1,8%) i 4 sudionice (1,2%) svoju vezu opisalo kao neobavežnu. S druge strane, čak 130 (38,8%) parova navodi kako ne žive u istom mjestu. Treba napomenuti kako odgovori na ovo pitanje nisu bili u potpunosti usklađeni među partnerima, odnosno da je 146 (43,6%) sudionika i 141 (42,3%) sudionica odgovorilo negativno na postavljeno pitanje. Takvo neslaganje među partnerima vjerojatno je posljedica činjenice da neki sudionici zbog studija dio godine žive u drugom gradu, što može dovesti do toga da partneri ovo pitanje različito shvaćaju. Velik broj sudionika koji studiraju najvjerojatnije je doveo i do ovakve zastupljenosti „veza na daljinu“ u uzorku.

4.2. Skala Modela ulaganja u odnos

Za ispitivanje predanosti, zadovoljstva vezom, ulaganja i kvalitete alternativna vezi korištena je prevedena Skala Modela ulaganja u odnos (*Investment Model Scale*, Rusbult i sur., 1998). U originalnim upitnicima za svaki od konstrukata koji se ispituju ovom skalom postoje takozvane globalne i facetne mjere, pri čemu je svrha facetnih mjera isključivo povećanje razumljivosti globalnih mjera za sudionike, koje se jedine koriste u daljnjim analizama. Zbog toga se u većini istraživanja koriste samo globalne mjere, što je učinjeno i u ovom istraživanju. Zadatak sudionika na upitnicima za sva četiri ispitivana konstrukta je označiti koliko se slažu s navedenim tvrdnjama na skali od 0 do 8, pri čemu su krajnje vrijednosti označene s „uopće se ne slažem“ i „u potpunosti se slažem“. Središnja vrijednost 4 označena je s „donekle se slažem“,

kako bi se sudionicima olakšalo odgovaranje na skali od 9 stupnjeva. U nastavku će biti zasebno prikazani upitnici kojima su ispitivani pojedini konstrukti, redosljedom kojim su primijenjeni u istraživanju.

4.2.1. Predanost

Predanost se ispitivala pomoću 7 čestica koje su se u ovom istraživanju pokazale povezanima među članovima para (Prilog 10), što je u skladu s planom analize podataka na dijadnoj razini. One bi, prema dosadašnjim istraživanjima (Rusbult i sur., 1998), trebale tvoriti jednofaktorsku skalu. Takva očekivanja ispitana su konfirmatornom faktorskom analizom. Prvotni model nije pokazao zadovoljavajuće pristajanje podacima te su uvedena 2 metoda faktora (po jedan za svaki spol) koji obuhvaćaju 3. i 4. česticu. Naime, radi se o jednim česticama na skali koje su negativno formulirane, odnosno čiji viši rezultat ukazuje na manju predanost. Također, dopuštena je povezanost pogrešaka mjerenja 6. i 7. čestice, kojima se ispituje dugoročna orijentacija u vezi, odnosno čiji je sadržaj sličan. Pristajanje takvog modela podacima pokazalo se zadovoljavajućim ($\chi^2 = 101,007$, $df = 62$, $p < 0,001$; $\chi^2/df = 1,63$; $RMSEA = 0,055$; $SRMR = 0,041$; $CFI = 0,979$).

Zatim je provjerena mjerna invarijantnost skale s obzirom na spol i u prvom su koraku faktorska zasićenja ograničena na način da budu jednaka među spolovima. Razlika u hi-kvadrat testovima pokazala je da takav model značajno lošije pristaje podacima, no razlika u CFI sugerirala je da se modeli ne razlikuju (Tablica 10). S obzirom na rezultat F testa, faktorska zasićenja otpuštena su jedno po jedno, kako bi se utvrdilo koje čestice narušavaju invarijantnost skale. Pokazalo se da 4. čestica („Vjerojatno ću tijekom sljedeće godine biti u vezi s nekim drugim tko nije moja trenutna partnerica“) ima veće zasićenje kod muškaraca, što znači da mogućnost nalaženja nove partnerice ima veću ulogu u predanosti intimnoj vezi kod muškaraca nego kod žena. Kada su zasićenja na toj čestici otpuštena, model se nije značajno razlikovao od početnog (Tablica 10), čime je potvrđena parcijalna metrička invarijantnost. S obzirom na takav rezultat, u sljedećem koraku fiksirani su intercepti samo na česticama na kojima se pokazala invarijantnost faktorskih zasićenja. To nije dovelo do daljnjeg pogoršavanja pristajanja modela, čime je potvrđena parcijalna skalarna invarijantnost (razlika u odnosu na početni model: $\Delta\chi^2(10) = 14,511$, $p = 0,151$, $\Delta CFI = 0,002$).

Pri testiranju stroge invarijantnosti jednakost pogrešaka mjerenja pretpostavljena je za sve čestice osim četvrte, na kojoj su se ranije pokazala odstupanja. Takav model dobro je pristajao

podacima i nije se značajno razlikovao u usporedbi s prethodnim (Tablica 10), kao ni s početnim modelom ($\Delta\chi^2(16) = 17,102$, $p = 0,379$, $\Delta CFI = 0,001$). Daljnje ograničavanje varijanci faktora predanosti, kao i njihovih srednjih vrijednosti, tako da budu jednake kod oba spola također nije dovelo do pogoršanja pristajanja modela (usporedba s početnim modelom redom: $\Delta\chi^2(17) = 16,908$, $p = 0,461$, $\Delta CFI = 0,000$ te $\Delta\chi^2(17) = 16,557$, $p = 0,485$, $\Delta CFI = 0,001$). Na temelju rezultata može se zaključiti da postoji parcijalna mjerna invarijantnost skale predanosti te da muškarci i žene iskazuju podjednaku predanost u vezi, odnosno da se njihovi rezultati na latentnom faktoru međusobno ne razlikuju.

Tablica 10. Provjera mjerne invarijantnosti skale predanosti

	$\chi^2(df)$	p	RMSEA	CFI	$\Delta \chi^2 (\Delta df)$	p Δ	ΔCFI
Konfiguralna i.	101,007 (62)	0,001	0,055	0,979	-	-	-
Metrička i.	117,419 (68)	0,000	0,060	0,972	14,402 (6)	0,025	0,007
Parcijalna metrička i.	108,950 (67)	0,001	0,056	0,977	8,000 (5)	0,156	0,002
Parcijalna skalarna i.	115,478 (72)	0,001	0,054	0,977	5,533 (5)	0,674	0,000
Parcijalna stroga i.	113,492 (78)	0,005	0,050	0,978	5,084 (6)	0,533	0,001
Parcijalna i. varijanci faktora	112,340 (79)	0,008	0,049	0,979	0,001 (1)	0,978	0,001
Parcijalna i. M-ova faktora	111,568 (79)	0,009	0,048	0,980	0 (0)	1	0,001

Zasićenja čestica na faktoru predanosti vezi za oba spola prikazana su u Tablici 11. Navedena faktorska zasićenja dobivena su u okviru završnog modela kojim je demonstrirana parcijalna mjerna invarijantnost te jednakost varijanci i središnjih vrijednosti faktora predanosti kod oba spola.

Budući da je potvrđena očekivana latentna faktorska struktura skale pouzdanosti, ukupni manifestni rezultat na skali predanosti dobiven je kao prosjek odgovora sudionika, pri čemu su 3. i 4. čestica prethodno obrnuto kodirane. U ovom istraživanju unutarnja konzistencija takve jednofaktorske skale pokazala se visokom i iznosila je $\alpha = 0,870$ za muškarce te $\alpha = 0,857$ za žene. Shapiro-Wilk testom ispitan je normalitet distribucije, gdje se pokazalo kako ona kod sudionika oba spola značajno odstupa od normalne distribucije (muškarci: $W = 0,660$, $p < 0,001$; žene: $W = 0,681$, $p < 0,001$). Distribucija je kod oba spola izrazito negativno asimetrična i leptokurtična (muškarci: nagnutost = -2,717; spljoštenost = 9,984; žene: nagnutost = -2,326;

spljoštenost = 6,729), što ukazuje da su procjene predanosti vezi kod oba spola pomaknute prema višim vrijednostima.

Tablica 11. Nestandardizirani koeficijenti zasićenja za pojedine čestice na faktoru predanosti i njihovi intervali pouzdanosti dobiveni na temelju robusnih standardnih pogrešaka

		b	SE	CI 95%		
				LL	UL	
1.		Želim da naša veza jako dugo traje.	1,00	-	-	-
2.		Predan sam održavanju veze sa svojom partnericom.	0,78***	0,06	0,67	0,89
3.		Ne bih bio jako uzrujan da naša veza u bliskoj budućnosti završi.	-0,81***	0,09	-0,98	-0,64
4.	M	Vjerojatno ću tijekom sljedeće godine biti u vezi s nekim drugim tko nije moja trenutna partnerica.	-0,61***	0,11	-0,82	-0,41
	Ž		-0,32***	0,10	-0,51	-0,13
5.		Jako sam vezan za naš odnos – vrlo snažno povezan sa svojom partnericom.	0,93***	0,08	0,78	1,08
6.		Želim da naša veza traje zauvijek.	1,62***	0,10	1,42	1,81
7.		Usmjeren sam na dugoročnu budućnost naše veze (na primjer, zamišljam se sa svojom partnericom i za nekoliko godina).	1,39***	0,09	1,22	1,56

***p < 0,001

4.2.2. Zadovoljstvo vezom

Zadovoljstvo vezom ispitivalo se pomoću 5 čestica, u čijoj podlozi bi se trebao nalaziti jedan latentni faktor. Međusobne povezanosti čestica između muških i ženskih sudionika (Prilog 11) pokazuju da zaista postoji međuzavisnost podataka, što potvrđuje pretpostavku da kao jedinicu analize treba koristiti par, a ne pojedinca te je konfirmatorna faktorska analiza provedena na razini dijade. Dobiveni rezultati potvrdili su očekivanu jednofaktorsku strukturu, no uz dopuštanje korelacije među pogreškama 2. i 3. čestice kod oba člana para. One su formulirane različito od ostalih, odnosno korišteni vokabular je nešto drugačiji te sadržajno predstavljaju komparaciju vlastite veze s nekom drugom vezom (tuđom ili idealnom), što opravdava takvo povezivanje. Indikatori pristajanja takvog modela podacima bili su sljedeći: $\chi^2 = 37,348$, $df = 27$, $p > 0,05$; $\chi^2/df = 1,38$; $RMSEA = 0,037$; $SRMR = 0,033$; $CFI = 0,993$.

U nastavku je provjerena mjerna invarijantnost skale zadovoljstva vezom (Tablica 12). Model s jednakim faktorskim zasićenjima nije se razlikovao od osnovnog konfiguralnog modela, čime je potvrđena metrička razina invarijantnosti. Kada su odsječci fiksirani na jednakost, pristajanje

modela također se nije pogoršalo te se takav model nije značajno razlikovao ni u odnosu na početni model ($\Delta\chi^2(8) = 3,001$, $p = 0,934$, $\Delta CFI = 0,003$). Stroga invarijantnost također je potvrđena, pri čemu se takav model ponovno nije značajno razlikovao u odnosu na početni ($\Delta\chi^2(13) = 5,583$, $p = 0,960$, $\Delta CFI = 0,007$). U sljedećem koraku varijance faktora zadovoljstva vezom su ograničene tako da budu jednake kod oba spola te je potvrđena njihova invarijantnost (razlika u odnosu na početni model: $\Delta\chi^2(14) = 8,041$, $p = 0,887$, $\Delta CFI = 0,007$). Posljednji korak bilo je izjednačavanje srednjih vrijednosti faktora zadovoljstva, što nije dovelo do pogoršanja pristajanja modela (razlika u odnosu na početni model: $\Delta\chi^2(14) = 9,906$, $p = 0,769$, $\Delta CFI = 0,005$). Time je utvrđeno da postoji potpuna mjerna invarijantnost skale zadovoljstva te da se na latentnoj razini muškarci i žene međusobno ne razlikuju u zadovoljstvu vezom koje doživljavaju. Zasićenja čestica na faktoru zadovoljstva vezom dobivena u okviru zadnjeg modela prikazana su u Tablici 13.

Tablica 12. Provjera mjerne invarijantnosti skale zadovoljstva

	$\chi^2(df)$	p	RMSEA	CFI	$\Delta \chi^2 (\Delta df)$	p Δ	ΔCFI
Konfigurarna i.	37,348 (27)	0,089	0,037	0,993	-	-	-
Metrička i.	37,100 (31)	0,208	0,024	0,995	0,956 (4)	0,916	0,002
Skalarna i.	39,832 (35)	0,264	0,020	0,996	2,337 (4)	0,674	0,001
Stroga i.	37,300 (40)	0,592	0,000	1,000	2,300 (5)	0,806	0,004
I. varijanci faktora	40,326 (41)	0,500	0,000	1,000	2,183 (1)	0,140	0,000
I. M-ova faktora	42,813 (41)	0,393	0,014	0,998	0 (0)	1	0,002

Tablica 13. Nestandardizirani koeficijenti zasićenja za pojedine čestice na faktoru zadovoljstva vezom i njihovi intervali pouzdanosti dobiveni na temelju robusnih standardnih pogrešaka

	b	SE	CI 95%	
			LL	UL
1. Zadovoljan sam našom vezom.	1,00	-	-	-
2. Moja je veza mnogo bolja od veza drugih ljudi.	0,90***	0,08	0,75	1,05
3. Moja je veza gotovo idealna.	1,33***	0,08	1,17	1,50
4. Naša me veza čini vrlo sretnim.	0,89***	0,05	0,79	0,99
5. Naša veza dobro zadovoljava moje potrebe za intimnošću, druženjem, bliskošću itd.	0,80***	0,08	0,65	0,94

*** $p < 0,001$

Ukupni manifestni rezultat izračunat je kao prosjek odgovora sudionika. Pouzdanost skale zadovoljstva u ovom istraživanju iznosila je $\alpha = 0,823$ za muškarce, te $\alpha = 0,851$ za žene, što

predstavlja zadovoljavajuću pouzdanost. Distribucija rezultata kod sudionika oba spola značajno odstupa od normalne (muškarci: $W = 0,858$, $p < 0,001$; žene: $W = 0,858$, $p < 0,001$) te je negativno asimetrična (muškarci: nagnutost = -1,488; spljoštenost = 2,651; žene: nagnutost = -1,337; spljoštenost = 1,377).

4.2.3. Alternative vezi

Alternative vezi također su ispitane korištenjem 5 čestica, čije su korelacije između muških i ženskih članova para prikazane u Prilogu 12. Pretpostavljeni jednofaktorski model potvrđen je konfirmatornom faktorskom analizom, uz dopuštanje povezanosti pogrešaka na česticama 2 i 4, zbog sličnosti sadržaja i korištenog vokabulara. Naime, radi se o jedinim dvjema česticama u kojima se koristi sintagma „alternative vezi“ te su iza nje u zagradi ponuđeni jednaki primjeri potencijalnih alternativa. Indikatori pristajanja takvog početnog modela podacima bili su: $\chi^2 = 50,250$, $df = 27$, $p < 0,01$; $\chi^2/df = 1,86$; $RMSEA = 0,051$; $SRMR = 0,039$; $CFI = 0,974$, što ukazuje na dobro pristajanje.

Tablica 14. Provjera mjerne invarijantnosti skale alternativa vezi

	$\chi^2(df)$	p	RMSEA	CFI	$\Delta \chi^2 (\Delta df)$	p Δ	ΔCFI
Konfiguralna i.	50,250 (27)	0,004	0,051	0,974	-	-	-
Metrička i.	53,220 (31)	0,008	0,047	0,975	3,482 (4)	0,481	0,001
Skalarna i.	75,524 (35)	0,000	0,059	0,955	22,480 (4)	0,000	0,020
Parcijalna skalarna i.	57,375 (34)	0,007	0,046	0,974	4,126 (3)	0,248	0,001
Parcijalna stroga i.	61,155 (38)	0,010	0,043	0,974	4,077 (4)	0,396	0,000
Parcijalna i. varijanci faktora	64,347 (39)	0,006	0,045	0,971	3,135 (1)	0,077	0,003
Parcijalna i. M-ova faktora	64,102 (39)	0,007	0,045	0,971	0 (0)	1	0,000

Ustanovljena je potpuna metrička invarijantnost (Tablica 14), no prilikom testiranja skalarne invarijantnosti model se pokazao značajno različitim u odnosu na prethodni, kao i na početni model ($\Delta\chi^2(8) = 24,697$, $p = 0,002$, $\Delta CFI = 0,019$). Postupnim otpuštanjem ograničenja jednakosti na odsječcima pojedinih čestica ustanovljeno je da čestica 1 („Druge djevojke s kojima bih mogao biti (osim moje partnerice) su mi vrlo privlačne“) narušava invarijantnost skale. Bez takvog ograničenja model se nije značajno razlikovao od početnog ($\Delta\chi^2(7) = 7,469$, $p = 0,382$, $\Delta CFI = 0,000$), čime je dokazana parcijalna skalarna invarijantnost. Uvođenje dodatnih ograničenja u model nije dovelo do pogoršanja pristajanja podacima (Tablica 14).

Usporedbe s osnovnim modelom dovele su do sljedećih rezultata: za parcijalnu strogu invarijantnost $\Delta\chi^2(11) = 11,539$, $p = 0,399$, $\Delta CFI = 0,000$, za parcijalnu invarijantnost varijanci faktora $\Delta\chi^2(12) = 14,616$, $p = 0,263$, $\Delta CFI = 0,003$ te za parcijalnu invarijantnost srednjih vrijednosti faktora $\Delta\chi^2(12) = 14,768$, $p = 0,254$, $\Delta CFI = 0,003$. Time je utvrđena parcijalna mjerna invarijantnost skale alternativa vezi, čime je dozvoljena usporedba latentnih vrijednosti, za koje se pokazalo da se ne razlikuju značajno među partnerima različitog spola.

Nestandardizirani koeficijenti zasićenja na faktoru alternativa vezi dobiveni u završnom modelu testiranja invarijantnosti prikazani su u Tablici 15. Ukupan manifestni rezultat dobiven je kao prosjek odgovora sudionika, pri čemu je pouzdanost ove skale iznosila $\alpha = 0,714$ za muškarce, te $\alpha = 0,735$ za žene. Iako je na ovoj skali dobivena nešto niža pouzdanost, vrijednosti iznad 0,7 smatraju se prihvatljivom pouzdanošću (DeVellis, 2003), posebno uzevši u obzir relativno malen broj čestica na skali. Provjera normaliteta distribucija rezultata pokazala je kako ona kod oba spola značajno odstupa od normalne (muškarci: $W = 0,978$, $p < 0,001$; žene: $W = 0,980$, $p < 0,001$). Distribucije rezultata su kod oba spola pozitivno asimetrične (muškarci: $\text{nagnutost} = 0,506$; $\text{spljoštenost} = 0,236$; žene: $\text{nagnutost} = 0,398$; $\text{spljoštenost} = -0,177$).

Tablica 15. Nestandardizirani koeficijenti zasićenja za pojedine čestice na faktoru alternativa vezi i njihovi intervali pouzdanosti dobiveni na temelju robusnih standardnih pogrešaka

	b	SE	CI 95%	
			LL	UL
1. Druge djevojke s kojima bih mogao biti (osim moje partnerice) su mi vrlo privlačne.	1,00	-	-	-
2. Moje alternative našoj vezi (izlasci s nekim drugim, provođenje vremena s prijateljima ili samostalno) su gotovo idealne.	0,52***	0,10	0,32	0,71
3. Da nisam u vezi sa svojom partnericom bilo bi mi sasvim dobro jer bih našao drugu privlačnu osobu s kojom bih bio.	1,23***	0,11	1,01	1,45
4. Privlače me alternative ovoj vezi (izlasci s nekim drugim, provođenje vremena s prijateljima ili samostalno).	0,87***	0,10	0,67	1,06
5. Moje potrebe za intimnošću, druženjem itd. bi lako mogle biti zadovoljene u nekom drugom odnosu.	1,12***	0,10	0,93	1,31

*** $p < 0,001$

4.2.4. Ulaganja u vezu

Za ispitivanje ulaganja u vezu korišteno je 5 čestica koje su se pokazale međusobno povezanima unutar parova (Prilog 13), što opravdava daljnje provođenje analiza na razini dijada. Pretpostavljeno je da se u pozadini nalazi jedan faktor, što su rezultati konfirmatorne faktorske analize i potvrdili ($\chi^2 = 52,138$, $df = 29$, $p < 0,01$; $\chi^2/df = 1,80$; $RMSEA = 0,053$; $SRMR = 0,041$; $CFI = 0,978$).

Prilikom provjere metričke razine invarijantnosti, model s jednakim faktorskim zasićenjima pokazao se značajno različitim od konfiguralnog modela, iako razlika u CFI nije ukazivala na njegovo lošije pristajanje podacima (Tablica 16). Otpuštanjem zasićenja na 4. čestici („Moji odnosi s prijateljima i članovima obitelji bi bili komplicirani da partnerica i ja prekinemo (npr. partnerica je prijateljica s ljudima do kojih mi je stalo“) ustanovljena je parcijalna metrička invarijantnost. Naime, pokazalo se kako je zasićenje ove čestice faktorom ulaganja u vezu nešto veće kod muških sudionika. Nakon ograničavanja intercepata na jednakost među spolovima za sve čestice osim druge, ponovno se značajno pogoršalo pristajanje modela (u odnosu na početni model: $\Delta\chi^2(6) = 20,974$, $p = 0,002$, $\Delta CFI = 0,014$). Na temelju postupnog otpuštanja ograničenja ustanovljeno je da invarijantnost narušavaju odsječci na 2. čestici. Kada je dozvoljeno da oni budu slobodno procijenjeni, završni model za parcijalnu skalarnu invarijantnost više nije značajno odstupao ni od prethodnog (Tablica 16), ni od početnog ($\Delta\chi^2(5) = 5,478$, $p = 0,360$, $\Delta CFI = 0,001$).

Ograničavanjem reziduala na jednakost među spolovima nije došlo do pogoršanja pristajanja modela (u odnosu na početni model: $\Delta\chi^2(8) = 7,991$, $p = 0,434$, $\Delta CFI = 0,000$), čime je potvrđena parcijalna stroga invarijantnost. U sljedećim koracima potvrđena je i parcijalna invarijantnost varijanci faktora te parcijalna invarijantnost središnjih vrijednosti faktora (razlika u odnosu na početni model: $\Delta\chi^2(9) = 9,277$, $p = 0,412$, $\Delta CFI = 0,001$, odnosno: $\Delta\chi^2(9) = 9,163$, $p = 0,422$, $\Delta CFI = 0,000$). Na temelju prikazanih rezultata može se zaključiti kako postoji parcijalna mjerna invarijantnost skale ulaganja u vezu te kako muškarci i žene podjednako ulažu u svoje intimne veze. Vrijednosti koeficijenata zasićenja dobivene u sklopu posljednjeg modela prikazane su u Tablici 17.

Tablica 16. Provjera mjerne invarijantnosti skale ulaganja u vezu

	$\chi^2(df)$	p	RMSEA	CFI	$\Delta \chi^2 (\Delta df)$	p Δ	ΔCFI
Konfiguralna i.	52,138 (29)	0,005	0,053	0,978	-	-	-
Metrička i.	61,489 (33)	0,002	0,055	0,973	9,478 (4)	0,050	0,005
Parcijalna metrička i.	56,632 (32)	0,005	0,052	0,976	4,511 (3)	0,211	0,002
Početna parcijalna skalarna i.	72,525 (35)	0,000	0,061	0,964	17,731 (3)	0,000	0,012
Završna parcijalna skalarna i.	57,777 (34)	0,007	0,049	0,977	0,696 (2)	0,706	0,001
Parcijalna stroga i.	59,005 (37)	0,012	0,047	0,978	2,730 (3)	0,435	0,001
Parcijalna i. varijanci faktora	60,134 (38)	0,013	0,047	0,977	1,251 (1)	0,263	0,001
Parcijalna i. M-ova faktora	59,551 (38)	0,014	0,046	0,978	0 (0)	1	0,001

Tablica 17. Nestandardizirani koeficijenti zasićenja za pojedine čestice na faktoru ulaganja u vezu i njihovi intervali pouzdanosti dobiveni na temelju robusnih standardnih pogrešaka

	b	SE	CI 95%	
			LL	UL
1. U našu sam vezu uložio mnogo toga što bih izgubio ukoliko bi ova veza završila.	1,00	-	-	-
2. Mnogi dijelovi mog života su postali povezani s mojom partnericom (zajedničke aktivnosti, itd.) i sve bih to izgubio da prekinemo.	0,97***	0,06	0,85	1,08
3. Osjećam se jako uključenim u našu vezu – da sam mnogo uložio u nju.	0,79***	0,05	0,70	0,89
4. Moji odnosi s prijateljima i članovima obitelji bi bili komplicirani da partnerica i ja prekinemo (npr. partnerica je prijateljica s ljudima do kojih mi je stalo).	M	0,93***	0,75	1,11
	Ž	0,64***	0,46	0,82
5. U našu sam vezu uložio mnogo toga što bih izgubio ukoliko bi ova veza završila.	0,87***	0,06	0,74	0,99

***p < 0,001

Ukupni rezultat ulaganja u vezu dobiven je kao prosjek odgovora sudionika te je ovakva mjera pokazala prihvatljivu pouzdanost ($\alpha = 0,785$ za muškarce, te $\alpha = 0,794$ za žene). Kod oba spola distribucija rezultata značajno odstupa od normalne (muškarci: $W = 0,936$, $p < 0,001$; žene: $W = 0,937$, $p < 0,001$) te je ona negativno asimetrična (muškarci: nagnutost = $-0,839$; spljoštenost = $0,393$; žene: nagnutost = $-0,979$; spljoštenost = $1,076$).

4.3. Procjena stabilnosti veze

Stabilnost veze procijenjena je korištenjem 7 čestica konstruiranih za potrebe ovog istraživanja. Prvih pet čestica konstruirano je po uzoru na Indeks bračne nestabilnosti (*Marital Instability Index*, Booth i sur., 1983) te se njima zapravo ispituje nestabilnost veze, odnosno čestina razmišljanja i razgovora o prekidu veze. Sudionici su na te čestice odgovarali na skali od 1 (nikad) do 7 (vrlo često). Radi lakšeg davanja odgovora i orijentiranja sudionika na skali, središnji odgovor 4 označen je riječju „ponekad“. Preostale dvije čestice predstavljale su procjenu stabilnosti i vjerojatnosti nastavka veze. Na njih su sudionici odgovarali na skali od 1 (uopće ne /uopće nije) do 7 (u potpunosti /jako). Sve čestice su se između članova para pokazale značajno povezanima (Prilog 14), što je u skladu s daljnjom provedbom analiza na razini dijada.

Pretpostavljeno je da će u podlozi svih čestica biti jedan latentni faktor procjene stabilnosti veze. Konfirmatorna faktorska analiza potvrdila je takvo očekivanje, pri čemu su u model uvedena dva međusobno povezana metod faktora (po jedan za svaki spol) na koje se vežu posljednje dvije čestice, koje su obrnuto formulirane u odnosu na ostale. Također, budući da prvih pet čestica zapravo ukazuje na procjenu niže stabilnosti veze, u ovom modelu faktorsko zasićenje fiksirano je na 1 na šestoj, umjesto na prvoj čestici. Takva izmjena ne dovodi do promjena u pristajanju modela podacima, no utječe na procjenu pojedinih faktorskih zasićenja te je ovakva odluka donesena na temelju sadržaja čestica i očekivanog smjera njihovih povezanosti s latentnim faktorima. Takav model pokazao je dobro pristajanje podacima: $\chi^2 = 110,044$, $df = 64$, $p < 0,001$; $\chi^2/df = 1,72$; $RMSEA = 0,054$; $SRMR = 0,052$; $CFI = 0,970$.

Pri provjeri mjerne invarijantnosti pokazalo se da model kod kojeg su zasićenja čestica na faktorima ograničena tako da budu jednaka kod oba spola ne pristaje dobro podacima (Tablica 18). Na temelju dobivenih parametara, otpuštena su zasićenja na čestici 4, što je dovelo do modela koji se ne razlikuje značajno od konfiguralnog, čime je potvrđena djelomična mjerna invarijantnost. Nakon postavljanja ograničenja jednakosti intercepata u grupama (osim na 4. čestici kod koje nije postojala invarijantnost faktorskih zasićenja), model ponovno nije dobro pristajao podacima (razlika u odnosu na početni model: $\Delta\chi^2(10) = 22,560$, $p = 0,012$, $\Delta CFI = 0,008$). Redom su oslobođani odsječci koji su pokazali najveće odstupanje, na česticama 1, 2 i 3. Takav završni model s parcijalnom skalarnom invarijantnosti nije se značajno razlikovao od parcijalnog metrički invarijantnog modela (Tablica 18), kao ni od početnog ($\Delta\chi^2(7) = 5,245$, $p = 0,630$, $\Delta CFI = 0,001$), čime je potvrđena djelomična skalarna invarijantnost. Model s izjednačenim rezidualima ne razlikuje se značajno od prethodnog, ni početnog modela ($\Delta\chi^2(10)$

= 5,707, $p = 0,839$, $\Delta CFI = 0,003$), čime se potvrdila parcijalna stroga invarijantnost skale procjene stabilnosti veze.

Tablica 18. Provjera mjerne invarijantnosti skale procjene stabilnosti veze

	$\chi^2(df)$	p	RMSEA	CFI	$\Delta \chi^2 (\Delta df)$	p Δ	ΔCFI
Konfigurarna i.	110,044 (64)	0,000	0,054	0,970	-	-	-
Metrička i.	130,763 (70)	0,000	0,060	0,960	19,061 (6)	0,004	0,010
Parcijalna metrička i.	112,920 (69)	0,001	0,051	0,971	3,942 (5)	0,558	0,001
Početna parcijalna skalarna i.	132,567 (74)	0,000	0,057	0,962	23,821 (5)	0,000	0,009
Završna parcijalna skalarna i.	114,643 (71)	0,001	0,050	0,971	1,169 (2)	0,557	0,000
Parcijalna stroga i.	115,533 (74)	0,001	0,048	0,973	0,035 (3)	0,998	0,002
Parcijalna i. varijanci faktora	126,671 (75)	0,000	0,053	0,966	8,902 (1)	0,003	0,007

Pri provjeri latentne strukture modela prvo su izjednačene varijance faktora i takav model nije se značajno razlikovao od početnog ($\Delta\chi^2(11) = 16,717$, $p = 0,117$, $\Delta CFI = 0,004$), no jest od prethodnog (Tablica 18), na temelju čega se može zaključiti da varijance faktora percipirane stabilnosti veze nisu jednake za oba spola. Budući da je skalarna invarijantnost dovoljna razina potrebna za usporedbu srednjih vrijednosti faktora (Widaman i Reise, 1997), u modelu kojim je dokazana parcijalna stroga invarijantnost Waldovim z testom (Aiken, Stein i Bentler, 1994, prema Chen, Sousa i West, 2005) ispitane su spolne razlike na latentnoj razini. Pokazalo se da razlika između latentnih vrijednosti procjena stabilnosti veze kod muškaraca i žena nije statistički značajna ($\Delta b = 0,084$, $z = 1,931$, $p > 0,05$).

Obzirom da je model s jednakim varijancama latentnih faktora pokazao lošije pristajanje podacima, kao završni model korišten je onaj kod kojeg je dokazana parcijalna stroga invarijantnost (s ujednačenim zasićenjima, osim na čestici 4, te ujednačenim odsječcima i pogreškama mjerenja, izuzev na česticama 1, 2, 3 i 4). Prikazana zasićenja čestica na faktoru procjene stabilnosti veze (Tablica 19) dobivena su u okviru tog modela.

Tablica 19. Nestandardizirani koeficijenti zasićenja za pojedine čestice na faktoru procjene stabilnosti veze i njihovi intervali pouzdanosti dobiveni na temelju robusnih standardnih pogrešaka

		b	SE	CI 95%		
				LL	UL	
1.	Koliko često razmišljate o prekidu veze?	-1,33***	0,14	-1,61	-1,06	
2.	Koliko često pomišljate da Vam je veza u krizi?	-1,54***	0,15	-1,82	-1,25	
3.	Koliko ste često pričali s nekim (prijateljima, članovima obitelji itd.) o mogućnosti prekida vaše veze?	-1,34***	0,14	-1,61	-1,07	
4.	Prema Vašem znanju, koliko je često Vaša partnerica pričala s nekim (prijateljima, članovima obitelji itd.) o mogućnosti prekida vaše veze?	M	-1,26***	0,20	-1,66	-0,87
		Ž	-0,64***	0,12	-0,88	-0,40
5.	Jeste li ikada razgovarali s partnericom o prekidu veze?	-1,42***	0,15	-1,72	-1,13	
6.	Koliko je vjerojatno da ćete Vi i Vaša partnerica živjeti zajedno ili se vjenčati u budućnosti?	1,00	-	-	-	
7.	Koliko stabilnom biste procijenili Vašu vezu?	1,02***	0,07	0,88	1,16	

***p < 0,001

Ukupna manifestna procjena stabilnosti veze izračunata je kao prosjek čestica, uz prethodno obrnuto kodiranje prvih pet čestica. Cronbach alfa koeficijent iznosio je $\alpha = 0,833$ za muškarce i $\alpha = 0,866$ za žene, što ukazuje na dobru pouzdanost ovakve mjere. Distribucija rezultata kod oba spola je negativno asimetrična i značajno se razlikuje od normalne distribucije (muškarci: $W = 0,889$, $p < 0,001$, nagnutost = -1,402; spljoštenost = 2,762; žene: $W = 0,905$, $p < 0,001$, nagnutost = -1,108; spljoštenost = 1,036).

4.4. Percipirana socijalna podrška vezi

Za ispitivanje percipirane socijalne podrške vezi korištena je modificirana verzija upitnika koji su koristili Etcheverry i Agnew (2004). Sudionici su za svaki od četiri izvora podrške (vlastita obitelj, vlastiti prijatelji, partnerova obitelj, partnerovi prijatelji), procjenjivali socijalnu podršku svojoj vezi na po 4 čestice. Po dvije čestice za svaki izvor podrške bile su obrnuto formulirane, ukazujući na manju percipiranu podršku vezi. Ponuđena skala odgovora kretala se od 1 (uopće nije točno) do 7 (potpuno točno). Sudionicima je bilo omogućeno da označe i poseban odgovor (ne znaju za našu vezu), koji nije uključen u daljnje obrade podataka jer se ne odnosi na stupanj percipirane podrške vezi. Povezanosti između čestica kod muškaraca i žena prikazane su u Prilogu 15 i ukazuju na međuzavisnost njihovih podataka.

Pretpostavljeno je da će u podlozi ove skale biti 4 latentna faktora, po jedan za svaki izvor podrške, te da će između njih postojati značajna povezanost. Takva pretpostavka provjerena je konfirmatornom faktorskom analizom u kojoj je dozvoljena povezanost svih latentnih faktora. U pretpostavljeni model uključena su i dva međusobno povezana metoda faktora, po jedan za svaki spol, na koje su se vezale sve obrnuto formulirane čestice, odnosno 1. i 3. čestica za svaki izvor podrške. Nadalje, na temelju sadržaja i očekivanog smjera povezanosti čestica s latentnim faktorima u pozadini, odlučeno je da faktorsko zasićenje na drugoj, umjesto na prvoj čestici bude fiksirano na 1. Uzevši u obzir dobivene rezultate, takav model pokazao je pristajanje podacima koje se može smatrati prihvatljivim ($\chi^2 = 882,040$, $df = 403$, $p < 0,001$; $\chi^2/df = 2,19$; $RMSEA = 0,069$; $SRMR = 0,061$; $CFI = 0,917$). Naime, iako je dobiven značajan hi-kvadrat test te su pojedini indikatori pristajanja nešto lošiji, gornja granica intervala pouzdanosti $RMSEA$ ne prelazi 0,08, CFI je veći od 0,9 te je $SRMR$ niži od 0,08. Budući da su testirani i alternativni modeli (model s četiri faktora i faktorom višeg reda te modeli s jednim, dva i tri faktora), koji su pokazali loše pristajanje podacima, odlučeno je da se zadrži ovdje opisani model.

U daljnjim koracima analize provjerena je mjerna invarijantnost takvog modela. Ujednačavanje faktorskih zasićenja dovelo je do značajno lošijeg pristajanja modela (Tablica 20) pa je postupnim otpuštanjem zasićenja utvrđeno da invarijantnost narušava 1. čestica na faktoru podrške od strane partnerovih prijatelja. Kada je dopušteno da ta zasićenja budu slobodno procijenjena, model se više nije značajno razlikovao od konfiguralnog. Fiksiranje svih odsječaka, osim onih na navedenoj čestici, dovelo je do daljnjeg pogoršanja pristajanja modela (razlika u odnosu na početni model: $\Delta\chi^2(22) = 41,870$, $p = 0,006$, $\Delta CFI = 0,005$). Otpuštanjem intercepata na 4. čestici faktora podrške vlastite obitelji, 3. čestici faktora podrške partnerove obitelji i 1. čestici faktora podrške prijatelja, model se više nije značajno razlikovao od prethodnog (Tablica 20), niti početnog ($\Delta\chi^2(19) = 28,730$, $p = 0,070$, $\Delta CFI = 0,003$). Ograničavanje pogrešaka mjerenja tako da budu jednake kod oba spola u sljedećem koraku analize nije narušilo pristajanje modela podacima (razlika u odnosu na početni model: $\Delta\chi^2(31) = 33,582$, $p = 0,343$, $\Delta CFI = 0,001$).

Tablica 20. Provjera mjerne invarijantnosti skale percipirane socijalne podrške vezi

	$\chi^2(df)$	p	RMSEA	CFI	$\Delta \chi^2 (\Delta df)$	p Δ	ΔCFI
Konfiguralna i.	882,040 (403)	0,000	0,069	0,917	-	-	-
Metrička i.	913,029 (415)	0,000	0,071	0,911	28,795 (12)	0,004	0,006
Parcijalna metrička i.	897,136 (414)	0,000	0,070	0,914	19,403 (11)	0,054	0,003
Početna parcijalna skalarna i.	922,163 (425)	0,000	0,069	0,912	25,773 (11)	0,007	0,002
Završna parcijalna skalarna i.	905,241 (422)	0,000	0,069	0,914	4,871 (8)	0,771	0,000
Parcijalna stroga i.	855,409 (434)	0,000	0,067	0,916	10,992 (12)	0,530	0,002
Parcijalna i. varijanci faktora	879,368 (438)	0,000	0,069	0,910	14,576 (4)	0,006	0,006

Na latentnoj razini invarijantnost je u prvom koraku provjeravana tako da su varijance latentnih faktora fiksirane na jednakost. Takav model značajno se razlikovao od onoga kojim je dokazana parcijalna stroga invarijantnost (Tablica 20), iako ne i u odnosu na početni model ($\Delta\chi^2(35) = 47,079$, $p = 0,083$, $\Delta CFI = 0,007$). Budući da je dokazana parcijalna skalarna invarijantnost koja je dovoljna za uspoređivanje latentnih srednjih vrijednosti, nije se pristupilo daljnjim ograničavanjima modela na strukturalnoj razini, već podaci koji su prikazani u nastavku proizlaze iz modela u kojem se pokazala parcijalna stroga invarijantnost. Na latentnoj razini postoje rodne razlike u središnjim vrijednostima, pri čemu muškarci percipiraju više podrške vezi od strane vlastite obitelji ($\Delta b = 0,308$, $z = 4,322$, $p < 0,001$), a žene više podrške vezi od strane partnerove obitelji ($\Delta b = -0,219$, $z = -2,831$, $p < 0,01$). Kod percipirane podrške vezi od strane vlastitih ($\Delta b = -0,059$, $z = -0,930$, $p > 0,05$) i partnerovih prijatelja ($\Delta b = -0,134$, $z = -1,945$, $p > 0,05$) nema rodni razlika na latentnoj razini. Kovarijance između latentnih faktora pokazale su se značajnima (Prilog 16), što upućuje da je podrška vezi od strane jednog izvora pozitivno povezano s podrškom vezi od strane drugih izvora, i kod pojedinca i kod partnera. Faktorska zasićenja pojedinih čestica na pripadajućim faktorima prikazana su u Tablici 21.

Tablica 21. Nestandardizirani koeficijenti zasićenja za pojedine čestice na pripadajućim faktorima percipirane socijalne podrške vezi i njihovi intervali pouzdanosti dobiveni na temelju robusnih standardnih pogrešaka

	b	SE	CI 95%		
			LL	UL	
1. Članovi moje obitelji misle da ne bih trebao ostati u ovoj vezi.	-0,77***	0,08	-0,93	-0,62	
2. Članovi moje obitelji misle da je ovo dobra veza za mene.	1,00	-	-	-	
3. Članovi moje obitelji misle da nisam u vezi koju se isplati održati.	-0,76***	0,08	-0,91	-0,60	
4. Članovi moje obitelji podržavaju našu vezu.	0,89***	0,06	0,77	1,00	
5. Članovi partneričine obitelji misle da ona ne bi trebala ostati u ovoj vezi.	-0,83***	0,05	-0,94	-0,73	
6. Članovi partneričine obitelji misle da je ovo dobra veza za nju.	1,00	-	-	-	
7. Članovi partneričine obitelji misle da ona nije u vezi koju se isplati održati.	-0,78***	0,05	-0,89	-0,68	
8. Članovi partneričine obitelji podržavaju našu vezu.	0,92***	0,04	0,85	0,99	
9. Moji prijatelji misle da ne bih trebao ostati u ovoj vezi.	-0,72***	0,07	-0,85	-0,60	
10. Moji prijatelji misle da je ovo dobra veza za mene.	1,00	-	-	-	
11. Moji prijatelji misle da nisam u vezi koju se isplati održati.	-0,86***	0,06	-0,98	-0,73	
12. Moji prijatelji podržavaju našu vezu.	0,88***	0,05	0,79	0,97	
13. Partneričini prijatelji misle da ona ne bi trebala ostati u ovoj vezi.	M	-0,95***	0,06	-1,06	-0,84
	Ž	-0,69***	0,07	-0,82	-0,57
14. Partneričini prijatelji misle da je ovo dobra veza za nju.	1,00	-	-	-	
15. Partneričini prijatelji misle da ona nije u vezi koju se isplati održati.	-0,76***	0,05	-0,86	-0,66	
16. Partneričini prijatelji podržavaju našu vezu.	0,93***	0,03	0,86	0,99	

***p < 0,001

S obzirom da je potvrđeno postojanje četiri latentna faktora, ukupni manifestni rezultati izračunati su za svaki izvor podrške zasebno kao prosječni rezultati na pripadajućim česticama. Čestice koje ukazuju na izostanak podrške vezi prethodno su obrnuto kodirane. Obilježja pojedinih skala prikazana u Tablici 22 pokazuju da su sve distribucije negativno asimetrične i značajno odstupaju od normalne.

Tablica 22. Pouzdanost i normalitet distribucija za skale percipirane socijalne podrške vezi

	Pouzdanost (Cronbach α)	W	Nagnutost	Spljoštenost
Podrška vlastite obitelji – M	0,759	0,576***	-3,157	13,450
Podrška vlastite obitelji – Ž	0,876	0,648***	-2,104	4,181
Podrška partneričine obitelji – M	0,911	0,720***	-1,948	4,075
Podrška partnerove obitelji – Ž	0,859	0,675***	-2,290	6,284
Podrška vlastitih prijatelja – M	0,844	0,686***	-1,844	2,875
Podrška vlastitih prijatelja – Ž	0,875	0,634***	-2,171	4,186
Podrška partneričinih prijatelja – M	0,942	0,694***	-1,988	4,291
Podrška partnerovih prijatelja – Ž	0,871	0,723***	-1,643	2,079

***p < 0,001

4.5. *Nasilje u vezi*

Upitnik psihičkog nasilja u vezi (Sušac i Ajduković, 2015), konstruiran za potrebe ovog istraživanja, primarno je usmjeren na ispitivanje psihičkog nasilja, no sadrži i čestice kojima se ispituje fizičko nasilje i poželjna ponašanja u vezi, kako je i ranije navedeno. Sastoji se od dva dijela pri čemu je prvi dio usmjeren na doživljavanje, a drugi na činjenje nasilja u vezi. U fokusu ovog rada je samo doživljeno nasilje te se čestice koje se odnose na počinjeno nasilje neće dalje analizirati. Na temelju predistraživanja upitnik je skraćen na 46 čestica. Daljnjom analizom sadržaja čestica te njihovih interkorelacija kod sudionika oba spola iz upitnika je izbačeno dodatnih 7 čestica te se završna verzija na kojoj su provedene analize sastojala od 39 čestica. Sudionici su uz svaku česticu trebali označiti koliko su često u vezi doživjeli/počinili takvo ponašanje u posljednjih 6 mjeseci. Ponuđena skala odgovora bila je: nikad, jedan ili dva puta u 6 mjeseci/rijetko, jednom mjesečno/ponekad, nekoliko puta mjesečno/često i nekoliko puta tjedno ili češće/gotovo uvijek te su odgovori naknadno označeni vrijednostima od 0 do 4. Konfirmatornom faktorskom analizom potvrđeno je da se čestice fizičkog nasilja vežu na poseban faktor, kao i čestice poželjnih ponašanja u vezi. Budući da je svrha uključivanja poželjnih ponašanja u vezi bila primarno provjera nasumičnog odgovaranja sudionika i da taj konstrukt nije u fokusu ovog istraživanja, pripadajuće čestice neće biti analizirane u daljnjim obradama podataka. Nadalje, s obzirom da je psihičko nasilje od posebnog interesa za ovo istraživanje te će se istraživati njegov zasebni doprinos u modelu, dok je fizičko nasilje korišteno samo kao kontrolna varijabla, daljnje analize provedene su odvojeno za fizičko i psihičko nasilje.

4.5.1. *Doživljeno psihičko nasilje u vezi*

Završna verzija upitnika obuhvaćala je 24 čestice koje se odnose na psihičko nasilje. Njihove međusobne povezanosti kod muškaraca i žena prikazane su u Prilogu 17. Na temelju predistraživanja i sadržaja čestica pretpostavljeno je da će se čestice vezati na 3 latentna faktora te da će u njihovoj pozadini biti jedan nadređeni latentni faktor. Ta tri faktora nazvana su: omalovažavanje i verbalno nasilje, ljubomora i kontrola te manipulacija i teško psihičko nasilje. Na faktor omalovažavanja i verbalnog nasilja veže se prvih 12 čestica prikazanih u Tablici 24, na faktor ljubomore i kontrole sljedećih 6, a na faktor manipulacije i teškog psihičkog nasilja posljednjih 6 čestica. Provjera konfiguralnog modela pokazala je da on relativno dobro odgovara podacima ($\chi^2 = 1609,625$, $df = 1046$, $p < 0,001$; $\chi^2/df = 1,55$; $RMSEA = 0,040$; $SRMR = 0,057$; $CFI = 0,886$), no i da postoji prostor za njegovo poboljšanje, budući da je CFI ukazivao na loše pristajanje. Zbog toga su dozvoljene povezanosti pogrešaka mjerenja 9. i 21. čestice i 1. i 12. čestice na temelju sličnosti sadržaja i vokabulara, te 8. i 22. čestice, koje su slično formulirane. Takav model pokazao je zadovoljavajuće pristajanje podacima ($\chi^2 = 1499,098$, $df = 1040$, $p < 0,001$; $\chi^2/df = 1,44$; $RMSEA = 0,041$; $SRMR = 0,055$; $CFI = 0,907$) te je u daljnjim analizama korišten kao početni model. Treba napomenuti da CFI i dalje nije bio izrazito visok, no Cheung i Rensvold (2002) navode kako je to očekivano kod složenih modela s velikim brojem čestica i faktora, kao što je i ovdje slučaj.

Kada se ispituje mjerna invarijantnost modela koji uključuju latentne faktore višeg reda, treba ispitati i funkcioniranje latentne strukture modela te su u analizu koja slijedi uključeni dodatni koraci. Redosljed analiza slijedio je preporuke koje navode Chen i suradnici (2005). Nakon provjere konfiguralnog modela, redom su na jednakost među spolovima ograničeni sljedeći parametri: zasićenja na faktorima prvog reda, zasićenja na faktoru drugog reda, odsječci manifestnih varijabli, odsječci faktora prvog reda, strukturalne pogreške faktora prvog reda, pogreške mjerenja manifestnih varijabli. Radi jednostavnosti prikaza, modeli su u tablici označeni brojevima, pri čemu ranije opisani konfiguralni model predstavlja Model 1.

Prvi korak u provjeri mjerne invarijantnosti bilo je ujednačavanje faktorskih zasićenja ispitanih čestica, što nije dovelo do značajnog pogoršanja modela (Model 2, Tablica 23). Zatim su ujednačena zasićenja faktora prvog reda (Model 3), čime se pristajanje modela značajno pogoršalo (razlika u odnosu na konfiguralni model: $\Delta\chi^2(23) = 39,319$, $p = 0,018$, $\Delta CFI = 0,006$). Otpuštanje jednakosti zasićenja na faktoru manipulacije i teškog psihičkog nasilja (koje se pokazalo veće kod muškaraca) dovelo je do boljeg pristajanja modela (Model 4), koji se više

nije značajno razlikovao u odnosu na prethodni (Tablica 23), ni na početni model ($\Delta\chi^2(22) = 32,444$, $p = 0,070$, $\Delta CFI = 0,004$).

U sljedećem koraku ujednačeni su odsječci na faktorima 1. reda i takav model (Model 5) pokazao je značajno lošije pristajanje podacima (razlika u odnosu na početni: $\Delta\chi^2(42) = 101,79$, $p = 0,000$, $\Delta CFI = 0,017$). Postupnim otpuštanjem ograničenja utvrđeno je da invarijantnost narušavaju odsječci na česticama koje su u Tablici 24 prikazane pod brojevima 1, 3, 4, 5, 6, 9, 10 i 11 te se vežu na faktor omalovažavanja i verbalnog nasilja te na čestici pod brojem 23, koja se veže na faktor manipulacije i teškog psihičkog nasilja. Otpuštanjem ograničenja jednakosti odsječaka na tim česticama model je poboljššan (Model 6) i ne razlikuje se značajno od prethodnog (Tablica 23), kao ni od konfiguralnog modela ($\Delta\chi^2(33) = 46,311$, $p = 0,062$, $\Delta CFI = 0,004$). Kada su ujednačeni i odsječci dvaju faktora prvog reda koji su pokazali invarijantna zasićenja faktorom psihičkog nasilja, model se nije značajno razlikovao (Model 7 u odnosu na početni model: $\Delta\chi^2(33) = 45,783$, $p = 0,069$, $\Delta CFI = 0,004$).

Idući korak analize bilo je ujednačavanje strukturalnih pogrešaka dvaju faktora prvog reda (omalovažavanje i verbalno nasilje te ljubomora i kontrola), što nije dovelo do pogoršanja pristajanja modela (Model 8 u odnosu na početni: $\Delta\chi^2(35) = 46,143$, $p = 0,099$, $\Delta CFI = 0,003$). Zatim su ujednačene pogreške mjerenja manifestnih varijabli (Model 9), čime se pristajanje modela podacima značajno pogoršalo ($\Delta\chi^2(50) = 125,570$, $p = 0,000$, $\Delta CFI = 0,031$). Postavljena ograničenja jednakosti su postupno otpuššana i pokazalo se da, kada su pogreške mjerenja na česticama 2, 8, 15, 16, 17, 18, 20, 22 i 24 slobodno procijenjene, model pokazuje podjednako dobro pristajanje podacima kao i raniji (Model 10 u odnosu na konfiguralni: $\Delta\chi^2(41) = 53,888$, $p = 0,086$, $\Delta CFI = 0,004$). Ovime je dokazana parcijalna stroga invarijantnost skale doživljavanja psihičkog nasilja u vezi.

Ujednačavanje varijanci faktora drugog reda (psihičkog nasilja u vezi) dovelo je do značajnog pogoršanja pristajanja modela (Model 11 u odnosu na konfiguralni model: $\Delta\chi^2(42) = 61,812$, $p = 0,025$, $\Delta CFI = 0,006$) te je utvrđeno da se varijance nadređenog latentnog faktora razlikuju između muškaraca i žena. Stoga je na Modelu 10 provjerena razlika u latentnim srednjim vrijednostima na faktoru drugog reda te je utvrđeno da muškarci češće doživljavaju psihičko nasilje u vezi od žena ($\Delta b = 0,142$, $z = 4,749$, $p < 0,001$). Radi lakšeg snalaženja u rezultatima u nastavku su prikazani kratki opisi ograničenja koja su dodavana u pojedine modele prikazane

u Tablici 23, pri čemu svaki sljedeći model uključuje i ograničenja navedena u prethodnim modelima:

Model 1 – konfiguralni model

Model 2 – ujednačena zasićenja na faktorima prvog reda

Model 3 – ujednačena zasićenja na faktorima drugog reda

Model 4 – ujednačena zasićenja na faktorima drugog reda, osim za faktor manipulacije i teškog psihičkog nasilja

Model 5 – ujednačeni odsječci manifestnih varijabli

Model 6 – ujednačeni odsječci manifestnih varijabli, osim na česticama 1, 3 ,4 ,5 6, 9, 10, 11 i 23

Model 7 – ujednačeni odsječci faktora omalovažavanja i verbalnog nasilja te ljubomore i kontrole

Model 8 – ujednačene strukturalne pogreške faktora omalovažavanja i verbalnog nasilja te ljubomore i kontrole

Model 9 – ujednačene pogreške mjerenja manifestnih varijabli, osim na česticama 1, 3 ,4 ,5 6, 9, 10, 11 i 23

Model 10 – ujednačene pogreške mjerenja manifestnih varijabli, osim na česticama 1, 3 ,4 ,5 6, 9, 10, 11 i 23 te 2, 8, 15, 16, 17, 18, 20, 22 i 24

Model 11 – ujednačene varijance faktora drugog reda (doživljavanja psihičkog nasilja u vezi)

Tablica 23. Provjera mjerne invarijantnosti skale doživljenog psihičkog nasilja u vezi

	$\chi^2(\text{df})$	p	RMSEA	CFI	$\Delta \chi^2 (\Delta \text{df})$	p Δ	Δ CFI
Model 1	1499,098 (1040)	0,000	0,041	0,907	-	-	-
Model 2	1531,894 (1061)	0,000	0,042	0,903	31,639 (21)	0,064	0,004
Model 3	1543,804 (1063)	0,000	0,042	0,901	6,963 (2)	0,031	0,002
Model 4	1532,175 (1062)	0,000	0,042	0,903	0,947 (1)	0,330	0,000
Model 5	1616,261 (1082)	0,000	0,044	0,890	95,911 (20)	0,000	0,013
Model 6	1544,751 (1073)	0,000	0,042	0,903	11,918 (11)	0,370	0,000
Model 7	1543,899 (1073)	0,000	0,042	0,903	0 (0)	1	0,000
Model 8	1542,847 (1075)	0,000	0,042	0,904	0,539 (2)	0,764	0,001
Model 9	1675,986 (1090)	0,000	0,047	0,876	58,701 (15)	0,000	0,028
Model 10	1549,878 (1081)	0,000	0,042	0,903	7,770 (6)	0,255	0,001
Model 11	1561,684 (1082)	0,000	0,042	0,901	6,152 (1)	0,013	0,002

Nestandardizirana zasićenja na faktorima 1. i 2. reda dobivena u Modelu 10 prikazana su u Tablici 24.

Tablica 24. Nestandardizirani koeficijenti zasićenja za pojedine čestice na pripadajućim faktorima prvog reda te za faktore prvog reda na faktoru doživljavanja psihičkog nasilja u vezi (intervali pouzdanosti dobiveni su na temelju robusnih standardnih pogrešaka)

	b	SE	CI 95%	
			LL	UL
Omalovažavanje i verbalno nasilje				
1. Partnerica je kritizirala moj izgled.	1,00	-	-	-
2. Partnerica me uvrijedila ili ismijala pred drugima.	1,07***	0,16	0,76	1,38
3. Partnerica se ponašala prema meni kao da sam glup.	1,30***	0,17	0,97	1,63
4. Partnerica je spominjala stvari iz moje prošlosti kako bi me povrijedila.	1,38***	0,20	0,98	1,77
5. Partnerica me nazivala pogrđnim imenima.	1,46***	0,21	1,05	1,87
6. Partnerica je pokušala kod mene izazvati osjećaj krivnje, durila se, ljutila ili me ignorirala kako bi dobila ono što je htjela.	1,71***	0,20	1,33	2,10
7. Partnerica mi je opsovala.	1,68***	0,22	1,25	2,12
8. Partnerica se ponašala prema meni kao da sam manje vrijedan.	0,85***	0,15	0,57	1,14
9. Partnerica je vikala i derala se na mene.	1,60***	0,19	1,23	1,96
10. Partnerica mi je naređivala.	1,31***	0,18	0,95	1,67
11. Partnerica me okrivljavala za svoje probleme ili loše raspoloženje, čak i ako nisam imao nikakve veze s tim.	1,35***	0,19	0,97	1,72
12. Partnerica je naglašavala moje mane ili nedostatke.	1,05***	0,12	0,81	1,29
Ljubomora i kontrola				
13. Partnerica je kontrolirala moje aktivnosti (npr. s kim idem van, što radim u slobodno vrijeme i sl.).	1,00	-	-	-
14. Partnerica je bila ljubomorna na druge žene.	0,88***	0,05	0,72	0,98
15. Partnerica je kontrolirala moje kontakte s drugim ljudima.	0,85***	0,05	0,75	0,94
16. Partnerica me pratila ili provjeravala kod drugih ljudi gdje i s kim sam bio (npr. ispitivala moje prijatelje, članove obitelji, nazivala me na posao).	0,46***	0,07	0,31	0,60
17. Partnerica me neopravdano optužila da flertujem s drugima ili da ju varam.	0,59***	0,07	0,46	0,72

18. Partnerica me provjeravala (provjeravala e-mail, SMS poruke ili druge oblike komunikacije, prisluškivala razgovore, kopala po stvarima).	0,76***	0,06	0,64	0,88
Manipulacija i teško psihičko nasilje				
19. Partnerica mi je prijetila da će me ostaviti.	1,00	-	-	-
20. Partnerica me okrivljavala za svoje nasilno ponašanje.	0,92***	0,13	0,68	1,17
21. Partnerica je imala izljev bijesa prema meni (npr. razbijala stvari, urlala).	1,02***	0,12	0,79	1,25
22. Partnerica se ponašala prema meni s prijezirom i mržnjom.	0,59***	0,09	0,42	0,77
23. Partnerica je prijetila da će me udariti ili na drugi način ozlijediti.	0,44***	0,09	0,26	0,61
24. Partnerica je prijetila da će me poniziti/osramotiti u javnosti ili pred drugima.	0,32***	0,08	0,17	0,47
Faktori drugog reda				
Omalovažavanje i verbalno nasilje	1,00	-	-	-
Ljubomora i kontrola	1,59***	0,24	1,13	2,06
Manipulacija i teško psihičko nasilje	M	1,14***	0,19	0,77
	Ž	0,83***	0,19	0,46

***p < 0,001

Budući da je provjera faktorske strukture potvrdila postojanje jednog nadređenog faktora doživljavanja psihičkog nasilja i kako bi se povećala parsimoničnost modela koji će se provjeravati, ukupni manifestni rezultat izračunat je kao prosjek odgovora na sve 24 čestice te viši rezultat ukazuje na češće doživljavanje psihičkog nasilja u vezi. Takva skala pokazala je visoku pouzdanost za oba spola ($\alpha = 0,915$ za muškarce i $\alpha = 0,906$ za žene), što i nije začuđujuće s obzirom na velik broj čestica. Distribucija rezultata kod oba spola razlikuje se značajno od normalne distribucije (muškarci: $W = 0,895$, $p < 0,001$; žene: $W = 0,824$, $p < 0,001$) te je pozitivno asimetrična, što je posebno izraženo u ženskom subuzorku (muškarci: nagnutost = 1,297; spljoštenost = 1,781; žene: nagnutost = 2,027; spljoštenost = 6,655).

4.5.2. Doživljeno fizičko nasilje u vezi

U završnoj verziji upitnika fizičko nasilje ispitano je korištenjem 5 čestica za koje je pretpostavljeno da će u podlozi imati jedan latentni faktor. Analiza podataka na razini dijada u skladu je s međusobnim povezanostima čestica prikazanim u Prilogu 18. Provjera takvog modela konfirmatornom faktorskom analizom ukazala je da on relativno loše pristaje podacima ($\chi^2 = 61,819$, $df = 29$, $p < 0,001$; $\chi^2/df = 2,13$; RMSEA = 0,097; SRMR = 0,082; CFI = 0,922). Pokazalo se da čestica „Partnerica me udarila nekim predmetom“ kod žena nije značajno

zasićena faktorom fizičkog nasilja ($b = 0,22$, $p > 0,05$), na što ukazuju i njene niske korelacije s ostalim česticama (Prilog 19). Zbog toga je navedena čestica izbačena te je u daljnjim analizama fizičko nasilje ispitivano korištenjem 4 čestice. Takav model pokazao je prihvatljivo pristajanje podacima ($\chi^2 = 23,721$, $df = 15$, $p > 0,05$; $\chi^2/df = 1,58$; $RMSEA = 0,063$; $SRMR = 0,062$; $CFI = 0,974$), no interval pouzdanosti za $RMSEA$ bio je vrlo velik ($0,000 - 0,110$), zbog čega se pokušalo poboljšati model. Nakon što je dozvoljena povezanost pogrešaka mjerenja druge i treće čestice, koje se obje sadržajno odnose na udaranje partnera, model je pokazao dobro pristajanje ($\chi^2 = 12,111$, $df = 13$, $p > 0,05$; $\chi^2/df = 0,93$; $RMSEA = 0,000$; $SRMR = 0,032$; $CFI = 1,000$) te je dalje korišten kao početni model za usporedbe. Treba napomenuti kako inače $RMSEA$ koji iznosi 0 i CFI koji iznosi točno 1 ukazuju na postojanje problema u modelu, no to se može dogoditi ako je vrijednost hi-kvadrat testa manja od broja stupnjeva slobode, što pokazuju i dobiveni rezultati. U ovom slučaju radi se o posljedici korekcije za nenormalnost distribucija. Naime, distribucije na česticama fizičkog nasilja izrazito su pozitivno asimetrične (nagnutost od 2,300 do 6,666), zbog čega je faktor korekcije za nenormalnost izuzetno visok (2,496). Zbog velikih korekcija indeksa pristajanja neki od njih su zaokruženi na najviše moguće vrijednosti, no bez korekcije oni iznose $RMSEA = 0,063$ i $CFI = 0,979$, što su prihvatljive vrijednosti za ovakav model. Iako će se daljnje analize provoditi na prikazanom modelu, interpretaciji ovakvih rezultata treba pristupiti s oprezom te će njihove implikacije biti detaljnije objašnjene u raspravi.

U svrhu prvog koraka provjere mjerne invarijantnosti, faktorska zasićenja su ujednačena za oba spola. Takav model se pokazao statistički značajno različitim od konfiguralnog (Tablica 25) te su ograničenja jednakosti postupno otpušтана, kako bi se utvrdilo što dovodi do takvih rezultata. Pokazalo se da zasićenja na drugoj čestici narušavaju pristajanje modela i da, kada su ona slobodno procijenjena, model dobro pristaje podacima. Zbog toga je zaključeno da rezultati ukazuju na parcijalnu metričku invarijantnost. Izjednačavanje odsječaka dovelo je do pogoršanja pristajanja modela, iako razlika u odnosu na početni model nije bila značajna ($\Delta\chi^2(4) = 6,880$, $p = 0,142$, $\Delta CFI = 0,007$). Ustanovljeno je da fiksirani odsječci treće čestice narušavaju invarijantnost te da se njihovim otpuštanjem dolazi do modela koji podjednako dobro pristaje podacima (razlika u odnosu na početni model: $\Delta\chi^2(3) = 3,430$, $p = 0,330$, $\Delta CFI = 0,000$).

Kada su u sljedećem koraku pogreške mjerenja prve i četvrte čestice ujednačene među spolovima, model se značajno razlikovao od početnog ($\Delta\chi^2(6) = 13,176$, $p = 0,040$, $\Delta CFI = 0,053$). Otpuštanjem jednakosti pogrešaka mjerenja prve čestice, dobiven je model koji dobro

pristaje podacima ($\Delta\chi^2(4) = 6,447$, $p = 0,168$, $\Delta CFI = 0,010$), čime je utvrđena parcijalna stroga invarijantnost. Daljnje izjednačavanje parametara (varijanci latentnih faktora) dovelo je do značajnog pogoršanja pristajanja modela (u odnosu na početni model: $\Delta\chi^2(5) = 40,096$, $p = 0,000$, $\Delta CFI = 0,189$) te je zaključeno da se varijance latentnih varijabli u modelu značajno razlikuju s obzirom na spol. Latentne srednje vrijednosti ispitane su u modelu koji je pokazao da postoji parcijalna stroga invarijantnost te se pokazalo da muškarci češće od žena doživljavaju fizičko nasilje u vezi ($\Delta b = 0,175$, $z = 5,679$, $p < 0,001$). Zasićenja čestica faktorom fizičkog nasilja dobivena na tom modelu prikazana su u Tablici 26.

Tablica 25. Provjera mjerne invarijantnosti skale doživljenog fizičkog nasilja u vezi

	$\chi^2(\text{df})$	p	RMSEA	CFI	$\Delta \chi^2 (\Delta \text{df})$	p Δ	ΔCFI
Konfiguralna i.	12,111 (13)	0,519	0,000	1,000	-	-	-
Metrička i.	25,385 (16)	0,063	0,069	0,967	10,513 (3)	0,015	0,033
Parcijalna metrička i.	14,995 (15)	0,452	0,000	1,000	2,518 (2)	0,284	0,000
Početna parcijalna skalarna i.	19,107 (17)	0,322	0,031	0,993	7,446 (2)	0,024	0,007
Završna parcijalna skalarna i.	15,667 (16)	0,476	0,000	1,000	0,031 (1)	0,860	0,000
Početna parcijalna stroga i.	30,432 (19)	0,047	0,081	0,947	7,679 (3)	0,053	0,053
Završna parcijalna stroga i.	19,783 (17)	0,285	0,038	0,990	2,205 (1)	0,138	0,010
Parcijalna i. varijanci faktora	67,316 (18)	0,000	0,156	0,811	32,046 (1)	0,000	0,179

Tablica 26. Nestandardizirani koeficijenti zasićenja za pojedine čestice na faktoru doživljenog fizičkog nasilja u vezi i njihovi intervali pouzdanosti dobiveni na temelju robusnih standardnih pogrešaka

	b	SE	CI 95%	
			LL	UL
1. Partnerica je bacila na mene nešto čime bi me mogla ozlijediti.	1,00	-	-	-
2. Partnerica me ošamarila.	M	1,21***	0,16	0,89
	Ž	0,63**	0,22	0,19
3. Partnerica me udarila rukom ili nogom.	1,22***	0,18	0,87	1,56
4. Partnerica me grubo gurnula.	0,79***	0,14	0,52	1,06

p < 0,01; *p < 0,001

Ukupni manifestni rezultati izračunati su kao prosjek odgovora sudionika na četiri čestice koje su zadržane u završnoj verziji modela. Pokazalo se da je pouzdanost takve skale na muškom

subuzorku dobra ($\alpha = 0,806$), no kod žena se ona pokazala prilično niskom ($\alpha = 0,663$), što ukazuje na potrebu za njenim unapređivanjem u budućnosti, posebno u smislu njenog proširenja dodavanjem novih tvrdnji, i oprez pri interpretaciji rezultata koji se odnose na doživljavanje fizičkog nasilja kod žena. Distribucija ukupnih rezultata kod oba spola je, kao i distribucije pojedinih čestica, izrazito pozitivno asimetrična i leptokurtična (posebno kod žena) te se značajno razlikuje od normalne distribucije (muškarci: $W = 0,631$, $p < 0,001$, nagnutost = 2,461; spljoštenost = 6,846; žene: $W = 0,386$, $p < 0,001$, nagnutost = 3,832; spljoštenost = 15,998).

REZULTATI

Prije provjere postavljenih hipoteza izračunati su ukupni manifestni rezultati na ispitivanim konstruktima (Tablica 27). Značajne korelacije između istih varijabli ispitanih kod muškaraca i žena, kao i kanonička korelacija tih dvaju skupova varijabli koja iznosi 0,65 ($p < 0,001$), potvrđuju da se radi o podacima koje treba analizirati na razini dijada, što onemogućava korištenje uobičajenih statističkih testova za ispitivanje razlika među grupama. One su ispitane na latentnoj razini u okviru provjere mjernih modela (opisanih u Instrumentariju) te se pokazalo da značajne razlike postoje u percipiranoj socijalnoj podršci veze i čestini doživljavanja nasilja. Konkretno, pokazalo se da žene percipiraju više socijalne podrške vezi od strane partnerove obitelji, dok muškarci percipiraju više podrške vezi od strane vlastite obitelji te češće u vezi doživljavaju psihičko i fizičko nasilje. Iz Tablice 27 vidljivo je da i ukupne manifestne varijable odražavaju navedene razlike dobivene u okviru konfirmatornih faktorskih analiza. U istoj tablici prikazane su i korelacije između muških i ženskih rezultata na istim konstruktima, koji ukazuju da se većinom radi o umjerenim povezanostima, što je u skladu s planiranim analizama na dijadnoj razini. Sve interkorelacije korištenih varijabli prikazane su u Prilogu 20.

Kada se podaci o nasilju u vezama sagledaju u postocima, vidljivo je da je u proteklih 6 mjeseci psihičko nasilje u vezi doživjelo 97,0% muškaraca i 95,2% žena, odnosno da je ono prisutno kod 99,1% parova, pri čemu je u 93,1% slučajeva uzajamno. Fizičko nasilje je manje rašireno te je njega doživjelo 40,5% muškaraca i 15,2% žena. Kod 55,7% parova u proteklih 6 mjeseci nije bilo niti jednog oblika fizičkog nasilja, a ono je bilo uzajamno u 11,3% veza.

Tablica 27. Deskriptivna statistika ukupnih rezultata za manifestne varijable čiji će se odnosi ispitivati u istraživanju i korelacije između članova para

Varijabla	Spol	N	M	SD	min	max	r
Predanost vezi	M	334	7,41	0,969	0,86	8,00	0,37***
	Ž	334	7,43	0,903	1,86	8,00	
Zadovoljstvo vezom	M	334	6,96	1,034	2,20	8,00	0,35***
	Ž	334	6,83	1,144	2,80	8,00	
Kvaliteta alternativa	M	332	2,79	1,586	0,00	8,00	0,33***
	Ž	332	2,66	1,502	0,00	7,00	
Ulaganja u vezu	M	334	6,00	1,539	1,00	8,00	0,39***
	Ž	334	5,80	1,541	0,00	8,00	
Percipirana stabilnost veze	M	334	6,06	0,819	2,00	7,00	0,55***
	Ž	332	5,92	0,921	2,29	7,00	
Podrška vezi od strane vlastite obitelji	M	334	6,66	0,656	1,75	7,00	0,19***
	Ž	334	6,42	0,997	1,50	7,00	
Podrška vezi od strane partnerove obitelji	M	330	6,24	1,120	1,00	7,00	0,28***
	Ž	334	6,46	0,879	1,50	7,00	
Podrška vezi od strane prijatelja	M	333	6,50	0,800	3,25	7,00	0,29***
	Ž	335	6,51	0,863	3,00	7,00	
Podrška vezi od strane partnerovih prijatelja	M	331	6,30	1,097	1,00	7,00	0,40***
	Ž	334	6,43	0,849	3,25	7,00	
Čestina doživljavanja psihičkog nasilja	M	334	0,68	0,538	0,00	2,71	0,53***
	Ž	334	0,45	0,425	0,00	3,21	
Čestina doživljavanja fizičkog nasilja	M	333	0,31	0,547	0,00	3,00	0,44***
	Ž	329	0,07	0,219	0,00	1,50	

***p < 0,001

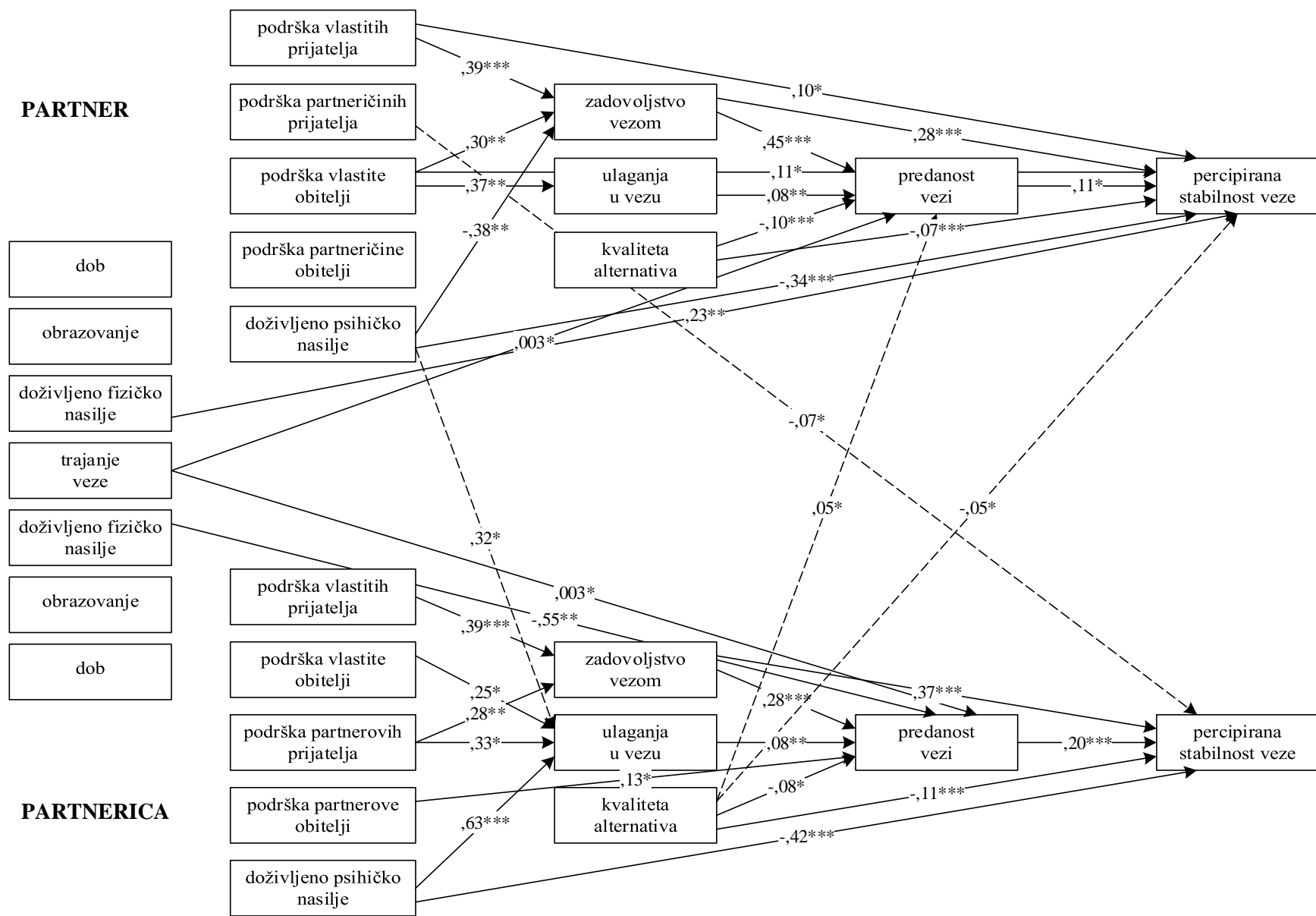
Postavljene hipoteze testirane su analizom traga. Model čije se pristajanje podacima provjeravalo uključivao je osnovne postavke Modela ulaganja u odnos, odnosno mogućnost predviđanja predanosti vezi na temelju vlastitog zadovoljstva vezom, ulaganja u vezu i percipirane kvalitete alternativa te na temelju istih varijabli ispitanih kod partnera. Nadalje, u skladu s postavkama navedenog Modela, percipirana stabilnost veze predviđana je na temelju vlastite i partnerove predanosti vezi te je dozvoljeno i predviđanje stabilnosti na temelju zadovoljstva vezom, ulaganja u vezu i percipirane kvalitete alternativa vezi, procijenjenih i od strane sudionika i od partnera. Nadalje, po četiri izvora podrške za svakog partnera (vlastita obitelj, partnerova obitelj, vlastiti prijatelji, partnerovi prijatelji) uvedeni su u model kao egzogene varijable koje predviđaju zadovoljstvo, ulaganja, kvalitetu alternativa te predanost i percipiranu stabilnost za oba partnera (na razini pojedinca i dijade). Kao egzogena varijabla

uvedena je i čestina doživljavanja psihičkog nasilja u vezi, kod koje su također postavljene direktne veze prema svim endogenim varijablama (zadovoljstvo, ulaganja, kvaliteta alternativa, predanost i stabilnost procijenjene od oba partnera).

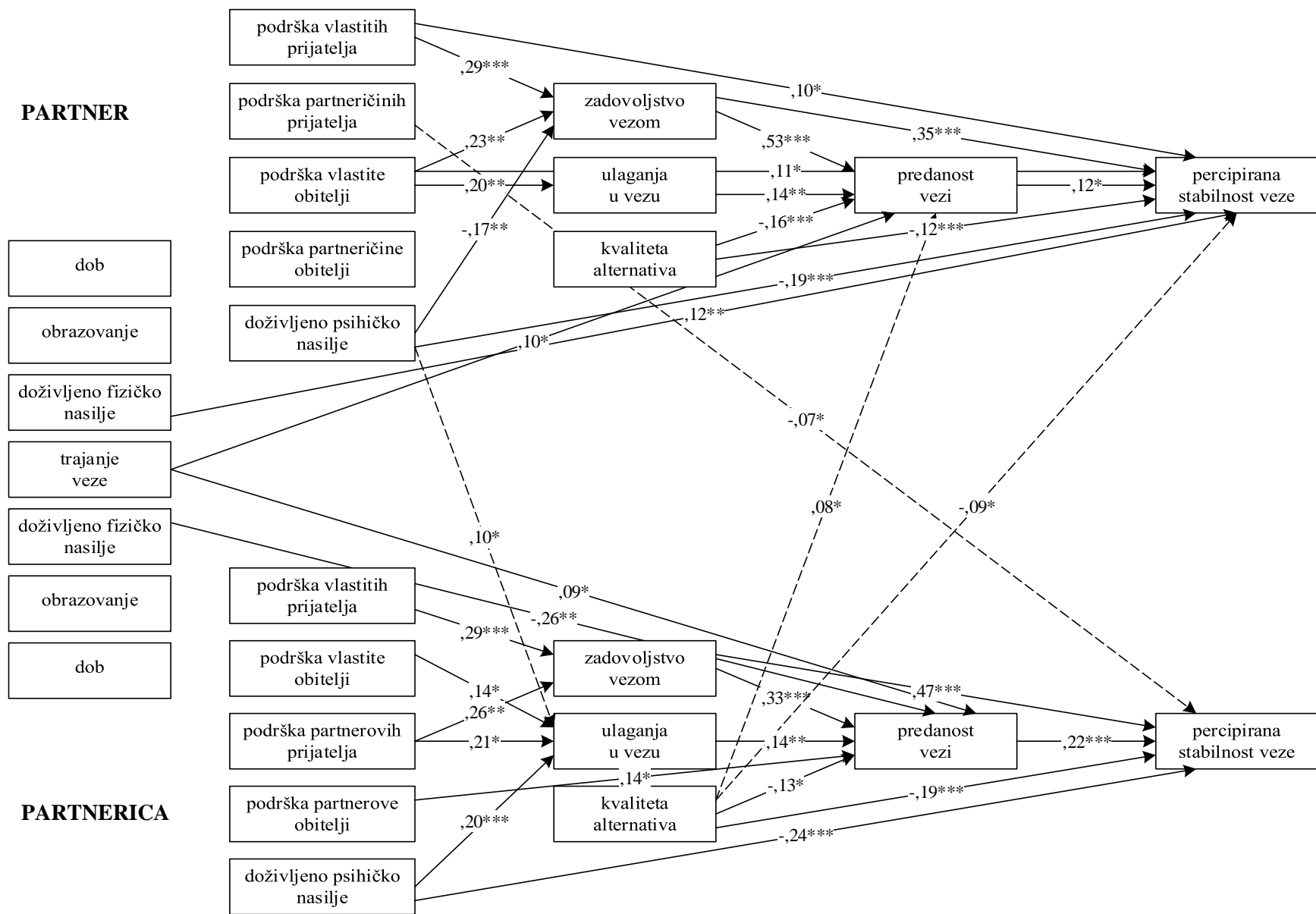
U model su, osim varijabli čiji su odnosi pretpostavljeni hipotezama, uvedene i kontrolne varijable. Naime, kako bi se ispitalo i dokazao zaseban doprinos psihičkog nasilja u previđanju predanosti i percipirane stabilnosti veze, potrebno je kontrolirati i fizičko nasilje koje partneri doživljavaju u vezi. Čestine doživljavanja fizičkog nasilja za oba partnera uvedene su kao egzogene varijable koje predviđaju vlastitu i partnerovu predanost vezi te percepciju njene stabilnosti. Nadalje, u model su uvedene i kontrolne varijable dobi, trajanja veze i trenutne uključenosti u obrazovanje. Za oba partnera dob je uvedena kao prediktor vlastite i partnerove predanosti te percepcije stabilnosti veze. Trajanje veze izraženo kao zajednička varijabla za oba partnera (eng. *between-dyads variable*) dobiveno je kao prosječno trajanje veze koje su naveli partneri i uključeno kao prediktor predanosti i percipirane stabilnosti veze oba člana para. Odgovori sudionika na pitanje o trenutnom radnom statusu dihotomizirani su na način da 0 znači da se osoba još školuje, dok 1 znači da je završila obrazovanje, odnosno da radi ili je nezaposlena. Za svakog partnera je ova varijabla uvedena kao prediktor vlastite i partnerove predanosti vezi te procjene njene stabilnosti.

Predviđeno je i postojanje međusobnih povezanosti strukturalnih pogrešaka vlastitog zadovoljstva, ulaganja i kvalitete alternativa te sve moguće povezanosti strukturalnih pogrešaka navedenih varijabli među partnerima. U skladu s dijadnom prirodom podataka, uključene su i povezanosti strukturalnih pogrešaka na preostalim istovjetnim endogenim varijablama između partnera (predanost i percipirana stabilnost veze). Završno, u modelu su bile dozvoljene međusobne povezanosti svih egzogenih varijabli.

Takav model pokazao je jako dobro pristajanje podacima ($\chi^2 = 56,355$, $df = 42$, $p > 0,05$; $\chi^2/df = 1,34$; $RMSEA = 0,032$; $SRMR = 0,019$; $CFI = 0,991$) te su daljnje analize provedene korištenjem ovog modela. Sve vrijednosti koeficijenata te međusobne kovarijance egzogenih varijabli i strukturalnih pogrešaka endogenih varijabli prikazane su u Prilozima 21, 22 i 23. Dobiveni regresijski koeficijenti koji su se pokazali statistički značajnima prikazani su na Slici 3, dok su standardizirane vrijednosti istih koeficijenata prikazane na Slici 4. Efekti partnera su na slikama prikazani isprekidanim crtama radi povećavanja jasnoće prikaza.

Slika 3. Dobiveni nestandardizirani regresijski koeficijenti u postavljenom modelu (samo statistički značajni putevi)

Slika 4. Dobiveni standardizirani regresijski koeficijenti u postavljenom modelu (samo statistički značajni putevi)

Pokazalo se kako rezultati potvrđuju postavke Modela ulaganja u odnos, gdje kvaliteta alternativa negativno, a zadovoljstvo i ulaganja pozitivno predviđaju predanost vezi za oba člana para. Nadalje, kod oba partnera se pokazalo sljedeće:

- duže trajanje veze predviđa veću predanost vezi
- predanost predviđa veću percipiranu stabilnost veze
- veće zadovoljstvo vezom i niža kvaliteta alternativa predviđaju veću percipiranu stabilnost veze
- češće doživljavanje psihičkog nasilja predviđa nižu percipiranu stabilnost veze
- podrška vezi od strane vlastitih prijatelja predviđa veće zadovoljstvo vezom
- podrška vezi od strane vlastite obitelji predviđa veća ulaganja u vezu

Veću predanost vezi kod žena predviđa i rjeđe doživljavanje fizičkog nasilja. Kod muškaraca ono pak predviđa veću percipiranu stabilnost veze, no budući da su te varijable međusobno negativno povezane (Prilog 20), moguće je da se radi o supresor efektu. Kod žena se dodatno pokazalo da:

- češće doživljavanje psihičkog nasilja predviđa veća ulaganja
- podrška vezi od strane partnerovih prijatelja predviđa veće zadovoljstvo vezom i veća ulaganja u nju
- podrška vezi od strane partnerove obitelji predviđa veću predanost vezi

Kod muškaraca su dobiveni sljedeći dodatni rezultati:

- češće doživljavanje psihičkog nasilja predviđa niže zadovoljstvo vezom
- podrška vezi od strane vlastite obitelji predviđa veće zadovoljstvo vezom i veću percipiranu stabilnost veze
- podrška vezi od strane vlastitih prijatelja predviđa veću percipiranu stabilnost veze

Partner efekti se većinom nisu pokazali značajnima uz nekoliko iznimaka. Češće psihičko nasilje koje u vezi doživljavaju muškarci predviđa veća ulaganja u vezu kod njihovih partnerica, dok veća kvaliteta alternativa kod žena predviđa veću predanost, ali i nižu percepciju stabilnosti veze od strane muškaraca. Veća podrška partneričinih prijatelja koju doživljavaju muškarci predviđa manju procijenjenu stabilnost veze kod žena, no s obzirom na međusobne povezanosti tih varijabli (Prilog 20), moguće je da se i ovdje radi o supresor efektu.

Koeficijenti determinacije (Tablica 28) pokazuju kako je kod oba spola objašnjen visok postotak varijance percipirane stabilnosti veze (66,2% kod muškaraca i 69,6% kod žena). Postotak objašnjene varijance predanosti nešto je veći kod muškaraca (53,0%), nego kod žena (46,6%). Ostale endogene varijable znatno su lošije objašnjene korištenim prediktorima, no to je bilo i očekivano. Naime, budući da je njihova uloga u modelu isključivo prediktivne i medijacijske prirode, nisu uključivane varijable za koje bi se očekivalo da će predviđati ove konstrukte te ni kontrolne varijable nisu uključene kao njihovi potencijalni prediktori. Među njima je najbolje objašnjeno zadovoljstvo vezom, što znači da percipirana socijalna podrška vezi i doživljavanje psihičkog nasilja najviše doprinose ovom konstrukt.

Tablica 28. Koeficijenti determinacije endogenih varijabli dobiveni u okviru početnog modela

	R ²	
	M	Ž
Zadovoljstvo vezom	0,290	0,293
Ulaganja u vezu	0,065	0,108
Kvaliteta alternativa	0,048	0,073
Predanost vezi	0,530	0,466
Percipirana stabilnost veze	0,662	0,696

Hipoteze koje slijede testirane su na način da su u postojećem modelu ispitani svi direktni i posredni putevi između pretpostavljenih prediktorskih i kriterijskih varijabli i njihova značajnost te su korišteni intervali pouzdanosti od 95%.

1. Testiranje hipoteze 1a (predviđanje predanosti na temelju čestine doživljavanja psihičkog nasilja u vezi)

Kako bi se provjerilo predviđa li veća čestina doživljavanja psihičkog nasilja u vezi nižu predanost tom odnosu, u obzir su, osim direktnog puta između vlastitog doživljavanja psihičkog nasilja i predanosti vezi, uzeti i indirektni putevi preko vlastitog zadovoljstva vezom, ulaganja u vezu i kvalitete alternativa, ali i preko istih varijabli procijenjenih od strane partnera. Naime, kako je ranije objašnjeno, kada se analize provode na dijadnim podacima potrebno je uzeti u obzir i efekte aktera i efekte partnera.

Tablica 29. Provjera hipoteze 1a (predviđanje predanosti na temelju čestine doživljavanja psihičkog nasilja u vezi)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
doživljavanje psihičkog nasilja → zadovoljstvo → predanost	M	-0,17**	0,06	-0,30	-0,05	-0,09
	Ž	-0,07	0,06	-0,18	0,04	-0,04
doživljavanje psihičkog nasilja → ulaganja → predanost	M	0,03	0,02	-0,01	0,06	-0,02
	Ž	0,05*	0,03	0,01	0,10	0,03
doživljavanje psihičkog nasilja → kvaliteta alternativa → predanost	M	-0,00	0,02	-0,04	0,04	-0,00
	Ž	-0,02	0,02	-0,05	0,02	-0,01
doživljavanje psihičkog nasilja → partnerovo zadovoljstvo → predanost	M	-0,01	0,00	-0,01	0,01	-0,00
	Ž	0,01	0,01	-0,01	0,03	0,00
doživljavanje psihičkog nasilja → partnerova ulaganja → predanost	M	0,00	0,01	-0,02	0,02	0,00
	Ž	-0,01	0,01	-0,03	0,02	-0,00
doživljavanje psihičkog nasilja → partnerova kvaliteta alternativa → predanost	M	0,00	0,01	-0,02	0,02	0,00
	Ž	0,01	0,01	-0,01	0,02	0,00
Ukupni indirektni efekt	M	-0,14	0,08	-0,31	0,02	-0,08
	Ž	-0,03	0,08	-0,18	0,12	-0,01
Direktni efekt	M	0,08	0,11	-0,13	0,28	0,04
	Ž	0,21	0,11	-0,02	0,43	0,11
Ukupni efekt	M	-0,07	0,13	-0,32	0,19	-0,04
	Ž	0,18	0,12	-0,06	0,42	0,10

*p < 0,05; **p < 0,01

Na temelju rezultata prikazanih u Tablici 29 može se zaključiti da doživljavanje psihičkog nasilja predviđa vlastitu predanost vezi, i to preko zadovoljstva vezom kod muškaraca, a preko ulaganja u vezu kod žena, čime je djelomično potvrđena hipoteza 1a. Dobiveni rezultati pokazuju da direktni efekti za oba spola nisu značajni, odnosno da postoji potpuna medijacija. Pritom češće doživljavanje psihičkog nasilja u vezi predviđa nižu predanost kod muškaraca, što je posredovano nižim zadovoljstvom vezom, dok je kod žena efekt preko ulaganja pozitivnog predznaka. Drugim riječima, češće doživljavanje partnerskog nasilja predviđa veću predanost te je taj odnos posredovan većim ulaganjem u vezu od strane partnerica. Taj je medijacijski efekt značajan, ali vrlo malen te će biti detaljnije razmotren u okviru rasprave.

Također, treba napomenuti da se kod oba spola ukupni indirektni efekt i ukupni efekt nisu pokazali značajnima. Iako takav rezultat može ukazivati na to da su dobiveni indirektni efekti toliko mali da se ne može smatrati da efekt prediktora u predviđanju kriterija zapravo postoji,

moguće je i da se radi o takozvanom nekonzistentnom modelu (eng. *inconsistent model*). MacKinnon, Fairchild i Fritz (2007) navode kako su to modeli kod kojih barem jedan medijacijski efekt ima suprotan predznak onome koji imaju drugi medijatori ili direktni efekti u modelu. Autori dalje navode kako su primjeri takvih modela poznati u literaturi te kako se češće javljaju u modelima u kojima postoji veći broj medijatora čiji efekti imaju različite predznake. Budući da su u ovom modelu prisutni upravo takvi medijatori, moguće je da je uslijed njihovog sumiranja kako bi se dobili ukupni indirektni efekt i ukupni efekt došlo do međusobnog poništavanja njihovog djelovanja, no s obzirom na relativno malu veličinu dobivenih koeficijenata, takav zaključak ne može se sa sigurnošću donijeti.

2. Testiranje hipoteze 1b (predviđanje predanosti na temelju čestine psihičkog nasilja u vezi koje doživljava partner)

Tablica 30. Provjera hipoteze 1b (predviđanje predanosti na temelju čestine psihičkog nasilja u vezi koje doživljava partner)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
partnerovo doživljavanje psihičkog nasilja → zadovoljstvo → predanost	M	0,05	0,07	-0,07	0,18	0,03
	Ž	-0,02	0,03	-0,08	0,05	-0,01
partnerovo doživljavanje psihičkog nasilja → ulaganja → predanost	M	0,01	0,02	-0,03	0,05	0,01
	Ž	0,03	0,02	-0,01	0,06	0,01
partnerovo doživljavanje psihičkog nasilja → kvaliteta alternativa → predanost	M	0,02	0,02	-0,03	0,06	0,01
	Ž	-0,00	0,01	-0,03	0,03	-0,00
partnerovo doživljavanje psihičkog nasilja → partnerovo zadovoljstvo → predanost	M	-0,00	0,01	-0,02	0,02	-0,00
	Ž	-0,02	0,02	-0,06	0,01	-0,01
partnerovo doživljavanje psihičkog nasilja → partnerova ulaganja → predanost	M	0,01	0,02	-0,03	0,04	0,00
	Ž	-0,01	0,01	-0,03	0,01	-0,01
partnerovo doživljavanje psihičkog nasilja → partnerova kvaliteta alternativa → predanost	M	0,01	0,01	-0,01	0,03	0,01
	Ž	-0,00	0,01	-0,01	0,01	-0,00
Ukupni indirektni efekt	M	0,10	0,09	-0,07	0,27	0,05
	Ž	-0,03	0,05	-0,13	0,07	-0,01
Direktni efekt	M	0,06	0,11	-0,14	0,27	0,03
	Ž	0,05	0,09	-0,14	0,23	0,02
Ukupni efekt	M	0,16	0,15	-0,13	0,45	0,09
	Ž	0,02	0,11	-0,19	0,22	0,01

Za provjeru uloge učestalosti psihičkog nasilja koje doživljava partner u predviđanju vlastite predanosti u obzir su uzeti direktni efekti oba partnera te indirektni efekti preko vlastitog i partnerovog zadovoljstva vezom, ulaganja i kvalitete alternativa. Nijedan od navedenih puteva nije se pokazao statistički značajnim (Tablica 30), čime je potvrđena hipoteza 1b da čestina psihičkog nasilja koje partner doživljava u vezi ne predviđa značajno vlastitu predanost vezi.

3. Testiranje hipoteze 2a (predviđanje predanosti na temelju percipirane socijalne podrške vezi)

Prilikom ispitivanja uloge percipirane socijalne podrške vezi istraživana su četiri potencijalna izvora socijalne podrške koji su istovremeno uvršteni u model kako bi se mogao ispitati njihov relativni doprinos. Zatim su za svaki od njih zasebno izračunati direktni i indirektni efekti (preko vlastitog i partnerovog zadovoljstva, ulaganja i kvalitete alternativa) u predviđanju vlastite predanosti vezi. U Tablici 31 prikazani su rezultati za doživljaj podrške vezi od strane vlastite obitelji te se pokazalo da pretpostavljeni pozitivni indirektni efekt postoji samo kod muških članova para i to samo preko zadovoljstva kao medijatora, dok su pretpostavljeni direktni efekti izostali. Također treba uzeti u obzir da, unatoč značajnim indirektnim efektima, ukupni efekt kod muškaraca nije bio značajan. O'Rourke i MacKinnon (2015) ispitivali su upravo situacije gdje testovi za medijaciju imaju veću snagu od onih za ukupan efekt i pokazalo se da se to događa kada su koeficijenti mali, a uzorci relativno veliki i obrnuto. U skladu s takvim nalazom su i zaključci koje navode Rucker, Preacher, Tormala i Petty (2011), koji naglašavaju da prilikom razvoja i testiranja teorija u okviru socijalne psihologije treba staviti fokus na medijacijske efekte te da se na temelju neznačajnih ukupnih efekata ne može unaprijed zaključiti kako indirektni efekti ne postoje. Kao jedan od argumenata navode i ranije opisane nekonzistentne modele i moguće efekte supresor varijabli.

Ukupni pozitivni efekt se pak pokazao značajnim kod žena, no nijedan od efekata sam po sebi nije bio dovoljno velik i stabilan da bi se u ovom istraživanju pokazao značajnim. Ukratko, na temelju svega navedenog može se zaključiti da podrška vezi koju partneri doživljavaju od strane vlastite obitelji predviđa njihovu veću predanost vezi te da je kod muškaraca taj odnos u potpunosti posredovan većim vlastitim zadovoljstvom u vezi.

Tablica 31. Provjera hipoteze 2a za vlastitu obitelj kao izvor podrške (predviđanje predanosti na temelju percipirane podrške vezi od strane vlastite obitelji vezi)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
podrška vezi od vlastite obitelji → zadovoljstvo → predanost	M	0,13**	0,05	0,04	0,23	0,12
	Ž	0,03	0,02	-0,02	0,07	0,03
podrška vezi od vlastite obitelji → ulaganja → predanost	M	0,03	0,02	0,00	0,06	0,03
	Ž	0,02	0,01	-0,00	0,05	0,02
podrška vezi od vlastite obitelji → kvaliteta alternativa → predanost	M	0,01	0,02	-0,02	0,04	0,01
	Ž	0,01	0,01	-0,01	0,03	0,01
podrška vezi od vlastite obitelji → partnerovo zadovoljstvo → predanost	M	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
	Ž	-0,00	0,00	-0,01	0,01	-0,00
podrška vezi od vlastite obitelji → partnerova ulaganja → predanost	M	0,00	0,00	-0,01	0,01	0,00
	Ž	-0,00	0,01	-0,01	0,01	-0,00
podrška vezi od vlastite obitelji → partnerova kvaliteta alternativa → predanost	M	-0,01	0,01	-0,03	0,01	-0,01
	Ž	-0,00	0,00	-0,01	0,01	-0,00
Ukupni indirektni efekt	M	0,17**	0,06	0,05	0,29	0,15
	Ž	0,06	0,03	-0,01	0,12	0,05
Direktni efekt	M	0,10	0,12	-0,13	0,32	0,09
	Ž	0,11	0,06	-0,01	0,23	0,10
Ukupni efekt	M	0,27	0,14	-0,01	0,54	0,24
	Ž	0,17*	0,07	0,03	0,31	0,15

*p < 0,05; **p < 0,01

Rezultati za doživljaj podrške vezi od strane vlastitih prijatelja (Tablica 32) pokazuju da on pozitivno predviđa predanost vezi i da je taj rezultat u potpunosti posredovan većim vlastitim zadovoljstvom u vezi. Opisani obrazac odnosa među varijablama prisutan je kod oba člana para, pri čemu su efekti nešto veći kod muških sudionika.

Tablica 32. Provjera hipoteze 2a za vlastite prijatelje kao izvor podrške (predviđanje predanosti na temelju percipirane podrške vezi od strane vlastitih prijatelja)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
podrška vezi od vlastitih prijatelja → zadovoljstvo → predanost	M	0,17***	0,05	0,07	0,28	0,15
	Ž	0,11**	0,04	0,03	0,19	0,10
podrška vezi od vlastitih prijatelja → ulaganja → predanost	M	0,00	0,01	-0,02	0,02	0,00
	Ž	0,00	0,01	-0,02	0,03	0,00
podrška vezi od vlastitih prijatelja → kvaliteta alternativa → predanost	M	0,02	0,02	-0,01	0,05	0,02
	Ž	0,02	0,01	-0,01	0,05	0,02
podrška vezi od vlastitih prijatelja → partnerovo zadovoljstvo → predanost	M	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
	Ž	0,01	0,01	-0,01	0,02	0,01
podrška vezi od vlastitih prijatelja → partnerova ulaganja → predanost	M	-0,00	0,00	-0,01	0,01	-0,00
	Ž	-0,00	0,01	-0,02	0,01	-0,00
podrška vezi od vlastitih prijatelja → partnerova kvaliteta alternativa → predanost	M	0,01	0,01	-0,01	0,02	0,01
	Ž	0,00	0,01	-0,01	0,02	0,00
Ukupni indirektni efekt	M	0,20***	0,06	0,08	0,33	0,18
	Ž	0,14**	0,05	0,04	0,24	0,12
Direktni efekt	M	0,09	0,06	-0,03	0,21	0,08
	Ž	0,10	0,07	-0,04	0,24	0,09
Ukupni efekt	M	0,29**	0,09	0,11	0,48	0,26
	Ž	0,24**	0,09	0,07	0,41	0,21

p < 0,01; *p < 0,001

U Tablicama 33 i 34 prikazani su rezultati za analize u kojima su se kao izvori podrške vezi koristili članovi partnerove socijalne mreže, odnosno njegovi članovi obitelji i prijatelji. Kada se radilo o partnerovoj obitelji, pokazalo se da njihova podrška vezi predviđa veću predanost vezi kod žena, ali ne i kod muškaraca, i da je taj efekt direktan. Za podršku vezi od strane partnerovih prijatelja se pak pokazalo da je njena uloga u predviđanju predanosti indirektna, preko većeg vlastitog zadovoljstva vezom te je takav odnos ponovno prisutan samo kod ženskih članica para.

Ako se uzmu u obzir svi prikazani rezultati koji se odnose na predviđanje predanosti na temelju percipirane socijalne podrške vezi, vidljivo je da oni ovise o tome tko je uzet u obzir kao izvor te podrške. Sva četiri izvora podrške imaju značajnu ulogu, a i međusobno su povezani (Prilog 16), no ovakva istovremena analiza omogućuje da se sagleda njihov relativni doprinos i dobiveni su rezultati ukazali na postojanje određenih specifičnosti. Općenito se može zaključiti

da je hipoteza 2a djelomično potvrđena, odnosno da socijalna podrška vezi predviđa veću vlastitu predanost te da je taj odnos za neke izvore podrške u potpunosti posredovan većim vlastitim zadovoljstvom vezom. Nadalje, podrška vezi od strane članova vlastite socijalne mreže ima nešto veću ulogu u predviđanju predanosti kod muškaraca, dok su članovi partnerove socijalne mreže značajan prediktor samo za žene. Svi značajni efekti dobiveni su na razini aktera, odnosno partner efekti preko varijabli drugog člana para nisu imali značajan doprinos.

Tablica 33. Provjera hipoteze 2a za partnerovu obitelj kao izvor podrške (predviđanje predanosti na temelju percipirane podrške vezi od strane partnerove obitelji)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
podrška vezi od partnerove obitelji → zadovoljstvo → predanost	M	0,05	0,03	-0,01	0,11	0,05
	Ž	0,01	0,02	-0,03	0,05	0,01
podrška vezi od partnerove obitelji → ulaganja → predanost	M	0,01	0,01	-0,01	0,03	0,01
	Ž	-0,00	0,01	-0,02	0,02	-0,00
podrška vezi od partnerove obitelji → kvaliteta alternativa → predanost	M	0,02	0,01	-0,01	0,05	0,02
	Ž	0,00	0,01	-0,01	0,02	0,00
podrška vezi od partnerove obitelji → partnerovo zadovoljstvo → predanost	M	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
	Ž	-0,00	0,00	-0,01	0,01	-0,00
podrška vezi od partnerove obitelji → partnerova ulaganja → predanost	M	0,00	0,00	-0,01	0,01	0,00
	Ž	0,00	0,01	-0,01	0,01	0,00
podrška vezi od partnerove obitelji → partnerova kvaliteta alternativa → predanost	M	0,00	0,01	-0,01	0,01	0,00
	Ž	-0,00	0,00	-0,01	0,01	-0,00
Ukupni indirektni efekt	M	0,08	0,04	-0,00	0,16	0,08
	Ž	0,01	0,03	-0,05	0,07	0,01
Direktni efekt	M	0,03	0,05	-0,07	0,12	0,03
	Ž	0,13*	0,06	0,01	0,26	0,14
Ukupni efekt	M	0,10	0,07	-0,03	0,24	0,11
	Ž	0,14*	0,07	0,01	0,28	0,15

*p < 0,05

Tablica 34. Provjera hipoteze 2a za partnerove prijatelje kao izvor podrške (predviđanje predanosti na temelju percipirane podrške vezi od partnerovih prijatelja)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
podrška vezi od partnerovih prijatelja → zadovoljstvo → predanost	M	-0,04	0,03	-0,10	0,03	-0,04
	Ž	0,08*	0,03	0,02	0,14	0,09
podrška vezi od partnerovih prijatelja → ulaganja → predanost	M	0,00	0,01	-0,02	0,02	0,00
	Ž	0,03	0,02	-0,01	0,06	0,03
podrška vezi od partnerovih prijatelja → kvaliteta alternativa → predanost	M	-0,01	0,01	-0,03	0,01	-0,01
	Ž	0,01	0,01	-0,01	0,03	0,01
podrška vezi od partnerovih prijatelja → partnerovo zadovoljstvo → predanost	M	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
	Ž	0,01	0,01	-0,01	0,02	0,01
podrška vezi od partnerovih prijatelja → partnerova ulaganja → predanost	M	-0,00	0,00	-0,01	0,00	-0,00
	Ž	-0,01	0,01	-0,02	0,01	-0,01
podrška vezi od partnerovih prijatelja → partnerova kvaliteta alternativa → predanost	M	0,00	0,01	-0,01	0,01	0,00
	Ž	0,00	0,01	-0,01	0,01	0,00
Ukupni indirektni efekt	M	-0,04	0,04	-0,12	0,04	-0,04
	Ž	0,12**	0,04	0,03	0,20	0,12
Direktni efekt	M	0,01	0,05	-0,09	0,11	0,01
	Ž	0,07	0,08	-0,08	0,22	0,07
Ukupni efekt	M	-0,03	0,07	-0,17	0,11	-0,03
	Ž	0,18*	0,09	0,01	0,35	0,19

*p < 0,05; **p < 0,01

4. Testiranje hipoteze 2b (predviđanje predanosti na temelju percipirane socijalne podrške vezi koju doživljava partner)

Pri provjeravanju hipoteze 2b analizirani su direktni putevi od partnerovog doživljaja socijalne podrške vezi prema vlastitoj predanosti te indirektni putevi preko vlastitih i partnerovih potencijalnih medijatorskih varijabli (zadovoljstvo vezom, ulaganje u vezu i kvaliteta alternativa). U Tablicama 35, 36, 37 i 38 prikazani su rezultati za sva četiri izvora socijalne podrške vezi i oni ukazuju da nema značajnih efekata, odnosno da socijalna podrška vezi koju doživljava partner ne predviđa vlastitu predanost partnerskom odnosu. Time je potvrđena hipoteza 2b.

Tablica 35. Provjera hipoteze 2b za partnerovu obitelj kao izvor podrške (predviđanje vlastite predanosti na temelju percipirane podrške vezi koju doživljava partner od strane svoje obitelji)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegove/njene obitelji → zadovoljstvo → predanost	M	-0,01	0,03	-0,08	0,05	-0,01
	Ž	-0,01	0,03	-0,06	0,04	-0,01
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegove/njene obitelji → ulaganja → predanost	M	0,00	0,01	-0,02	0,02	0,00
	Ž	0,01	0,01	-0,02	0,03	0,01
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegove/njene obitelji → kvaliteta alternativa → predanost	M	-0,00	0,01	-0,02	0,02	-0,00
	Ž	0,02	0,02	-0,02	0,05	0,02
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegove/njene obitelji → partnerovo zadovoljstvo → predanost	M	0,00	0,00	-0,01	0,01	0,00
	Ž	0,02	0,01	-0,01	0,04	0,02
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegove/njene obitelji → partnerova ulaganja → predanost	M	0,00	0,01	-0,01	0,02	0,00
	Ž	-0,02	0,01	-0,04	0,01	-0,01
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegove/njene obitelji → partnerova kvaliteta alternativa → predanost	M	-0,01	0,01	-0,02	0,01	-0,01
	Ž	0,00	0,01	-0,01	0,02	0,00
Ukupni indirektni efekt	M	-0,01	0,04	-0,10	0,07	-0,01
	Ž	0,02	0,04	-0,06	0,11	0,02
Direktni efekt	M	-0,02	0,05	-0,11	0,08	-0,01
	Ž	-0,03	0,08	-0,19	0,13	-0,03
Ukupni efekt	M	-0,03	0,07	-0,18	0,11	-0,03
	Ž	-0,00	0,08	-0,16	0,15	-0,00

Tablica 36. Provjera hipoteze 2b za partnerove prijatelje kao izvor podrške (predviđanje vlastite predanosti na temelju percipirane podrške vezi koju doživljava partner od strane svojih prijatelja)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegovih/njenih prijatelja → zadovoljstvo → predanost	M	0,04	0,04	-0,03	0,12	0,04
	Ž	-0,01	0,02	-0,06	0,04	-0,01
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegovih/njenih prijatelja → ulaganja → predanost	M	0,01	0,01	-0,02	0,03	0,01
	Ž	-0,01	0,01	-0,03	0,01	-0,01
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegovih/njenih prijatelja → kvaliteta alternativa → predanost	M	0,01	0,02	-0,02	0,04	0,01
	Ž	-0,01	0,01	-0,04	0,01	-0,01
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegovih/njenih prijatelja → partnerovo zadovoljstvo → predanost	M	0,00	0,02	-0,03	0,03	0,00
	Ž	0,02	0,02	-0,01	0,06	0,02
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegovih/njenih prijatelja → partnerova ulaganja → predanost	M	0,00	0,00	-0,00	0,01	0,00
	Ž	-0,00	0,01	-0,01	0,01	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegovih/njenih prijatelja → partnerova kvaliteta alternativa → predanost	M	-0,01	0,01	-0,03	0,00	-0,01
	Ž	0,01	0,01	-0,01	0,02	0,01
Ukupni indirektni efekt	M	0,06	0,05	-0,05	0,16	0,05
	Ž	-0,00	0,04	-0,09	0,08	-0,00
Direktni efekt	M	0,02	0,06	-0,09	0,14	0,02
	Ž	0,05	0,07	-0,08	0,18	0,04
Ukupni efekt	M	0,08	0,08	-0,08	0,23	0,07
	Ž	0,05	0,08	-0,11	0,21	0,04

Tablica 37. Provjera hipoteze 2b za vlastitu obitelj kao izvor podrške (predviđanje vlastite predanosti na temelju percipirane podrške vezi od strane vlastite obitelji koju doživljava partner)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikove obitelji → zadovoljstvo → predanost	M	-0,01	0,03	-0,07	0,05	-0,01
	Ž	-0,01	0,02	-0,05	0,03	-0,01
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikove obitelji → ulaganja → predanost	M	-0,01	0,01	-0,03	0,02	-0,01
	Ž	0,01	0,01	-0,01	0,03	0,01
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikove obitelji → kvaliteta alternativa → predanost	M	-0,01	0,01	-0,03	0,01	-0,01
	Ž	-0,00	0,01	-0,02	0,01	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikove obitelji → partnerovo zadovoljstvo → predanost	M	0,00	0,00	-0,00	0,00	0,00
	Ž	0,01	0,01	-0,01	0,02	0,01
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikove obitelji → partnerova ulaganja → predanost	M	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
	Ž	-0,00	0,01	-0,01	0,01	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikove obitelji → partnerova kvaliteta alternativa → predanost	M	-0,00	0,00	-0,01	0,01	-0,00
	Ž	0,01	0,01	-0,01	0,02	0,01
Ukupni indirektni efekt	M	-0,03	0,04	-0,11	0,05	-0,03
	Ž	0,01	0,03	-0,05	0,07	0,01
Direktni efekt	M	0,11	0,07	-0,03	0,25	0,12
	Ž	-0,04	0,05	-0,14	0,06	-0,04
Ukupni efekt	M	0,08	0,09	-0,09	0,25	0,09
	Ž	-0,03	0,06	-0,15	0,09	-0,03

Tablica 38. Provjera hipoteze 2b za vlastite prijatelje kao izvor podrške (predviđanje vlastite predanosti na temelju percipirane podrške vezi od strane vlastitih prijatelja koju doživljava partner)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikovih prijatelja → zadovoljstvo → predanost	M	0,04	0,04	-0,04	0,12	0,04
	Ž	-0,00	0,02	-0,05	0,04	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikovih prijatelja → ulaganja → predanost	M	0,02	0,01	-0,01	0,04	0,02
	Ž	-0,01	0,01	-0,03	0,01	-0,01
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikovih prijatelja → kvaliteta alternativa → predanost	M	0,01	0,02	-0,02	0,04	0,01
	Ž	-0,00	0,01	-0,02	0,02	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikovih prijatelja → partnerovo zadovoljstvo → predanost	M	0,00	0,01	-0,02	0,03	0,00
	Ž	-0,01	0,01	-0,02	0,01	-0,01
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikovih prijatelja → partnerova ulaganja → predanost	M	0,00	0,01	-0,02	0,03	0,00
	Ž	-0,00	0,01	-0,01	0,01	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikovih prijatelja → partnerova kvaliteta alternativa → predanost	M	-0,00	0,01	-0,02	0,01	-0,00
	Ž	-0,00	0,01	-0,01	0,01	-0,00
Ukupni indirektni efekt	M	0,07	0,05	-0,03	0,16	0,07
	Ž	-0,02	0,03	-0,08	0,05	-0,02
Direktni efekt	M	-0,05	0,05	-0,16	0,06	-0,05
	Ž	-0,04	0,05	-0,13	0,06	-0,04
Ukupni efekt	M	0,02	0,07	-0,12	0,15	0,02
	Ž	-0,06	0,06	-0,17	0,07	-0,06

5. Testiranje hipoteze 3a (predviđanje percipirane stabilnosti veze na temelju čestine doživljavanja psihičkog nasilja u vezi)

Kako bi se ispitalo predviđanje percipirane stabilnosti veze na temelju učestalosti doživljavanja nasilja u vezi i percipirane socijalne podrške vezi, osim direktnih puteva između prediktora i kriterija ispitani su i svi mogući posredni putevi preko vlastitog i partnerovog zadovoljstva vezom, ulaganja, kvalitete alternativa i predanosti te svih mogućih kombinacija djelovanja tih potencijalnih medijatora. Radilo se o ukupno 20 indirektnih puteva koji su svi uzeti u obzir prilikom računanja ukupnih indirektnih efekata i konačnih ukupnih efekata, no u nastavku neće biti prikazani svi rezultati zbog pojednostavljenja prikaza. Budući da su se u ranijim analizama efekti partnera u predviđanju predanosti vezi pokazali neznčajnima i njihova je veličina uglavnom imala vrijednost 0, što je bio slučaj i kada su isti ti putevi uključeni u predviđanje percipirane stabilnosti, oni neće biti prikazani u tablicama koje slijede.

Dobiveni rezultati (Tablica 39) ukazuju da češće doživljavanje psihičkog nasilja u vezi predviđa nižu percipiranu stabilnost veze, što je u skladu s postavljenom hipotezom, no suprotno očekivanjima, taj je efekt većinom direktan. Značajan indirektni efekt uočen je samo preko sniženog zadovoljstva vezom kod muških članova para, dok je kod partnerica dobiven značajan, ali vrlo malen indirektni efekt u suprotnom smjeru, gdje se pokazalo da češće doživljavanje nasilja predviđa veću percipiranu stabilnost veze, preko većih ulaganja i veće predanosti vezi. Takav rezultat u skladu je s ranije navedenim nalazom u okviru testiranja hipoteze 1a te će njegovo značenje biti objašnjeno u raspravi.

Tablica 39. Provjera hipoteze 3a (predviđanje doživljaja stabilnosti veze na temelju čestine doživljavanja psihičkog nasilja u vezi)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
doživljavanje psihičkog nasilja → zadovoljstvo → stabilnost	M	-0,11**	0,04	-0,18	-0,03	-0,06
	Ž	-0,09	0,08	-0,24	0,06	-0,05
doživljavanje psihičkog nasilja → ulaganja → stabilnost	M	-0,01	0,01	-0,03	0,01	-0,01
	Ž	-0,02	0,02	-0,04	0,01	-0,01
doživljavanje psihičkog nasilja → kvaliteta alternativa → stabilnost	M	-0,00	0,02	-0,03	0,03	-0,00
	Ž	-0,02	0,03	-0,07	0,03	-0,01
doživljavanje psihičkog nasilja → predanost → stabilnost	M	0,01	0,01	-0,02	0,03	0,01
	Ž	0,04	0,02	-0,01	0,09	0,02
doživljavanje psihičkog nasilja → zadovoljstvo → predanost → stabilnost	M	-0,02	0,01	-0,04	0,00	-0,01
	Ž	-0,01	0,01	-0,04	0,01	-0,01
doživljavanje psihičkog nasilja → ulaganja → predanost → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,01	0,00
	Ž	0,01*	0,01	0,01	0,02	0,01
doživljavanje psihičkog nasilja → kvaliteta alternativa → predanost → stabilnost	M	-0,00	0,00	-0,01	0,01	-0,00
	Ž	-0,00	0,00	-0,01	0,01	-0,00
Ukupni indirektni efekt	M	-0,12	0,06	-0,24	0,00	-0,07
	Ž	-0,09	0,10	-0,28	0,10	-0,05
Direktni efekt	M	-0,34***	0,08	-0,50	-0,18	-0,19
	Ž	-0,42***	0,10	-0,61	-0,22	-0,24
Ukupni efekt	M	-0,46***	0,10	-0,66	-0,26	-0,26
	Ž	-0,50***	0,15	-0,79	-0,21	-0,29

*p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001

6. Testiranje hipoteze 3b (predviđanje percipirane stabilnosti veze na temelju čestine psihičkog nasilja u vezi koje doživljava partner)

Rezultati prikazani u Tablici 40 pokazuju kako ni jedan od puteva između čestine psihičkog nasilja u vezi koje doživljava partner i vlastite percepcije stabilnosti veze nije statistički značajan. Drugim riječima, doživljeno psihičko nasilje u vezi procijenjeno od strane partnera ne predviđa vlastitu procjenu stabilnosti partnerskog odnosa, odnosno hipoteza 3b nije potvrđena.

Tablica 40. Provjera hipoteze 3b (predviđanje doživljava stabilnosti veze na temelju čestine psihičkog nasilja u vezi koje doživljava partner)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
partnerovo doživljavanje psihičkog nasilja → partnerovo zadovoljstvo → stabilnost	M	-0,02	0,01	-0,04	0,01	-0,01
	Ž	-0,02	0,02	-0,06	0,02	-0,01
partnerovo doživljavanje psihičkog nasilja → partnerova ulaganja → stabilnost	M	0,01	0,01	-0,01	0,03	0,01
	Ž	-0,00	0,01	-0,01	0,01	-0,00
partnerovo doživljavanje psihičkog nasilja → partnerova kvaliteta alternativa → stabilnost	M	-0,01	0,01	-0,03	0,01	-0,01
	Ž	0,00	0,00	-0,00	0,00	0,00
partnerovo doživljavanje psihičkog nasilja → partnerova predanost → stabilnost	M	0,01	0,01	-0,01	0,03	0,01
	Ž	-0,00	0,00	-0,01	0,01	-0,00
partnerovo doživljavanje psihičkog nasilja → partnerovo zadovoljstvo → partnerova predanost → stabilnost	M	-0,00	0,00	-0,01	0,00	-0,00
	Ž	0,00	0,01	-0,02	0,02	0,00
partnerovo doživljavanje psihičkog nasilja → partnerova ulaganja → partnerova predanost → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,01	0,00
	Ž	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
partnerovo doživljavanje psihičkog nasilja → partnerova kvaliteta alternativa → partnerova predanost → stabilnost	M	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
	Ž	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ukupni indirektni efekt	M	0,05	0,06	-0,07	0,17	0,03
	Ž	-0,05	0,06	-0,17	0,07	-0,03
Direktni efekt	M	-0,13	0,10	-0,33	0,08	-0,07
	Ž	-0,10	0,07	-0,24	0,04	-0,06
Ukupni efekt	M	-0,08	0,12	-0,31	0,16	-0,04
	Ž	-0,15	0,10	-0,34	0,03	-0,09

7. Testiranje hipoteze 4a (predviđanje percipirane stabilnosti veze na temelju percipirane socijalne podrške vezi)

Kada se kao izvor podrške promatra vlastita obitelj, veća percipirana podrška vezi predviđa veći doživljaj stabilnosti partnerskog odnosa, i to dijelom direktno, a dijelom preko većeg zadovoljstva vezom, što je u skladu s očekivanjima, no takvi efekti vidljivi su samo kod muških sudionika (Tablica 41). Sličan obrazac rezultata dobiven je i kada se radi o podršci vezi od strane vlastitih prijatelja (Tablica 42). Kod muškaraca veća percipirana prijateljska podrška vezi predviđa veći doživljaj njene stabilnosti i direktno i preko većeg zadovoljstva vezom, dok kod partnerica postoji potpuna medijacija preko većeg zadovoljstva vezom i vrlo malog efekta preko većeg zadovoljstva i veće predanosti vezi.

Tablica 41. Provjera hipoteze 4a za vlastitu obitelj kao izvor podrške (predviđanje doživljaja stabilnosti veze na temelju percipirane podrške vezi od strane vlastite obitelji)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
podrška vezi od vlastite obitelji → zadovoljstvo → stabilnost	M	0,08**	0,03	0,02	0,14	0,08
	Ž	0,04	0,03	-0,02	0,10	0,04
podrška vezi od vlastite obitelji → ulaganja → stabilnost	M	-0,01	0,01	-0,03	0,01	-0,01
	Ž	-0,01	0,01	-0,02	0,01	0,01
podrška vezi od vlastite obitelji → kvaliteta alternativa → stabilnost	M	0,01	0,01	-0,01	0,03	0,01
	Ž	0,01	0,01	-0,01	0,04	0,01
podrška vezi od vlastite obitelji → predanost → stabilnost	M	0,01	0,01	-0,02	0,04	0,01
	Ž	0,02	0,01	-0,01	0,05	0,02
podrška vezi od vlastite obitelji → zadovoljstvo → predanost → stabilnost	M	0,02	0,01	-0,00	0,03	0,02
	Ž	0,01	0,01	-0,00	0,02	0,01
podrška vezi od vlastite obitelji → ulaganja → predanost → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,01	0,00
	Ž	0,00	0,00	-0,00	0,01	0,00
podrška vezi od vlastite obitelji → kvaliteta alternativa → predanost → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,01	0,00
	Ž	0,00	0,00	-0,00	0,01	0,00
Ukupni indirektni efekt	M	0,12**	0,05	0,03	0,21	0,12
	Ž	0,08	0,05	-0,01	0,17	0,08
Direktni efekt	M	0,11*	0,05	0,01	0,21	0,11
	Ž	0,03	0,04	-0,05	0,11	0,03
Ukupni efekt	M	0,23***	0,07	0,09	0,37	0,22
	Ž	0,10	0,06	-0,01	0,22	0,10

*p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001

Tablica 42. Provjera hipoteze 4a za vlastite prijatelje kao izvor podrške (predviđanje doživljaja stabilnosti veze na temelju percipirane podrške vezi od strane vlastitih prijatelja)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
podrška vezi od vlastitih prijatelja → zadovoljstvo → stabilnost	M	0,11**	0,04	0,04	0,18	0,10
	Ž	0,14***	0,05	0,06	0,23	0,14
podrška vezi od vlastitih prijatelja → ulaganja → stabilnost	M	-0,00	0,00	-0,01	0,01	-0,00
	Ž	-0,00	0,00	-0,01	0,01	-0,00
podrška vezi od vlastitih prijatelja → kvaliteta alternativa → stabilnost	M	0,02	0,01	-0,00	0,04	0,02
	Ž	0,03	0,02	-0,00	0,06	0,03
podrška vezi od vlastitih prijatelja → predanost → stabilnost	M	0,01	0,01	-0,01	0,03	0,01
	Ž	0,02	0,02	-0,01	0,05	0,02
podrška vezi od vlastitih prijatelja → zadovoljstvo → predanost → stabilnost	M	0,02	0,01	0,00	0,04	0,02
	Ž	0,02*	0,01	0,01	0,04	0,02
podrška vezi od vlastitih prijatelja → ulaganja → predanost → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,00	0,00
	Ž	0,00	0,00	-0,00	0,01	0,00
podrška vezi od vlastitih prijatelja → kvaliteta alternativa → predanost → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,01	0,00
	Ž	0,00	0,00	-0,00	0,01	0,00
Ukupni indirektni efekt	M	0,15**	0,05	0,06	0,24	0,14
	Ž	0,22***	0,06	0,10	0,34	0,21
Direktni efekt	M	0,10*	0,05	0,01	0,20	0,10
	Ž	0,03	0,05	-0,08	0,13	0,02
Ukupni efekt	M	0,25***	0,07	0,11	0,39	0,24
	Ž	0,25**	0,08	0,09	0,40	0,23

*p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001

Percipirana socijalna podrška vezi od strane partnerove obitelji pokazala se značajnom za predviđanje doživljaja stabilnosti veze samo kod muškaraca, no kako interval pouzdanosti tog efekta obuhvaća i nulu, može se zaključiti kako ovaj izvor podrške nema dodatni značajan doprinos u objašnjavanju percipirane stabilnosti veze (Tablica 43). S druge strane, podrška vezi koju žene doživljavaju od partnerovih prijatelja predviđa i njihov doživljaj veće stabilnosti tog odnosa, pri čemu je prisutna potpuna medijacija i taj je odnos posredovan većim zadovoljstvom vezom te većim zadovoljstvom i predanošću vezi (Tablica 44). Za muškarce se ni jedan od puteva između podrške vezi od strane partneričinih prijatelja i percipirane stabilnosti veze nije pokazao značajnim.

Tablica 43. Provjera hipoteze 4a za partnerovu obitelj kao izvor podrške (predviđanje doživljaja stabilnosti veze na temelju percipirane podrške vezi od strane partnerove obitelji)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
podrška vezi od partnerove obitelji → zadovoljstvo → stabilnost	M	0,03	0,02	-0,01	0,07	0,03
	Ž	0,01	0,03	-0,04	0,07	0,02
podrška vezi od partnerove obitelji → ulaganja → stabilnost	M	-0,00	0,00	-0,01	0,01	-0,00
	Ž	0,00	0,00	-0,01	0,01	0,00
podrška vezi od partnerove obitelji → kvaliteta alternativa → stabilnost	M	0,02	0,01	-0,00	0,03	0,02
	Ž	0,00	0,01	-0,02	0,03	0,00
podrška vezi od partnerove obitelji → predanost → stabilnost	M	0,00	0,01	-0,01	0,01	0,00
	Ž	0,03	0,01	0,00	0,05	0,03
podrška vezi od partnerove obitelji → zadovoljstvo → predanost → stabilnost	M	0,01	0,00	-0,00	0,01	0,01
	Ž	0,00	0,00	-0,01	0,01	0,00
podrška vezi od partnerove obitelji → ulaganja → predanost → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,00	0,00
	Ž	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
podrška vezi od partnerove obitelji → kvaliteta alternativa → predanost → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,01	0,00
	Ž	0,00	0,00	-0,00	0,00	0,00
Ukupni indirektni efekt	M	0,05	0,03	-0,01	0,11	0,06
	Ž	0,04	0,04	-0,03	0,12	0,05
Direktni efekt	M	0,07	0,05	-0,03	0,17	0,08
	Ž	0,03	0,05	-0,07	0,12	0,03
Ukupni efekt	M	0,12*	0,06	0,00	0,24	0,14
	Ž	0,07	0,07	-0,06	0,20	0,08

*p < 0,05

Tablica 44. Provjera hipoteze 4a za partnerove prijatelje kao izvor podrške (predviđanje doživljaja stabilnosti veze na temelju percipirane podrške vezi od strane partnerovih prijatelja)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
podrška vezi od partnerovih prijatelja → zadovoljstvo → stabilnost	M	-0,02	0,02	-0,06	0,02	-0,02
	Ž	0,11*	0,04	0,02	0,19	0,12
podrška vezi od partnerovih prijatelja → ulaganja → stabilnost	M	-0,00	0,00	-0,01	0,01	-0,00
	Ž	-0,01	0,01	-0,02	0,01	-0,01
podrška vezi od partnerovih prijatelja → kvaliteta alternativa → stabilnost	M	-0,01	0,01	-0,02	0,01	-0,01
	Ž	0,01	0,01	-0,02	0,03	0,01
podrška vezi od partnerovih prijatelja → predanost → stabilnost	M	0,00	0,01	-0,01	0,01	0,00
	Ž	0,01	0,02	-0,02	0,04	0,02
podrška vezi od partnerovih prijatelja → zadovoljstvo → predanost → stabilnost	M	-0,00	0,00	-0,01	0,00	-0,00
	Ž	0,02*	0,01	0,01	0,03	0,02
podrška vezi od partnerovih prijatelja → ulaganja → predanost → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,00	0,00
	Ž	0,01	0,00	-0,00	0,01	0,01
podrška vezi od partnerovih prijatelja → kvaliteta alternativa → predanost → stabilnost	M	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
	Ž	0,00	0,00	-0,00	0,01	0,00
Ukupni indirektni efekt	M	-0,04	0,03	-0,10	0,03	-0,04
	Ž	0,15**	0,05	0,04	0,25	0,17
Direktni efekt	M	0,03	0,04	-0,05	0,11	0,04
	Ž	0,05	0,05	-0,05	0,14	0,05
Ukupni efekt	M	-0,01	0,05	-0,11	0,10	-0,01
	Ž	0,19*	0,08	0,03	0,35	0,22

*p < 0,05; **p < 0,01

Ukupno gledano, hipoteza 4a je djelomično potvrđena, odnosno percipirana socijalna podrška vezi predviđa veći doživljaj njene stabilnosti kod oba partnera, no efekti se razlikuju ovisno o izvoru podrške koji se ispituje. Podrška vezi od strane vlastite obitelji značajna je samo kod muških sudionika, dok je podrška vlastitih prijatelja značajna za oba člana para. Partnerovi prijatelji kao izvor podrške vezi značajni su samo za žene, dok za partnerovu obitelj nisu dobiveni značajni efekti. Uz to, odnosi između prediktora i kriterija su kod muškaraca djelomično posredovani većim zadovoljstvom u vezi, dok kod su kod partnerica dobivene potpune medijacije.

8. Testiranje hipoteze 4b (predviđanje doživljaja stabilnosti veze na temelju percipirane socijalne podrške vezi koju doživljava partner)

U tablicama koje slijede prikazani su rezultati analiza kojima se ispitala uloga percipirane socijalne podrške vezi koju doživljava partner u predviđanju vlastitog doživljaja stabilnosti veze. Za vlastitu i partnerovu obitelj kao izvor podrške nisu dobiveni značajni efekti (Tablice 45 i 47), odnosno postavljena hipoteza nije potvrđena.

Tablica 45. Provjera hipoteze 4b za partnerovu obitelj kao izvor podrške (predviđanje vlastitog doživljaja stabilnosti veze na temelju percipirane podrške vezi koju doživljava partner od strane svoje obitelji)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegove/njene obitelji → partnerovo zadovoljstvo → stabilnost	M	0,01	0,01	-0,01	0,02	0,01
	Ž	0,02	0,01	-0,01	0,05	0,02
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegove/njene obitelji → partnerova ulaganja → stabilnost	M	0,00	0,01	-0,01	0,01	0,00
	Ž	-0,00	0,01	-0,02	0,01	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegove/njene obitelji → partnerova kvaliteta alternativa → stabilnost	M	0,01	0,01	-0,01	0,02	0,01
	Ž	-0,00	0,00	-0,01	0,01	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegove/njene obitelji → partnerova predanost → stabilnost	M	0,01	0,01	-0,01	0,02	0,01
	Ž	-0,00	0,01	-0,01	0,01	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegove/njene obitelji → partnerovo zadovoljstvo → partnerova predanost → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,01	0,00
	Ž	-0,00	0,01	-0,02	0,01	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegove/njene obitelji → partnerova ulaganja → partnerova predanost → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,00	0,00
	Ž	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegove/njene obitelji → partnerova kvaliteta alternativa → partnerova predanost → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,00	0,00
	Ž	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
Ukupni indirektni efekt	M	0,01	0,03	-0,06	0,08	0,01
	Ž	0,02	0,05	-0,08	0,12	0,02
Direktni efekt	M	-0,03	0,05	-0,12	0,06	-0,03
	Ž	0,01	0,05	-0,09	0,11	0,01
Ukupni efekt	M	-0,02	0,06	-0,13	0,09	-0,02
	Ž	0,03	0,08	-0,12	0,18	0,03

Kada se radilo o prijateljima kao izvoru podrške vezi, pokazalo se da veća podrška koju partnerica doživljava od svojih prijatelja predviđa veći doživljaj stabilnosti veze kod partnera te da se radi o indirektnom efektu, no ni jedan od puteva se sam za sebe nije pokazao značajnim, kao ni konačni ukupni efekt (Tablica 46). Dakle, moguće je da kumulirani efekt preko različitih medijatora i njihovih kombinacija zaista postoji, no na temelju ovih podataka to se ne može utvrditi, kao ni koji točno posredni efekti tome pridonose.

Tablica 46. Provjera hipoteze 4b za partnerove prijatelje kao izvor podrške (predviđanje vlastitog doživljaja stabilnosti veze na temelju percipirane podrške vezi koju doživljava partner od strane svojih prijatelja)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegovih/njenih prijatelja → partnerovo zadovoljstvo → stabilnost	M	0,02	0,01	-0,01	0,05	0,02
	Ž	0,02	0,02	-0,02	0,06	0,02
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegovih/njenih prijatelja → partnerova ulaganja → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,01	0,00
	Ž	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegovih/njenih prijatelja → partnerova kvaliteta alternativa → stabilnost	M	0,01	0,01	-0,00	0,03	0,01
	Ž	-0,00	0,01	-0,01	0,01	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegovih/njenih prijatelja → partnerova predanost → stabilnost	M	0,01	0,01	-0,01	0,02	0,01
	Ž	-0,00	0,01	-0,01	0,01	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegovih/njenih prijatelja → partnerovo zadovoljstvo → partnerova predanost → stabilnost	M	0,01	0,01	-0,01	0,02	0,01
	Ž	-0,00	0,01	-0,02	0,02	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegovih/njenih prijatelja → partnerova ulaganja → partnerova predanost → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,00	0,00
	Ž	-0,00	0,00	0,00	0,00	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegovih/njenih prijatelja → partnerova kvaliteta alternativa → partnerova predanost → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,00	0,00
	Ž	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
Ukupni indirektni efekt	M	0,09*	0,04	0,01	0,17	0,08
	Ž	0,00	0,05	-0,10	0,10	0,00
Direktni efekt	M	-0,01	0,06	-0,13	0,10	-0,01
	Ž	0,02	0,04	-0,06	0,10	0,02
Ukupni efekt	M	0,08	0,07	-0,07	0,22	0,07
	Ž	0,02	0,06	-0,10	0,14	0,02

*p < 0,05

Tablica 47. Provjera hipoteze 4b za vlastitu obitelj kao izvor podrške (predviđanje vlastitog doživljaja stabilnosti veze na temelju percipirane podrške vezi od strane vlastite obitelji koju doživljava partner)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikove obitelji → partnerovo zadovoljstvo → stabilnost	M	0,00	0,01	-0,01	0,01	0,00
	Ž	0,01	0,01	-0,01	0,02	0,01
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikove obitelji → partnerova ulaganja → stabilnost	M	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
	Ž	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikove obitelji → partnerova kvaliteta alternativa → stabilnost	M	0,00	0,01	-0,01	0,01	0,00
	Ž	-0,00	0,01	-0,01	0,01	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikove obitelji → partnerova predanost → stabilnost	M	0,01	0,01	-0,01	0,02	0,01
	Ž	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikove obitelji → partnerovo zadovoljstvo → partnerova predanost → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,00	0,00
	Ž	-0,00	0,00	-0,01	0,00	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikove obitelji → partnerova ulaganja → partnerova predanost → stabilnost	M	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
	Ž	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikove obitelji → partnerova kvaliteta alternativa → partnerova predanost → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,00	0,00
	Ž	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
Ukupni indirektni efekt	M	0,01	0,03	-0,06	0,07	0,01
	Ž	-0,02	0,04	-0,10	0,06	-0,03
Direktni efekt	M	-0,04	0,04	-0,12	0,04	-0,04
	Ž	0,02	0,03	-0,04	0,09	0,03
Ukupni efekt	M	-0,03	0,05	-0,13	0,07	-0,04
	Ž	0,00	0,06	-0,11	0,11	0,00

Završno je ispitana percipirana podrška vezi koju partner doživljava od strane vlastitih prijatelja i samo se direktni efekt kod ženskih sudionica pokazao značajnim, i to u negativnom smjeru, no kako interval pouzdanosti obuhvaća nulu, ne može se reći da se radi o značajnom efektu (Tablica 48). Nadalje, korelacija između ovih varijabli je pozitivna (Prilog 20), što upućuje da se značajan efekt u analizi vjerojatno javio zbog interkorelacija među brojnim prediktorskim varijablama u modelu, odnosno da se radi o supresorskom efektu.

Tablica 48. Provjera hipoteze 4b za vlastite prijatelje kao izvor podrške (predviđanje vlastitog doživljaja stabilnosti veze na temelju percipirane podrške vezi od strane vlastitih prijatelja koju doživljava partner)

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikovih prijatelja → partnerovo zadovoljstvo → stabilnost	M	0,02	0,01	-0,01	0,04	0,02
	Ž	-0,00	0,01	-0,01	0,01	-0,01
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikovih prijatelja → partnerova ulaganja → stabilnost	M	0,01	0,01	-0,01	0,02	0,01
	Ž	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikovih prijatelja → partnerova kvaliteta alternativa → stabilnost	M	0,00	0,01	-0,01	0,02	0,00
	Ž	0,00	0,00	-0,00	0,00	0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikovih prijatelja → partnerova predanost → stabilnost	M	0,00	0,01	-0,01	0,01	0,00
	Ž	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikovih prijatelja → partnerovo zadovoljstvo → partnerova predanost → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,01	0,00
	Ž	0,00	0,00	-0,00	0,00	0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikovih prijatelja → partnerova ulaganja → partnerova predanost → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,00	0,00
	Ž	-0,00	0,00	0,00	0,00	-0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikovih prijatelja → partnerova kvaliteta alternativa → partnerova predanost → stabilnost	M	0,00	0,00	-0,00	0,00	0,00
	Ž	0,00	0,00	-0,00	0,00	0,00
Ukupni indirektni efekt	M	0,06	0,04	-0,01	0,13	0,07
	Ž	-0,02	0,05	-0,11	0,07	-0,02
Direktni efekt	M	-0,00	0,04	-0,09	0,08	-0,00
	Ž	-0,07*	0,03	-0,13	0,00	-0,07
Ukupni efekt	M	0,06	0,06	-0,05	0,17	0,07
	Ž	-0,08	0,05	-0,19	0,02	-0,09

*p < 0,05

RASPRAVA

Provedeno istraživanje bavilo se partnerskim odnosima mladih odraslih osoba, konkretno onima koji se nalaze u razvojnom razdoblju koje se u stranoj literaturi naziva *emerging adulthood*, odnosno „odraslost u nastajanju“. Takvi sudionici odabrani su jer se radi o, povijesno gledano, novom periodu u ljudskom razvoju, koji je još nedovoljno istražen, a obilježen je brojnim prekretnicama u razvoju pojedinca i donošenjem odluka važnih za ostatak života, uključujući i odabir životnog partnera. Iz opisa karakteristika sudionika vidljivo je da se radi upravo o ciljanoj populaciji koja se u velikom udjelu još uvijek školuje, odnosno studira, te barem djelomično ovisi o financijskoj podršci članova primarne obitelji. Takvo produženo obrazovanje i financijska ovisnost, a time i odgađanje odgovornosti uloga koje se preuzimaju u odrasloj dobi, odgovaraju opisu ovog perioda života kao nestabilnog (Arnett, 2015). S druge strane, partnerski odnosi izuzetno su važni mladim odraslim osobama te one pokazuju interes za trajnijim obvezivanjem partneru (Stephanou, 2012), što je u skladu s rezultatom da većina sudionika ovog istraživanja svoju vezu opisuje kao ozbiljnu te da je prosječno trajanje njihovih veza 3 godine. Budući da su kvalitetne romantične veze značajne za mentalno i psihičko zdravlje pojedinaca, a u ovoj se dobi radi i o vezama koje bi s vremenom mogle prerasti u kohabitaciju i/ili brak, važno je istražiti što je to što doprinosi njihovoj kvaliteti i dugoročnom opstanku. Jedan od vodećih teorijskih okvira u ovom području istraživanja je Model ulaganja u odnos, koji je korišten i u ovom radu, te je interes brojnih istraživača bilo identificiranje varijabli koje, uz one pretpostavljene osnovnim modelom, predviđaju predanost partnerskom odnosu i njegovu stabilnost. Na temelju teorija i istraživanja opisanih u uvodu rada odabrano je nasilje u vezi, kao jedno od obilježja partnerskog odnosa, te percipirana socijalna podrška vezi, kao indikator mogućih okolinskih utjecaja na odnos među partnerima. Stoga je postavljeni cilj istraživanja bio ispitati značajnost doprinosa psihičkog nasilja u vezi i percipirane socijalne podrške vezi u predanosti intimnim vezama kod mladih odraslih osoba te istražiti ulogu različitih potencijalnih izvora socijalne podrške vezi.

Istraživanje je provedeno s parovima, odnosno korišteni su dijadni podaci, i ustanovljeno je da na latentnoj razini nema razlike između žena i muškaraca u varijablama osnovnog Modela ulaganja u odnos. Iako meta-analiza ranijih istraživanja (Le i Agnew, 2003) ukazuje na postojanje rodni razlika, radilo se o malim veličinama učinka, a i originalna istraživanja koja su korištena nisu kao sudionike imala isključivo članove istog para i nisu se bavila samo predanošću u partnerskim odnosima. Također, radilo se o razlikama dobivenim isključivo na

manifestnoj razini, dok su u ovom istraživanju korištene usporedbe u okviru mjernih modela, koje bi trebale odražavati stvarne razlike u konstrukt koji se ispituje, a ne one dobivene zbog različitih pogrešaka u njegovom mjerenju. S druge strane, pokazalo se da žene percipiraju više socijalne podrške vezi od strane partnerove obitelji, nego što to muškarci doživljavaju od ženine obitelji, dok oni pak percipiraju više podrške vezi od strane vlastite obitelji, nego što žene doživljavaju od svoje. Dosadašnja istraživanja nisu ispitivala postojanje ovakvih razlika, no budući da se partneri slažu u svojim procjenama, po svemu sudeći to odražava stvarno stanje stvari. Naime, moguće je da se roditelji ženske djece u većoj mjeri zaštitnički ponašaju i iskazuju više nepovjerenja prema njihovim partnerima, odnosno da zaista manje iskazuju ponašanja koja ukazuju na odobravanje veze. S obzirom na tradicionalan pogled na rodne uloge koji je u Hrvatskoj još uvijek prilično izražen (Kamenov, Huić i Jugović, 2011), takav nalaz ne bi bio začuđujuć, no da bi se potvrdio trebalo bi ispitati stvarnu podršku vezi od strane članova obitelji oba partnera.

Rezultati vezani uz nasilje u vezama u skladu su s idejom da se anketnim upitnicima uglavnom ispituje situacijsko nasilje jer se pokazalo da je psihičko nasilje prisutno kod gotovo svih parova u uzorku i da je ono većinom uzajamno. To ukazuje na veliku raširenost ovakvog oblika nasilja, što je u skladu s ranijim istraživanjima (npr. Connelly i sur., 2005) i činjenicom da je kod odraslih osoba niža dob pozitivno povezana s prisutnošću partnerskog nasilja (Capaldi i sur., 2012), iako su postoci dobiveni u ovom istraživanju vrlo visoki. Ovakav rezultat može se objasniti sadržajem korištenog instrumenta koji je uključivao i blaže oblike verbalnog nasilja te ljubomorna ponašanja koja mladi često ne prepoznaju kao nasilna. Fizičko je nasilje manje rašireno, što je također u skladu s ranijim istraživanjima opisanim u uvodu rada, te je ono uzajamno kod otprilike jedne četvrtine parova od onih kod kojih je bilo prisutno u proteklih 6 mjeseci. Takvo se nasilje, i kada je prisutno, javlja izrazito rijetko, odnosno kod većine parova se ne radi o obrascu ponašanja koji se ponavlja, što je također u skladu s idejom istraživanja ponašanja koja ne pripadaju u sferu zlostavljanja u partnerskom odnosu. Rodne razlike u učestalosti doživljavanja nasilja od strane partnera dobivene na latentnoj razini ukazuju na češće doživljavanje obje vrste nasilnih ponašanja od strane muškaraca. Takav nalaz odgovara rezultatima meta-analiza (Archer, 2000, 2002) prema kojima žene češće čine psihičko nasilje i blaže oblike fizičkog nasilja koji ne dovode do težih ozljeda, a kakvi su bili ispitivani i u ovom istraživanju. Uz to, ovakav trend rodni razlika u rezultatima vidljiv je posebno kod mlađih uzoraka (Archer, 2000), kojima pripadaju i sudionici ovog istraživanja. Ipak, treba imati na umu da se korištena skala pokazala manje pouzdanom za žene te da bi ju u svrhu točnijeg

utvrđivanje rodni razlika trebalo proširiti uključivanjem većeg broja ponašanja. Ukratko, dobiveni rezultati u skladu su s očekivanjima, a međusobne povezanosti ispitivanih konstrukata među partnerima ukazale su na opravdanost testiranja hipoteza na dijadnoj razini.

Rezultati su pokazali kako pretpostavljeni model odnosa među varijablama dobro pristaje podacima te su potvrđene osnovne postavke Modela ulaganja u odnos. U skladu s ranijim istraživanjima (Le i Agnew, 2003), veće zadovoljstvo najbolje predviđa predanost partnera u vezi, dok ulaganja i kvaliteta alternativa imaju dodatni značajni doprinos u očekivanim smjerovima. Standardizirani koeficijenti sugeriraju da zadovoljstvo vezom ima nešto veći doprinos u objašnjavanju predanosti kod muškaraca, no intervali pouzdanosti nestandardiziranih koeficijenata prikazani u Prilogu 21 pokazuju preklapanje raspona tih dviju vrijednosti. Također, u skladu s pretpostavkama Modela ulaganja u odnos, veća predanost vezi predviđa i veći osobni doživljaj njene stabilnosti. Ukupni postotak objašnjene varijance predanosti iznosi 53,0% kod muškaraca i 46,6% kod žena, što je nešto manje od 63%, odnosno 62%, koliko pokazuju podaci meta-analize koju su proveli Le i Agnew (2003), posebno uzevši u obzir da su u ovom istraživanju korišteni i dodatni prediktori. Takav rezultat vjerojatno je posljedica specifičnosti korištenog uzorka koji je obuhvaćao samo mlade osobe u partnerskim odnosima koje se nalaze u prijelaznom razdoblju života te je moguće da na njihovu predanost vezi utječu i neke druge varijable koje nisu istraživane, poput predanosti obrazovanju i/ili karijeri, što bi moglo dovesti do stavljanja partnerskog odnosa „u drugi plan“, traženja vlastitog identiteta ili želje za eksperimentiranjem i isprobavanjem različitih iskustava, uključujući i različite romantične veze. Varijanca percipirane stabilnosti veze je odabranim varijablama pak objašnjena u većem udjelu (66,2% kod muškaraca i 69,6% kod žena) nego što to pokazuju rezultati ranijih istraživanja (Impett i sur., 2001-2002; Le i Agnew, 2003), no takav rezultat ne začuđuje, obzirom da se u ovom istraživanju nije ispitivao stvarni prekid veze, već samo doživljaj njene stabilnosti od strane sudionika, koji je obojan i vlastitom predanošću vezi i doživljajem veze općenito. Budući da opstanak veze ne ovisi samo o jednom partneru te da na njega mogu utjecati i neki događaji koje partneri ne mogu predvidjeti (na primjer ponuda za posao u drugoj državi), mogućnost predviđanja stvarne stabilnosti veze sigurno bi bila niža i u ovom istraživanju.

Kako je dodatan doprinos ovog istraživanja bila njegova provedba s parovima, bilo je moguće ispitati i efekte partnera, odnosno predviđanje odabranih kriterija na temelju partnerovih prediktorskih varijabli. Od konstrukata obuhvaćenih izvornim Modelom ulaganja u odnos samo

je kvaliteta alternativa koju procjenjuju partnerice pokazala značajne efekte u predviđanju partnerovih varijabli. Konkretno, veća kvaliteta alternativa kod žena predviđala je i veću predanost vezi kod muškaraca. Ranija istraživanja provedena u okviru ovog modela većinom nisu mogla ispitivati efekte partnera, no ona koja jesu pokazala su različite rezultate. Macher (2013) je u prvom istraživanju pokazala da niti jedan od efekata partnera nije značajan, dok je u drugom našla da zadovoljstvo partnera vezom predviđa vlastitu predanost kod oba partnera. S druge strane, Bui i suradnici (1996) dobili su rezultat koji ukazuje da veća kvaliteta alternativa vezi koju doživljavaju žene predviđa manju predanost njihovih partnera, što je u direktnoj suprotnosti s rezultatom dobivenim u ovom radu. Razlog takvoj razlici dijelom bi mogao biti u korištenom instrumentariju jer se u spomenutom istraživanju zapravo nije ispitivala kvaliteta alternativa onako kako je ona zamišljena u originalnom modelu, već se ispitala procjena dostupnosti alternativnih partnera i jesu li sudionici nedavno imali i druge partnere. Drugim riječima, radilo se zapravo o stvarnim dosadašnjim ponašanjima partnera konkretno vezanim uz nevjeru, što svakako može umanjiti predanost druge strane, čak i ako osoba ne zna što se dogodilo, jer je vjerojatno da će se u takvoj situaciji partner koji je počinio prevaru ipak na drugačiji način ponašati u vezi. Uz to, takva mjera ne predstavlja subjektivnu procjenu pojedinca, već ranija ponašanja, a i usmjerena je samo na alternativne partnere i ne obuhvaća ostale potencijalne alternative vezi, poput drugih odnosa u kojima se potrebe pojedinca mogu zadovoljiti ili privlačnosti samačkog statusa.

Nalaz dobiven u ovom istraživanju može se objasniti u okviru evolucijske psihologije i pojma vrijednosti kao partnera (eng. *mate value*), odnosno moguće je da muškarci čije djevojke percipiraju veću kvalitetu alternativa i sami imaju takav dojam, odnosno svoje partnerice vide kao atraktivne i poželjne, što povećava njihovu predanost vezi i zbog zadovoljstva odabirom takve partnerice i osjećaja da su „na dobitku“, ali i zbog toga da bi ju zadržali. Rezultati studija koje je pak provela Macher (2013) dali su nekonzistentne rezultate gdje se samo u drugoj studiji pokazalo da je zadovoljstvo partnera značajan prediktor, no sudionici tog istraživanja bili su u braku ili kohabitaciji, starije dobi i u dužim vezama od uzorka korištenog u ovom radu. Budući da su njeni rezultati pokazali da upravo trajanje veze pojačava odnos između zadovoljstva jednog partnera i predanosti u vezi kod drugog partnera i da njeni raniji nalazi s mlađim sudionicima u kraćim vezama nisu pokazali značajnost tog efekta partnera, rezultati dobiveni u ovom radu u skladu su s takvim nalazima. Također, kako Ackerman i suradnici (2011) ističu, u istraživanjima partnerskih odnosa istraživači trebaju očekivati da su efekti partnera manji od efekata aktera i može se očekivati da oni budu otprilike upola manji.

S obzirom na to, moguće je da se neki manji efekti koji postoje ne pokažu značajnima, posebno kada se radi o kompleksnom modelu s brojnim interkorelacijama varijabli, kao što je to i bio slučaj u ovom radu. Nadalje, Macher (2013) ističe da nepostojanje efekata partnera ne znači nužno da partnerove odrednice predanosti nisu važne za vlastitu predanost, već se može raditi o pristranostima u percepciji. Na primjer, vlastita percepcija partnerovog zadovoljstva vezom može biti značajna za vlastitu predanost toj vezi, no ona ne mora nužno odgovarati njegovom stvarnom zadovoljstvu i čak bi mogla biti pod većim utjecajem vlastitog zadovoljstva i doživljaja veze, nego onoga što partner osjeća. U ovom radu nije moguće provjeriti tu pretpostavku, ali bi svakako bilo zanimljivo u budućim istraživanjima dodatno istražiti ulogu percepcije partnerovog doživljaja veze.

Također, pri interpretaciji treba uzeti u obzir i da su dobiveni rezultati pokazali da postoje rezidualne povezanosti među istim konstruktima između partnera, odnosno da postoji dio varijance među endogenim varijablama koji nije objašnjen pretpostavljenim modelom, što znači da je na primjer veća predanost muškaraca povezana s većom predanošću njihovih partnerica, čak i nakon što se u obzir uzmu mogući prediktorski i medijacijski efekti varijabli oba člana para. Takav rezultat može se objasniti na nekoliko načina. Naravno, jedan od njih je da postoje druge varijable koje objašnjavaju tu povezanost, a koje nisu uključene u model, no moguće je da postoje i interakcije između ispitanih prediktora kod dvaju partnera, što nije moglo biti dodano u ovako postavljen model jer bi još dodatno uvelike povećalo njegovu kompleksnost. Uz to, moguće je i da između pojedinih konstrukata kod dva partnera postoji ciklički odnos, to jest da predanost jednog partnera, kroz različita ponašanja koja koristi kako bi održao i unaprijedio vezu, povećava i predanost drugog partnera, i obrnuto. Takvo objašnjenje u skladu je s rezultatima istraživanja prikazanih u uvodu rada (npr. Dainton, 2015), koji sugeriraju da partnerova ponašanja koja ukazuju na njegovu veću predanost vezi povećavaju i vlastitu predanost u tom odnosu.

Osim muške predanosti, rezultati su pokazali da veća kvaliteta alternativa kod partnerica predviđa manju percipiranu stabilnost veze kod muškaraca, što je i očekivano jer će partneri žena koje svoje alternative vezi vide kao bolje vjerojatno zbog toga biti manje sigurni u vjerojatnost opstanka njihove veze. Taj odnos može biti posredovan vlastitom percepcijom partneričinih alternativa kao kvalitetnih ili pak može biti posljedica partneričinog davanja do znanja da ima „druge opcije“ koje su joj privlačne. Treba napomenuti kako u ovom radu nije testirana značajnost razlika u veličini efekata kod žena i muškaraca jer bi na ovako

kompleksnom modelu bilo teško detektirati male razlike u samo jednom od puteva, no zanimljivo je da su se oba opisana efekta partnerove kvalitete alternativa pokazala značajnima samo s obzirom na ženske alternative i ishode kod njihovih partnera, no ne i obrnuto. Ovakve rezultate bi naravno trebalo replicirati i provjeriti na drugim uzorcima, ali ako oni odražavaju stvarno stanje stvari, moguće je da se javljaju zbog rodnih razlika u reagiranju na potencijalnu nevjeru koji se objašnjavaju različitim strategijama reprodukcije kod žena i muškaraca. Naime, dosadašnji rezultati ukazuju da muškarce više uznemirava ideja seksualne nevjere partnerica (jer ne mogu biti sigurni u očinstvo djece), dok su žene uznemirenije zbog potencijalne emocionalne nevjere koja upućuje na smanjenje prednosti partnera zajedničkom odnosu i potomstvu (Cann, Mangum i Wells, 2001). Iako su kvalitete alternativa ispitane u ovom istraživanju obuhvaćale i druge alternative vezi osim potencijalnih partnera, dio čestica je bio eksplicitno usmjeren upravo na njih i njihova zasićenost latentnom varijablom u pozadini bila je nešto veća, što sugerira da imaju veći doprinos u objašnjavanju ovog konstrukta. Za muške sudionike takav konstrukt koji upućuje na veću mogućnost partnerice za nalaženje neke alternative trenutnom odnosu može imati veću ulogu u vlastitom doživljaju veze, nego što je to kod žena, za koje može biti važniji doživljaj partnerove predanosti vezi.

Uz do sada opisane efekte, značajnim prediktorima u modelu pokazali su se i doživljeno psihičko nasilje u vezi i socijalna podrška vezi, što će biti objašnjeno u posebnim dijelovima rasprave, budući da su postavljene hipoteze bile usmjerene upravo na ove konstrukte. No osim njih su u provedenom istraživanju korištene i kontrolne varijable, čiji se učinak u predviđanju predanosti partnera i percipirane stabilnosti veze dodatno ispitivao. Dob partnera nije se pokazala kao značajan dodatni prediktor povrh ostalih varijabli, što je u skladu s idejom da se dobne razlike većinom pripisuju varijablama vezanim uz partnerski odnos, poput njegovog trajanja koje se pokazalo značajnim i u ovom radu. Za oba člana para duže trajanje veze predviđa i veću predanost tom odnosu, što je u skladu s ranijim istraživanjima (Kaura i Lohman, 2009; Vannier i O'Sullivan, 2017) i može se objasniti razvojem veze s vremenom, gdje partneri sve više u nju ulažu, razvijaju veću intimnost i bliskost, razmjenjuju više ponašanja kojima se veza održava, što može povećati njihovo zadovoljstvo vezom, a i njihova se kvaliteta alternativa može smanjiti s prolaskom vremena. Ti potencijalni medijacijski učinci nisu dodatno ispitivani jer je trajanje veze u ovom istraživanju bilo samo kontrolna varijabla, a dodavanje potrebnog broja veza među varijablama bi povećalo složenost modela koji je već sam po sebi prilično kompleksan, što bi moglo otežati mogućnost detekcije značajnih efekata.

Kao individualna kontrolna varijabla ispitivao se i obrazovni status pojedinaca, odnosno jesu li još uključeni u obrazovanje ili su se uključili u tržište rada. Potencijalne efekte ove varijable trebalo je kontrolirati jer je moguće da su oni mladi koji se više ne obrazuju financijski neovisniji i spremniji na ulazak u partnerske odnose koji podrazumijevaju veću razinu obvezivanja. Ova varijabla ni za jednog od partnera nije imala dodatan doprinos u objašnjavanju kriterija. S druge strane, čestina doživljavanja fizičkog nasilja u vezi, čija je povezanost s psihičkim nasiljem bila uključena u model, pokazala je dodatne efekte. Konkretno, rezultati upućuju na to da češće doživljavanje fizičkog nasilja u vezi kod žena predviđa njihovu manju predanost. Dakle, iako žene fizičko nasilje u vezi doživljavaju rjeđe od muškaraca, kada je ono prisutno predanost u vezi je manja. Ovaj dodatan doprinos koje ono ima kod žena možda se može objasniti činjenicom da je tjelesno nasilje koje muškarci čine u vezi ono koje može dovesti do težih ozljeda (Archer, 2002). U ovom radu se takvi teži oblici nasilja i njegove posljedice za tjelesno zdravlje nisu ispitivali, no moguće je da ono prati blaže oblike fizičkog nasilja koji su bili istraženi. Uz to, čak i nasilni postupci nižeg intenziteta kod žena mogu dovesti do ozljeda zbog razlika u fizičkoj snazi. S druge strane, fizičko nasilje koje žene čine zbog istih tih razlika muškarci mogu manje ozbiljno shvatiti, doživljavati ga manje opasnim ili prijetećim i stoga mu ne pridavati jednaku težinu, što je moglo dovesti do izostanka značajnog efekta u ovom radu. Naime, dosadašnja istraživanja su pokazala (Dennison i Thompson, 2011; Sorenson i Taylor, 2005) kako ljudi nasilje muškaraca prema ženama doživljavaju kao ozbiljnije i to pripisuju upravo razlikama u fizičkoj snazi (Hamby i Jackson, 2010). Nadalje, žene doživljeno nasilje češće pripisuju pokušaju uspostavljanja kontrole nad njima, dok muškarci koji su doživjeli partnersko nasilje takva ponašanja vide kao pokušaje žene da pokaže svoju ljutnju ili se osveti jer se osjećala povrijeđenom (Follingstad, Wright, Lloyd i Sebastian, 1991). Takve različite atribucije mogu dovesti i do toga da muškarci koji su od strane svoje partnerice doživjeli neki oblik fizičkog nasilja ne pridaju tome veliku važnost te da to nije jako značajno za njihov doživljaj partnerskog odnosa. Ove rezultate ipak treba uzeti s oprezom jer iz ranije navedenih razloga nisu testirane rodne razlike u veličinama dobivenih koeficijenata, a i fizičko nasilje je doživjelo tek 15,2% žena u uzorku te se radi o vrlo rijetkim događajima s vrlo asimetričnom distribucijom, što je moglo utjecati na dobivene rezultate.

Drugi značajan nalaz vezan uz fizičko nasilje jest taj da se pokazalo da njegovo češće doživljavanje kod muškaraca predviđa njihovu percepciju partnerskog odnosa kao stabilnijeg. Ovakav nalaz je prilično neočekivan i mogao bi se možda objasniti time da muškarci doživljeno nasilje percipiraju manje ozbiljnim te da ga zapravo vide kao izraz ljubavi od strane partnerice

(ako ga pripisuju njenim pokušajima da izrazi svoje emocije i tako poveća izraze bliskosti od strane partnera) ili pak, budući da smjer uzročnosti može biti i obrnut, da je u vezama koje muškarci doživljavaju stabilnijima takvo ponašanje žena učestalije jer imaju dojam da ono neće narušiti postojeći odnos, no vjerojatno se radi o rezultatu koji je rezultat supresor efekta. To je vidljivo iz postojećih korelacija među varijablama prije njihovog uvođenja u model (Prilog 20), gdje su ove dvije varijable u međusobnoj niskoj, ali značajnoj negativnoj korelaciji, dok je čestina doživljavanja fizičkog nasilja kod muškaraca u visokoj korelaciji s čestinom doživljavanja psihičkog nasilja, koje je pak u umjerenoj negativnoj korelaciji s percipiranom stabilnošću veze. Maassen i Bakker (2001) ovakvu situaciju navode kao klasičan primjer negativne supresije koja se može javiti prilikom provođenja analize traga, što je kao metoda zapravo samo nadogradnja višestruke regresijske analize, gdje je ovaj fenomen dobro poznat. Autori u ovakvim situacijama preporučaju da istraživači isključe iz analize supresor varijablu (što bi u ovom slučaju bilo fizičko nasilje) ukoliko se varijable i sadržajno uvelike preklapaju. U slučajevima kod kojih je varijablu važno zadržati iz teorijskih razloga, kako je učinjeno u ovom radu, predlažu istraživačima da taj rezultat ne interpretiraju kao da postoji efekt suprotan očekivanom, već da objasne zbog čega se takav rezultat pokazao značajnim. Stoga se može zaključiti da doživljavanje fizičkog nasilja kod muškaraca ne dovodi do objašnjavanja njihove percepcije veze povrh onoga što je objašnjeno doprinosom čestine doživljavanja psihičkog nasilja, koji će biti detaljnije objašnjen u nastavku.

Općenito se može reći da je uloga fizičkog nasilja u ispitivanom modelu bila relativno mala, što se može pripisati činjenici da se radi o vrlo rijetkim ponašanjima među partnerima. Uz to, i ranija su istraživanja (Edwards, Gidycz i Murphy, 2011; Raghavan, Swan, Snow i Mazure, 2005; Rhatigan i Axsom, 2006; Rhatigan i Street, 2005) naglasila upravo ulogu psihičkog nasilja u predviđanju predanosti i stabilnosti veze, dok uloga fizičkog nasilja nije uvijek bila značajna.

1. Čestina doživljavanja psihičkog nasilja u vezi kao prediktor u modelu

Psihičko nasilje u partnerskom odnosu ispitivano je u ovom istraživanju kao jedna od glavnih prediktivnih varijabli čiji se doprinos u objašnjavanju predanosti i percipirane stabilnosti veze želio ispitati. Naime, dosadašnja istraživanja pokazala su da je situacijsko psihičko nasilje prisutno u većini partnerskih odnosa (npr. Shook i sur., 2000) te se ono često povezuje s

obrascima komunikacije i neadekvatnim načinima rješavanja sukoba u vezi (Johnson, 2008). Iako bi se na temelju njegove raširenosti moglo pretpostaviti da se radi o relativno normativnom ponašanju u partnerskim odnosima i na temelju toga umanjivati njegov značaj i potencijalne posljedice, istraživanja upućuju da je moguće da ono ima i veći doprinos mentalnom zdravlju od fizičkog nasilja u vezi (Jouriles i sur., 2009; Street i Arias, 2001). Stoga je u ovom istraživanju odabrana upravo ova vrsta nasilja u partnerskim odnosima.

U skladu s očekivanjima, kod muškaraca se pokazalo da češće doživljavanje partnerskog nasilja predviđa manje zadovoljstvo u vezi. I ranija istraživanja (npr. Kaura i Lohman, 2007) ukazuju na postojanje negativne povezanosti između navedenih konstrukata te takav rezultat ima smisla, neovisno o pretpostavljenom smjeru uzročnosti. Ono što je začuđujuće jest da se kod partnerica isti efekt nije pokazao značajnim, iako Stith i suradnici (2008) naglašavaju da je ova povezanost posebno izražena kod žena. I u ovom istraživanju dobivena je očekivana negativna povezanost, no kod sudionica u konačnom modelu taj put nije bio statistički značajan. Drugim riječima, nije postojao dodatni doprinos učestalosti psihičkog nasilja u objašnjavanju zadovoljstva vezom. Na temelju toga se može zaključiti da ostali prediktori uključeni u model igraju veću ulogu u predviđanju zadovoljstva vezom kod partnerica te se kod njih pokazalo da ključnu ulogu ima socijalna podrška vezi koju doživljavaju od okoline, a koja je i sama negativno povezana s učestalošću doživljenog nasilja.

S druge strane, kod žena se pokazalo da čestina doživljavanja psihičkog nasilja u vezi predviđa njihova ulaganja, i to u pozitivnom smjeru. Iako se takav rezultat može isprva činiti neočekivanim, između navedenih varijabli postoji mala, ali značajna pozitivna povezanost i na razini korelacija (Prilog 20) te je takav nalaz dobiven i u nekim ranijim istraživanjima (Edwards i sur., 2011; Katz i sur., 2006). Moguće je da žene koje u svom odnosu češće doživljavaju nasilje zaista više ulažu u vezu kako bi pokušale promijeniti ponašanje svog partnera i poboljšati odnos. Takvo objašnjenje bilo bi u skladu s većom usmjerenošću žena na socijalne odnose te je moguće da će one zbog toga pokušati sačuvati odnos, ukoliko se radi o situacijskom nasilju koje ne percipiraju izrazito opasnim za sebe i svoje zdravlje. Uz to, osobe koje doživljavaju nasilje u vezi koriste različite obrambene mehanizme kako bi se s time nosile te je moguće da žene trud koji ulažu u nošenje s partnerovim ponašanjem percipiraju kao ulaganje u vezu. Nadalje, Rhatigan i Street (2005) navode i mogućnost da žene koje više ulažu u veze možda imaju veću vjerojatnost da dožive nasilje u njima jer, zbog njihove investiranosti u vezu, za partnere koji koriste nasilno ponašanje može biti manje negativnih posljedica. Upravo je ovakav

nalaz jedno od mogućih objašnjenja za ostanak žena u vezama u kojima doživljavaju nasilno ponašanje. Ukoliko su njihova ulaganja doista veća, tada i predanost vezi i spremnost na ostanak u njoj mogu biti izraženiji. Još jedno moguće objašnjenje ovog rezultata vezano je uz sadržaj instrumenta koji je među ostalim obuhvaćao i ljubomorna ponašanja. Takve postupke partnerice mogu pogrešno interpretirati kao iskaze ljubavi od strane partnera, umjesto kao pokušaje kontroliranja, te bi to objasnilo zbog čega su u vezu spremnije više ulagati.

U skladu s opisanim prediktorskim putevima su donekle bili i rezultati medijacijskih analiza. Naime, kod muškaraca se pokazalo da čestina doživljavanja psihičkog nasilja predviđa nižu predanost vezi i da je taj efekt u potpunosti posredovan nižim zadovoljstvom u vezi. Takav je rezultat u skladu s ranijim nalazima (Edwards i sur., 2011; Potthoff i Babcock, 2015), no treba imati na umu da se ni ukupni indirektni ni konačni ukupni efekt nisu pokazali značajnima. Budući da se radi o relativno malim zasebnim efektima i o tome da se njihovi učinci koji mogu biti i u suprotnim smjerovima zbrajaju kako bi se ispitao ukupan učinak, ovakve nekonzistentnosti nisu začuđujuće. Kao što je ranije objašnjeno, MacKinnon i suradnici (2007) navode kako su ovakvi nalazi karakteristični za nekonzistentne modele te kako je važno ne odbacivati unaprijed potencijalne indirektno efekte na temelju izostanka značajnosti ukupnih efekata. Slična situacija pokazala se i kod žena, gdje je češće doživljavanje nasilja predviđalo njihovu veću predanost, preko većih ulaganja u vezu. Takav nalaz u skladu je s ranijim objašnjenjima i nalazima dobivenim sa ženama žrtvama zlostavljanja koje ostaju u nasilnim vezama ili se nakon prekida takvih veza ipak vraćaju nasilnim partnerima (Rusbult i Martz, 1995), no dobiveni efekt bio je izrazito malen. Direktni efekti nisu se pokazali značajnima ni kod partnera ni kod partnerica te se može zaključiti da je kod muškaraca prisutna potpuna medijacija u predviđanju predanosti preko nižeg zadovoljstva vezom te da kod žena postoji vrlo mali posredni efekt u suprotnom smjeru, preko ulaganja u vezu. Na temelju takvih nalaza moglo bi se pretpostaviti da doživljavanje nasilja u vezi zapravo nije posebno važno za održavanje partnerskog odnosa, čak i da je kod žena povezano s većom vjerojatnošću ostanaka u vezi, no daljnje su analize pokazale kako je ono značajan negativan prediktor percipirane stabilnosti veze. Kod oba člana para postoje značajni direktni i ukupni efekti u negativnom smjeru, koji ukazuju da češće doživljavanje nasilja u vezi predviđa veći doživljaj sudionika da veza neće potrajati. Konkretno, kao indikatori percipirane stabilnosti veze, osim vjerojatnosti njenog nastavka, korištene su i čestice kojima se ispitala učestalost razmišljanja i razgovora o prekidu veze, za što se očekuje da bi zaista trebalo ukazivati na veću vjerojatnost stvarnog prekida u budućnosti. Iako se ne može sa sigurnošću reći da ovakav model predviđa hoće li partnerski

odnos biti trajan, dobiveni rezultati u skladu su s istraživanjem koje su proveli Rhatigan i Street (2005), gdje se također pokazalo da upravo doživljavanje psihičkog nasilja u vezi predviđa namjeru žena da tu vezu prekinu. Budući da velik dio varijance stabilnosti veze nije moguće predvidjeti na temelju varijabli Modela ulaganja u odnos (Impett i sur., 2001-2002), upravo psihičko nasilje u vezi trebalo bi biti uključeno u daljnja istraživanja jer se u ovom radu pokazalo da ima dodatan doprinos u objašnjavanju doživljaja stabilnosti veze, kao jednog od bitnih indikatora vjerojatnosti njenog prekida. Nadalje, u skladu s postavljenom hipotezom, postoje i posredni efekti doživljavanja psihičkog nasilja u predviđanju percipirane stabilnosti veze, kod muškaraca preko nižeg zadovoljstva i predanosti, a kod žena preko viših ulaganja i predanosti, iako se radi o vrlo malom efektu. Dobiveni indirektni efekti u skladu su s rezultatima za predviđanje predanosti, gdje su već ranije detaljno opisani.

U okviru prvog problema bilo je pretpostavljeno i da češće psihičko nasilje koje doživljava partner ne predviđa značajno vlastitu predanost vezi, što su dobiveni rezultati potvrdili. Takva je hipoteza bila postavljena iz nekoliko razloga. Kao prvo, Model ulaganja u odnos inicijalno je postavljen na razini pojedinca, gdje je pretpostavka da će vlastita iskustva u vezi predviđati njen doživljaj, a budući da se i inače u istraživanjima na dijadnoj razini očekuje da efekti partnera budu niži, pretpostavljeno je da partnerova iskustva neće značajno predviđati vlastitu predanost. Nadalje, istraživanje koje su proveli Rhatigan i suradnici (2005) pokazalo je da činjenje nasilja nije povezano s varijablama Modela ulaganja u odnos kada se kontrolira doživljavanje nasilja u vezi. Iako u ovom istraživanju kao prediktor nije korištena vlastita procjena učestalosti činjenja nasilja, za očekivati je da je ona povezana s partnerovim procjenama njegovog doživljavanja. Budući da ni sama procjena činjenja nasilja nije povezana s predanošću, a da je ona obojana i vlastitim pristranostima u procjeni, za očekivati je bilo da se partnerova procjena doživljavanja nasilja neće pokazati značajnim prediktorom, što su rezultati i potvrdili. S druge strane, iako je ranije istraživanje (Rhatigan i sur., 2005) pokazalo da činjenje nasilja nije povezano s namjerom ostanka u vezi, u ovom su istraživanju kao indikatori percipirane stabilnosti korištene i varijable koje se odnose na procjenu partnerovog doživljaja stabilnosti veze. Stoga je pretpostavljeno da će ju predviđati i učestalost nasilja koje partner doživljava u vezi te da će to predviđanje djelomično biti posredovano i partnerovim doživljajem veze, odnosno njegovim zadovoljstvom i predanošću. Drugim riječima, očekivalo se da pojedinci čiji partneri doživljavaju više nasilja u vezi neće biti manje predani, ali će ipak percipirati svoju vezu kao manje stabilnu, dijelom i zbog manje predanosti svojih partnera. Rezultati nisu potvrdili takva očekivanja jer se nijedan od efekata partnera nije pokazao

statistički značajnim. Moguće je da za osobni doživljaj partnerskog odnosa ljudima zaista nije bitno partnerovo iskustvo te veze, već samo vlastito, odnosno da ljudi u partnerskim odnosima funkcioniraju na način da im je za uspjeh odnosa bitna samo vlastita sreća, no takva pretpostavka nije u skladu ni sa značajnim efektima partnera dobivenim u ovom i u drugim istraživanjima, kao ni s dijadnom prirodom podataka koja se očituje u dobivenim povezanostima među partnerskim konstruktima. Veća je vjerojatnost da se izostanak efekata partnera može pripisati pristranostima u percepciji pojedinca, što je u skladu s nalazom Kennyja i Acitelli (2001) da je pri procjeni kvalitete veze efekt pristranosti veći od efekta točnosti. Njihovo je istraživanje pokazalo da se procjene partnerovog doživljaja veze bolje mogu predvidjeti na temelju vlastitog doživljaja veze, nego na temelju onoga što partner doista navodi. Takve nalaze objašnjavaju time da pojedinci, kada nisu sigurni u to kako procijeniti partnerovo viđenje veze, koriste vlastite osjećaje za donošenje zaključaka, ali i činjenicom da će osobe koje su investirane u vezu i imaju snažan osjećaj zajedništva u njoj izbjegavati potencijalne prijetnje vezi, kao što je na primjer doživljaj da partner nije zadovoljan ili predan u vezi. Zbog istih razloga je moguće da sudionici ovog istraživanja nasilje koje doživljava partner u vezi ne procjenjuju jednako učestalim ili pak njegov utjecaj na partnerov doživljaj veze ne vide kao presudan za njeno održavanje. U daljnjim istraživanjima svakako bi trebalo uključiti i procjene pristranosti u percepciji sudionika, kako bi se potvrdilo jesu li one odgovorne za izostanak efekata partnera u predviđanju doživljaja i ishoda veze.

2. Percipirana socijalna podrška vezi kao prediktor u modelu

U ovom istraživanju ispitana su četiri potencijalna izvora socijalne podrške koji vezu između dvoje ljudi mogu odobravati ili ne, a to su vlastiti i partnerovi članovi obitelji i prijatelji. Pretpostavljeno je da će veća podrška vezi koju osoba doživljava predviđati njenu veću predanost i takva su očekivanja potvrđena, no priroda efekata razlikovala se za žene i muškarce te ovisno o kojem se izvoru podrške radilo. Kao prvo, dobiveni efekti bili su veći kada se radilo o vlastitoj obitelji i prijateljima, pri čemu su se prijatelji pokazali kao posebno važan izvor podrške, što je u skladu s nalazima drugih istraživača (Etcheverry i Agnew, 2004; Sinclair i sur., 2014; Sprecher i Felmlee, 2000). Sudionici ovog istraživanja nalaze se u razvojnom periodu u kojem još grade identitet i nisu u potpunosti preuzeli ulogu odraslih te je moguće da su za taj proces u njihovoj dobi još uvijek posebno važni vršnjaci, koji u doba adolescencije preuzimaju od roditelja ulogu glavnih socijalizacijskih čimbenika. Pritom, podrška vezi koju

partneri doživljavaju od prijatelja ima samo indirektan efekt u predviđanju predanosti, preko većeg zadovoljstva vezom. Iako je na temelju ranijih istraživanja (Cox i sur., 1997; Etcheverry i Agnew, 2004; Sprecher, 1988) očekivano da će postojati tek djelomična medijacija, ovakvi su rezultati u skladu s nalazom Lin i Rusbult (1995) koji je ukazivao na postojanje potpune medijacije. Takav je nalaz moguće objasniti time da se podrška prijatelja vezi vjerojatno očituje kroz ponašanja poput većeg uključivanja partnera u zajednička druženja, davanja podrške u rješavanju problema u vezi i ukazivanja na pozitivne strane partnera, što sve može povećati zadovoljstvo pojedinca svojim odabirom i samom vezom, a zatim i njegov osjećaj predanosti u vezi. I drugi su autori (Bryant i Conger, 1999; Rodrigues, Lopes, Monteiro i Prada, 2016; Sprecher i Felmlee, 1992) utvrdili da veći doživljaj socijalne podrške vezi predviđa veće zadovoljstvo u njoj, a kako je zadovoljstvo vezom u ovom, a i ranijim istraživanjima posebno važan prediktor predanosti, ne začuđuje kako se upravo ovaj indirektni efekt pokazao značajnim.

Kod predviđanja uloge vlastite obitelji dobiveni su slični rezultati koji ukazuju na potpunu medijaciju preko zadovoljstva, no takav trend potvrđen je samo kod muškaraca, dok kod žena nijedan od efekata sam za sebe nije bio dovoljno velik da bi pokazao značajnost. Ukupni efekt ukazuje na to da kod žena percipirana socijalna podrška vezi od strane vlastite obitelji također pozitivno predviđa predanost, no iz rezultata nije moguće zaključiti o kakvoj se vrsti efekata radi. Za takve manje efekte kod žena možda je odgovorna i njihova nešto niža dob (23 naspram 25 godina kod muškaraca) jer su Rodrigues i suradnici (2016) pokazali da je kod mlađih sudionika bitnija podrška prijatelja, dok kod osoba u srednjim dvadesetim godinama veću ulogu ima podrška roditelja. Treba napomenuti kako podrška vlastite obitelji kod sudionika oba spola predviđa njihova veća ulaganja u vezu, što je u skladu s očekivanjima, a pri čemu je moguće i da veću povezanost partnera s članovima svoje socijalne mreže sudionici doživljavaju kao svojevrsno ulaganje samo po sebi. Potencijalni posredni efekti socijalne podrške vezi preko ulaganja nisu se pokazali značajnima u predviđanju predanosti, što upućuje na to da, iako podrška vezi od strane obitelji predviđa veća ulaganja, to nije presudno za predanost partnera. Moguće je da se radi o ulaganjima koja nisu velika te pojedincima njihov gubitak ne bi bio vrlo težak. Također, ako se prihvaćanje partnera od strane vlastite obitelji promatra kao ulaganje, u mladoj dobi sudionika još se ne mora raditi o intenzivnim odnosima kod kakvih bi prekid veze imao posljedice i za članove obitelji, kao što je to slučaj ako se radi o braku ili zajedničkom roditeljstvu.

Kod podrške vezi od strane partnerove socijalne mreže dobiveni su rezultati koji ukazuju na rodne razlike, odnosno procjene podrške od strane partnerove obitelji i prijatelja bile su značajne samo za predanost partnerica. I neki raniji rezultati (npr. Brooks i Ogolsky, 2017; Sprecher i Felmlee, 2000) pokazali su da podrška vezi ima veće efekte na njenu predanost i stabilnost kod žena. Iz rezultata prikazanih na Slici 3 vidljivo je da se kod muškaraca uopće ne radi o značajnim prediktorima, to jest da oni ne predviđaju ni druge konstrukte unutar pretpostavljenog modela. Naravno, to ne znači nužno da podrška vezi od strane partneričinih bliskih osoba uopće nije značajna za doživljaj veze kod muškaraca, već da ona nema dodatni doprinos povrh podrške od strane vlastitih prijatelja i obitelji. S druge strane, kod žena veća podrška partnerovih prijatelja predviđa veće zadovoljstvo i ulaganja u vezu te i veću predanost, pri čemu postoji potpuna medijacija preko zadovoljstva vezom. Za podršku partnerove obitelji pak postoji samo direktan efekt u predviđanju veće predanosti vezi. S obzirom da su žene više usmjerene na socijalne odnose, moguće je da im pridaju i veću važnost kada se radi o doživljaju svojih partnerskih odnosa, odnosno da im je za predanost u partnerskom odnosu bitnije da se osjećaju kao dio partnerove socijalne mreže i da doživljavaju da druge značajne osobe u partnerovom životu odobravaju njihovu vezu. Tako je moguće da se žene, ukoliko imaju osjećaj da partnerovi prijatelji prihvaćaju njih i njihovu vezu, osjećaju više uključenima u partnerov život i zbog toga su i zadovoljnije tom vezom i u konačnici predanije njenom održavanju. Također, u takvoj situaciji je vjerojatnije da će se i one više angažirati oko stvaranja odnosa s partnerovim prijateljima, poput iniciranja kontakata, organiziranja zajedničkih druženja i razvoja prijateljstva, što su sve istodobno i načini ulaganja u partnerski odnos. Predviđanje ulaganja na temelju takve podrške može se objasniti i time da žene partnerovo uključivanje njih u svoju socijalnu mrežu vide kao svojevrsno ulaganje s njegove strane pa su stoga i same spremnije na vlastita ulaganja. Što se podrške partnerove obitelji tiče, moguće je da ju žene doživljavaju važnom za vjerojatnost održavanja partnerskog odnosa te da na taj način ona direktno predviđa njihovu spremnost da i same budu predanije u vezi. S obzirom da se upravo taj izvor podrške pokazao značajnim za zadovoljstvo i predanost muškaraca, takva percepcija od strane njihovih partnerica zapravo bi odgovarala stvarnoj situaciji.

Kao što je i očekivano na temelju ranijih nalaza (Bryant i Conger, 1999; Felmlee, Sprecher i Bassin, 1990), percipirana socijalna podrška vezi pokazala se značajnom i u predviđanju doživljaja stabilnosti partnerskog odnosa, pri čemu su rezultati u skladu s onima dobivenim pri predviđanju predanosti. Konkretno, za podršku vezi od strane vlastitih prijatelja kod sudionika oba spola postoji značajan indirektni efekt preko većeg zadovoljstva, a kod žena i preko većeg

zadovoljstva i predanosti. Kod muškaraca je uz navedeno prisutan i direktni pozitivni efekt, što znači da kod njih i sama činjenica da smatraju da njihovi prijatelji podržavaju partnerski odnos koji su odabrali predviđa njihov doživljaj da veza ima veću vjerojatnost opstanka. To je u skladu s efektima dobivenim kod žena za isti taj izvor podrške, gdje se pokazalo da veća podrška vezi od strane partnerovih prijatelja kod njih predviđa veći doživljaj stabilnosti veze, preko većeg zadovoljstva te većeg zadovoljstva i predanosti. Na temelju ovakvih rezultata može se zaključiti da je u mladoj odrasloj dobi pojedincima za doživljaj veze kao stabilne i održive u budućnosti važno da njihovi partneri budu prihvaćeni od strane njihovih prijatelja. Uz to, ženama je važno i da se osjećaju uključenima u partnerovu prijateljsku mrežu, što je u skladu s ranijim objašnjenjima vezanim uz predanost u vezi. Što se vlastite obitelji tiče, ponovno se pokazalo da je njena podrška značajan prediktor samo kod muškaraca, dok se partnerova obitelj nije pokazala dodatnim značajnim prediktorom.

Završno su ispitani i efekti partnera za sva četiri izvora socijalne podrške vezi kao potencijalne prediktore predanosti i percipirane stabilnosti veze. Iako su dobiveni neki mali značajni efekti, detaljnija analiza je pokazala da se ne može govoriti o postojanju interpretabilnih efekata te da se ne može sa sigurnošću tvrditi da su oni zaista prisutni. Drugim riječima, efekti partnera nisu imali dodatan doprinos u objašnjavanju predanosti sudionika i njihovog doživljaja stabilnosti veze. Ovakav rezultat nije u skladu s postavljenim hipotezama, no može se objasniti na iste načine kao i kod doživljenog psihičkog nasilja kao prediktora u modelu. Uz to, moguće je da efekti partnera nisu značajni jer je podrška od strane istih izvora već uključena u model kao efekt aktera. To jest, ako je, na primjer, za muškarce podrška vlastitih prijatelja značajan prediktor vlastite predanosti i stabilnosti, onda podrška od strane istih tih prijatelja koju percipira žena ne mora dodatno doprinositi istim kriterijima kod muškaraca. Iako se očekivalo da bi takvi efekti mogli biti indirektni, preko partnerovog pozitivnijeg doživljaja veze, te da bi mogli pokazati dodatan doprinos jer se radi o partnerovoj percepciji podrške koja ne mora biti jednaka vlastitoj, to nije potvrđeno. Kada se u obzir uzmu svi prikazani rezultati, zaključno se može reći da su značajni samo efekti aktera te da posebno važnu ulogu u predviđanju doživljaja vlastitog partnerskog odnosa imaju prijatelji kao izvor podrške vezi. Uz to, rezultati su ukazali na različite trendove ovisno o spolu sudionika, pri čemu je vlastita obitelj značajan dodatni prediktor kod muškaraca, dok je za percepciju veze kod žena važna i podrška od strane partnerove socijalne mreže. Važnost uloge koju ima percipirana socijalna podrška vezi za partnerske odnose mladih ukazuje na sličnosti njihovih obilježja s onima njihovih vršnjaka iz kolektivističkih kultura (Zhang i Kline, 2009), što je u skladu s takvim elementima koji su i

dalje prisutni u hrvatskoj kulturi (Rajh, Budak i Anić, 2016). Svakako bi bilo zanimljivo detaljnije istražiti funkcioniranje percipirane podrške vezi kao prediktora doživljaja veze te će u nastavku biti dani i neki konkretni prijedlozi, uzimajući u obzir i postojeća ograničenja provedenog istraživanja.

3. Ograničenja i doprinosi provedenog istraživanja, preporuke za unaprjeđenje i implikacije rezultata za praktičnu primjenu

Jedno od glavnih ograničenja istraživanja u kojima se koristi prigodni uzorak, pa tako i ovog, jest ograničena mogućnost uopćavanja rezultata na širu populaciju. Iako se smatra da su ljudi međusobno slični te da se o temeljima nekih općih ljudskih ponašanja, poput funkcioniranja u partnerskim odnosima, može zaključivati jer postoje univerzalni mehanizmi koji vrijede za sve, prigodni uzorci često uključuju niz pristranosti, zbog čega treba biti svjestan navedenog ograničenja (Milas, 2009). U provedenom istraživanju prilikom odabira potencijalnih sudionika vodilo se računa o tome da se pokušaju uključiti sudionici različitih sociodemografskih obilježja, konkretno dobi, obrazovanja, radnog statusa i mjesta prebivališta, kako bi se dobio što raznolikiji uzorak koji ne bi obuhvaćao samo jedan uzak dio populacije. Opis uzorka pokazuje da je to postignuto tek djelomično jer su sudionici istraživanja iskazali nešto veći stupanj obrazovanja od onog koji je prisutan u populaciji te dobi te je bio prisutan veći udio studenata (Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2016.). Takvo odstupanje vjerojatno je posljedica postupka prikupljanja podataka, gdje su potencijalne sudionike regrutirali studenti za koje se može očekivati da se druže sa sebi sličnim osobama, što uključuje i sličnosti u razini obrazovanja. To je također dovelo do toga da su u uzorku u velikom udjelu zastupljeni sudionici koji još uvijek žive u primarnoj obitelji i/ili su o njoj barem djelomično financijski ovisni, što može biti povezano s njihovim manjim ulaganjima u vezu, a time i manjom predanošću i stabilnošću veze. S druge strane, budući da su ranija istraživanja pokazala da je veća razina obrazovanja povezana s većom kvalitetom odnosa i boljim ishodima za vezu (Orbuch i sur., 2002.; Wosizidlo i Segrin, 2013), ovakva obilježja uzorka mogla su se odraziti na ovo istraživanje na način da su u većoj mjeri zastupljene veze boljeg stupnja funkcioniranja. Iako se stupanj obrazovanja djelomično kontrolirao u analizama kroz varijablu završenosti obrazovanja, možda postoji i neki moderacijski efekt koji zbog kompleksnosti modela nije mogao biti ispitan.

Slično tomu, treba napomenuti i kako je prosječno trajanje veze sudionika ovog istraživanja bilo 3 godine, što također ukazuje kako se radilo većinom o stabilnim i dugotrajnim vezama. Iako je trajanje veze kontrolirano u modelu, ponovno je moguće i da ono na neki način moderira odnose među ostalim varijablama. Na primjer, nalaz da doživljavanje psihičkog nasilja predviđa veća ulaganja u vezu mogao bi biti značajan samo za one partnerice koje se nalaze u dužim vezama u koje su već mnogo uložile, dok u kratkotrajnim vezama ponašanja poput nadgledanja i ljubomore mogu dovesti do ranog prekida veze. Takvo objašnjenje bilo bi u skladu s nalazom eksperimentalnog istraživanja da primanje negativnih informacija o partneru smanjuje zadovoljstvo vezom kod osoba s niskom, ali ne i kod onih s visokom predanošću vezi (Arriaga i sur., 2007). Dakle, moguće je da je takav rezultat dobiven zbog veće obuhvaćenosti partnera u višegodišnjim vezama u korištenom uzorku sudionika.

Također je istraživanjem bio obuhvaćen relativno velik broj sudionika koji ne žive u istom mjestu kao i njihovi partneri. To bi moglo biti posebno značajno za stabilnost veze koja je u ovom istraživanju ispitivana preko procjene koju su davali sami sudionici, a Kelmer i suradnici (2013) su pokazali da partneri u vezama na daljinu smatraju vjerojatnost za prekid veze manjom, iako je ona jednaka kao i kod ostalih parova. Razlike između sudionika koji žive u istom mjestu i onih koji ne žive mogle bi se očekivati i na drugim varijablama, na primjer u učestalosti partnerskog nasilja s obzirom na način na koji je ispitivana, no u ovom se istraživanju nisu pokazale značajnima. Unatoč tomu, budući da je istraživanje koje su proveli Pistole i suradnici (2010) pokazalo da se odnosi među varijablama Modela ulaganja u odnos donekle razlikuju kod partnera u vezama na daljinu, moguće je da geografska blizina moderira pojedine efekte među istraživanim konstruktima, što se u okviru postavljenog modela nije provjeravalo. U daljnjim istraživanjima svakako bi trebalo ispitati i moguće moderacijske učinke pojedinih sociodemografskih varijabli i obilježja partnerskog odnosa.

Glavni nedostatak samog postupka istraživanja bila je nemogućnost kontrole odabira sudionika i procesa ispunjavanja upitnika te je moguće da su neki sudionici osobe koje zapravo ne odgovaraju zadanim kriterijima, već su se samo tako predstavili u upitniku, ili da se pri ispunjavanju upitnika nisu držali upute o samostalnom odgovaranju na pitanja. Navedeno se pokušalo maksimalno spriječiti tako da su sudionike kontaktirali samo studenti-anketari čije ih je obrazovanje do sada pripremilo na provođenje znanstvenih istraživanja te se očekuje da su oni savjesno pristupili odabiru potencijalnih sudionika i pridržavali se uputa za provedbu. Kako su se postavljena pitanja odnosila na partnerski odnos, iznimno je važno bilo da partneri svoje

upitnike ispunjavaju odvojeno i studentima-anketarima je naglašeno da trebaju o tome voditi računa jer bi se u protivnom moglo dogoditi da partneri zajednički odgovaraju na pitanja ili komentiraju odgovore tijekom ispunjavanja. To je posebno važno kada se radi o osjetljivoj tematici nasilja u partnerskom odnosu te je ovdje moguće da je u određenoj mjeri bilo prisutno i socijalno poželjno odgovaranje, odnosno da su sudionici umanjivali prisutnost nasilja, posebno kada se radi o težim oblicima. Socijalna poželjnost odgovora mogla je biti prisutna i jer su sudionici upitnike dobivali i slali natrag preko svojih prijatelja. Nakon ispunjavanja su ih stavljali u kuverte koje bi zalijepili i bili im je objašnjeno da anketari neće vidjeti sadržaj upitnika, no ipak je moguće da su imali potrebu svoje veze prikazati u nešto boljem svjetlu. Dodatno postoji mogućnost i da su sudionici bili uznemireni sadržajem upitnika koji se odnosio na nasilje u vezi ili prisjećanjem na vlastita neugodna iskustva. Iako se radi o osobnoj i potencijalno uznemirujućoj temi, Edwards, Sylaska i Gidycz (2014) pokazali su kako sudionici uglavnom nemaju doživljaj negativnih posljedica sudjelovanja u ovakvim istraživanjima te kako dio osoba u čijim vezama postoji nasilje čak navodi kako im je istraživanje pomoglo da uvide postojeće probleme u odnosu ili se s njima suoče. Unatoč takvim nalazima sudionicima ovog istraživanja su ostavljeni kontakt podaci istraživačice i nadležnog Etičkog povjerenstva kojima su se mogli obratiti s pitanjima ili u slučaju potrebe za pomoći.

Daljnja ograničenja ovog istraživanja proizlaze iz korištenog instrumentarija. Kao prvo, pojedini dijelovi Skale Modela ulaganja u odnos (Rusbult i sur., 1998) nisu pokazali metrijske karakteristike u skladu s očekivanjima. Konkretno, skala za ispitivanje predanosti nije u prvotnoj analizi pokazala jednofaktorsku strukturu, već je bilo potrebno uvesti dva metod faktora, čime je dobiven model koji bolje pristaje podacima. Iako se uvođenje metod faktora smatra opravdanim kada određene čestice odudaraju od ostatka instrumenta (Brown, 2015), na primjer kada su obrnuto formulirane, uvijek se može postaviti pitanje koliko ono narušava pretpostavljenu faktorsku strukturu. Pretpostavka jest da je ona narušena zbog čimbenika koji nisu u vezi s njenom latentnom strukturom, već načinom na koji su čestice formulirane, no moguće je i da u podlozi postoje neki drugi latentni faktori koji nisu uzeti u obzir, a koji uvode i drugačiji sadržaj u instrument, narušavajući time valjanost upitnika. Nadalje, potvrđena je tek parcijalna mjerna invarijantnost skale, pri čemu je jedna od obrnuto kodiranih čestica, koja je ranije vezana i na jedan od metod faktora, jedina u većoj mjeri narušavala invarijantnost. U ovom istraživanju donesena je odluka da se zadrže sve čestice originalnog instrumenta, zbog mogućnosti komparacije s ranijim istraživanjima, no hrvatski prijevod instrumentarija trebalo bi dodatno provjeriti i na drugim uzorcima kako bi se utvrdilo koliko dobro ovakav prijevod

instrumenta zaista funkcionira te jesu li dobivene specifičnosti bile vezane samo uz korišteni uzorak ili se radi o širem fenomenu. Zbog kompleksnosti modela i velikog broja čestica ukupni su rezultati računati kao prosjek odgovora, čime se ova odstupanja u faktorskoj strukturi ne uzimaju u obzir, te je to također moglo dovesti i do nešto niže pouzdanosti instrumenta. Naime, dobivena pouzdanost za oba spola bila je zadovoljavajuća (0,870 za muškarce, to jest 0,857 za žene), no nešto niža nego što je dobiveno u inicijalnim validacijama engleske verzije skale (Rusbult i sur., 1998).

Slični rezultati dobiveni su i kod ostalih dijelova Skale Modela ulaganja u odnos, gdje su sve dobivene pouzdanosti zadovoljavajuće, ali nešto niže od očekivanih. Uz to, kod skala zadovoljstva i alternativa vezi uveden je po jedan metod faktor zbog vokabulara korištenog u pojedinim česticama te je kod skala alternativa vezi i ulaganja u vezu utvrđena tek parcijalna mjerna invarijantnost. Iako prilikom provjere mjerne invarijantnosti nisu otpuštanja ograničenja na velikom broju čestica, i dalje je vidljivo da kod određenih čestica postoje odstupanja ovisno o spolu partnera. Budući da ovakva istraživanja do sada nisu objavljivana, nije poznato radi li se o specifičnosti hrvatskog prijevoda skale, uzorka ili je pak riječ o tome da ove mjere ne funkcioniraju u potpunosti jednako za muške i ženske partnere. Dosadašnje konfirmatorne faktorske analize provedene su na rezultatima pojedinaca (npr. Rodrigues i Lopes, 2013; Vanderdrift, Agnew i Wilson, 2014), a ne partnera te nije bilo ni moguće ispitati mjernu invarijantnost na razini para. Provjeru mjerne invarijantnosti ovog instrumenta na dijadnom uzorku trebalo bi provesti korištenjem engleske verzije upitnika kako bi se prvo ispitalo postoje li zaista ovakva odstupanja i u originalnoj verziji instrumentarija. Ukoliko postoje, potrebno je provesti sadržajnu analizu upitnika te kvalitativnom metodologijom ispitati moguće rodne razlike u razumijevanju pojedinih čestica i njihovom doživljavanju od strane sudionika. Takva dublja analiza mogla bi omogućiti bolje razumijevanje pojedinih konstrukata ovog modela te doprinijeti razvoju pročišćene verzije instrumenta koji bi pokazivao bolje metrijske karakteristike. Sve opisano upućuje da ovakav prijevod instrumenta i dalje relativno dobro funkcionira, no svakako je potrebno provesti još istraživanja kako bi se utvrdili razlozi za dobivena odstupanja. U tim detaljnijim analizama instrumentarija trebalo bi provjeriti i u kolikoj mjeri dobiveni podaci odražavaju sve pretpostavke Modela ulaganja u odnos, ne samo na razini mjernog, već i strukturalnog modela.

Kao ograničenje ovog istraživanja može se navesti i činjenica da su rezultati na svim korištenim skalama pokazali značajno odstupanje od normalne distribucije. Takav nalaz bio je i očekivan

s obzirom na prirodu ispitivanih konstrukata te je u skladu s tim na skalama kojima se ispitivala kvaliteta veze dobivena negativno, a na skalama nasilja pozitivno asimetrična distribucija. Zbog toga su korištene korekcije kojima je donekle moguće kompenzirati takav nedostatak, no ne može se isključiti mogućnost da su takve korigirane vrijednosti „pretjerano optimistične“, odnosno da ukazuju na bolje pristajanje postavljenih modela podacima nego što je ono zaista.

Konačno, jedan od glavnih nedostataka istraživanja leži u njegovoj korelacijskoj prirodi, zbog čega nije moguće zaključivati o uzročno-posljedičnim odnosima. Kada se u istraživanjima ispituje predviđanje određenih konstrukata na temelju drugih varijabli te kada su u fokusu medijacijski odnosi na neki se način implicira da pojedini doživljaji prethode drugima i dovode do njih, no to na temelju korelacijskog nacerta nikako nije moguće zaključiti jer efekti dobiveni u okviru analize traga počivaju isključivo na međusobnim korelacijama varijabli. S obzirom na predmet istraživanja kod kojeg se često spominje cikličnost odnosa između doživljaja veze i ponašanja partnera, opravdano se može postaviti i model u kojem bi redoslijed prediktora i kriterija bio drugačiji. Eksperimentalni nacrti u ovom području istraživanja imaju upitnu vanjsku valjanost, a manipuliranje pojedinim ponašanjima, poput nasilja u vezi, bilo bi u potpunoj suprotnosti s etičkim načelima, te bi u svrhu rasvjetljavanja prirode odnosa među varijablama trebalo provoditi longitudinalna istraživanja. Iako ni ona ne omogućavaju zaključivanje o uzročno-posljedičnim odnosima, na temelju takvih rezultata s većom sigurnošću je moguće tvrditi da određeni konstrukti prethode drugima i predviđaju ih.

Uz sve navedeno treba dodati i da su u istraživanju, unatoč činjenici da su prikupljene procjene oba partnera, zapravo korištene isključivo samoprocjene pojedinih konstrukata, što može umjetno povećati povezanosti među njima. Za pojedine varijable mogle bi se tražiti i procjene drugih osoba, u prvom redu partnera, no Model ulaganja u odnos temelji se upravo na vlastitoj procjeni i doživljaju veze te njihovom predviđanju predanosti vezi, zbog čega je i odabran ovakav pristup. U daljnjim istraživanjima bi se dobivene spoznaje mogle dodatno produbiti upravo prikupljanjem podataka od strane drugih izvora.

Za potrebe ovog istraživanja konstruirano je nekoliko skala. Prva je bila skala za procjenu stabilnosti veze, koja je kreirana po uzoru na postojeće mjere, zbog čega je dio čestica bio obrnuto formuliran, odnosno njima se mjerila percepcija nestabilnosti veze te je ponovno bilo potrebno uvesti metod faktor koji je uzimao u obzir tu razliku u formulaciji. I ovdje je moguće da čestice kojima se ispituje procjena stabilnosti i nestabilnosti veze dovode do nešto drugačijih

procesa procjene, odnosno da se njima ne ispituje isti fenomen na određenom kontinuumu, već da su u podlozi različiti faktori. S druge strane, uvođenjem metod faktora dobiven je model koji dobro pristaje podacima i sve čestice pokazuju zasićenje jednim latentnim faktorom te se vjerojatno ipak ne radi o različitim konstruktima u pozadini, već o artefaktu mjerenja, prouzročenom formulacijom čestica u različitom smjeru. I kod ove skale potvrđena je tek parcijalna mjerna invarijantnost, no radilo se o strogoj razini invarijantnosti te je zaključeno da instrument podjednako dobro funkcionira za oba člana para. Budući da je ovaj novi instrument pokazao i zadovoljavajuću pouzdanost te dobro funkcioniranje u okviru postavljenog modela koji se provjeravao, njegov razvoj predstavlja dodatni doprinos ovog istraživanja te bi njegove mjerne karakteristike bilo preporučljivo provjeriti u daljnjim istraživanjima.

Slični rezultati dobiveni su i za upitnik kojim se ispitivala percipirana socijalna podrška vezi, gdje je pretpostavljena četverofaktorska struktura najbolje odgovarala podacima, no ponovno uz uvođenje metod faktora za obrnuto formulirane čestice i postizanje tek parcijalne mjerne invarijantnosti. Unatoč tome, pouzdanosti su se pokazale zadovoljavajućima i provjeravani model odnosa među varijablama pokazao je različite odnose pojedinih izvora podrške s drugim varijablama u okviru modela, što ukazuje na opravdanost njihovog zasebnog proučavanja. Stoga je jedan od zaključaka koji proizlaze iz ovog rada upravo taj da se socijalna podrška vezi ne bi smjela promatrati kao jedinstvena varijabla jer njen odnos s osobnim doživljajem partnerskog odnosa ovisi o tome tko su osobe koje tu podršku pružaju.

U okviru provedenog istraživanja konstruiran je i Upitnik psihičkog nasilja u vezi, kojim je ispitano i fizičko nasilje, no budući da je ono zamišljeno samo kao kontrolna varijabla u okviru nacrt, ne preporuča se korištenje istih čestica ako je ova vrsta nasilja u fokusu rada. Postoje brojni drugi oblici tjelesnog nasilja koji ovim upitnikom nisu obuhvaćeni, a koji bi se trebali ispitati prilikom njegovog detaljnijeg istraživanja. Nadalje, dobiveni model pokazao je određena odstupanja prilikom provjere faktorske strukture i mjerne invarijantnosti, što je vjerojatno uvelike posljedica izrazitog odstupanja od normalnosti distribucije odgovora na pripadajućim česticama. Kako se radi o nasilnim ponašanjima koja mogu dovesti i do tjelesne ozljede, ne čudi da se radi o rijetkim događajima, ali to i dalje predstavlja problem za provedbu analiza koje počivaju na pretpostavci normalne distribucije. Daljnji problem predstavljaju razlike u funkcioniranju ove skale ovisno o spolu sudionika, gdje se pokazalo da je jednu česticu bilo potrebno izbaciti iz analiza jer kod žena nije bila zasićena latentnim faktorom fizičkog nasilja, a s obzirom na njen sadržaj očekivalo se da mu pripada. I takva skraćena verzija skale

u konačnici je kod žena pokazala nižu pouzdanost, zbog čega se može postaviti pitanje koliko dobro ona zapravo mjeri navedeni konstrukt. Raniji radovi pokazali su da muškarci češće koriste teže oblike fizičkog nasilja, poput gušenja i premlaćivanja (Archer, 2002), te je moguće da ovakva skala, koja je obuhvatila samo nekoliko „blažih“ oblika nasilja, zapravo ne zahvaća ona ponašanja koja žene doživljavaju u partnerskim odnosima. Stoga se preporuča da se u daljnjim istraživanjima korištena skala proširi i drugim česticama koje bi obuhvatile veći raspon različitih tjelesno nasilnih ponašanja.

Cijeli upitnik koji je sadržavao obje vrste nasilja nalazio se na kraju instrumentarija i bio je prilično dugačak, što je moglo dovesti do zamora sudionika i nepažljivosti prilikom odgovaranja. To se pokušalo kontrolirati upravo uvođenjem čestica koje se odnose na poželjna ponašanja u vezi, čime se provjeravala usmjerenost sudionika na sadržaj čestica prilikom odgovaranja. Ovakav pristup se pokazao učinkovitim, a nije u velikoj mjeri produljio upitnik te se preporuča njegovo korištenje i u drugim istraživanjima koja se bave nasiljem u vezama, kako bi se spriječilo da sudionici počnu „automatski“ označavati odgovore kada vide da se radi o nasilnim ponašanjima.

Upitnik nasilnih ponašanja sadržajno je obuhvatio različite oblike psihičkog nasilja kako bi se taj koncept što podrobnije ispitaio, što je s jedne strane njegova prednost, no s druge može predstavljati problem za interpretaciju. Naime, iako se pokazalo da u pozadini čestica postoji jedan zajednički latentni faktor drugog reda, „blaža“ nasilna ponašanja, poput ljubomore i verbalnog nasilja su učestalija od onih težih, kao što su prijetnje i izljevi bijesa, zbog čega su ona vjerojatno u većoj mjeri bila odgovorna za varijabilitet ukupnog rezultata na manifestnoj razini. Zbog toga se može pretpostaviti da dobiveni rezultati vezani uz predviđanje drugih varijabli u modelu na temelju psihičkog nasilja zapravo odražavaju odnose tih blažih oblika nasilja s ostalim konstruktima te je sadržaj tih čestica najviše uziman u obzir prilikom interpretacije rezultata. Zbog kompleksnosti modela i velikog broja odnosa koji su provjeravani nije bilo moguće uvesti tri zasebna faktora u analize, a to nije bio ni cilj istraživanja, ali se preporuča da se u budućnosti pokušaju ispitati moguće specifičnosti nasilnih ponašanja različite težine i njihovih odnosa s drugim konstruktima.

Doprinos ovog istraživanja je posebno u njegovoj dijadnoj prirodi i svakako se i dalje preporuča provedba istraživanja na podacima prikupljenim od oba partnera jer se pokazalo da su njihove procjene zaista međuovisne te su dobiveni i neki efekti partnera koje bi trebalo dodatno istražiti.

Jedan od njih je nalaz da veća kvaliteta alternativa koju doživljavaju žene predviđa veću predanost muškaraca vezi. U sklopu rasprave predloženo je da bi za takav efekt mogao biti odgovoran koncept vrijednosti kao partnera, što bi trebalo empirijski provjeriti. Također se može postaviti pitanje zbog čega ne postoji efekt u suprotnom smjeru kao ni efekt predviđanja ženske percepcije stabilnosti veze na temelju partnerove kvalitete alternativa, gdje je moguće da žene partnerove potencijalne alternative vezi doživljavaju kao manju prijetnju odnosu ili da su im jednostavno drugi aspekti odnosa važniji za vlastitu percepciju veze. Ovdje bi korisno bilo ispitati kako žene procjenjuju kvalitetu alternativa vezi koje su na raspolaganju njihovim partnerima, kako bi se dobio bolji uvid u potencijalne odnose među tim varijablama. Naime, Kenny i Acitelli (2001) utvrdili su da je efekt pristranosti veći od efekta točnosti, odnosno da se procjena toga kako partner doživljava vezu može bolje predvidjeti na temelju vlastitog nego partnerovog stvarnog doživljaja veze. Zbog toga bi za sve relevantne konstrukte unutar Modela ulaganja u odnos trebalo ispitati je li izostanak većine efekata partnera posljedica njihovog stvarnog nepostojanja ili pak posljedica pristranosti u percepciji.

Zanimljive rodne razlike dobivene su i za fizičko nasilje kao kontrolnu varijablu, gdje se ono kod muškaraca nije pokazalo značajnim dodatnim prediktorom predanosti. Ovdje bi moderator tog odnosa mogle biti atribucije nasilnog ponašanja jer ranija istraživanja (Dennison i Thompson, 2011; Follingstad i sur., 1991; Sorenson i Taylor, 2005) sugeriraju da se fizičko nasilje od strane partnerica doživljava kao manje ozbiljno te bi zbog toga ono moglo imati manju važnost za percepciju partnerskog odnosa kod muškaraca nego kod žena. Kako su se atribucije partnerovih razloga i odgovornosti za nasilno ponašanje pokazale kao značajne za objašnjavanje odnosa između doživljavanja nasilja i odluke o prekidu veze (Pape i Arias, 2000), njihovo uključivanje u model bilo bi koristan doprinos u budućim istraživanjima. Kod žena je pak dobivena pozitivna povezanost između psihičkog nasilja i ulaganja u vezu gdje bi trebalo detaljnije proučiti s kojim točno nasilnim ponašanjima postoji značajna korelacija te čemu žene pripisuju takva ponašanja. Ukoliko na primjer ljubomoru vide kao izraz partnerove ljubavi, moguće je da to doprinosi većim ulaganjima u vezu. Također bi kvalitativnom metodologijom trebalo istražiti što žene smatraju ulaganjima u vezu kako bi se provjerila neka od mogućih objašnjenja dobivenih rezultata, na primjer da nošenje s nasiljem vide kao ulaganje ili da ulaganjima pokušavaju kompenzirati partnerovo ponašanje i poboljšati vezu.

S druge strane, psihičko nasilje u partnerskom odnosu kod žena nije bilo značajan dodatan prediktor zadovoljstva vezom, što je također nalaz koji bi u daljnjima radovima trebalo

replirati i produbiti. Uz već spomenute moguće efekte atribucije nasilnog ponašanja, potencijalno važnu ulogu može imati i samopoštovanje, čiji je kompleksan odnos s varijablama Modela ulaganja u odnos opisan u uvodu. Moguće je da nasilje snižava zadovoljstvo žena vezom, ali da istodobno smanjuje i njihovo samopoštovanje, što dovodi do toga da je njihova razina očekivanja od veze manja, čime se pak zadovoljstvo vezom povećava. Takvi suprotni efekti bi se onda međusobno poništavali i umanjivali značaj doživljavanja psihičkog nasilja u vezi kao prediktora zadovoljstva. Ovakav potencijalni efekt samopoštovanja trebalo bi ispitati u budućim istraživanjima.

Što se izvora podrške tiče, pokazalo se da oba partnera veću podršku vezi doživljavaju od strane muškarčeve obitelji te bi bilo zanimljivo istražiti kakva je stvarna podrška različitih osoba u okolini sudionika. Ukoliko se zaista pokaže da postoje razlike u podršci vezi koju pružaju različiti izvori tada se može postaviti pitanje zbog čega se one javljaju i ima li to veze s rodnim ulogama i načinom na koji se roditelji odnose prema djeci različitog spola. Uz to bi kvalitativno istraživanje moglo dati dodatan doprinos u smislu dobivanja podataka o tome koji su točno načini na koje socijalna okolina iskazuje svoju podršku vezi ili njeno neodobravanje te koji od tih načina imaju najveći značaj za osobe u partnerskom odnosu. U tom smislu bi se moglo ispitati i kako partneri doživljavaju tu podršku okoline vezi te koliko ju oni važnom smatraju za svoj odnos, kako bi se bolje objasnio nalaz da je podrška partnerove socijalne mreže značajan prediktor samo kod žena. Rezultate koji ukazuju na posebnu važnost prijatelja kao izvora podrške vezi najvjerojatnije se može objasniti ulogom koju oni igraju u životima mladih odraslih osoba, no svakako bi to trebalo i ciljano provjeriti. Etcheverry i Agnew (2004) su u svom istraživanju percipiranu socijalnu podršku okoline vezi utežavali važnošću koju za pojedinca ima mišljenje osobe koja je izvor podrške, odnosno procijenjenom vjerojatnošću da će to mišljenje na neki način utjecati na sudionika. Takav pristup naglašava različitost efekata koje socijalna podrška može imati za vezu ovisno o tome koliko je izvor podrške relevantan za partnere. Značaj pojedinih izvora podrške vezi i potencijalne promjene koje se događaju s dobi svakako bi trebalo dalje istraživati te razmotriti njihovu moguću ulogu u praktičnom radu s osobama u intimnim vezama.

Uz navedene prijedloge istraživanja još je nekoliko varijabli čije bi uključivanje u ispitani model moglo doprinijeti boljem razumijevanju rezultata. Jedna od njih je privrženost, i to posebno dimenzija anksioznosti za koju se pokazalo da ima složen odnos s predanošću u vezi. Kako navode Joel i suradnici (2011), anksiozna privrženost predviđa veću predanost vezi, ali i

niže zadovoljstvo i smanjenu sigurnost u partnera i vezu, što pak smanjuje predanost. U sklopu istraživnog modela ona bi se mogla pokazati kao značajan moderator odnosa između doživljavanja nasilja u vezi s jedne strane i varijabli Modela ulaganja u odnos s druge, gdje bi se moglo očekivati da će anksiozno privrženi pojedinci biti spremniji trpjeti nasilje zbog straha od gubitka partnera i u većoj mjeri ulagati u vezu te tako posredno povećavati svoju predanost.

Dodatno bi važno bilo ispitati ranija iskustva pojedinaca u partnerskim odnosima, ali i u primarnoj obitelji jer se pokazalo kako je predanost u ranijim odnosima povezana s iskustvima u kasnijim vezama (De Goede i sur., 2012; Weigel i Weiser, 2014). Za ispitani model to je posebno značajno jer su i rana iskustva s nasiljem u obitelji i nasiljem u prethodnim vezama povezana s većom vjerojatnošću doživljavanja nasilja u trenutnoj vezi (Capaldi i sur., 2012; Ehrensaft i sur., 2003; Vézina i Hébert, 2007). Takva ranija iskustva ne samo da mogu biti prediktor za ponovnu viktimizaciju, već mogu i ublažavati reakcije osoba na doživljavanje takvih ponašanja, što može doprinijeti većoj vjerojatnosti njihovog ostanka u vezi u kojoj je prisutno nasilje, na primjer preko snižene razine očekivanja od veze.

Navedeni rezultati mogu se sagledati i iz perspektive bioloških efekata koje traumatska iskustva (kao što je zlostavljanje u djetinjstvu) mogu imati, poput promjena u aktivnosti endokrinološkog sustava, različitih neurotransmitterskih sustava i pojedinih dijelova mozga koje se javljaju zbog produžene izloženosti velikoj razini stresa (Siegel, 2013). Za sada postoji relativno malen broj istraživanja koja su se bavila neurobiološkom osnovom kvalitete partnerskih odnosa, no pojedini autori (Beckes, IJzerman i Tops, 2015) sugeriraju da bi u osnovi privrženost moglo biti funkcioniranje živčanog sustava i održavanje homeostaze u organizmu te da se individualne razlike kod pojedinaca mogu objasniti razlikama u njihovim ranim iskustvima, što je u skladu s teorijskim konceptom privrženosti. Stoga je moguće da se ostanak pojedinaca u vezama u kojima je prisutno nasilje pa čak i održavanje predanosti u tim vezama djelomično može pripisati načinu na koji su rana iskustva s bliskim osobama djelovala na njihovo neurobiološko funkcioniranje. Buduća istraživanja trebala bi se usmjeriti i na proučavanje konkretnih dijelova živčanog i endokrinog sustava uključenih u ove procese, kako bi se bolje razumjela njihova potencijalna biološka osnova. Na primjer, istraživanje koje su proveli Xu i suradnici (2012) pokazalo je da aktivnost dijelova mozga povezanih s nagradama i regulacijom emocija u ranoj fazi veze predviđa kasniju predanost sudionika i manju vjerojatnost prekida. Također se pokazalo da su razine pojedinih hormona kod oba partnera povezane s njihovim ponašanjem tijekom sukoba i vjerojatnošću prekida (Schneiderman,

Kanat-Maymon, Zagoory-Sharon i Feldman, 2014) te da je viša razina testosterona povezana ne samo s vlastitim, već i partnerovim nižim zadovoljstvom i manjom predanošću u vezi (Edelstein, van Anders, Chopik, Goldey i Wardecker, 2014). Na temelju navedenog očigledno je da postoje i biološke varijable koje su povezane s kvalitetom partnerskih odnosa, čemu će s razvojem i većom dostupnošću metoda za njihovo istraživanje vjerojatno biti posvećena veća pažnja.

Osim navedenih metodoloških i teorijskih doprinosa, rezultati ovog istraživanja mogu pridonijeti i praktičnom radu s osobama u partnerskim vezama. Važnost predanosti za stabilnost i opstanak partnerskog odnosa upućuje na to da bi ju kao temu na kojoj će se raditi svakako trebalo uključiti u partnersko savjetovanje i terapiju. Sibley, Kimmes i Schmidt (2015) čak sugeriraju da bi pitanje predanosti trebalo otvoriti odmah na početku rada i na njega se usmjeriti prije ostvarivanja drugih terapijskih ciljeva. Autori navode da bi predanost kod partnera trebalo osvijestiti kao koncept, staviti u fokus, istražiti ju na razini odluke o predanosti toj vezi koju su partneri svojedobno donijeli i cijelo vrijeme provlačiti kroz terapijski proces. U skladu s tom idejom je i nalaz da određene terapijske intervencije imaju različitu uspješnost ovisno o tome koliku nesigurnost u predanost doživljavaju partneri (Luebcke i sur., 2014). Kako je u uvodu opisano, predanost podrazumijeva emocionalnu povezanost, potiče partnere na žrtvovanje, opraštanje, zauzimanje za partnerovu dobrobit, iskazivanje osjećaja, pružanje podrške, konstruktivno rješavanje sukoba i druga ponašanja koja promoviraju opstanak veze. Zbog toga Sibley i suradnici (2015) ističu promjene u predanosti kao jedan od mogućih ciljeva terapijskog rada, polazeći od toga što ju je narušilo, kojim ponašanjima bi je partneri mogli međusobno iskazivati te poticanjem na takvo iskazivanje.

Doprinos ovog istraživanja je svakako u promatranju veza u okviru socijalne okoline partnera, što treba uključiti i u savjetodavni i terapijski rad. Kod partnera je važno osvijestiti ulogu koju okolina igra u njihovoj vezi i moguće utjecaje koje odobravanje bližnjih ili njegov izostanak mogu imati na partnerski odnos jer tek kada su pojedinci toga svjesni mogu na neki način na to i reagirati. Daljnji rad mogao bi uključivati i razmatranje mogućih razloga zbog kojih ih okolina tako doživljava i tretira na razini para, načina na koje se partneri mogu nositi s time ili na koje mogu promijeniti neka svoja ponašanja u interakciji s drugim ljudima. Budući da istraživanja pokazuju da partneri u određenoj mjeri mogu djelovati na podršku svojoj vezi od strane okoline (Etcheverry i sur., 2013; Sprecher i Felmlee, 2000), ovakve intervencije mogle bi ju unaprijediti i tako doprinijeti većoj međusobnoj predanosti partnera.

S druge strane, podrška okoline vezi značajan je prediktor odrednica predanosti i kada je u toj vezi prisutno nasilje, što ima implikacije za rad sa žrtvama partnerskog i obiteljskog nasilja. Podrška koju bliske osobe mogu pružiti za donošenje odluke o prekidu partnerskog odnosa mogla bi biti ključna u poticanju žrtve da napusti počinitelja i potraži stručnu pomoć i podršku. Budući da su ljudi skloniji za pomoć se obratiti osobama koje su im bliske nego formalnim izvorima, njihova je uloga time još važnija. U vezama u kojima je prisutno zlostavljanje počinitelji često izoliraju žrtvu od okoline, uključujući i obitelj i prijatelje (Johnson, 2008), zbog čega je posebno važno u sklopu rada sa žrtvama raditi na ponovnom uspostavljanju tih odnosa i uključiti bližnje kao izvor podrške koji može pomoći osobi da ustraje u odluci o napuštanju partnera. Uključivanjem socijalne okoline žrtve u intervencije može se povećati percipirana kvaliteta alternativa, ali i smanjiti ulaganja u vezu, barem na razini materijalnih resursa, što sve može doprinijeti odvajanju od počinitelja nasilja. Latta i Goodman (2011) ističu upravo važnost uloge neformalnih izvora podrške u pomaganju žrtvama partnerskog nasilja jer njihova reakcija na povjeravanje takvih iskustava može biti ključna u poticanju ili obeshrabrivanju žrtve za daljnje djelovanje. Istraživanje navedenih autorica pokazalo je kako su osobe koje su se našle u takvoj situaciji većinom pokušavale shvatiti kako bi trebale reagirati i postupiti te utvrditi koja je njihova uloga, pri čemu su se stalno preispitivale o tome koliko su njihova ponašanja bila učinkovita. Iz toga proizlazi da bi po potrebi neki oblik stručne podrške i savjeta trebao biti dostupan i pojedincima kojima se obratio netko tko doživljava nasilje u partnerskom odnosu, a koji ne znaju kako dalje postupiti u takvoj situaciji.

Latta i Goodman (2011) ističu da je posebno važno u javnosti naglasiti da je odgovornost za djelovanje na svima koji su upoznati s prisutnošću neke vrste nasilja u društvu. Stoga je važno educirati širu javnost o nasilju u partnerskim vezama, o tome kako prepoznati znakove upozorenja, njegovim posljedicama i prikladnim načinima reagiranja i komunikacije sa žrtvom. Da bi socijalna mreža uopće mogla na neki način djelovati važno je kako oni percipiraju tu situaciju, ali i da razumiju određena ponašanja žrtve, poput neodlučnosti da napusti partnera ili namjere da mu se vrati, te da znaju gdje i kome se trebaju obratiti.

Rezultati ovog istraživanja pokazali su i da je psihičko nasilje prisutno u većini partnerskih odnosa te da s druge strane ima značajan doprinos sniženoj kvaliteti veze. S obzirom na njegovu raširenost moguće je da takve obrasce ponašanja partneri pokušavaju normalizirati i ne pridavati im previše značenja, zbog čega neće biti skloni zbog njihove prisutnosti potražiti stručnu pomoć. Upravo je zato važno da stručnjaci koji rade s osobama u partnerskim odnosima

provjere kakvi su obrasci komunikacije prisutni u tim vezama i naglase važnost rada na njihovom unaprjeđenju i onda kada sami partneri psihičko nasilje ne smatraju glavnim problemom svog odnosa.

Ovakvi rezultati ukazuju kako je potrebno djelovati i na razini prevencije kako bi se smanjila raširenost psihičkog nasilja u vezama mladih. Raniji nalazi pokazuju na primjer da gotovo polovina adolescenata smatra da je ljubomora u vezi način pokazivanja ljubavi (Hodžić, 2007) te je potrebno već tijekom srednje škole educirati mlade o psihičkom nasilju u vezama, njegovim pojavnim oblicima i posljedicama koje ima ne samo za mentalno zdravlje, već i za kvalitetu veze, što mladima može biti važan izvor motivacije za uključivanje u ovakve edukacije. Jennings i suradnici (2017) navode niz programa koji se koriste u radu s adolescentima i čija se učinkovitost pokazala relativno dobrom, a u mnogima od njih važnu ulogu ima razvijanje znanja i vještina povezanih s razvojem zdravog i kvalitetnog partnerskog odnosa te unaprjeđenje komunikacijskih vještina. Ovakvi programi dostupni su i u Hrvatskoj te se njihovom kontinuiranom i sveobuhvatnom provedbom može doprinijeti smanjenju nasilja u partnerskim vezama mladih (Ajduković i Löw Stanić, 2014).

Osim uloge koju edukativni programi mogu imati u smanjenju nasilja, njima je moguće djelovati i na druge promjene u ponašanju, prvenstveno u iskazivanju emocija i većoj upotrebi poželjnih ponašanja u vezi. Rauer i suradnici (2014) su pokazali da takve promjene u ponašanju predviđaju i promjene u kvaliteti veze te da se taj proces odvija upravo preko povećanja predanosti. Konstruktivna komunikacija i rješavanje sukoba predviđaju veće zadovoljstvo vezom (Pranjić, 2012), a i u odrasloj dobi percepcije partnerovih poželjnih i nepoželjnih ponašanja imaju važnu ulogu u predviđanju zadovoljstva brakom (Jelić, Kamenov i Huić, 2014). Rhoades, Stanley, Markman i Allen (2015) su pak ukazali da se djelovanje rizičnih čimbenika koji mogu narušavati razvoj i održavanje predanog odnosa mogu umanjiti uključivanjem partnera u preventivne edukacije. Sve navedeno upućuje na potrebu za razvijanjem preventivnih programa u zajednici koji bi bili dostupni široj populaciji, a doprinijeli bi razvoju kvalitetnijih partnerskih veza upravo kroz rad na predanosti i čimbenicima koji ju povećavaju.

ZAKLJUČAK

U fokusu provedenog istraživanja bile su mlade odrasle osobe koje se nalaze u, povijesno gledano, novom razdoblju ljudskog razvoja koje se naziva „odraslost u nastajanju“ (eng. *emerging adulthood*). To je period istraživanja i isprobavanja različitih mogućnosti, koji je obilježen promjenama i nestabilnošću, ali su istodobno rezultati ovog istraživanja potvrdili da su unatoč tomu partnerski odnosi koje osobe te dobi ostvaruju relativno dugotrajni i imaju važnu ulogu u njihovom životu. Cilj istraživanja bio je ispitati doprinos psihičkog nasilja u vezi i percipirane socijalne podrške vezi u objašnjavanju predanosti i percipirane stabilnosti partnerskih odnosa.

Jedno od ključnih obilježja ovog istraživanja bila je njegova provedba s članovima para i analiza podataka na dijadnoj razini, čime se omogućava produblјivanje postojećih i razvoj novih spoznaja u području partnerskih odnosa. Dobiveni rezultati potvrdili su i na razini para pretpostavke Modela ulaganja u odnos koji je korišten kao teorijska podloga na kojoj su se temeljile postavljene hipoteze. Također su dobiveni i neki značajni efekti partnera, što potvrđuje potrebu za provođenjem istraživanja na dijadnim podacima te otvara nove mogućnosti i ideje za buduća istraživanja. Mali broj značajnih efekata partnera mogao bi upućivati da za pojedinčev doživljaj veze nije jako važno što u toj vezi doživljava partner, no međuzavisnost procjena oba člana para ukazuje na upravo suprotan zaključak. Važnu ulogu u objašnjenju ovakvih rezultata mogle bi imati pristranosti u percepciji, odnosno procjene partnerovog doživljaja veze na temelju vlastitih iskustava u njoj.

Rezultati su pokazali kako je psihičko nasilje rijetko, ali rašireno u vezama mladih odraslih osoba, što potvrđuje ranije nalaze i dodatno naglašava potrebu za provođenjem preventivnih aktivnosti. Također se pokazalo da takvo nasilje u vezama češće doživljavaju muškarci, što je isto u skladu s ranijim istraživanjima situacijskog partnerskog nasilja. Učestalost njegovog doživljavanja predviđa predanost kod oba partnera, pri čemu je kod muškaraca to preko nižeg zadovoljstva vezom, dok je kod žena dobiven mali, ali značajan efekt u pozitivnom smjeru preko većih ulaganja u vezu. Ono također predviđa i nižu percipiranu stabilnost veze kod oba spola i to dijelom direktno, a dijelom preko ranije opisanih puteva preko predanosti, koji kod žena ide u suprotnom smjeru. S obzirom na takav rezultat može se očekivati da bi čestina doživljavanja psihičkog nasilja u vezi mogla biti i prediktor stvarne stabilnosti, odnosno

opstanka veze, te bi ju stoga trebalo uključiti u daljnja istraživanja koja se bave predviđanjem prekida partnerskih odnosa.

Percipirana socijalna podrška vezi predviđa veću predanost i procijenjenu stabilnost veze, a priroda dobivenih efekata razlikuje se za žene i muškarce te ovisno o izvoru podrške. Za predviđanje navedenih kriterija posebno je važna podrška vezi od strane vlastitih prijatelja, što se može pripisati upravo mladoj odrasloj dobi sudionika, dok podrška vlastite obitelji kod oba partnera predviđa veća ulaganja u vezu. Vlastita obitelj kao izvor podrške pokazala je izraženije efekte kod muškaraca, dok je doprinos podrške partnerove socijalne mreže uglavnom veći kod predviđanja doživljaja veze od strane partnerica.

Provedeno istraživanje dalo je metodološke doprinose, prvenstveno u razvoju instrumentarija, ali i u provedbi istraživanja i analizi podataka na razini para, što do sada u Hrvatskoj nije bila uobičajena praksa. Dobiveni rezultati omogućili su zasebno proučavanje uloge različitih izvora socijalne podrške vezi te stavili naglasak na psihičko partnersko nasilje koje je prisutno u brojnim intimnim vezama. U tom smislu dodatni teorijski doprinos je ukazivanje na potrebu za proširenjem postojećih modela koji se bave predanošću i stabilnošću partnerskih odnosa i promatranjem veza između dvoje ljudi u kontekstu njihove socijalne okoline, što može biti značajno i za primjenu stečenih spoznaja u praktičnom radu psihologa, ali i drugih pomagačkih struka.

LITERATURA

1. Ackerman, R.A., Donnellan, M.B. i Kashy, D.A. (2011). Working With Dyadic Data in Studies of Emerging Adulthood: Specific Recommendations, General Advice, and Practical Tips. U: F.D. Fincham i M. Cui (Ur.), *Romantic Relationships in Emerging Adulthood* (str. 67-97). Cambridge: Cambridge University Press.
2. Adams, J.M. i Jones, W.H. (1997). The conceptualization of marital commitment: An integrative analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(5), 1177-1196.
3. Agnew, C.R. i Dove, N. (2011). Relationship Commitment and Perceptions of Harm to Self. *Basic and Applied Social Psychology*, 33(4), 322-332.
4. Agnew, C.R., Van Lange, P.A.M., Rusbult, C.E. i Langston, C.A. (1998). Cognitive interdependence: Commitment and the mental representations of close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(4), 939-954.
5. Ajduković, D. i Löw Stanić, A. (2014). Prevencija i djelotvorno pristupanje nasilju u vezama mladih putem školskog sustava. U: I. Zenzerović Šloser i L. Jurman (Ur.), *Nasilje ostavlja tragove - Zvoni za nenasilje!* (str. 160-172). Zagreb: Centar za mirovne studije.
6. Ajduković, M., Patrčević, S. i Ernečić, M. (2016). Izazovi obiteljske medijacije u slučajevima nasilja u partnerskim odnosima. *Ljetopis socijalnog rada*, 23(3), 381-411.
7. Amato, P.R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and the Family*, 62(4), 1269-1287.
8. Anderson, D.K. i Saunders, D.G. (2003). Leaving An Abusive Partner: An Empirical Review of Predictors, the Process of Leaving, and Psychological Well-Being. *Trauma, Violence & Abuse*, 4(2), 163-191.
9. Archer, J. (2000). Sex Differences in Aggression Between Heterosexual Partners: A Meta-Analytic Review. *Psychological Bulletin*, 126(5), 651-680.
10. Archer, J. (2002). Sex differences in physically aggressive acts between heterosexual partners: A meta-analytic review. *Aggression and Violent Behavior*, 7(4), 313-351.
11. Arias, I., Lyons, C.M. i Street, A.E. (1997). Individual and Marital Consequences of Victimization: Moderating Effects of Relationship Efficacy and Spouse Support. *Journal of Family Violence*, 12(2), 193-210.
12. Arnett, J.J. (2000). Emerging Adulthood: A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480.
13. Arnett, J.J. (2015). *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens through the Twenties* (Second edition). New York: Oxford University Press.
14. Arriaga, X.B. (2002). Joking Violence Among Highly Committed Individuals. *Journal of Interpersonal Violence*, 17(6), 591-610.
15. Arriaga, X.B. i Agnew, C.R. (2001). Being committed: affective, cognitive, and conative components of relationship commitment. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(9), 1190-1203.
16. Arriaga, X.B., Catezza, N.M. i Daly, C.A. (2016). Personal Standards for Judging Aggression by a Relationship Partner: How Much Aggression Is Too Much? *Journal of Personality and Social Psychology*, 110(1), 36-54.
17. Arriaga, X.B., Reed, J.T., Goodfriend, W. i Agnew, C.R. (2006). Relationships perceptions and persistence: Do fluctuations in perceived partner commitment undermine dating relationships? *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(6), 1045-1065.
18. Arriaga, X.B. i Rusbult, C.E. (1998). Standing in My Partner's Shoes: Partner Perspective Taking and Reactions to Accommodative Dilemmas. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24(9), 927-948.
19. Arriaga, X.B., Slaughterbeck, E.S., Catezza, N.M. i Hmurovic, J.L. (2007). From bad to worse: Relationship commitment and vulnerability to partner imperfections. *Personal Relationships*, 14(3), 389-409.

20. Baker, L.R., McNulty, J.K. i VanderDrift, L.E. (2017). Expectations for Future Relationship Satisfaction: Unique Sources and Critical Implications for Commitment. *Journal of Experimental Psychology: General*, 146(5), 700-721.
21. Baker, Z.G., Petit, W. i Brown, C.M. (2015). An Investigation of the Rusbult Investment Model of Commitment in Relationships with Pets. *Anthrozoös A multidisciplinary journal of the interactions of people and animals*, 29(2), 193-204.
22. Ballard-Reisch, D.S. i Weigel, D.J. (1999). Communication processes in marital commitment: An integrative approach. U: J.M. Adams i W.H. Jones (Ur.), *Handbook of Interpersonal Commitment and Relationship Stability* (str. 407-424). New York: Springer Science & Business Media New York.
23. Baxter, L.A. i Widenmann, S. (1993). Revealing and Not Revealing the Status of Romantic Relationships to Social Networks. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10(3), 321-337.
24. Beals, K.P., Impett, E.A. i Peplau, L.A. (2002). Lesbians in love: Why some relationships endure and others end. *Journal of Lesbian Studies*, 6(1), 53-63.
25. Beckes, L., IJzerman, H. i Tops, M. (2015). Toward a radically embodied neuroscience of attachment and relationships. *Frontiers in Human Neuroscience*, 9(266), 1-18.
26. Bejanyan, K., Marshall, T.C. i Ferenczi, N. (2015). Associations of Collectivism with Relationship Commitment, Passion, and Mate Preferences: Opposing Roles of Parental Influence and Family Allocentrism. *PLoS One*, 10(2), 1-24.
27. Berry, D.B. (2000). *The domestic violence sourcebook. (3rd edition)*. Los Angeles: Lowell House.
28. Besharat, M.A. (2003). Relation of attachment style with marital conflict. *Psychological reports*, 92(3), 1135-1141.
29. Besikci, E., Agnew, C.R. i Yildirim, A. (2016). It's my partner, deal with it: Rejection sensitivity, normative beliefs, and commitment. *Personal Relationships*, 23(3), 384-395.
30. Birnie, C., McClure, M.J., Lydon, J.E. i Holmberg, D. (2009). Attachment avoidance and commitment aversion: A script for relationship failure. *Personal Relationships*, 16(1), 79-97.
31. Blair, K.L. i Holmberg, D. (2008). Perceived social network support and well-being in same-sex versus mixed-sex romantic relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 25(5), 769-791.
32. Boesch, R.P., Cerqueira, R., Safer, M.A. i Wright, T.L. (2007). Relationship satisfaction and commitment in long-term male couples: Individual and dyadic effects. *Journal of Social and Personal Relationships*, 24(6), 837-853.
33. Bollen, K.A. i Long, J.S. (1993). *Testing structural equation models*. Newbury Park, CA: Sage.
34. Booth, A., Johnson, D. i Edwards, J.N. (1983). Measuring marital instability. *Journal of Marriage and the Family*, 45(2), 387-394.
35. Borjesson, W.I., Aarons, G.A. i Dunn, M.E. (2003). Development and Confirmatory Factor Analysis of the Abuse Within Intimate Relationships Scale. *Journal of Interpersonal Violence*, 18(3), 295-309.
36. Bradbury, T.N. i Karney, B.R. (2010). *Intimate Relationships*. New York: W.W. Norton & Company.
37. Braithwaite, S.R., Doxey, R.A., Dowdle, K.K. i Fincham, F.D. (2016). The Unique Influences of Parental Divorce and Parental Conflict on Emerging Adults in Romantic Relationships. *Journal of Adult Development*, 23(4), 214-225.
38. Branch, S.E., Wilson, K.M. i Agnew, C.R. (2013). Committed to Oprah, Homer, or House: Using the Investment Model to Understand Parasocial Relationships. *Psychology of Popular Media Culture*, 2(2), 96-109.

39. Brandau-Brown, F.E. i Ragsdale, J.D. (2008). Personal, moral, and structural commitment and the repair of marital relationships. *Southern Communication Journal*, 73(1), 68-83.
40. Branje, S.J.T., Frijns, T., Finkenauer, C., Engels, R. i Meeus, W. (2007). You are my best friend: Commitment and stability in adolescents' same-sex friendships. *Personal Relationships*, 14(4), 587-603.
41. Brickman, P., Dunkel-Schetter, C. i Abbey, A. (1987). The Development of Commitment. U: C.B. Wortmen i R. Sorrentino (Ur.), *Commitment, Conflict and Caring* (str. 145-221). New Jersey: Prentice-Hall.
42. Brooks, J.E. i Ogolsky, B.G. (2017). Effects of Network Approval on Accounts of Commitment Trajectories in Intra-racial and Inter-racial Relationships. *Marriage & Family Review*, 53(4), 347-364.
43. Brosseau-Liard, P.E., Savalei, V. i Li, L. (2012). An Investigation of the Sample Performance of Two Nonnormality Corrections for RMSEA. *Multivariate Behavioral Research*, 47(6), 904-930.
44. Brown, S.L. (2004). Moving from cohabitation to marriage: Effects on relationship quality. *Social Science Research*, 33(1), 1-20.
45. Brown, T.A. (2015). *Confirmatory factor analysis for applied research*. Guilford Publications.
46. Bryant, C.M. i Conger, R.D. (1999). Marital Success and Domains of Social Support in Long-Term Relationships: Does the Influence of Network Members Ever End? *Journal of Marriage and Family*, 61(2), 437-450.
47. Bryant, C.M., Conger, R.D. i Meehan, J.M. (2001). The Influence of In-Laws on Change in Marital Success. *Journal of Marriage and Family*, 63(3), 614-626.
48. Bui, K.-V.T., Peplau, L.A. i Hill, C.T. (1996). Testing the Rusbult Model of Relationship Commitment and Stability in a 15-Year Study of Heterosexual Couples. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(12), 1244-1257.
49. Busby, D.M., Holman, T.B. i Walker, E. (2008). Pathways to Relationship Aggression Between Adult Partners. *Family Relations*, 57(1), 72-83.
50. Campbell, L., Simpson, J.A., Boldry, J. i Kashy, D.A. (2005). Perceptions of Conflict and Support in Romantic Relationships: The Role of Attachment Anxiety. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(3), 510-531.
51. Canadian Centre for Justice Statistics (2015). *Family violence in Canada: A statistical profile, 2013*. Ottawa, Ontario: Canadian Centre for Justice Statistics.
52. Cann, A. i Baucom, T.R. (2004). Former partners and new rivals as threats to a relationship: Infidelity type, gender, and commitment as factors related to distress and forgiveness. *Personal Relationships*, 11(3), 305-318.
53. Cann, A., Mangum, J.L. i Wells, M. (2001). Distress in Response to Relationship Infidelity: The Roles of Gender and Attitudes about Relationships. *The Journal of Sex Research*, 38(3), 185-190.
54. Capaldi, D.M. i Crosby, L. (1997). Observed and Reported Psychological and Physical Aggression in Young, At-Risk Couples. *Social Development*, 6(2), 184-206.
55. Capaldi, D.M., Knoble, N.B., Shortt, J.W. i Kim, H.K. (2012). A Systematic Review of Risk Factors for Intimate Partner Violence. *Partner Abuse*, 3(2), 231-280.
56. Carlson, R.G. i Jones, K.D. (2010). Continuum of Conflict and Control: A Conceptualization of Intimate Partner Violence Typologies. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 18(3), 248-254.
57. Carpenter, P.J. i Scanlan, T.K. (1998). Changes over time in the determinants of sport commitment. *Pediatric Exercise Science*, 10(4), 356-365.

58. Chen, F.F., Sousa, K.H. i West, S.G. (2005). Teacher's Corner: Testing Measurement Invariance of Second-Order Factor Models. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 12(3), 471-492.
59. Cheung, G.W. i Lau, R.S. (2008). Testing Mediation and Suppression Effects of Latent Variables: Bootstrapping With Structural Equation Models. *Organizational Research Methods*, 11(2), 296-325.
60. Cheung, G.W. i Rensvold, R.B. (2002). Evaluating Goodness-of-Fit Indexes for Testing Measurement Invariance. *Structural Equation Modeling*, 9(2), 233-255.
61. Clark, M.S. i Beck, L.A. (2011). Initiating and Evaluating Close Relationships: A Task Central to Emerging Adults. U: F.D. Fincham i M. Cui (Ur.), *Romantic Relationships in Emerging Adulthood* (str. 190-212). Cambridge: Cambridge University Press.
62. Claxton, S.E., DeLuca, H.K. i van Dulmen, M.H.M. (2015). Testing psychometric properties in dyadic data using confirmatory factor analysis: current practices and recommendations. *Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology*, 22(2), 1-17.
63. Collins, W.A. i Madsen, S.D. (2006). Personal Relationships in Adolescence and Early Adulthood. U: A.L. Vangelisti i D. Perlman (Ur.), *The Cambridge Handbook of Personal Relationships* (str. 191-209). New York: Cambridge University Press.
64. Conger, R.D., Cui, M. i Lorenz, F.O. (2011). Intergenerational Continuities in Economic Pressure and Couple Conflict in Romantic Relationships. U: F.D. Fincham i M. Cui (Ur.), *Romantic Relationships in Emerging Adulthood* (str. 101-122). Cambridge: Cambridge University Press.
65. Connelly, C.D., Newton, R.R. i Aarons, G.A. (2005). A Psychometric Examination of English and Spanish Versions of the Revised Conflict Tactics Scales. *Journal of Interpersonal Violence*, 20(12), 1560-1579.
66. Cook, W.L. i Kenny, D.A. (2005). The Actor–Partner Interdependence Model: A model of bidirectional effects in developmental studies. *International Journal of Behavioral Development*, 29(2), 101–109.
67. Corra, M., Carter, S.K., Carter, J.S. i Knox, D. (2009). Trends in Marital Happiness by Gender and Race, 1973 to 2006. *Journal of Family Issues*, 30(10), 1379-1404.
68. Cox, C.L., Wexler, M.O., Rusbult, C.E. i Gaines, S.O.Jr. (1997). Prescriptive Support and Commitment Processes in Close Relationships. *Social Psychology Quarterly*, 60(1), 79-90.
69. Coy, J.S. i Miller, M.M. (2014). Intimate Partners Who Struggle With Formal Commitments: Attachment Styles, Major Challenges, and Clinical Implications. *The American Journal of Family Therapy*, 42(3), 232-242.
70. Crawford, D.W., Feng, D., Fisher, J.L. i Diana, L.K. (2003). The Influence of Love, Equity, and Alternatives on Commitment in Romantic Relationships. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 31(3), 253-271.
71. Cui, M. i Fincham, F.D. (2010). The differential effects of parental divorce and marital conflict on young adult romantic relationships. *Personal Relationships*, 17(3), 331-343.
72. Cui, M., Fincham, F.D. i Durtschi, J.A. (2011). The effect of parental divorce on young adults' romantic relationship dissolution: What makes a difference? *Personal Relationships*, 18(3), 410-426.
73. Curran, M.A., Burke, T.J., Young, V.J. i Totenhagen, C.J. (2016). Relational Sacrifices about Intimate Behavior and Relationship Quality for Expectant Cohabitors. *Marriage & Family Review*, 52(5), 442-460.
74. Dainton, M. (2015). An Interdependence Approach to Relationship Maintenance in Interracial Marriage. *Journal of Social Issues*, 71(4), 772-787.

75. Dardis, C.M., Kelley, E.L., Edwards, K.M. i Gidycz, C.A. (2013). A Mixed-Methodological Examination of Investment Model Variables Among Abused and Nonabused College Women. *Journal of American College Health*, 61(1), 36-43.
76. Davies, A.P.C. i Shackelford, T.K. (2017). Don't you wish your partner was hot like me? The effectiveness of mate poaching across relationship types considering the relative mate-values of the poacher and the partner of the poached. *Personality & Individual Differences*, 106, 32-35.
77. De Goede, I.H.A., Branje, S. i VanderValk, I.E. (2012). Romantic Relationship Commitment and Its Linkages with Commitment to Parents and Friends during Adolescence. *Social Development*, 21(3), 425-442.
78. de Jong, D.C. i Reis, H.T. (2015). We Do It Best: Commitment and Positive Construals of Sex. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 34(3), 181-202.
79. de Miguel, A. i Buss, D.M. (2011). Mate Retention Tactics in Spain: Personality, Sex Differences, and Relationship Status. *Journal of Personality*, 79(3), 563-586.
80. Demir, M. (2010). Close relationships and happiness among emerging adults. *Journal of Happiness Studies*, 11(3), 293-313.
81. Dennison, S.M. i Thompson, C.M. (2011). Intimate partner violence: the effect of gender and contextual factors on community perceptions of harm, and suggested victim and criminal justice responses. *Violence and Victims*, 26(3), 347-363.
82. DeVellis, R.F. (2003). *Scale Development: Theory and Applications, Second Edition*. Thousand Oaks: Sage Publications.
83. Dewall, C.N., Lambert, N.M., Slotter, E.B., Pond, R.S., Deckman, T., Finkel, E.J., Luchies, L.B. i Fincham F.D. (2011). So Far Away From One's Partner, Yet So Close to Romantic Alternatives: Avoidant Attachment, Interest in Alternatives, and Infidelity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(6), 1302-1316.
84. Dibble, J.L. i Drouin, M. (2014). Using modern technology to keep in touch with back burners: an investment model analysis. *Computers in Human Behavior*, 34, 96-100.
85. DiGuiseppe, R. i Zee, C. (1986). A rational-emotive theory of marital dysfunction and marital therapy. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy*, 4(1), 22-37.
86. Dixon, K.J., Edwards, K.M. i Gidycz, C.A. (2016). The Association of Investment Model Variables and Dyadic Patterns of Physical Partner Violence: A Study of College Women. *Journal of Interpersonal Violence*, 31(16), 2751-2770.
87. Dixon, L. i Graham-Kevan, N. (2011). Understanding the nature and etiology of intimate partner violence and implications for practice and policy. *Clinical Psychology Review*, 31(7), 1145-1155.
88. Drigotas, S.M., Rusbult, C.E. i Verette, J. (1999). Level of commitment, mutuality of commitment, and couple well-being. *Personal Relationships*, 6(3), 389-409.
89. Drigotas, S.M., Rusbult, C.E., Wieselquist, J. i Whitton, S.W. (1999). Close partner as sculptor of the ideal self: Behavioral affirmation and the Michelangelo phenomenon. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(2), 293-323.
90. Drigotas, S.M., Safstrom, C.A. i Gentilia, T. (1999). An Investment Model Prediction of Dating Infidelity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(3), 509-524.
91. Driscoll, R., Davis, K.E. i Lipetz, M.E. (1972). Parental Interference and Romantic Love: The Romeo and Juliet Effect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 24(1), 1-10.
92. Drouin, M., Miller, D.A. i Dibble, J.L. (2015). Facebook or Memory: Which Is the Real Threat to Your Relationship? *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 18(10), 561-566.
93. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2017a). *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2017*. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

94. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2016). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.: Stanovništvo prema obrazovnim obilježjima*. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
95. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2017b). *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2017*. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
96. Duffy, S.M. i Rusbult, C.E. (1986). Satisfaction and commitment in homosexual and heterosexual relationships. *Journal of Homosexuality*, 12(2), 1-23.
97. Edelstein, R.S., van Anders, S.M., Chopik, W.J., Goldey, K.L. i Wardecker, B.M. (2014). Dyadic associations between testosterone and relationship quality in couples. *Hormones and Behavior*, 65(4), 401-407.
98. Edwards, K.M., Gidycz, C.A. i Murphy, M.J. (2011). College Women's Stay/Leave Decisions in Abusive Dating Relationships: A Prospective Analysis of an Expanded Investment Model. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(7), 1446-1462.
99. Edwards, K.M., Sylaska, K.M. i Gidycz, C.A. (2014). Women's Reactions to Participating in Dating Violence Research: A Mixed Methodological Study. *Psychology of Violence*, 4(2), 224-239.
100. Ehrensaft, M.K., Cohen, P., Brown, J., Smailes, E., Chen, H. i Johnson, J.G. (2003). Intergenerational transmission of partner violence: A 20-year prospective study. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71(4), 741-753.
101. Emmers-Sommer, T., Warber, K. i Halford, J. (2010). Reasons for (non)engagement in infidelity. *Marriage and Family Review*, 46(6-7), 420-444.
102. Etcheverry, P.E. i Agnew, C.R. (2004). Subjective norms and the prediction of romantic relationship state and fate. *Personal Relationships*, 11(4), 409-428.
103. Etcheverry, P.E., Le, B. i Charania, M.R. (2008). Perceived versus reported social referent approval and romantic relationship commitment and persistence. *Personal Relationships*, 15(3), 281-295.
104. Etcheverry, P.E., Le, B. i Hoffman, N.G. (2013). Predictors of friend approval for romantic relationships. *Personal Relationships*, 20(1), 69-83.
105. Etcheverry, P.E., Le, B., Wu, T.-F. i Wei, M. (2013). Attachment and the investment model: Predictors of relationship commitment, maintenance, and persistence. *Personal Relationships*, 20(3), 546-567.
106. Farrell, D. i Rusbult, C.E. (1981). Exchange variables as predictors of job satisfaction, job commitment, and turnover: The impact of rewards, costs, alternatives, and investments. *Organizational Behaviour and Human Performance*, 28(1), 78-95.
107. Felmlee, D. (2001). No Couple Is an Island: A Social Network Perspective on Dyadic Stability. *Social Forces*, 79(4), 1259-1287.
108. Felmlee, D., Sprecher, S. i Bassin, E. (1990). The Dissolution of Intimate Relationships: A Hazard Model. *Social Psychology Quarterly*, 53(1), 13-30.
109. Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford, CA: Stanford University Press.
110. Field, T., Diego, M., Pelaez, M., Deeds, O. i Delgado, J. (2009). Breakup Distress in University Students: A Review. *College Student Journal*, 45(3), 461-480.
111. Fincham, F.D. i Beach, S.R.H. (2014). I Say a Little Prayer for You: Praying for Partner Increases Commitment in Romantic Relationships. *Journal of Family Psychology*, 28(5), 587-593.
112. Fincham, F.D. i Cui, M. (2011). Emerging Adulthood and Romantic Relationships: An Introduction. U: F.D. Fincham i M. Cui (Ur.), *Romantic Relationships in Emerging Adulthood* (str. 3-12). Cambridge: Cambridge University Press.

113. Finkel, E.J., Rusbult, C.E., Kumashiro, M. i Hannon, P.A. (2002). Dealing With Betrayal in Close Relationships: Does Commitment Promote Forgiveness? *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6), 956-974.
114. Floyd, F.J. i Wasner, G.H. (1994). Social exchange, equity and commitment: Structural equation modeling of dating relationships. *Journal of Family Psychology*, 8(1), 55-73.
115. Follingstad, D.R. (2011). A Measure of Severe Psychological Abuse Normed on a Nationally Representative Sample of Adults. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(6), 1194-1214.
116. Follingstad, D.R., Coyne, S. i Gambone, L. (2005). A Representative Measure of Psychological Aggression and Its Severity. *Violence and Victims*, 20(1), 25-38.
117. Follingstad, D.R. i DeHart, D.D. (2000). Defining Psychological Abuse of Husbands Toward Wives: Contexts, Behaviors, and Typologies. *Journal of Interpersonal Violence*, 15(9), 891-920.
118. Follingstad, D.R., Wright, S., Lloyd, S. i Sebastian, J.A. (1991). Sex Differences in Motivations and Effects in Dating Violence. *Family Relations*, 40(1), 51-57.
119. Frank, E. i Brandstätter, V. (2002). Approach Versus Avoidance: Different Types of Commitment in Intimate Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(2), 208-221.
120. Frye, N.E. (2011). Responding to problems: The roles of severity and barriers. *Personal Relationships*, 18(3), 471-486.
121. Frye, N.E., McNulty, J.K. i Karney, B.R. (2008). How Do Constraints on Leaving a Marriage Affect Behavior Within the Marriage? *Journal of Family Psychology*, 22(1), 153-161.
122. Garcia, L.T. i Markey, C. (2007). Matching in Sexual Experience for Married, Cohabiting, and Dating Couples. *Journal of Sex Research*, 44(3), 250-255.
123. Gere, J., MacDonald, G., Joel, S., Spielmann, S.S. i Impett, E.A. (2013). The Independent Contributions of Social Reward and Threat Perceptions to Romantic Commitment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 105(6), 961-977.
124. Gilbert, S.E. i Gordon, K.C. (2017). Predicting Forgiveness in Women Experiencing Intimate Partner Violence. *Violence Against Women*, 23(4), 452-468.
125. Girme, Y.U., Overall, N.C. i Faingataa, S. (2014). "Date nights" take two: The maintenance function of shared relationship activities. *Personal Relationships*, 21(1), 125-149.
126. Gottman, J.M., Coan, J., Carrere, S. i Swanson, C. (1998). Predicting Marital Happiness and Stability from Newlywed Interactions. *Journal of Marriage and Family*, 60(1), 5-22.
127. Graham-Kevan, N. i Archer, J. (2003). Intimate Terrorism and Common Couple Violence: A Test of Johnson's Predictions in Four British Samples. *Journal of Interpersonal Violence*, 18(11), 1247-1270.
128. Gray, H.M. i Foshee, V. (1997). Adolescent Dating Violence: Differences Between One-Sided and Mutually Violent Profiles. *Journal of Interpersonal Violence*, 12(1), 126-141.
129. Greene, D.C. i Britton, P.J. (2015). Predicting Relationship Commitment in Gay Men: Contributions of Vicarious Shame and Internalized Homophobia to the Investment Model. *Psychology of Men & Masculinity*, 16(1), 78-87.
130. Hamby, S. i Jackson, A. (2010). Size Does Matter: The Effects of Gender on Perceptions of Dating Violence. *Sex Roles*, 63(5-6), 324-331.
131. Hancock, G.R. i Mueller, R.O. (2011). The reliability paradox in assessing structural relations within covariance structure models. *Educational and Psychological Measurement*, 71(2), 306-324.

132. Hays, D.G. i Emelianchik, K. (2009). A Content Analysis of Intimate Partner Violence Assessments. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 42(3), 139-153.
133. Heaton, T.B. i Albrecht, S.L. (1991). Stable Unhappy Marriages. *Journal of Marriage and the Family*, 53(3), 747-758.
134. Hendrick, S.S. (1988). A Generic Measure of Relationship Satisfaction. *Journal of Marriage and Family*, 50(1), 93-98.
135. Henning, K. i Connor-Smith, J. (2011). Why Doesn't He Leave? Relationship Continuity and Satisfaction Among Male Domestic Violence Offenders. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(7), 1366-1387.
136. Ho, M.Y., Chen, S.X., Bond, M.H., Hui, C.M., Chan, C. i Friedman, M. (2012). Linking Adult Attachment Styles to Relationship Satisfaction in Hong Kong and the United States: The Mediating Role of Personal and Structural Commitment. *Journal of Happiness Studies*, 13(3), 565-578.
137. Hodžić, A. (2007). *Nasilje ne prolazi samo od sebe: Izvještaj o istraživanju rodno uvjetovanog nasilja u adolescentskim vezama u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: CESI.
138. Hofstede, G. (2001). *Cultures consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations*. Thousand Oaks: Sage.
139. Hu, L. i Bentler, P.M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6(1), 1-55.
140. Hui, C.M., Finkel, E.J., Fitzsimons, G.M., Kumashiro, M. i Hofmann, W. (2014). The Manhattan Effect: When Relationship Commitment Fails to Promote Support for Partners' Interests. *Journal of Personality and Social Psychology*, 106(4), 546-570.
141. Huić, A. i Smolčić, I. (2015). Strategije održavanja prijateljstva i zadovoljstvo istospolnim prijateljstvima – efekti aktera i partnera. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 25(1), 63-83.
142. Impett, E.A., Beals, K.P. i Peplau, L.A. (2001-2002). Testing the Investment model of relationship commitment and stability in a longitudinal study of married couples. *Current Psychology*, 20(4), 312-326.
143. James, L.R., Mulaik, S.A. i Brett, J.M. (1982). *Causal analysis: Assumptions, models, and data*. Beverly Hills: Sage.
144. Jamison, T.B. i Proulx, C.M. (2013). Stayovers in emerging adulthood: Who stays over and why? *Personal Relationships*, 20(1), 155-169.
145. Jelić, M., Kamenov, Ž. i Huić, A. (2014). Perceived spouse's affectionate and antagonistic behaviours and marital satisfaction. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 123(1), 87-107.
146. Jennings, W.G., Okeemb, C., Piquero, A.R., Sellers, C.S., Theobald, D. i Farrington, D.P. (2017). Dating and intimate partner violence among young persons ages 15–30: Evidence from a systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 33, 107-125.
147. Jensen, J.F. i Rauer, A.J. (2014). Turning inward versus outward: Relationship work in young adults and romantic functioning. *Personal Relationships*, 21(3), 451-467.
148. Joel, S., MacDonald, G. i Shimotomai, A. (2011). Conflicting Pressures on Romantic Relationship Commitment for Anxiously Attached Individuals. *Journal of Personality*, 79(1), 51-73.
149. Johnson, D.J. i Rusbult, C.E. (1989). Resisting Temptation: Devaluation of Alternative Partners as a Means of Maintaining Commitment in Close Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 967-980.
150. Johnson, M.D., Nguyen, L., Anderson, J.R., Liu, W. i Vennum, A. (2015). Pathways to romantic relationship success among Chinese young adult couples: Contributions of family

- dysfunction, mental health problems, and negative couple interaction. *Journal of Social and Personal Relationships*, 32(1), 5-23.
151. Johnson, M.P. (1973). Commitment: A Conceptual Structure and Empirical Application. *The Sociological Quarterly*, 14(3), 395-406.
 152. Johnson, M.P. (1991). Commitment to Personal Relationships. U: W.H. Jones i D. Perlman (Ur.), *Advances in Personal Relationships* (str. 117-143). London: Jessica Kingsley Publishers.
 153. Johnson, M.P. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and Family*, 57(2), 283-294.
 154. Johnson, M.P. (1999). Personal, Moral, and Structural Commitment to Relationships: Experiences of Choice and Constraint. U: J.M. Adams i W.H. Jones (Ur.), *Handbook of Interpersonal Commitment and Relationship Stability* (str. 73-87). New York: Springer Science & Business Media New York.
 155. Johnson, M.P. (2006). Violence and Abuse in Personal Relationships: Conflict, Terror, and Resistance in Intimate Partnerships. U: A.L. Vangelisti i D. Perlman (Ur.), *The Cambridge Handbook of Personal Relationships* (str. 557-576). New York: Cambridge University Press.
 156. Johnson, M.P. (2008). *A Typology of Domestic Violence: Intimate Terrorism, Violent Resistance and Situational Couple Violence*. Boston: Northwestern University Press.
 157. Johnson, M.P., Caughlin, J.P. i Huston, T.L. (1999). The tripartite nature of marital commitment: Personal, moral, and structural reasons to stay married. *Journal of Marriage and Family*, 61(1), 160-177.
 158. Jose, A., O'Leary, K.D. i Moyer, A. (2010). Does Premarital Cohabitation Predict Subsequent Marital Stability and Marital Quality? A Meta-Analysis. *Journal of Marriage and Family*, 72(1), 105-116.
 159. Jouriles, E.N., Garrido, E., Rosenfield, D. i McDonald, R. (2009). Experiences of psychological and physical aggression in adolescent romantic relationships: Links to psychological distress. *Child Abuse & Neglect*, 33(7), 451-460.
 160. Kamenov, Ž., Huić, A. i Jugović, I. (2011). Uloga iskustva rodno neravnopravnog tretmana u obitelji u percepciji, stavovima i sklonosti rodnoj diskriminaciji. *Revija za socijalnu politiku*, 18(2), 195-215.
 161. Kapinus, C.A. i Johnson, M.P. (2002). Personal, Moral, and Structural Commitment to Marriage: Gender and the Effects of Family Life Cycle Stage. *Sociological Focus*, 35(2), 189-205.
 162. Karantzas, G.C., Feeney, J.A., Goncalves, C.V. i McCabe, M.P. (2014). Towards an integrative attachment-based model of relationship functioning. *British Journal of Psychology*, 105(3), 413-434.
 163. Karney, B.R. i Bradbury, T.N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, method and research. *Psychological Bulletin*, 118(1), 3-34.
 164. Kashy, D.A. i Kenny, D.A. (1999). The analysis of data from dyads and groups. U: H.T. Reis i C.M. Judd (Ur.), *Handbook of research methods in social psychology*. New York: Cambridge University Press.
 165. Kasian, M. i Painter, S.L. (1992). Frequency and Severity of Psychological Abuse in a Dating Population. *Journal of Interpersonal Violence*, 7(3), 350-364.
 166. Katz, J., Arias, I., Beach, S.R.H., Brody, G. i Roman, P. (1995). Excuses, Excuses: Accounting for the Effects of Partner Violence on Marital Satisfaction and Stability. *Violence & Victims*, 10(4), 315-326.
 167. Katz, J., Washington Kuffel, S. i Brown, F.A. (2006). Leaving a Sexually Coercive Dating Partner: A Prospective Application of the Investment Model. *Psychology of Women Quarterly*, 30(3), 267-275.

168. Katz, J., Washington Kuffel, S. i Coblenz, A. (2002). Are There Gender Differences in Sustaining Dating Violence? An Examination of Frequency, Severity, and Relationship Satisfaction. *Journal of Family Violence*, 17(3), 247-271.
169. Kaura, S.A. i Lohman, B.J. (2007). Dating Violence Victimization, Relationship Satisfaction, Mental Health Problems, and Acceptability of Violence: A Comparison of Men and Women. *Journal of Family Violence*, 22(6), 367-381.
170. Kaura, S.A. i Lohman, B.J. (2009). Does acceptability of violence impact the relationship between satisfaction, victimization, and commitment levels in emerging adult dating relationships? *Journal of Family Violence*, 24(6), 349-359.
171. Kavanagh, P.S., Fletcher, G.J.O. i Ellis, B.J. (2014). The Mating Sociometer and Attractive Others: A Double-Edged Sword in Romantic Relationships. *The Journal of Social Psychology*, 154(2), 126-141.
172. Kearns, J.N. i Leonard, K.E. (2004). Social networks, structural interdependence, and marital quality over the transition to marriage: a prospective analysis. *Journal of Family Psychology*, 18(2), 383-395.
173. Kelmer, G., Rhoades, G.K., Stanley, S. i Markman, H.J. (2013). Relationship Quality, Commitment, and Stability in Long-Distance Relationships. *Family Process*, 52(2), 257-270.
174. Kenny, D.A. (1996). Models of nonindependence in dyadic research. *Journal of Social and Personal Relationships*, 13(2), 279-294.
175. Kenny, D.A. i Acitelli, L.K. (2001). Accuracy and Bias in the Perception of the Partner in a Close Relationship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(3), 439-448.
176. Kenny, D.A., Kashy, D.A. i Cook, W.L. (2006). *Dyadic Data Analysis*. New York: The Guilford Press.
177. Kline, G.K., Pleasant, N.D., Whitton, S.W. i Markman, H.J. (2006). Understanding Couple Conflict. U: A.L. Vangelisti i D. Perlman (Ur.), *The Cambridge Handbook of Personal Relationships* (str. 445-462). New York: Cambridge University Press.
178. Kline, G.H., Stanley, S.M., Markman, H.J., Olmos-Gallo, P.A., St. Peters, M., Whitton, S.W. i Prado, L. (2004). Timing is everything: Pre-engagement cohabitation and increased risk for poor marital outcomes. *Journal of Family Psychology*, 18(2), 311-318.
179. Knopp, K.C., Rhoades, G.K., Stanley, S.M. i Markman, H.J. (2015). Stuck on you: How dedication moderates the way constraints feel. *Journal of Social and Personal Relationships*, 32(1), 119-137.
180. Knopp, K., Rhoades, G.K., Stanley, S. i Owen, J. (2014). Fluctuations in Commitment Over Time and Relationship Outcomes. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, 3(4), 220–231.
181. Kretschmer, T., Vollebergh, W. i Oldehinkel, A.J. (2017). Parent–child positivity and romantic relationships in emerging adulthood: Congruence, compensation, and the role of social skills. *International Journal of Behavioral Development*, 41(2), 198-210.
182. Kurdek, L.A. (1994a). Areas of Conflict for Gay, Lesbian, and Heterosexual Couples: What Couples Argue about Influences Relationship Satisfaction. *Journal of Marriage and the Family*, 56(4), 923-934.
183. Kurdek, L.A. (1994b). Conflict Resolution Styles in Gay, Lesbian, Heterosexual Nonparent, and Heterosexual Parent Couples. *Journal of Marriage and Family*, 56(3), 705-722.
184. Kurdek, L.A. (1995). Assessing Multiple Determinants of Relationship Commitment in Cohabiting Gay, Cohabiting Lesbian, Dating Heterosexual, and Married Heterosexual Couples. *Family Relations*, 44(3), 261-266.

185. Kurdek, L.A. (1997a). Relation between neuroticism and dimensions of relationship commitment: Evidence from gay, lesbian, and heterosexual couples. *Journal of Family Psychology, 11*(4), 503-514.
186. Kurdek, L.A. (1997b). The link between facets of neuroticism and dimensions of relationship commitment: Evidence from gay, lesbian, and heterosexual couples. *Journal of Family Psychology, 11*(1), 109-124.
187. Kurdek, L.A. (2008a). Differences from partners from black and white heterosexual dating couples in a path model of relationship commitment. *Journal of Social and Personal Relationships, 25*(1), 51-70.
188. Kurdek (2008b). A general model of relationship commitment: Evidence from same-sex partners. *Personal Relationships, 15*(3), 391-405.
189. Kurz, D. (1989). Social science perspectives on wife abuse: Current debates and future directions. *Gender & Society, 3*(4), 489-506.
190. Lagdon, S., Armour, C. i Stringer, M. (2014). Adult experience of mental health outcomes as a result of intimate partner violence victimisation: a systematic review. *European Journal of Psychotraumatology, 5*, 1-12.
191. Lambert, N.M., Negash, S., Stillman, T.F., Olmstead, S.B. i Fincham, F.D. (2012). A Love That Doesn't Last: Pornography Consumption and Weakened Commitment to One's Romantic Partner. *Journal of Social and Clinical Psychology, 31*(4), 410-438.
192. Landis, M., Bodenmann, G., Bradbury, T.N., Brandstätter, V., Peter-Wight, M., Backes, S., Sutter-Stickel, D. i Nussbeck, F.W. (2014). Commitment and Dyadic Coping in Long-Term Relationships. *GeroPsych: The Journal of Gerontopsychology and Geriatric Psychiatry, 27*(4), 139-149.
193. Langhinrichsen-Rohling, J. (2005). Top 10 Greatest "Hits": Important Findings and Future Directions for Intimate Partner Violence Research. *Journal of Interpersonal Violence, 20*(1), 108-118.
194. Latta, R.E. i Goodman, L.A. (2011). Intervening in Partner Violence Against Women: A Grounded Theory Exploration of Informal Network Members' Experiences. *The Counseling Psychologist, 39*(7), 973-1023.
195. Lavner, J.A., Lamkin, J. i Miller, J.D. (2016). Trait Impulsivity and Newlyweds' Marital Trajectories. *Journal of Personality Disorders, 31*(1), 1-12.
196. Le, B. i Agnew, C.R. (2003). Commitment and its theorized determinants: A meta-analysis of the Investment model. *Personal relationships, 10*(1), 37-57.
197. Le, B., Dove, N.L., Agnew, C.R., Korn, M.S. i Mutso, A.A. (2010). Predicting nonmarital romantic relationship dissolution: A meta-analytic synthesis. *Personal relationships, 17*(3), 377-390.
198. Le, B., Loving, T.J., Lewandowski, G.W.Jr, Feinberg, E.G., Johnson, K.C., Fiorentino, R. i Ing, J. (2008). Missing a romantic partner: A prototype analysis. *Personal Relationships, 15*(4), 511-532.
199. Lehmiller, J.J. (2010). Differences in relationship investments between gay and heterosexual men. *Personal Relationships, 17*(1), 81-96.
200. Lehmiller, J.J. i Agnew, C.R. (2006). Marginalized Relationships: The Impact of Social Disapproval on Romantic Relationship Commitment. *Personality and Social Psychology Bulletin, 32*(1), 40-51.
201. Lehmiller, J.J. i Agnew, C.R. (2007). Perceived Marginalization and the Prediction of Romantic Relationship Stability. *Journal of Marriage and Family, 69*(4), 1036-1049.
202. Lehmiller, J.J. i Agnew, C.R. (2008). Commitment in Age-Gap Heterosexual Romantic Relationships: A Test of Evolutionary and Socio-Cultural Predictions. *Psychology of Women Quarterly, 32*(1), 74-82.

203. Lemay E.P.Jr. (2016). The Forecast Model of Relationship Commitment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 111(1), 34-52.
204. Leslie, L.A., Huston, T.L. i Johnson, M.P. (1986). Parental Reactions to Dating Relationships: Do They Make a Difference? *Journal of Marriage and Family*, 48(1), 57-66.
205. Levinger, G. (1965). Marital Cohesiveness and Dissolution: An Integrative Review. *Journal of Marriage and the Family*, 27(1), 19-28.
206. Levinger, G. (1976). A Social Exchange View on the Dissolution of Pair Relationships. U: R.L. Burgess i T.L. Huston (Ur.), *Social Exchange in Developing Relationships* (str. 169-193). New York: Academic Press.
207. Levinger, G. (1999). Duty toward Whom? Reconsidering Attractions and Barriers as Determinants of Commitment in a Relationship. U: J.M. Adams i W.H. Jones (Ur.), *Handbook of Interpersonal and Relationship Stability* (str. 37-52). New York: Springer Science & Business Media New York.
208. Lewandowski, G.W.Jr., Nardone, N. i Raines, A.J. (2010). The Role of Self-concept Clarity in Relationship Quality. *Self and Identity*, 9(4), 416-433.
209. Lewis, R.A. (1973). Social Reaction and the Formation of Dyads: An Interactionist Approach to Mate Selection. *Sociometry*, 36(3), 409-418.
210. Li, L. i Bentler, P. (2006). *Robust Statistical Tests for Evaluating the Hypothesis of Close fit of Misspecified Mean and Covariance Structural Models*. UCLA: Department of Statistics, UCLA.
211. Lin, Y.-H.W. i Rusbult, C.E. (1995). Commitment to Dating Relationships and Cross-Sex Friendships in America and China. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12(1), 7-26.
212. Lloyd, S.A., Cate, R.M. i Henton, J.M. (1984). Predicting premarital relationship stability: A methodological refinement. *Journal of Marriage and the Family*, 46(1), 71-76.
213. Love, A.B. i Holder, M.D. (2016). Can Romantic Relationship Quality Mediate the Relation Between Psychopathy and Subjective Well-Being? *Journal of Happiness Studies*, 17(6), 2407-2429.
214. Luebcke, B., Owen, J., Keller, B., Shuck, B., Knopp, K. i Rhoades, G.K. (2014). Therapy Interventions for Couples: A Commitment Uncertainty Comparison. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, 3(4), 239-254.
215. Luo, B. (2008). Striving for comfort: "Positive" construction of dating cultures among second-generation Chinese American youths. *Journal of Social and Personal Relationships*, 25(6), 867-888.
216. Lydon, J., Pierce, T. i O'Regan, S. (1997). Coping with moral commitment to long-distance dating relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(1), 104-113.
217. Lysova, A.V. i Douglas, E.M. (2008). Intimate Partner Violence Among Male and Female Russian University Students. *Journal of Interpersonal Violence*, 23(11), 1579-1599.
218. Macher, S. (2013). Social interdependence in close relationships: The actor-partner-interdependence-investment model (API-IM). *European Journal of Social Psychology*, 43(1), 84-96.
219. MacKinnon, D.P., Fairchild, A.J. i Fritz, M.S. (2007). Mediation Analysis. *Annual Review of Psychology*, 58, 593-614.
220. Maddox Shaw, A.M., Rhoades, G.K., Allen, E.S., Stanley, S.M. i Markman, H.J. (2013). Predictors of Extradyadic Sexual Involvement in Unmarried Opposite-Sex Relationships. *Journal of Sex Research*, 50(6), 598-610.
221. Maner, J.K. i Miller, S.L. (2011). The Evolution of Romantic Relationships: Adaptive Challenges and Relationship Cognition in Emerging Adulthood. U: F.D. Fincham i M. Cui

- (Ur.), *Romantic Relationships in Emerging Adulthood* (str. 169-189). Cambridge: Cambridge University Press.
222. Marshall, T.C. (2010). Love at the cultural crossroads: Intimacy and commitment in Chinese Canadian relationships. *Personal Relationships*, 17(3), 391-411.
223. Maassen, G.H. i Bakker, A.B. (2001). Suppressor Variables in Path Models: Definitions and Interpretations. *Sociological Methods & Research*, 30(2), 241-270.
224. Matthews, L.S., Wickrama, K.A.S. i Conger, R.D. (1996). *Journal of Marriage and Family*, 58(3), 641-655.
225. Mattingly, B.A. i Clark, E.M. (2010). The role of activity importance and commitment on willingness to sacrifice. *North American Journal of Psychology*, 12(1), 51-66.
226. Mattingly, B.A., Clark, E.M., Weidler, D.J., Bullock, M., Hackathorn, J. i Blankmeyer, K. (2011). Sociosexual Orientation, Commitment, and Infidelity: A Mediation Analysis. *The Journal of Social Psychology*, 151(3), 222-226.
227. Mattingly, B.A., Whitson, D. i Mattingly, M.J.B. (2012). Development of the Romantic Jealousy-Induction Scale and the Motives for Inducing Romantic Jealousy Scale. *Current Psychology*, 31(3), 263-281.
228. McAllister, A.R., Pachana, N. i Jackson, C.J. (2005). Predictors of young dating adults' inclination to engage in extradyadic sexual activities: A multi-perspective study. *British Journal of Psychology*, 96(3), 331-350.
229. McAnulty, R. i Brineman, J.M. (2007). Infidelity in dating relationships. *Annual Review of Sex Research*, 18(1), 94-114.
230. McHugh, M.C., Livingston, N.A. i Ford, A. (2005). A Postmodern Approach to Women's Use of Violence: Developing Multiple and Complex Conceptualizations. *Psychology of Women Quarterly*, 29(3), 323-336.
231. Mechanic, M.B., Weaver, T.L. i Resick, P.A. (2008). Mental Health Consequences of Intimate Partner Abuse: A Multidimensional Assessment of Four Different Forms of Abuse. *Violence Against Women*, 14(6), 634-654.
232. Melton, H.C. i Belknap, J. (2003). He Hits, She Hits: Assessing Gender Differences and Similarities in Officially Reported Intimate Partner Violence. *Criminal Justice and Behavior*, 30(3), 328-348.
233. Mikkelsen, A.C. i Pauley, P.M. (2013). Maximizing Relationship Possibilities: Relational Maximization in Romantic Relationships. *The Journal of Social Psychology*, 153(4), 467-485.
234. Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim znanostima (2. izdanje)*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
235. Milevsky, A., Thudium, K. i Guldin, J. (2014). *The Transitory Nature of Parent, Sibling and Romantic Partner Relationships in Emerging Adulthood*. New York: Springer Science & Business Media New York.
236. Milfont, T.L. i Fischer, R. (2010). Testing measurement invariance across groups: Applications in cross-cultural research. *International Journal of Psychological Research*, 3(1), 111-121.
237. Miller, P.J.E., Caughlin, J.P. i Huston, T.L. (2003). Trait expressiveness and marital satisfaction: The role of idealization processes. *Journal of Marriage and Family*, 65(4), 978-995.
238. Miller, R.S. (1997). Inattentive and contented: Relationship commitment and attention to alternatives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(4), 758-766.
239. Miller, R.S., Perlman, D. i Brehm, S.S. (2007). *Intimate relationships*. New York: The McGraw-Hill Companies.

240. Mills, R.B. i Malley-Morrison, K. (1998). Emotional Commitment, Normative Acceptability, and Attributions for Abusive Partner Behaviors. *Journal of Interpersonal Violence, 13*(6), 682-699.
241. Mohr, J.J., Selterman, D. i Fassinger, R.E. (2013). Romantic Attachment and Relationship Functioning in Same-Sex Couples. *Journal of Counseling Psychology, 60*(1), 72-82.
242. Monk, J.K., Vennun, A.V., Ogolsky, B.G. i Fincham, F.D. (2014). Commitment and Sacrifice in Emerging Adult Romantic Relationships. *Marriage & Family Review, 50*(5), 416-434.
243. Morry, M.M. i Sucharyna, T.A. (2016). Relationship social comparison interpretations and dating relationship quality, behaviors, and mood. *Personal Relationships, 23*(3), 554-576.
244. Muñoz-Rivas, M.J., Graña, J.L., O'Leary, K.D. i González, M.P. (2007). Aggression in Adolescent Dating Relationships: Prevalence, Justification, and Health Consequences. *Journal of Adolescent Health, 40*(4), 298-304.
245. Murray, S.L., Holmes, J.G. i Griffin, D.W. (1996). The self-fulfilling nature of positive illusions in romantic relationships: Love is not blind, but prescient. *Journal of Personality and Social Psychology, 71*(6), 1155-1180.
246. Murray, S.L., Holmes, J.G. i Griffin, D.W. (2003). Reflections on the self-fulfilling effects of positive illusions. *Psychological Inquiry, 14*(3&4), 289-295.
247. Murray, S.L., Holmes, J.G., Griffin, D.W. i Derrick, J.L. (2015). The Equilibrium Model of Relationship Maintenance. *Journal of Personality and Social Psychology, 108*(1), 93-113.
248. Myers, M., Zeigler-Hill, V. i Barry, C.T. (2013). Ripples in the Reflecting Pool: Narcissistic Subtypes and Reactions to Past Relationship Events. *Individual Differences Research, 11*(4), 139-148.
249. Neal, A.M. i Lemay, E.P.Jr. (2014). How partners' temptation leads to their heightened commitment: The interpersonal regulation of infidelity threats. *Journal of Social and Personal Relationships, 31*(7), 938-957.
250. Nelson, J.A., Kirk, A.M., Ane, P. i Serres, S.A. (2011). Religious and Spiritual Values and Moral Commitment in Marriage: Untapped Resources in Couples Counseling?. *Counseling and Values, 55*(2), 228-246.
251. Neufeld, J., McNamara, J.R. i Ertl, M. (1999). Incidence and Prevalence of Dating Partner Abuse and Its Relationship to Dating Practices. *Journal of Interpersonal Violence, 14*(2), 125-137.
252. Niehuis, S. (2005). Alternative monitoring predictors: When the grass looks greener on the other side. *North American Journal of Psychology, 7*(3), 419-430.
253. Ogolsky, B.G. (2009). Deconstructing the association between relationship maintenance and commitment: Testing two competing models. *Personal Relationships, 16*(1), 99-115.
254. Ogolsky, B.G., Surra, C.A. i Monk, J.K. (2016). Pathways of Commitment to Wed: The Development and Dissolution of Romantic Relationships. *Journal of Marriage and Family, 78*(2), 293-310.
255. O'Leary, K.D. i Smith Slep, A.M. (2003). A Dyadic Longitudinal Model of Adolescent Dating Aggression. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 32*(3), 314-327.
256. Orbuch, T. L., Veroff, J., Hassan, H. i Horrocks, J. (2002). Who will divorce: A 14-year longitudinal study of black couples and white couples. *Journal of Social and Personal Relationships, 19*(2), 179-202.
257. O'Rourke, H.P. i MacKinnon, D.P. (2015). When the Test of Mediation is More Powerful than the Test of the Total Effect. *Behavior Research Methods, 47*(2), 424-442.
258. Oswald, R.F., Goldberg, A., Kuvalanka, K. i Clausell, E. (2008). Structural and moral commitment among same-sex couples: Relationship duration, religiosity, and parental status. *Journal of Family Psychology, 22*(3), 411-419.

259. Panayiotou, G. (2005). Love, commitment, and response to conflict among Cypriot dating couples: Two models, one relationship. *International Journal of Psychology*, 40(2), 108-117.
260. Pape, K.T. i Arias, I. (2000). The Role of Perceptions and Attributions in Battered Women's Intentions to Permanently End Their Violent Relationships. *Cognitive Therapy and Research*, 24(2), 201-214.
261. Parks, M.R. i Adelman, M.B. (1983). Communication Networks and the Development of Romantic Relationships: An Expansion of Uncertainty Reduction Theory. *Human Communication Research*, 10(1), 55-79.
262. Parks, M.R., Stan, C.M. i Eggert, L.L. (1983). Romantic Involvement and Social Network Involvement. *Social Psychology Quarterly*, 46(2), 116-131.
263. Pistole, M.C. i Clark, E.M. (1995). Love relationships: Attachment style and the investment model. *Journal of Mental Health Counselling*, 17(2), 199-210.
264. Pistole, M.C., Roberts, A. i Mosko, J.E. (2010). Commitment predictors: Long-distance versus geographically close relationships. *Journal of Counseling & Development*, 88(2), 146-153.
265. Potthoff, A.L. i Babcock, J.C. (2015). Factors Mediating and Moderating the Relationship between Abuse and Commitment. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 24(1), 68-83.
266. Powell, C. i Van Vugt, M. (2003). Genuine giving or selfish sacrifice? The role of commitment and cost level upon willingness to sacrifice. *European Journal of Social Psychology*, 33(3), 403-412.
267. Pranjic, R. (2012). *Komunikacija između partnera prilikom sukoba, rodne uloge partnera i zadovoljstvo brakom*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.
268. Pytlak, M.A., Zerega, L.M. i Houser, M.L. (2015). Jealousy Evocation: Understanding Commitment, Satisfaction, and Uncertainty as Predictors of Jealousy-Evoking Behaviors. *Communication Quarterly*, 63(3), 310-328.
269. Quirk, K., Owen, J., Shuck, B., Fincham, F.D., Knopp, K. i Rhoades, G. (2016). Breaking Bad: Commitment Uncertainty, Alternative Monitoring, and Relationship Termination in Young Adults. *Journal of Couple & Relationship Therapy*, 15(1), 61-74.
270. Raghavan, C., Swan, S.C., Snow, D.L. i Mazure, C.M. (2005). The Mediational Role of Relationship Efficacy and Resource Utilization in the Link Between Physical and Psychological Abuse and Relationship Termination. *Violence Against Women*, 11(1), 65-88.
271. Rajh, E., Budak, J. i Anić, I.D. (2016). Primjena Hofstedeova upitnika kulture u Hrvatskoj: ispitivanje regionalnih razlika. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 25(3), 309-327.
272. Ralić, L. (2014). *Ljubavne veze u društvenom kontekstu: odstupanje od normativnog tijeka veze, socijalna podrška i uspješnost veze*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.
273. Rauer, A.J., Adler-Baeder, F., Lucier-Greer, M., Skuban, E., Ketring, S.A. i Smith, T. (2014). Exploring Processes of Change in Couple Relationship Education: Predictors of Change in Relationship Quality. *Journal of Family Psychology*, 28(1), 65-76.
274. Raykov, T. i Marcoulides, G.A. (2006). *A first course in structural equation modeling*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
275. Rhatigan, D.L. i Axsom, D.K. (2006). Using the Investment Model to Understand Battered Women's Commitment to Abusive Relationships. *Journal of Family Violence*, 21(2), 153-162.

276. Rhatigan, D.L., Moore, T.M. i Stuart, G.L. (2005). An Investment Model Analysis of Relationship Stability Among Women Court-Mandated to Violence Interventions. *Psychology of Women Quarterly*, 29(3), 313-322.
277. Rhatigan, D.L. i Street, A.E. (2005). The Impact of Intimate Partner Violence on Decisions to Leave Dating Relationships: A Test of the Investment Model. *Journal of Interpersonal Violence*, 20(12), 1580-1597.
278. Rhoades, G.K., Kamp Dush, C.M., Atkins, D.C., Stanley, S.M. i Markman, H.J. (2011). Breaking Up Is Hard to Do: The Impact of Unmarried Relationship Dissolution on Mental Health and Life Satisfaction. *Journal of Family Psychology*, 25(3), 366-374.
279. Rhoades, G.K., Stanley, S.M., Kelmer, G. i Markman, H.J. (2010). Physical Aggression in Unmarried Relationships: The Roles of Commitment and Constraints. *Journal of Family Psychology*, 24(6), 678-687.
280. Rhoades, G.K., Stanley, S.M. i Markman, H.J. (2006). Pre-engagement Cohabitation and Gender Asymmetry in Marital Commitment. *Journal of Family Psychology*, 20(4), 553-560.
281. Rhoades, G.K., Stanley, S.M. i Markman, H.J. (2010). Should I stay or should I go? Predicting dating relationship stability from four aspects of commitment. *Journal of Family Psychology*, 24(5), 543-550.
282. Rhoades, G.K., Stanley, S.M. i Markman, H.J. (2012). The Impact of the Transition to Cohabitation on Relationship Functioning: Cross-Sectional and Longitudinal Findings. *Journal of Family Psychology*, 26(3), 348-358.
283. Rhoades, G.K., Stanley, S.M., Markman, H.J. i Allen, E.S. (2015). Can Marriage Education Mitigate the Risks Associated With Premarital Cohabitation? *Journal of Family Psychology*, 29(3), 500-506.
284. Ridley, C.A. i Feldman, C.M. (2003). Female Domestic Violence Toward Male Partners: Exploring Conflict Responses and Outcomes. *Journal of Family Violence*, 18(3), 157-170.
285. Riggio, H.R. i Weiser, D.A. (2008). Attitudes toward marriage: Embeddedness and outcomes in personal relationships. *Personal Relationships*, 15(1), 123-140.
286. Rodrigues, D.F.L. i Lopes, D.M.F. (2015a). Validating the Measurement of Components of Commitment in a Portuguese Sample. *Social Indicators Research*, 121(1), 273-289.
287. Rodrigues, D.F.L. i Lopes, D.M.F. (2015b). The role of moral commitment within the Investment Model. *International Journal of Psychology*, 50(2), 155-160.
288. Rodrigues, D. i Lopes, D. (2013). The Investment Model Scale (IMS): Further Studies on Construct Validation and Development of a Shorter Version. *The Journal of General Psychology*, 140(1), 16-28.
289. Rodrigues, D. i Lopes, D. (2017). Sociosexuality, Commitment, and Sexual Desire for an Attractive Person. *Archives of Sexual Behavior*, 46(3), 775-788.
290. Rodrigues, D., Lopes, D. i Kumashiro, M. (2017). The “I” in us, or the eye on us? Regulatory focus, commitment and derogation of an attractive alternative person. *PLoS One*, 12(3).
291. Rodrigues, D., Lopes, D., Monteiro, L. i Prada, M. (2016). Perceived parent and friend support for romantic relationships in emerging adults. *Personal Relationships*, 24(1), 4-16.
292. Ronfeldt, H.M., Kimerling, R. i Arias, I. (1998). Satisfaction with Relationship Power and the Perpetration of Dating Violence. *Journal of Marriage and the Family*, 60(1), 70-78.
293. Rostosky, S.S., Korfhage, B.A., Duhigg, J.M., Stern, A.J., Bennett, L. i Riggle, E.D.B. (2004). Same-Sex Couple Perceptions of Family Support: A Consensual Qualitative Study. *Family Process*, 43(1), 43-57.
294. Rostosky, S.S., Welsh, D.P., Kawaguchi, M.C. i Galliher, R.V. (1999). Commitment and Sexual Behaviors in Adolescent Dating Relationships. U: J.M. Adams i W.H. Jones (Ur.),

- Handbook of Interpersonal Commitment and Relationship Stability* (str. 323-338). New York: Springer Science & Business Media New York.
295. Rucker, D.D., Preacher, K.J., Tormala, Z.L. i Petty, R.E. (2011). Mediation Analysis in Social Psychology: Current Practices and New Recommendations. *Social and Personality Psychology Compass*, 5(6), 359-371.
 296. Rusbult, C.E. (1980a). Commitment and satisfaction in romantic associations: A test of the investment model. *Journal of Experimental Social Psychology*, 16(2), 172-186.
 297. Rusbult, C.E. (1980b). Satisfaction and commitment in friendships. *Representative Research in Social Psychology*, 11(2), 96-105.
 298. Rusbult, C.E. (1983). A longitudinal test of the Investment model: The development (and deterioration) of satisfaction and commitment in heterosexual involvements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(1), 101-117.
 299. Rusbult, C.E., Coolsen, M.K., Kirchner, J. L. i Clarke, J.A. (2006). Commitment. U: A.L. Vangelisti i D. Perlman (Ur.), *The Cambridge Handbook of Personal Relationships* (str. 615-635). New York: Cambridge University Press.
 300. Rusbult, C.E. i Farrell, D. (1983). A longitudinal test of the Investment model: The impact on job satisfaction, job commitment, and turnover of variations in rewards, costs, alternatives, and investments. *Journal of Applied Psychology*, 68(3), 429-438.
 301. Rusbult, C.E., Finkel, E.J. i Kumashiro, M. (2009). The Michelangelo Phenomenon. *Current Directions in Psychological Science*, 18(6), 305-309.
 302. Rusbult, C.E. i Martz, J.M. (1995). Remaining in an Abusive Relationship: An Investment Model Analysis of Nonvoluntary Dependence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21(6), 558-571.
 303. Rusbult, C.E., Martz, J.M. i Agnew, C.R. (1998). The investment model scale: Measuring commitment level, satisfaction level, quality of alternatives, and investment size. *Personal Relationships*, 5(4), 357-387.
 304. Rusbult, C.E., Van Lange, P.A.M., Wildschut, T., Yovetich, N.A. i Verette, J. (2000). Perceived superiority in close relationships: Why it exists and persists. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(4), 521-545.
 305. Rusbult, C.E., Verette, J., Whitney, G.A., Slovik, L.F. i Lipkus, I. (1991). Accommodation processes in close relationships: Theory and preliminary empirical evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(1), 53-78.
 306. Rusbult, C.E., Zembrodt, I.M., i Gunn, L.K. (1982). Exit, voice, loyalty, and neglect: Responses to dissatisfaction in romantic involvements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43(6), 1230-1242.
 307. Sanderson, B. i Kurdek, L.A. (1993). Race and gender as moderator variables in predicting relationship satisfaction and relationship commitment in a sample of dating heterosexual couples. *Family Relations*, 42(3), 263-267.
 308. Schneiderman, I., Kanat-Maymon, Y., Zagoory-Sharon, O. i Feldman, R. (2014). Mutual influences between partners' hormones shape conflict dialog and relationship duration at the initiation of romantic love. *Social Neuroscience*, 9(4), 337-351.
 309. Schoebi, D., Karney, B.R. i Bradbury, T.N. (2012). Stability and Change in the First 10 Years of Marriage: Does Commitment Confer Benefits Beyond the Effects of Satisfaction? *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(4), 729-742.
 310. Schröder-Abé, M. i Schütz, A. (2011). Walking in Each Other's Shoes: Perspective Taking Mediates Effects of Emotional Intelligence on Relationship Quality. *European Journal of Personality*, 25(2), 155-169.
 311. Schumacker, R.E. i Lomax, R.G. (2004). *A beginner's guide to structural equation modeling, Second edition*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

312. Segal, N. i Fraley, R.C. (2016). Broadening the investment model: An intensive longitudinal study on attachment and perceived partner responsiveness in commitment dynamics. *Journal of Social and Personal Relationships*, 33(5), 581-599.
313. Shepard, M.F. i Campbell, J.A. (1992). The Abusive Behavior Inventory: A Measure of Psychological and Physical Abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 7(3), 291-305.
314. Shook, N.J., Gerrity, D.A., Jurich, J. i Segrist, A.E. (2000). Courtship Violence Among College Students: A Comparison of Verbally and Physically Abusive Couples. *Journal of Family Violence*, 15(1), 1-22.
315. Shorey, R.C., Sherman, A.E., Kivisto, A.J., Elkins, S.R., Rhatigan, D.L. i Moore, T.M. (2011). Gender Differences in Depression and Anxiety Among Victims of Intimate Partner Violence: The Moderating Effect of Shame Proneness. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(9), 1834-1850.
316. Shorey, R.C., Tirone, V., Nathanson, A.M., Handsel, V.A. i Rhatigan, D.L. (2013). A Preliminary Investigation of the Influence of Subjective Norms and Relationship Commitment on Stages of Change in Female Intimate Partner Violence Victims. *Journal of Interpersonal Violence*, 28(3) 621-642.
317. Sibley, D.S. (2010). *An exploration of the construction of commitment leading to marriage*. Magistarski rad. Cedar City: Communication Department, Southern Utah University.
318. Sibley, D.S., Kimmes, J.G. i Schmidt, A.E. (2015). Generating New Stories of Commitment in Couple Relationships by Utilizing the Sliding Versus Deciding Framework. *Journal of Family Psychotherapy*, 26(1), 68-73.
319. Siegel, J.P. (2013). An Expanded Approach to Batterer Intervention Programs Incorporating Neuroscience Research. *Trauma, Violence, & Abuse*, 14(4), 295-304.
320. Simonelli, C.J. i Ingram, K.M. (1998). Psychological Distress Among Men Experiencing Physical and Emotional Abuse in Heterosexual Dating Relationships. *Journal of Interpersonal Violence*, 13(6), 667-681.
321. Sinclair, H.C., Hood, K.B. i Wright, B.L. (2014). Revisiting the Romeo and Juliet Effect (Driscoll, Davis, & Lipetz, 1972): Reexamining the Links Between Social Network Opinions and Romantic Relationship Outcomes. *Social Psychology*, 45(3), 170-178.
322. Slotter, E.B., Finkel, E.J., DeWall, C.N., Pond, R.S., Lambert, N.M., Bodenhausen, G.V. i Fincham, F.D. (2011). Putting the Brakes on Aggression Toward a Romantic Partner: The Inhibitory Influence of Relationship Commitment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(2), 291-305.
323. Smith, E.L. i Farole, D.J. (2009). *Profile of Intimate Partner Violence Cases in Large Urban Counties*. Washington: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics.
324. Sorenson, S.B. i Taylor, C.A. (2005). Female Aggression Toward Male Intimate Partners: An Examination of Social Norms in a Community-Based Sample. *Psychology of Women Quarterly*, 29(1), 78-96.
325. Spanier, G.B. (1976). Measuring Dyadic Adjustment: New Scales for Assessing the Quality of Marriage and Similar Dyads. *Journal of Marriage and Family*, 38(1), 15-28.
326. Spencer, G.A. i Bryant, S.A. (2000). Dating Violence: A Comparison of Rural, Suburban, and Urban Teens. *Journal of Adolescent Health*, 27(5), 302-305.
327. Sprecher, S. (1988). Investment model, equity, and social support determinants of relationship commitment. *Social Psychology Quarterly*, 51(4), 318-328.
328. Sprecher, S. (1999). "I Love You More Today Than Yesterday": Romantic Partners' Perceptions of Changes in Love and Related Affect Over Time. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(1), 46-53.
329. Sprecher, S. (2001). Equity and social exchange in dating couples: Associations with satisfaction, commitment, and stability. *Journal of Marriage and Family*, 63(3), 599-613.

330. Sprecher, S. i Felmlee, D. (1992). The Influence of Parents and Friends on the Quality and Stability of Romantic Relationships: A Three-Wave Longitudinal Investigation. *Journal of Marriage and Family*, 54(4), 888-900.
331. Sprecher, S. i Felmlee, D. (2000). Romantic partners' perceptions of social network attributes with the passage of time and relationship transitions. *Personal Relationships*, 7(4), 325-340.
332. Stage, F.K., Carter, H.C. i Nora, A. (2004). Path Analysis: An Introduction and Analysis of a Decade of Research. *The Journal of Educational Research*, 98(1), 5-12.
333. Stanley, S.M. i Markman, H.J. (1992). Assessing commitment in personal relationships. *Journal of Marriage and the Family*, 54(3), 595-608.
334. Stanley, S.M., Markman, H.J. i Whitton, S. (2002). Communication, conflict, and commitment: Insights on the foundations of relationship success from a national survey. *Family Process*, 41(4), 659-675.
335. Stanley, S.M., Rhoades, G.K. i Fincham, F.D. (2011). Understanding Romantic Relationships Among Emerging Adults: The Significant Roles of Cohabitation and Ambiguity. U: F.D. Fincham i M. Cui (Ur.), *Romantic Relationships in Emerging Adulthood* (str. 234-251). Cambridge: Cambridge University Press.
336. Stanley, S.M., Rhoades, G.K. i Markman, H.J. (2006). Sliding Versus Deciding: Inertia and the Premarital Cohabitation Effect. *Family Relations*, 55(4), 499-509.
337. Stanley, S.M., Rhoades, G.K. i Whitton, S.W. (2010). Commitment: Functions, Formation, and the Securing of Romantic Attachment. *Journal of Family Theory & Review*, 2(4), 243-257.
338. Stark, E. (2010). Do Violent Acts Equal Abuse? Resolving the Gender Parity/Asymmetry Dilemma. *Sex Roles*, 62(3), 201-211.
339. Stark, M.D., Kirk, A.M. i Bruhn, R. (2012). Generational Differences as a Determinant of Women's Perspectives on Commitment. *Adultspan Journal*, 11(2), 112-122.
340. Steenkamp, J.E.M. i Baumgartner, H. (1998). Assessing Measurement Invariance in Cross-National Consumer Research. *Journal of Consumer Research*, 25(1), 78-90.
341. Steiner-Pappalardo, N.L. i Gurung, R.A.R. (2002). The femininity effect: Relationship quality, sex, gender, attachment, and significant-other concepts. *Personality Relationships*, 9(3), 313-325.
342. Stephanou, G. (2012). Romantic Relationships in Emerging Adulthood: Perception-Partner Ideal Discrepancies, Attributions, and Expectations. *Psychology*, 3(2), 150-160.
343. Sternberg, R.J. (1997). Construct validation of a triangular love scale. *European Journal of Social Psychology*, 27(3), 313-335.
344. Stith, S.M., Green, N.M., Smith, D.B. i Ward, D.B. (2008). Marital Satisfaction and Marital Discord as Risk Markers for Intimate Partner Violence: A Meta-analytic Review. *Journal of Family Violence*, 23(3), 149-160.
345. Strachman, A. i Gable, S.L. (2006). Approach and Avoidance Relationship Commitment. *Motivation & Emotion*, 30(2), 117-126.
346. Straus, M.A. (2004). Prevalence of Violence Against Dating Partners by Male and Female University Students Worldwide. *Violence Against Women*, 10(7), 790-811.
347. Straus, M.A. (2006). Future Research on Gender Symmetry in Physical Assaults on Partners. *Violence Against Women*, 12(11), 1086-1097.
348. Straus, M.A., Hamby, S.L., Boney-McCoy, S. i Sugarman, D.B. (1996). The Revised Conflict Tactics Scales (CTS2): Development and Preliminary Psychometric Data. *Journal of Family Issues*, 17(3), 283-316.
349. Street, A.E. i Arias, I. (2001). Psychological abuse and posttraumatic stress disorder in battered women: examining the roles of shame and guilt. *Violence and Victims* 16(1), 65-78.

350. Strube, M.J. (1988). The Decision to Leave an Abusive Relationship: Empirical Evidence and Theoretical Issues. *Psychological Bulletin*, 104(2), 236-250.
351. Svjetska zdravstvena organizacija (2012). Understanding and addressing violence against women. Dostupno na: <http://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/en/>
352. Swami, V., Stieger, S., Haubner, T., Voracek, M. i Furnham, A. (2009). Evaluating the physical attractiveness of oneself and one's romantic partner: Individual and relationship correlates of the love-is-blind bias. *Journal of Individual Differences*, 30(1), 35-43.
353. Tan, K., Agnew, C.R., VanderDrift, L.E. i Harvey, S.M. (2015). Committed to us: Predicting relationship closeness following nonmarital romantic relationship breakup. *Journal of Social & Personal Relationships*, 32(4), 456-471.
354. Tang, C.-Y. i Curran, M.A. (2013). Marital Commitment and Perceptions of Fairness in Household Chores. *Journal of Family Issues*, 34(12), 1598-1622.
355. Testa, M. i Leonard, K.E. (2001). The Impact of Marital Aggression on Women's Psychological and Marital Functioning in a Newlywed Sample. *Journal of Family Violence*, 16(2), 115-130.
356. Thompson-Hayes, M. i Webb, L.M. (2004). Commitment Under Construction: A Dyadic and Communicative Model of Marital Commitment. *The Journal of Family Communication*, 4(3&4), 249-260.
357. Timmer, S.G. i Veroff, J. (2000). Family ties and the discontinuity of divorce in black and white newlywed couples. *Journal of Marriage and the Family*, 62(2), 349-362.
358. Totenhagen, C.J., Butler, E.A., Curran, M.A. i Serido, J. (2016). The calm after the storm: Relationship length as associated with couples' daily variability. *Journal of Social and Personal Relationships*, 33(6), 768-791.
359. Tran, S. i Simpson, J.A. (2009). Prorelationship maintenance behaviors: The joint roles of attachment and commitment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(4), 685-698.
360. Triandis, H.C. (1995). *Individualism & Collectivism*. Boulder, CO: Westview Press.
361. Ullman, J.B. (2001). Structural equation modeling. U: B.G. Tabachnick i L.S. Fidell. *Using Multivariate Statistics, 4th edition* (str. 653-771). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
362. Uysal, A. (2016). Commitment to multiplayer online games: An investment model approach. *Computers in Human Behavior*, 61, 357-363.
363. Van Lange, P.A.M., Rusbult, C.E., Drigotas, S.M., Arriaga, X.B. i Witcher, B.S. (1997). Willingness to Sacrifice in Close Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(6), 1373-1395.
364. Vandenberg, R.J. i Lance, C.E. (2000). A Review and Synthesis of the Measurement Invariance Literature: Suggestions, Practices, and Recommendations for Organizational Research. *Organizational Research Methods*, 3(1), 4-70.
365. Vanderdrift, L.E., Agnew, C.R. i Wilson, J.E. (2014). Spanish version of the Investment Model Scale. *Personal Relationships*, 21(1), 110-124.
366. Vanderdrift, L.E., Lehmler, J.J. i Kelly, J.R. (2012). Commitment in friends with benefits relationships: Implications for relational and safe-sex outcomes. *Personal Relationships*, 19(1), 1-13.
367. Vannier, S.A. i O'Sullivan, L.F. (2017). Passion, connection, and destiny: How romantic expectations help predict satisfaction and commitment in young adults' dating relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 34(2), 1-23.
368. Vézina, J. i Hébert, M. (2007). Risk Factors for Victimization in Romantic Relationships of Young Women: A Review of Empirical Studies and Implications for Prevention. *Trauma, Violence, & Abuse*, 8(1), 33-66.
369. Webster, G.D., Laurenceau, J.-P., Smith, C.V., Mahaffey, A.L., Bryan, A.D. i Brunell, A.B. (2015). An investment model of sociosexuality, relationship satisfaction, and

- commitment: Evidence from dating, engaged, and newlywed couples. *Journal of Research in Personality*, 55, 112-126.
370. Weigel, D.J. (2008). A dyadic assessment of how couples indicate their commitment to each other. *Personal Relationships*, 15(1), 17-39.
371. Weigel, D.J. (2010). Mutuality of commitment in romantic relationships: Exploring a dyadic model. *Personal Relationships*, 17(4), 495-513.
372. Weigel, D.J. i Ballard-Reisch, D.S. (2002). Investigating the Behavioral Indicators of Relational Commitment. *Journal of Social and Personal Relationships*, 19(3), 403-423.
373. Weigel, D.J. i Ballard-Reisch, D.S. (2014). Constructing Commitment in Intimate Relationships: Mapping Interdependence in the Everyday Expressions of Commitment. *Communication Research*, 41(3), 311-332.
374. Weigel, D.J. i Weiser, D.A. (2014). Commitment Messages Communicated in Families of Origin: Contributions to Relationship Commitment Attitudes. *Communication Quarterly*, 62(5), 536-551.
375. White, J.W. i Koss, M.P. (1991). Courtship Violence: Incidence in a National Sample of Higher Education Students. *Violence and Victims*, 6(4), 247-256.
376. Whitton, S.W. i Kuryluk, A.D. (2012). Relationship Satisfaction and Depressive Symptoms in Emerging Adults: Cross-Sectional Associations and Moderating Effects of Relationship Characteristics. *Journal of Family Psychology*, 26(2), 226-235.
377. Whitton, S.W., Rhoades, G.K., Stanley, S.M. i Markman, H.J. (2008). Effects of Parental Divorce on Marital Commitment and Confidence. *Journal of Family Psychology*, 22(5), 789-793.
378. Whitton, S.W., Stanley, S.M. i Markman, H.J. (2007). If I Help My Partner, Will It Hurt Me? Perceptions of Sacrifice in Romantic Relationships. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 26(1), 64-92.
379. Widaman, K.F. i Reise, S.P. (1997). Exploring the measurement invariance of psychological instruments: Applications in the substance use domain. U: K.J. Bryant, M. Windle i S.G. West (Ur.), *The science of prevention* (str. 281-324). Washington, DC: American Psychological Association.
380. Widmer, E., Kellerhals, J. i Levy, R. (2004). Types of conjugal networks, conjugal conflict and conjugal quality. *European Sociological Review*, 20(1), 63-77.
381. Wieselquist, J., Rusbult, C.E., Foster, C.A. i Agnew, C.R. (1999). Commitment, Pro-Relationship Behavior, and Trust in Close Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(5), 942-966.
382. Wilcox, P. (2000). Lone Motherhood: the Impact on Living Standards of Leaving a Violent Relationship. *Social Policy & Administration*, 34(2), 176-190.
383. Williams, K. i Dunne-Bryant, A. (2006). Divorce and Adult Psychological Well-Being: Clarifying the Role of Gender and Child Age. *Journal of Marriage and Family*, 68(5), 1178-1196.
384. Willoughby, B.J. (2015). The Role of Marital Beliefs as a Component of Positive Relationship Functioning. *Journal of Adult Development*, 22(2), 76-89.
385. Wosidlo, A. i Segrin, C. (2013). Negative Affectivity and Educational Attainment as Predictors of Newlyweds' Problem Solving Communication and Marital Quality. *The Journal of Psychology*, 147(1), 49-73.
386. Xu, X., Brown, L., Arona, A., Caod, G., Fengd, T., Acevedoe, B. i Weng, X. (2012). Regional brain activity during early-stage intense romantic love predicted relationship outcomes after 40 months: An fMRI assessment. *Neuroscience Letters*, 526(1), 33-38.
387. Young, B.J. i Furman, W. (2013). Predicting Commitment in Young Adults' Physically Aggressive and Sexually Coercive Dating Relationships. *Journal of Interpersonal Violence*, 28(17), 3245-3264.

388. Ysseldyk, R. i Wohl, M.J.A. (2012). I Forgive Therefore I'm Committed: A Longitudinal Examination of Commitment After a Romantic Relationship Transgression. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 44(4), 257-263.
389. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji. *Narodne novine*, br. 70/2017.
390. Zeigler-Hill, V., Fulton, J.J. i McLemore, C. (2011). The role of unstable self-esteem in the appraisal of romantic relationships. *Personality and Individual Differences*, 51(1), 51-56.
391. Zhang, S. i Kline, S.L. (2009). Can I Make my Own Decision? A Cross-Cultural Study of Perceived Social Network Influence in Mate Selection. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40(1), 3-23.
392. Zink, T., Klesges, L.M., Levin, L. i Putnam, F. (2007). Abuse Behavior Inventory: Cutpoint, Validity, and Characterization. *Journal of Interpersonal Violence*, 22(7), 921-931.

PRILOZI

Prilog 1. Osnovne metrijske karakteristike i obilježja instrumenata korištenih u pilot istraživanju za ispitivanje predanosti

	<i>Investment Model Scale</i>	<i>Commitment Scale</i>	<i>Triangular Theory of Love Scales</i>
k	7	12	15
M	6,84	6,65	7,67
SD	1,364	1,059	1,286
min	2,86	3,17	2,67
max	8,00	8,00	9,00
Broj faktora	1 (60% V)	1 (47% V)	1 (59% V)
α	0,896	0,887	0,950
K-S test	0,198**	0,135**	0,151**

**p < 0,01

Prilog 2. Osnovne metrijske karakteristike i obilježja instrumenata korištenih u pilot istraživanju za ispitivanje zadovoljstva vezom

	<i>Investment Model Scale</i>	<i>Relationship Assessment Scale</i>	Opća procjena
k	5	7	1
M	6,58	6,04	5,52
SD	1,284	0,737	0,970
min	2,60	3,57	2
max	8,00	7,00	7
Broj faktora	1 (62% V)	1 (45% V)	-
α	0,873	0,800	-
K-S test	0,195**	0,124**	0,342**

**p < 0,01

Prilog 3. Osnovne metrijske karakteristike i obilježja instrumenata korištenih u pilot istraživanju za ispitivanje kvalitete alternativa vezi

	<i>Investment Model Scale</i>	<i>Multidimensional Determinants of Relationship Commitment Inventory</i>
k	5	4
M	3,55	2,03
SD	1,730	0,882
min	0,00	1,00
max	7,60	5,00
Broj faktora	1 (46% V)	1 (44% V)
α	0,786	0,742
K-S test	0,058	0,130**

**p < 0,01

Prilog 4. Osnovne metrijske karakteristike i obilježja instrumenata korištenih u pilot istraživanju za ispitivanje ulaganja u vezu

	<i>Investment Model Scale</i>	<i>Multidimensional Determinants of Relationship Commitment Inventory</i>
k	5	4
M	5,22	4,28
SD	1,718	0,674
min	0,80	1,75
max	8,00	5,00
Broj faktora	1 (55% V)	1 (59% V)
α	0,838	0,837
K-S test	0,114**	0,167**

**p < 0,01

Prilog 5. Odobrenje Etičkog povjerenstva za istraživanja s ljudima za provedbu istraživanja

Etičko povjerenstvo za istraživanja s ljudima
Odsjek za psihologiju
Filozofski fakultet
Sveučilište u Zagrebu
I. Lučića 3, Zagreb

02. lipnja 2014.

ODOBRENJE ZA PROVEDBU ISTRAŽIVANJA

Odobrava se provedba istraživanja pod nazivom: *Uloga psihičkog nasilja i percipirane socijalne podrške vezi u predanosti intimnih veza osoba na prijelazu u odraslu dob*

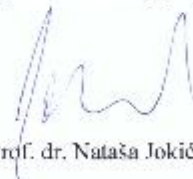
u svrhu izrade doktorskog rada studentu/ici Niki Sušac

pod mentorstvom prof. dr. Marine Ajduković

Na temelju uvida u nacrt i plan provedbe istraživanja, te u sve psihologijske instrumente i postupke čija se primjena planira, *Etičko povjerenstvo za istraživanja s ljudima* Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu zaključilo je da istraživanje udovoljava etičkim načelima propisanim Etičkim kodeksom Hrvatske psihološke komore, te Povjerenstvo odobrava njegovu provedbu.

Ovo odobrenje vrijedi za sve predložene postupke u okviru istraživačkog nacrta do 02. lipnja 2015.

Predsjednica Etičkog povjerenstva

Prof. dr. Nataša Jokić-Begić

Upute za provođenje ankete

Kriteriji za odabir parova:

- heteroseksualni parovi koji su u vezi barem 3 mjeseca
- ne žive zajedno, nisu zaručeni ili u braku
- nisu srednjoškolci
- dob djevojke između 18 i 30 godina
- odabrati parove tako da podjednak broj djevojaka u paru budu:
 - studentice ili djevojke koje su završile fakultet
 - djevojke koje imaju završenu srednju školu ili niži stupanj obrazovanja i ne obrazuju se dalje

Postupak:

- objasniti sudionicima načela dobrovoljnosti sudjelovanja, mogućnosti odustajanja, anonimnosti i povjerljivosti podataka
- naglasiti sudionicima kako Vi osobno nećete vidjeti njihove upitnike
- sudionici trebaju pročitati „Pristanak na sudjelovanje u istraživanju o romantičnim vezama“ (taj papir ostaje njima)
- voditi računa o tome da žene dobiju upitnik označen slovom Ž, a muškarci onaj označen slovom M
- voditi računa o tome da oba člana para dobiju upitnik s istom šifrom para
- sudionici trebaju **samostalno** ispuniti upitnik i **ne smiju međusobno komunicirati** prilikom ispunjavanja – izuzetno je važno da se takvi uvjeti provedbe osiguraju za sve sudionike
- nakon ispunjavanja upitnika dati svakom sudioniku kuvertu da stavi upitnik u nju i odmah ju zalijepi
- zapisati e-mail kontakt sudionika (ili broj mobitela ako nema e-mail adresu) na odvojeni predložak „Kontakt podaci sudionika“ i objasniti sudionicima kako se ti podaci ne mogu i neće povezivati s njihovim odgovorima te kako su oni potrebni da bi ih se moglo kontaktirati za drugi val istraživanja
- uputiti sudionike da se za sva pitanja mogu javiti na e-mail: nika.susac@gmail.com

Ako imate bilo kakvih pitanja u vezi uzorka, postupka ili samog istraživanja, slobodno se javite na e-mail: nika.susac@gmail.com.

Prilog 7. Pismene informacije o istraživanju za sudionike

Istraživačica: Nika Sušac, 01 4895 801, nika.susac@gmail.com

Poštovani,

pred Vama se nalazi upitnik o Vašim iskustvima i mišljenjima o Vašoj trenutnoj romantičnoj vezi i partneru/partnerici. Ovaj se upitnik sastoji od nekoliko dijelova i sastavljen je za potrebe istraživanja koje provodi psihologinja Nika Sušac u okviru svoje doktorske disertacije na poslijediplomskom studiju psihologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, pod mentorstvom prof.dr.sc. Marine Ajduković. Tema istraživanja su romantični odnosi kod mladih odraslih osoba.

Vaše sudjelovanje u ovom istraživanju je potpuno dobrovoljno te u bilo kojem trenutku možete odustati od daljnjeg ispunjavanja upitnika. Ukoliko odlučite sudjelovati, molim Vas da Vi i Vaš partner/Vaša partnerica svoje upitnike ispunite odvojeno te da tijekom ispunjavanja ne razgovarate o postavljenim pitanjima i svojim odgovorima. Detaljne upute i način odgovaranja nalaze se u upitniku. Molim Vas da na pitanja odgovarate što spontanije i što iskrenije možete te da ne izostavite niti jedno pitanje. Međutim, ako odlučite da na neka pitanja ne želite odgovoriti, to ne trebate učiniti i za to nećete snositi nikakve posljedice. U ovom istraživanju nećete biti izloženi nikakvom specifičnom riziku, a razina stresa i/ili neugode u ovom istraživanju nije veća od one koju doživljavate u vrlo uobičajenim svakodnevnim situacijama. Postoji mogućnost da će ovo istraživanje biti nastavljeno i u budućnosti, to jest da će se prikupljati podaci i u drugoj vremenskoj točki te Vas također molim da nam, na odvojenom obrascu koji će Vam dati osoba koja Vam je donijela upitnik, ostavite svoju e-mail adresu ili broj telefona kako bismo Vas mogli kontaktirati za 9-12 mjeseci i eventualno Vam postaviti još nekoliko pitanja te Vas informirati o rezultatima istraživanja. Nigdje na upitniku ne trebate navoditi svoje ime i prezime ili druge osobne podatke pomoću kojih bi Vas bilo moguće identificirati te će Vaši odgovori biti spremljeni pod šifrom, a rezultati istraživanja bit će prikazivani isključivo na grupnoj razini. Kako bismo mogli upariti Vaše odgovore u ovom upitniku s onima koje ćete dati za 9-12 mjeseci, molimo Vas da na prvoj stranici upitnika upišete svoju šifru, prateći upute za njeno formiranje. Istu ćete šifru navesti kada Vas idući put kontaktiramo, kako bi se izbjegla potreba za korištenjem Vašeg imena i prezimena i sačuvala Vaša anonimnost.

Ako odlučite sudjelovati u istraživanju, nakon što ispunite upitnik stavite ga u priloženu kuvertu, zalijepite ju i vratite osobi koja Vam je donijela upitnik. Po završetku cijelog istraživanja na Vašu e-mail adresu dobit ćete rezultate istraživanja, prikazane na grupnoj razini, te kompjuterske letke sa informacijama o glavnim nalazima drugih istraživanja koja su se bavila intimnim vezama.

Nadam se da ćete pristati sudjelovati u ovom istraživanju jer su nam potrebni odgovori što većeg broja ljudi kako bismo dobili bolji uvid u romantične odnose mladih odraslih osoba. Ukoliko imate bilo kakvih pitanja, slobodno se javite na gore navedenu e-mail adresu ili broj telefona. Ako imate neke pritužbe na provedeni postupak ili ste zabrinuti zbog nečega što ste tijekom istraživačkog postupka doživjeli, molimo Vas da se obratite na: etikapsi@ffzg.hr.

Vašim potpisom na dnu stranice potvrđujete da pristajete na sudjelovanje u ovom istraživanju.

Unaprijed hvala!

Potpis sudionika: _____ Datum: _____

Prilog 8. Sadržaj letka za sudionike

Hvala Vam još jednom što ste sudjelovali u istraživanju koje se bavilo temom partnerskih odnosa! U istraživanju je osim Vas i Vašeg tadašnjeg partnera/partnerice sudjelovalo još 334 para, a uključene su bile mlade odrasle osobe iz cijele Hrvatske. U nastavku će biti predstavljeni neki rezultati ovog, ali i drugih istraživanja i preporuke koje iz njih proizlaze za načine na koje možete ostvariti i održati kvalitetan odnos sa svojim partnerom/partnericom.

Ovo se istraživanje bavilo proučavanjem pojma predanosti u vezama koji se odnosi na posvećenost pojedinca vezi, odnosno njegovu spremnost da nastavi trenutnu vezu. Partneri koji su predaniji u svojim vezama vjerojatnije će ostati u njima i dugoročno će imati veće šanse da im veza uspije. Dobiveni rezultati su potvrdili pretpostavke da je za predanost u vezi važno nekoliko stvari:

1. Osobe koje su zadovoljnije vezom bit će i predanije u svom partnerskom odnosu
2. Partneri će biti predaniji ako su do sada više uložili u vezu. Takva ulaganja partnera koja su važna za njihov odnos mogu se odnositi na primjer na materijalna ulaganja, zajedničke prijatelje i aktivnosti, ali i na manje opipljive oblike ulaganja, poput vremena koje su do sada uložili u vezu.
3. Pojedinci koji smatraju da imaju neke druge mogućnosti koje im se čine bolje od trenutne veze manje su predani sadašnjem partneru. Te druge mogućnosti mogu biti drugi potencijalni partneri, ali to mogu biti i druge stvari, na primjer provođenje vremena s prijateljima ili privlačnost samačkog statusa.

I ovo i ranija su istraživanja pokazala da su sve navedene varijable važne za predanost u romantičnoj vezi i njenu stabilnost. Ovakvi rezultati objašnjavaju zbog čega ljudi ostaju u vezama u kojima nisu nužno jako zadovoljni. Naime, u vezama često postoje razdoblja u kojima su jedan ili oba partnera nezadovoljni ili u iskušenju zbog drugih mogućnosti koje im se čine privlačne, no to ne dovodi nužno do prekida veze te ona može opstati zbog djelovanja drugih čimbenika, poput ulaganja u vezu.

Dobro je poznato kako je kvalitetna komunikacija u partnerskim odnosima također jedna od ključnih stvari potrebnih za njihov uspjeh. Ovo istraživanje bavilo se i nasilnom komunikacijom i psihičkim nasiljem općenito, čiji se značaj ponekad umanjuje jer ljudi smatraju kako ono „nije tako opasno“ kao fizičko nasilje. Ali ranija istraživanja su pokazala da doživljavanje psihičkog

nasilja u vezi može uvelike narušiti tjelesno i mentalno zdravlje pojedinca. Također, ono može biti i pogubnije za kvalitetu intimne veze od drugih oblika nasilja. Ovo istraživanje je pokazalo kako se psihičko nasilje u vezama javlja relativno rijetko, u prosjeku tek po nekoliko puta u pola godine, ali je prisutno kod gotovo svih parova. Rezultati pokazuju kako je ono zaista važno za partnerske odnose i povezano sa znatno manjom stabilnosti veze, to jest: što je u vezi češće psihičko nasilje, to je manja šansa za njen opstanak.

Još jedna od tema ovog istraživanja bila je podrška vezi, odnosno koliko sudionici smatraju da njihova i partnerova obitelj i prijatelji podržavaju njihov partnerski odnos. Rezultati su pokazali da su svi izvori podrške vezi značajni, ali da je odobravanje veze od strane vlastitih prijatelja posebno važno za predanost u vezama kod mladih odraslih osoba. Podržavanje veze od strane članova vlastite obitelji je bitnije za muški doživljaj kvalitete veze, a podrška partnerove obitelji i njegovih prijatelja za žensku percepciju predanosti i stabilnosti.

Na temelju prikazanih rezultata i onih koje su dobila ranija istraživanja, sljedeće preporuke mogu Vam pomoći da unaprijedite svoj odnos s partnerom/partnericom:

- Pokažite partneru/partnerici svoje osjećaje prema njemu/njoj – to je važno za obostrani osjećaj zadovoljstva i predanosti u vezi
- Potencijalne sukobe i svađe pokušajte riješiti tako da s partnerom/partnericom razgovarate o svojim problemima i brigama, umjesto da koristite napadanje i okrivljavanje partnera, pasivno-agresivno ponašanje ili izbjegavanje razgovora o problemu
- U razgovoru s partnerom/partnericom izbjegavajte korištenje pogrdnih riječi i izraza, uvreda, naglašavanje njegovih/njenih mana ili nedostataka – čak i ako ne mislite ozbiljno ili se u Vašim očima radi o šali, takva ponašanja, neovisno o tome koja je bila namjera za njihovo korištenje, narušavaju kvalitetu partnerskog odnosa
- Nemojte pokušavati kontrolirati partnerove osjećaje i ponašanja ili manipulirati njime/njom
- I ljubomorna ponašanja predstavljaju oblik nasilja u vezi, iako ih ljudi često pogrešno smatraju izrazima ljubavi, ona smanjuju stabilnost partnerskog odnosa i nisu prihvatljiv oblik ponašanja u vezi

- Kada je netko od vas dvoje izrazito nervozan ili ljut na ono drugo nemojte započinjati razgovor o problemu koji je do toga doveo – pričekajte da se oboje smirite kako netko ne bi rekao nešto što će kasnije požaliti
- Kada želite partneru/partnerici reći nešto što Vas smeta, ljuti ili Vas je povrijedilo, razmislite prvo što je zapravo bilo to što je kod Vas izazvalo takve osjećaje i kako bi to bilo najbolje reći – dobra vodilja pri tome Vam može biti način na koji biste Vi voljeli da Vam partner/partnerica kaže tako nešto
- Umjesto da kritizirate partnera/partnericu i navodite njegove/njezine mane i pogreške, pokušajte govoriti samo o sebi i tome kako se Vi osjećate
- Pitajte partnera/partnericu kako on/ona vidi tu situaciju te zajednički pokušajte naći način za rješenje problema
- S druge strane, kada partner/partnerica Vama želi reći nešto što ga/ju smeta, ljuti ili ga/ju je povrijedilo, nemojte odmah zauzeti obrambeni stav, već ga/ju pustite da kaže sve što mu/joj je važno, slušajte ga/ju, pokušajte zamisliti kako se osjeća i zaista razumjeti što Vam želi reći
- Provjerite kako biste Vi mogli doprinijeti tome da se partner/partnerica u vezi osjeća ugodnije te zajednički pokušajte naći način za rješenje problema
- Općenito, što više razgovarajte s partnerom/partnericom – komunikacija je temelj kvalitetnog odnosa
- Uključite partnera/partnericu u aktivnosti koje volite ili pokušajte naći neku novu aktivnost u kojoj biste mogli zajedno sudjelovati
- Imajte na umu da su za život pojedinca važni odnosi s različitim ljudima i da i u Vašem i u partnerovom životu postoje drugi ljudi (poput članova obitelji i prijatelja) te da odnose s njima ne treba zanemariti
- Uključite partnera/partnericu i u druženje sa svojim prijateljima i članovima obitelji – pomozite mu/joj da se osjeća ugodno i prihvaćeno u njihovom društvu
- Potrudite se da upoznate partnerovu obitelj i prijatelje i razumijete značaj koji ti odnosi imaju u njegovom/njenom životu

Hvala Vam još jednom i ako imate dodatna pitanja vezano uz rezultate istraživanja ili Vas zanima gdje se i kojim stručnjacima možete obratiti u vezi rada na svom partnerskom odnosu, slobodno mi se javite na: nika.susac@gmail.com

Prilog 9. Upitnik za muške sudionike

M

Šifra para: _____

Molim Vas da prije nego što počnete ispunjavati upitnik, nakon ove upute upišete svoju šifru. Ona će poslužiti tome da povežemo Vaše podatke iz prve i druge faze istraživanja, bez narušavanja Vaše anonimnosti. Šifra se sastoji od 6 slova i brojki, a formira se na sljedeći način:

- 1. upisujete **prva dva slova imena Vaše majke** (npr. ako Vam se majka zove Marija, upisujete MA)*
- 2. upisujete **dvije brojke koje predstavljaju dan u mjesecu u datumu Vašeg rođenja** (npr. ako ste rođeni 08.02.1990., upisujete 08)*
- 3. upisujete **prva dva slova imena Vašeg oca** (npr. ako Vam se otac zove Petar, upisujete PE)*

Dakle, u primjeru navedenom u zagradama konačna šifra bila bi: MA08PE

Vaša šifra: _____

1. Koliko imate godina? _____
2. Koji je Vaš obrazovni status?
 - Nezavršena ili završena osnovna škola
 - Završena strukovna srednja škola (trogodišnja ili četverogodišnja)
 - Završena gimnazija
 - Završena viša ili visoka škola, fakultet ili poslijediplomski studij
3. Koji je Vaš radni status? *(možete označiti više odgovora)*
 - Studiram
 - Radim/zaposlen sam
 - Povremeno radim/zaposlen sam (npr. sezonske ili studentske poslove)
 - Ne studiram i ne radim/nisam zaposlen
 - Ostalo _____
4. Kako biste procijenili svoje sadašnje materijalne mogućnosti?
 - Znatno ispod prosjeka
 - Nešto ispod prosjeka
 - Prosječne
 - Nešto iznad prosjeka
 - Znatno iznad prosjeka
5. Gdje živite?
 - S roditeljima u njihovom stanu ili kući
 - U vlastitom stanu ili kući
 - U podstanarstvu
 - U studentskom domu
 - Ostalo _____
6. Tko Vas uzdržava (tko Vam osigurava većinu financijskih sredstava za život)? *(možete označiti više odgovora)*
 - Ja sam vlastitim radom
 - Ja sam pomoću stipendije
 - Roditelji i/ili drugi članovi obitelji
 - Ostalo _____
7. Koje je veličine mjesto/naselje u kojem živite?
 - Velegrad (više od 500 000 stanovnika)
 - Veliki grad (100-500 000 stanovnika)
 - Grad srednje veličine (20-100 000 stanovnika)
 - Manji grad (do 20 000 stanovnika)
 - Selo

8. Osim vjenčanja i pogreba, koliko često pohađate vjerske obrede?

- Više puta tjedno
- Jednom tjedno
- Jednom mjesečno
- Samo za neke vjerske blagdane
- Jednom godišnje
- Rjeđe od jednom godišnje
- Nikada

9. Koliko je važan Bog u Vašem životu? Molim Vas da koristite skalu za označavanje, pri čemu **1 znači „potpuno nevažan“**, a **10 znači „vrlo važan“**.

Potpuno nevažan									Vrlo važan
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

10. Koliko se često molite Bogu izvan vjerskog obreda?

- Svaki dan
- Više puta tjedno
- Jednom tjedno
- Jednom mjesečno
- Nekoliko puta godišnje
- Rjeđe od jednom godišnje
- Nikada

Pitanja koja slijede odnose se na Vašu vezu s Vašom partnericom.

11. Kako biste opisali Vašu vezu?

- Neobavezna
- Ozbiljna

12. Koliko dugo traje Vaša veza? _____ mjeseci

13. Živi li Vaša partnerica u istom mjestu/naselju kao i Vi?

- Da
- Ne

14. Molim Vas da odgovorite na sljedeća pitanja razmišljajući o svojoj trenutnoj vezi sa svojom partnericom. Uz svaku tvrdnju zaokružite broj koji najbolje odgovara Vašem stupnju slaganja s tom tvrdnjom, pri čemu 0 znači „uopće se ne slažem“, dok 8 znači „u potpunosti se slažem“.

	Uopće se ne slažem			Donekle se slažem				U potpunosti se slažem	
	0	1	2	3	4	5	6	7	8
1) Želim da naša veza jako dugo traje.	0	1	2	3	4	5	6	7	8
2) Predan sam održavanju veze sa svojom partnericom.	0	1	2	3	4	5	6	7	8
3) Ne bih bio jako uzrujan da naša veza u bliskoj budućnosti završi.	0	1	2	3	4	5	6	7	8
4) Vjerojatno ću tijekom sljedeće godine biti u vezi s nekim drugim tko nije moja trenutna partnerica.	0	1	2	3	4	5	6	7	8
5) Jako sam vezan za naš odnos – vrlo snažno povezan sa svojom partnericom.	0	1	2	3	4	5	6	7	8
6) Želim da naša veza traje zauvijek.	0	1	2	3	4	5	6	7	8
7) Usmjeren sam na dugoročnu budućnost naše veze (na primjer, zamišljam se sa svojom partnericom i za nekoliko godina).	0	1	2	3	4	5	6	7	8

15. Uz svaku tvrdnju zaokružite broj koji najbolje odgovara Vašem stupnju slaganja s tom tvrdnjom, pri čemu 0 znači „uopće se ne slažem“, dok 8 znači „u potpunosti se slažem“.

	Uopće se ne slažem			Donekle se slažem				U potpunosti se slažem	
	0	1	2	3	4	5	6	7	8
1) Zadovoljan sam našom vezom.	0	1	2	3	4	5	6	7	8
2) Moja je veza mnogo bolja od veza drugih ljudi.	0	1	2	3	4	5	6	7	8
3) Moja je veza gotovo idealna.	0	1	2	3	4	5	6	7	8
4) Naša me veza čini vrlo sretnim.	0	1	2	3	4	5	6	7	8
5) Naša veza dobro zadovoljava moje potrebe za intimnošću, druženjem, bliskošću itd.	0	1	2	3	4	5	6	7	8

16. Uz svaku tvrdnju zaokružite broj koji najbolje odgovara Vašem stupnju slaganja s tom tvrdnjom, pri čemu 0 znači „uopće se ne slažem“, dok 8 znači „u potpunosti se slažem“.

	Uopće se ne slažem			Donekle se slažem				U potpunosti se slažem	
	0	1	2	3	4	5	6	7	8
1) Druge djevojke s kojima bih mogao biti (osim moje partnerice) su mi vrlo privlačne.	0	1	2	3	4	5	6	7	8
2) Moje alternative našoj vezi (izlasci s nekim drugim, provođenje vremena s prijateljima ili samostalno) su gotovo idealne.	0	1	2	3	4	5	6	7	8
3) Da nisam u vezi sa svojom partnericom bilo bi mi sasvim dobro jer bih našao drugu privlačnu osobu s kojom bih bio.	0	1	2	3	4	5	6	7	8
4) Privlače me alternative ovoj vezi (izlasci s nekim drugim, provođenje vremena s prijateljima ili samostalno).	0	1	2	3	4	5	6	7	8
5) Moje potrebe za intimnošću, druženjem itd. bi lako mogle biti zadovoljene u nekom drugom odnosu.	0	1	2	3	4	5	6	7	8

17. Uz svaku tvrdnju zaokružite broj koji najbolje odgovara Vašem stupnju slaganja s tom tvrdnjom, pri čemu 0 znači „uopće se ne slažem“, dok 8 znači „u potpunosti se slažem“.

	Uopće se ne slažem			Donekle se slažem				U potpunosti se slažem	
	0	1	2	3	4	5	6	7	8
1) U našu sam vezu uložio mnogo toga što bih izgubio ukoliko bi ova veza završila.	0	1	2	3	4	5	6	7	8
2) Mnogi dijelovi mog života su postali povezani s mojom partnericom (zajedničke aktivnosti, itd.) i sve bih to izgubio da prekinemo.	0	1	2	3	4	5	6	7	8
3) Osjećam se jako uključenim u našu vezu – da sam mnogo uložio u nju.	0	1	2	3	4	5	6	7	8
4) Moji odnosi s prijateljima i članovima obitelji bi bili komplicirani da partnerica i ja prekinemo (npr. partnerica je prijateljica s ljudima do kojih mi je stalo).	0	1	2	3	4	5	6	7	8
5) U usporedbi s drugim ljudima koje poznajem, uložio sam jako puno u vezu sa svojom partnericom.	0	1	2	3	4	5	6	7	8

18. Na sljedeća pitanja odgovarate koristeći ponuđenu skalu čestine, pri čemu 1 znači „nikad“, dok 7 znači „vrlo često“.

	Nikad		Ponekad				Vrlo često	
1) Koliko često razmišljate o prekidu veze?	1	2	3	4	5	6	7	
2) Koliko često pomišljate da Vam je veza u krizi?	1	2	3	4	5	6	7	
3) Koliko ste često pričali s nekim (prijateljima, članovima obitelji itd.) o mogućnosti prekida vaše veze?	1	2	3	4	5	6	7	
4) Prema Vašem znanju, koliko je često Vaša partnerica pričala s nekim (prijateljima, članovima obitelji itd.) o mogućnosti prekida vaše veze?	1	2	3	4	5	6	7	
5) Jeste li ikada razgovarali s partnericom o prekidu veze?	1	2	3	4	5	6	7	

19. Uz svaku tvrdnju zaokružite broj koji najbolje opisuje Vaš stav ili mišljenje o Vašoj trenutnoj vezi, pri čemu 1 znači „uopće ne / uopće nije“, dok 7 znači „u potpunosti / jako“.

	Uopće ne / Uopće nije						U potpunosti / Jako	
1) Koliko je vjerojatno da ćete Vi i Vaša partnerica živjeti zajedno ili se vjenčati u budućnosti?	1	2	3	4	5	6	7	
2) Koliko stabilnom biste procijenili Vašu vezu?	1	2	3	4	5	6	7	

20. Slijedi niz tvrdnji o tome kako drugi ljudi vide vezu Vas i Vaše partnerice. Molim Vas da uz svaku tvrdnju označite broj koji označava koliko Vi smatrate da je ona točna, pri čemu 1 znači „uopće nije točno“, dok 7 znači „potpuno točno“.

Prvi dio tvrdnji odnosi se na to kako članovi VAŠE OBITELJI vide vezu Vas i Vaše partnerice. Za svaku tvrdnju procijenite koliko mislite da je ona točna. Ukoliko Vam se čini da se mišljenja različitih članova Vaše obitelji razlikuju, navedite prosjek odgovora koje biste dali za različite članove Vaše obitelji. Jednako postupite i u ostalim procjenama koje slijede.

Ako nitko od članova Vaše obitelji ne zna za vašu vezu, označite kvadrat kraj kojeg piše „Članovi moje obitelji ne znaju za našu vezu“ i prijedite na iduću tablicu.

	Uopće nije točno						Potpuno točno		
1) Članovi moje obitelji misle da ne bih trebao ostati u ovoj vezi.	1	2	3	4	5	6	7	☐ Članovi moje obitelji ne znaju za našu vezu	
2) Članovi moje obitelji misle da je ovo dobra veza za mene.	1	2	3	4	5	6	7		
3) Članovi moje obitelji misle da nisam u vezi koju se isplati održati.	1	2	3	4	5	6	7		
4) Članovi moje obitelji podržavaju našu vezu.	1	2	3	4	5	6	7		

Tvrđnje koje slijede odnose se na to kako članovi PARTNERIČINE OBITELJI vide vezu Vas i Vaše partnerice. Ako nitko od članova partneričine obitelji ne zna za vašu vezu, označite kvadrat kraj kojeg piše „Članovi partneričine obitelji ne znaju za našu vezu“ i prijedite na iduću tablicu.

	Uopće nije točno				Potpuno točno				
1) Članovi partneričine obitelji misle da ona ne bi trebala ostati u ovoj vezi.	1	2	3	4	5	6	7	☐ Članovi partneričine obitelji ne znaju za našu vezu	
2) Članovi partneričine obitelji misle da je ovo dobra veza za nju.	1	2	3	4	5	6	7		
3) Članovi partneričine obitelji misle da ona nije u vezi koju se isplati održati.	1	2	3	4	5	6	7		
4) Članovi partneričine obitelji podržavaju našu vezu.	1	2	3	4	5	6	7		

Tvrđnje koje slijede odnose se na to kako VAŠI PRIJATELJI koji su Vam važni vide vezu Vas i Vaše partnerice. Riječ „prijatelji“ u ovom upitniku odnosi se na prijatelje oba spola, tj. i na prijatelje i na prijateljice. Ako nitko od Vaših prijatelja ne zna za vašu vezu, označite kvadrat kraj kojeg piše „Moji prijatelji ne znaju za našu vezu“ i prijedite na iduću tablicu.

	Uopće nije točno				Potpuno točno				
1) Moji prijatelji misle da ne bih trebao ostati u ovoj vezi.	1	2	3	4	5	6	7	☐ Moji prijatelji ne znaju za našu vezu	
2) Moji prijatelji misle da je ovo dobra veza za mene.	1	2	3	4	5	6	7		
3) Moji prijatelji misle da nisam u vezi koju se isplati održati.	1	2	3	4	5	6	7		
4) Moji prijatelji podržavaju našu vezu.	1	2	3	4	5	6	7		

Tvrđnje koje slijede odnose se na to kako PARTNERIČINI PRIJATELJI koji su njoj važni vide vezu Vas i Vaše partnerice. Ako nitko od partneričinih prijatelja ne zna za vašu vezu, označite kvadrat kraj kojeg piše „Partneričini prijatelji ne znaju za našu vezu“ i prijedite na stranicu 7.

	Uopće nije točno				Potpuno točno				
1) Partneričini prijatelji misle da ona ne bi trebala ostati u ovoj vezi.	1	2	3	4	5	6	7	☐ Partneričini prijatelji ne znaju za našu vezu	
2) Partneričini prijatelji misle da je ovo dobra veza za nju.	1	2	3	4	5	6	7		
3) Partneričini prijatelji misle da ona nije u vezi koju se isplati održati.	1	2	3	4	5	6	7		
4) Partneričini prijatelji podržavaju našu vezu.	1	2	3	4	5	6	7		

21. Pitanja koja slijede odnose se na partneričina i Vaša ponašanja jednog prema drugom. Partneri se često u vezi ponašaju jedan prema drugom na različite načine. Koliko često se Vaša partnerica ponašala prema Vama na sljedeće načine u **proteklih 6 mjeseci**?

	Nikad	Jedan ili dva puta u 6 mjeseci/ Rijetko	Jednom mjesečno /Ponekad	Nekoliko puta mjesečno /Često	Nekoliko puta tjedno ili češće/ Gotovo uvijek
1) Partnerica je kritizirala moj izgled.	☐	☐	☐	☐	☐
2) Partnerica me uvrijedila ili ismijala pred drugima.	☐	☐	☐	☐	☐
3) Partnerica mi je rekla ili pokazala da razumije moje osjećaje.	☐	☐	☐	☐	☐
4) Partnerica se ponašala prema meni kao da sam glup.	☐	☐	☐	☐	☐
5) Partnerica je kontrolirala moje aktivnosti (npr. s kim idem van, što radim u slobodno vrijeme i sl.).	☐	☐	☐	☐	☐
6) Partnerica je bacila na mene nešto čime bi me mogla ozlijediti.	☐	☐	☐	☐	☐
7) Partnerica je poštivala moj izbor prijatelja.	☐	☐	☐	☐	☐
8) Partnerica je spominjala stvari iz moje prošlosti kako bi me povrijedila.	☐	☐	☐	☐	☐
9) Partnerica me nazivala pogrdnim imenima.	☐	☐	☐	☐	☐
10) Partnerica mi je uskratila nježnost kad mi je bila potrebna.	☐	☐	☐	☐	☐
11) Partnerica mi je rekla nešto da bi me ohrabrila.	☐	☐	☐	☐	☐
12) Partnerica je pokušala kod mene izazvati osjećaj krivnje, durila se, ljutila ili me ignorirala kako bi dobila ono što je htjela.	☐	☐	☐	☐	☐
13) Partnerica je bila ljubomorna na druge žene.	☐	☐	☐	☐	☐
14) Partnerica mi je opsovala.	☐	☐	☐	☐	☐
15) Partnerica me ošamarila.	☐	☐	☐	☐	☐
16) Partnerica je poštivala ono što sam joj povjerio ili čuvala moje tajne.	☐	☐	☐	☐	☐
17) Partnerica se ponašala prema meni kao da sam manje vrijedan.	☐	☐	☐	☐	☐
18) Partnerica je vikala i derala se na mene.	☐	☐	☐	☐	☐
19) Partnerica mi je prijetila da će me ostaviti.	☐	☐	☐	☐	☐
20) Partnerica me okrivljavala za svoje nasilno ponašanje.	☐	☐	☐	☐	☐
21) Partnerica je imala razumijevanja za moje seksualne želje i potrebe.	☐	☐	☐	☐	☐
22) Partnerica mi je naređivala.	☐	☐	☐	☐	☐
23) Partnerica je kontrolirala moje kontakte s drugim ljudima.	☐	☐	☐	☐	☐
24) Partnerica je omalovažavala moju obitelj i/ili prijatelje.	☐	☐	☐	☐	☐
25) Partnerica me udarila rukom ili nogom.	☐	☐	☐	☐	☐

	Nikad	Jedan ili dva puta u 6 mjeseci/ Rijetko	Jednom mjesečno /Ponekad	Nekoliko puta mjesečno /Često	Nekoliko puta tjedno ili češće/ Gotovo uvijek
26) Partnerica mi je pokazivala osjećaje na primjeren način.	☐	☐	☐	☐	☐
27) Partnerica me okrivljavala za svoje probleme ili loše raspoloženje, čak i ako nisam imao nikakve veze s tim.	☐	☐	☐	☐	☐
28) Partnerica me pratila ili provjeravala kod drugih ljudi gdje i s kim sam bio (npr. ispitala moje prijatelje, članove obitelji, nazivala me na posao).	☐	☐	☐	☐	☐
29) Partnerica me natjerala da radim nešto što je za mene ponižavajuće.	☐	☐	☐	☐	☐
30) Partnerica je poštivala moje mišljenje.	☐	☐	☐	☐	☐
31) Partnerica je odabirala umjesto mene s kime ću se družiti i/ili što ću raditi.	☐	☐	☐	☐	☐
32) Partnerica je imala izljev bijesa prema meni (npr. razbijala stvari, urlala).	☐	☐	☐	☐	☐
33) Partnerica me grubo gurnula.	☐	☐	☐	☐	☐
34) Partnerica me poticala da se školujem ili bavim aktivnostima koje su mi korisne (npr. bavim se sportom, vježbam, volontiram, upišem neki tečaj i sl.)	☐	☐	☐	☐	☐
35) Partnerica me neopravdano optužila da flertujem s drugima ili da ju varam.	☐	☐	☐	☐	☐
36) Partnerica se ponašala prema meni s prijezirom i mržnjom.	☐	☐	☐	☐	☐
37) Partnerica je prijetila da će me udariti ili na drugi način ozlijediti.	☐	☐	☐	☐	☐
38) Partnerica je namjerno oštetila ili uništila nešto što pripada meni.	☐	☐	☐	☐	☐
39) Partnerica je uvažavala moje osjećaje.	☐	☐	☐	☐	☐
40) Partnerica me provjeravala (provjeravala e-mail, SMS poruke ili druge oblike komunikacije, prisluškivala razgovore, kopala po stvarima).	☐	☐	☐	☐	☐
41) Partnerica je prijetila da će me poniziti/osramotiti u javnosti ili pred drugima.	☐	☐	☐	☐	☐
42) Partnerica me udarila nekim predmetom.	☐	☐	☐	☐	☐
43) Partnerica me slušala s pažnjom kada sam govorio o nečemu što je meni važno.	☐	☐	☐	☐	☐
44) Partnerica je naglašavala moje mane ili nedostatke.	☐	☐	☐	☐	☐
45) Partnerica je donosila odluke umjesto mene (npr. kakvu bih odjeću trebao nositi, bih li trebao piti ili pušiti, što bih trebao jesti, s kime bih se trebao družiti itd.)	☐	☐	☐	☐	☐
46) Partnerica je prijetila da će si nešto učiniti ako ju ostavim.	☐	☐	☐	☐	☐

22. Slijede pitanja vezana uz Vaše ponašanje prema partnerici. Koliko često ste se Vi prema svojoj partnerici ponašali na sljedeće načine u proteklih 6 mjeseci?

	Nikad	Jedan ili dva puta u 6 mjeseci/ Rijetko	Jednom mjesečno /Ponekad	Nekoliko puta mjesečno /Često	Nekoliko puta tjedno ili češće/ Gotovo uvijek
1) Kritizirao sam partneričin izgled.	☐	☐	☐	☐	☐
2) Uvrijedio sam ili ismijao partnericu pred drugima.	☐	☐	☐	☐	☐
3) Rekao sam ili pokazao partnerici da razumijem njene osjećaje.	☐	☐	☐	☐	☐
4) Ponašao sam se prema partnerici kao da je glupa.	☐	☐	☐	☐	☐
5) Kontrolirao sam partneričine aktivnosti (npr. s kim ide van, što radi u slobodno vrijeme i sl.).	☐	☐	☐	☐	☐
6) Bacio sam na partnericu nešto čime bih ju mogao ozlijediti.	☐	☐	☐	☐	☐
7) Poštivao sam partneričin izbor prijatelja.	☐	☐	☐	☐	☐
8) Spominjao sam stvari iz partneričine prošlosti kako bih ju povrijedio.	☐	☐	☐	☐	☐
9) Nazivao sam partnericu pogrđnim imenima.	☐	☐	☐	☐	☐
10) Uskratio sam partnerici nježnost kad joj je bila potrebna.	☐	☐	☐	☐	☐
11) Rekao sam partnerici nešto da bih ju ohrabrio.	☐	☐	☐	☐	☐
12) Pokušao sam kod partnerice izazvati osjećaj krivnje, durio sam se, ljutio ili ju ignorirao kako bih dobio ono što sam htio.	☐	☐	☐	☐	☐
13) Bio sam ljubomoran na druge muškarce.	☐	☐	☐	☐	☐
14) Opsovao sam partnerici.	☐	☐	☐	☐	☐
15) Ošamario sam partnericu.	☐	☐	☐	☐	☐
16) Poštivao sam ono što mi je povjerala ili čuvao njene tajne.	☐	☐	☐	☐	☐
17) Ponašao sam se prema partnerici kao da je manje vrijedna.	☐	☐	☐	☐	☐
18) Vikao sam i derao se na partnericu.	☐	☐	☐	☐	☐
19) Prijetio sam partnerici da ću ju ostaviti.	☐	☐	☐	☐	☐
20) Okrivljavao sam partnericu za svoje nasilno ponašanje.	☐	☐	☐	☐	☐
21) Imao sam razumijevanja za partneričine seksualne želje i potrebe.	☐	☐	☐	☐	☐
22) Naređivao sam partnerici.	☐	☐	☐	☐	☐
23) Kontrolirao sam partneričine kontakte s drugim ljudima.	☐	☐	☐	☐	☐
24) Omalovažavao sam partneričinu obitelj i/ili prijatelje.	☐	☐	☐	☐	☐
25) Udario sam partnericu rukom ili nogom.	☐	☐	☐	☐	☐

	Nikad	Jedan ili dva puta u 6 mjeseci/ Rijetko	Jednom mjesečno /Ponekad	Nekoliko puta mjesečno /Često	Nekoliko puta tjedno ili češće/ Gotovo uvijek
26) Pokazivao sam partnerici osjećaje na primjeren način.	☐	☐	☐	☐	☐
27) Okrivljavao sam partnericu za svoje probleme ili loše raspoloženje, čak i ako nije imala nikakve veze s tim.	☐	☐	☐	☐	☐
28) Pratio sam partnericu ili provjeravao kod drugih ljudi gdje i s kim je partnerica bila (npr. ispitivao njene prijatelje, članove obitelji, nazivao ju na posao).	☐	☐	☐	☐	☐
29) Natjerao sam partnericu da radi nešto što je za nju ponižavajuće.	☐	☐	☐	☐	☐
30) Poštivao sam partneričino mišljenje.	☐	☐	☐	☐	☐
31) Odabirao sam umjesto partnerice s kime će se družiti i/ili što će raditi.	☐	☐	☐	☐	☐
32) Imao sam izljev bijesa prema partnerici (npr. razbijao stvari, urlao).	☐	☐	☐	☐	☐
33) Grubo sam gurnuo partnericu.	☐	☐	☐	☐	☐
34) Poticao sam partnericu da se školuje ili bavi aktivnostima koje su joj korisne (npr. bavi se sportom, vježba, volontira, upiše neki tečaj i sl.)	☐	☐	☐	☐	☐
35) Optužio sam partnericu da flertuje s drugima ili da me vara, iako nisam bio siguran u to.	☐	☐	☐	☐	☐
36) Ponašao sam se prema partnerici s prijezirom i mržnjom.	☐	☐	☐	☐	☐
37) Prijetio sam partnerici da ću ju udariti ili na drugi način ozlijediti.	☐	☐	☐	☐	☐
38) Namjerno sam oštetio ili uništio nešto što pripada partnerici.	☐	☐	☐	☐	☐
39) Uvažavao sam partneričine osjećaje.	☐	☐	☐	☐	☐
40) Provjeravao sam partnericu (provjeravao e-mail, SMS poruke ili druge oblike komunikacije, prisluškivao razgovore, kopao po stvarima).	☐	☐	☐	☐	☐
41) Prijetio sam partnerici da ću ju poniziti/osramotiti u javnosti ili pred drugima.	☐	☐	☐	☐	☐
42) Udario sam partnericu nekim predmetom.	☐	☐	☐	☐	☐
43) Slušao sam partnericu s pažnjom kada je govorila o nečemu što je njoj važno.	☐	☐	☐	☐	☐
44) Naglašavao sam partnerici njene mane ili nedostatke.	☐	☐	☐	☐	☐
45) Donosio sam odluke umjesto partnerice (npr. kakvu bi odjeću trebala nositi, bi li trebala piti ili pušiti, što bi trebala jesti, s kime bi se trebala družiti itd.)	☐	☐	☐	☐	☐
46) Prijetio sam partnerici da ću si nešto učiniti ako me ostavi.	☐	☐	☐	☐	☐

Prilog 10. Povezanost između paralelnih čestica za ispitivanje predanosti u vezi kod muških i ženskih članova para

	r
1. Želim da naša veza jako dugo traje.	0,26***
2. Predan sam održavanju veze sa svojom partnericom.	0,24***
3. Ne bih bio jako uzrujan da naša veza u bliskoj budućnosti završi.	0,20***
4. Vjerojatno ću tijekom sljedeće godine biti u vezi s nekim drugim tko nije moja trenutna partnerica.	0,55***
5. Jako sam vezan za naš odnos – vrlo snažno povezan sa svojom partnericom.	0,24***
6. Želim da naša veza traje zauvijek.	0,36***
7. Usmjeren sam na dugoročnu budućnost naše veze (na primjer, zamišljam se sa svojom partnericom i za nekoliko godina).	0,40***
Kanonička korelacija = 0,58***	

***p < 0,001

Prilog 11. Povezanost između paralelnih čestica za ispitivanje zadovoljstva vezom kod muških i ženskih članova para

	r
1. Zadovoljan sam našom vezom.	0,39***
2. Moja je veza mnogo bolja od veza drugih ljudi.	0,25***
3. Moja je veza gotovo idealna.	0,35***
4. Naša me veza čini vrlo sretnim.	0,31***
5. Naša veza dobro zadovoljava moje potrebe za intimnošću, druženjem, bliskošću itd.	0,10
Kanonička korelacija = 0,45**	

***p < 0,001

Prilog 12. Povezanost između paralelnih čestica za ispitivanje kvalitete alternativa vezi kod muških i ženskih članova para

	r
1. Druge djevojke s kojima bih mogao biti (osim moje partnerice) su mi vrlo privlačne.	0,36***
2. Moje alternative našoj vezi (izlasci s nekim drugim, provođenje vremena s prijateljima ili samostalno) su gotovo idealne.	0,35***
3. Da nisam u vezi sa svojom partnericom bilo bi mi sasvim dobro jer bih našao drugu privlačnu osobu s kojom bih bio.	0,20***
4. Privlače me alternative ovoj vezi (izlasci s nekim drugim, provođenje vremena s prijateljima ili samostalno).	0,29***
5. Moje potrebe za intimnošću, druženjem itd. bi lako mogle biti zadovoljene u nekom drugom odnosu.	0,23***
Kanonička korelacija = 0,38***	

***p < 0,001

Prilog 13. Povezanost između paralelnih čestica za ispitivanje ulaganja u vezu kod muških i ženskih članova para

	r
1. U našu sam vezu uložio mnogo toga što bih izgubio ukoliko bi ova veza završila.	0,19***
2. Mnogi dijelovi mog života su postali povezani s mojom partnericom (zajedničke aktivnosti, itd.) i sve bih to izgubio da prekinemo.	0,29***
3. Osjećam se jako uključenim u našu vezu – da sam mnogo uložio u nju.	0,33***
4. Moji odnosi s prijateljima i članovima obitelji bi bili komplicirani da partnerica i ja prekinemo (npr. partnerica je prijateljica s ljudima do kojih mi je stalo).	0,38***
5. U našu sam vezu uložio mnogo toga što bih izgubio ukoliko bi ova veza završila.	0,21***
Kanonička korelacija = 0,45***	

***p < 0,001

Prilog 14. Povezanost između paralelnih čestica za ispitivanje percipirane stabilnosti veze kod muških i ženskih članova para

	r
1. Koliko često razmišljate o prekidu veze?	0,30***
2. Koliko često pomišljate da Vam je veza u krizi?	0,41***
3. Koliko ste često pričali s nekim (prijateljima, članovima obitelji itd.) o mogućnosti prekida vaše veze?	0,24***
4. Prema Vašem znanju, koliko je često Vaša partnerica pričala s nekim (prijateljima, članovima obitelji itd.) o mogućnosti prekida vaše veze?	0,39***
5. Jeste li ikada razgovarali s partnericom o prekidu veze?	0,50***
6. Koliko je vjerojatno da ćete Vi i Vaša partnerica živjeti zajedno ili se vjenčati u budućnosti?	0,56***
7. Koliko stabilnom biste procijenili Vašu vezu?	0,41***
Kanonička korelacija = 0,63***	

*** $p < 0,001$

Prilog 15. Povezanost između paralelnih čestica za ispitivanje percipirane socijalne podrške vezi kod muških i ženskih članova para

	r
1. Članovi moje obitelji misle da ne bih trebao ostati u ovoj vezi.	0,15**
2. Članovi moje obitelji misle da je ovo dobra veza za mene.	0,09
3. Članovi moje obitelji misle da nisam u vezi koju se isplati održati.	0,09
4. Članovi moje obitelji podržavaju našu vezu.	0,19***
5. Članovi partneričine obitelji misle da ona ne bi trebala ostati u ovoj vezi.	0,20***
6. Članovi partneričine obitelji misle da je ovo dobra veza za nju.	0,25***
7. Članovi partneričine obitelji misle da ona nije u vezi koju se isplati održati.	0,27***
8. Članovi partneričine obitelji podržavaju našu vezu.	0,21***
9. Moji prijatelji misle da ne bih trebao ostati u ovoj vezi.	0,22***
10. Moji prijatelji misle da je ovo dobra veza za mene.	0,22***
11. Moji prijatelji misle da nisam u vezi koju se isplati održati.	0,20***
12. Moji prijatelji podržavaju našu vezu.	0,22***
13. Partneričini prijatelji misle da ona ne bi trebala ostati u ovoj vezi.	0,32***
14. Partneričini prijatelji misle da je ovo dobra veza za nju.	0,31***
15. Partneričini prijatelji misle da ona nije u vezi koju se isplati održati.	0,36***
16. Partneričini prijatelji podržavaju našu vezu.	0,32***
Kanonička korelacija = 0,64***	

p < 0,01; *p < 0,001

Prilog 16. Kovarijance između latentnih faktora percipirane socijalne podrške vezi

	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1. Podrška vlastite obitelji M	0,36***	0,32***	0,27***	0,18**	0,33***	0,14**	0,19***
2. Podrška partneričine obitelji M	-	0,45***	0,95***	0,66***	0,31***	0,31***	0,30***
3. Podrška vlastitih prijatelja M		-	0,52***	0,18**	0,20***	0,23***	0,40***
4. Podrška partneričinih prijatelja M			-	0,43***	0,32***	0,39***	0,42***
5. Podrška vlastite obitelji Ž				-	0,34***	0,56***	0,36***
6. Podrška partnerove obitelji Ž					-	0,31***	0,43***
7. Podrška vlastitih prijatelja Ž						-	0,57***

p < 0,01; *p < 0,001

Prilog 17. Povezanost između paralelnih čestica za ispitivanje doživljenog psihičkog nasilja u vezi kod muških i ženskih članova para

	r
1. Partnerica je kritizirala moj izgled.	0,27***
2. Partnerica me uvrijedila ili ismijala pred drugima.	0,37***
3. Partnerica se ponašala prema meni kao da sam glup.	0,30***
4. Partnerica je kontrolirala moje aktivnosti (npr. s kim idem van, što radim u slobodno vrijeme i sl.).	0,34***
5. Partnerica je spominjala stvari iz moje prošlosti kako bi me povrijedila.	0,24***
6. Partnerica me nazivala pogrđnim imenima.	0,42***
7. Partnerica je pokušala kod mene izazvati osjećaj krivnje, durila se, ljutila ili me ignorirala kako bi dobila ono što je htjela.	0,30***
8. Partnerica je bila ljubomorna na druge žene.	0,29***
9. Partnerica mi je opsovala.	0,43***
10. Partnerica se ponašala prema meni kao da sam manje vrijedan.	0,17**
11. Partnerica je vikala i derala se na mene.	0,42***
12. Partnerica mi je prijetila da će me ostaviti.	0,35***
13. Partnerica me okrivljavala za svoje nasilno ponašanje.	0,31***
14. Partnerica mi je naređivala.	0,17**
15. Partnerica je kontrolirala moje kontakte s drugim ljudima.	0,27***
16. Partnerica me okrivljavala za svoje probleme ili loše raspoloženje, čak i ako nisam imao nikakve veze s tim.	0,33***
17. Partnerica me pratila ili provjeravala kod drugih ljudi gdje i s kim sam bio (npr. ispitala moje prijatelje, članove obitelji, nazivala me na posao).	0,16**
18. Partnerica je imala izljev bijesa prema meni (npr. razbijala stvari, urlala).	0,20***
19. Partnerica me neopravdano optužila da flertujem s drugima ili da ju varam.	0,28***
20. Partnerica se ponašala prema meni s prijezirom i mržnjom.	0,21***
21. Partnerica je prijetila da će me udariti ili na drugi način ozlijediti.	0,29***
22. Partnerica me provjeravala (provjeravala e-mail, SMS poruke ili druge oblike komunikacije, prisluškivala razgovore, kopala po stvarima).	0,37***
23. Partnerica je prijetila da će me poniziti/osramotiti u javnosti ili pred drugima.	0,16**
24. Partnerica je naglašavala moje mane ili nedostatke.	0,18***
Kanonička korelacija = 0,68***	

p < 0,01; *p < 0,001

Prilog 18. Povezanost između paralelnih čestica za ispitivanje doživljenog fizičkog nasilja u vezi kod muških i ženskih članova para

	r
1. Partnerica je bacila na mene nešto čime bi me mogla ozlijediti.	0,24***
2. Partnerica me ošamarila.	0,31***
3. Partnerica me udarila rukom ili nogom.	0,32***
4. Partnerica me grubo gurnula.	0,40***
5. Partnerica me udarila nekim predmetom.	0,33***
Kanonička korelacija = 0,52***	

***p < 0,001

Prilog 19. Povezanost između pojedinih čestica za ispitivanje doživljenog fizičkog nasilja u vezi odvojeno za muške i ženske članove para

	1.	2.	3.	4.	5.
1. Partnerica je bacila na mene nešto čime bi me mogla ozlijediti.	-	0,60***	0,59***	0,50***	0,74***
2. Partnerica me ošamarila.	0,28***	-	0,58***	0,53***	0,52***
3. Partnerica me udarila rukom ili nogom.	0,40***	0,61***	-	0,42***	0,65***
4. Partnerica me grubo gurnula.	0,27***	0,25***	0,31***	-	0,53***
5. Partnerica me udarila nekim predmetom.	0,18***	0,05	0,12*	0,09	-

* $p < 0,05$; *** $p < 0,001$

Napomena: Povezanosti dobivene kod muških partnera nalaze se iznad, a kod partnerica ispod dijagonale

Prilog 20. Povezanost svih varijabli korištenih u ispitivanom modelu

	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.
1.	,56***	,41***	,27***	,19***	,15**	,02	,04	-,07	-,01	-,05	-,07	,02	,16**	,09	,08	-,04	,11*	,09	,10	-,01	,05	,07	-,11*	-,09	-,15**	-,08
2.		,20***	,38***	,30***	,18***	,06	,09	,02	,04	,04	-,10	,03	,19***	,13*	,05	,16**	,16**	,12*	,10	,08	,17**	,10	-,16**	-,13*	-,20***	-,10
3.			,31***	,12*	,13*	,11*	,08	,01	,03	,06	-,05	-,07	,10	,10	,09	,00	,01	,16**	,04	,03	,04	,10	-,03	,01	-,07	,01
4.				,06	,02	,07	,02	,07	-,07	,07	,00	-,05	,11*	,16**	-,01	,13*	,06	,13*	,04	,14*	,04	,12*	-,08	-,06	-,09	-,03
5.					,23***	,10	,08	-,05	,23***	,16**	-,07	,06	,08	,01	,09	,06	,14**	,06	,12*	-,04	,12*	,05	,08	,09	,03	,04
6.						,37***	,64***	,22***	,42***	,18***	-,33***	-,07	,57***	,27***	,34***	,16**	,29***	,25***	,39***	,18***	,26***	,25***	-,13*	-,11*	-,03	-,13*
7.							,29***	,56***	,17***	,35***	-,17***	-,31***	,36***	,60***	,15**	,36***	,20***	,31***	,22***	,43***	,19***	,40***	-,09	-,17**	-,05	-,19***
8.								,35***	,38***	,13*	-,24***	-,12*	,68***	,36***	,34***	,18***	,29***	,18***	,45***	,25***	,28***	,32***	-,30***	-,20***	-,12*	-,13*
9.									,15**	,33***	-,07	-,20***	,37***	,72***	,09	,33***	,19***	,22***	,19***	,50***	,23***	,44***	-,21***	-,31***	-,14**	-,18***
10.										,39***	-,28***	-,13*	,26***	,13*	,18**	,11	,14*	,09	,14*	,12*	,12*	,14**	,04	-,00	,08	-,05
11.											-,13*	-,17**	,14*	,21***	,06	,20***	,11*	,09	,03	,12*	,02	,15**	,13*	,12*	,09	,05
12.												,33***	-,37***	-,16**	-,10	-,10	-,17**	-,03	-,17**	-,10	-,10	-,11*	,05	,03	-,08	,02
13.													-,25***	-,38***	-,11*	-,19***	-,08	-,12*	-,04	-,23***	-,09	-,15**	,08	,16**	,05	,14**
14.														,55***	,38***	,26***	,41***	,22***	,49***	,32***	,41***	,38***	-,41***	-,34***	-,14*	-,24***
15.															,17**	,39***	,25***	,29***	,26***	,52***	,25***	,47***	-,31***	-,47***	-,20***	-,29***
16.																,19***	,29***	,38***	,36***	,14*	,26***	,18***	-,15**	-,15**	,01	-,09
17.																	,50***	,29***	,21***	,56***	,35***	,36***	-,15**	-,29***	-,06	-,17**
18.																		,28***	,37***	,30***	,64***	,30***	-,27***	-,25***	-,21***	-,22***
19.																			,22***	,29***	,27***	,41***	-,12*	-,20***	-,08	-,09
20.																				,29***	,47***	,47***	-,24***	-,23***	-,11	-,20***
21.																					,37***	,60***	-,25***	-,41***	-,11*	-,22***
22.																						,40***	-,38***	-,33***	-,20***	-,25***
23.																							-,29***	-,33***	-,13*	-,17**
24.																								,53***	,62***	,34***
25.																									,39***	,54***
26.																										,44***

*p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001

Legenda: 1. dob M; 2. dob Ž; 3. da li se još obrazuje M; 4. da li se još obrazuje Ž; 5. prosječno trajanje veze; 6. predanost M; 7. predanost Ž; 8. zadovoljstvo M; 9. zadovoljstvo Ž; 10. ulaganja u vezu M; 11. ulaganja u vezu Ž; 12. kvaliteta alternativa M; 13. kvaliteta alternativa Ž; 14. stabilnost M; 15. stabilnost Ž; 16. podrška vlastite obitelji M; 17. podrška vlastite obitelji Ž; 18. podrška partneričine obitelji M; 19. podrška partnerove obitelji Ž; 20. podrška prijatelja M; 21. podrška prijatelja Ž; 22. podrška partneričinih prijatelja M; 23. podrška partnerovih prijatelja Ž; 24. doživljeno psihičko nasilje M; 25. doživljeno psihičko nasilje Ž; 26. doživljeno fizičko nasilje M; 27. doživljeno fizičko nasilje Ž

Prilog 21. Regresijski koeficijenti dobiveni u sklopu modela korištenog u analizama

		b	SE	CI 95%		β
				LL	UL	
doživljavanje psihičkog nasilja → zadovoljstvo	M	-0,38**	0,13	-0,63	-0,13	-0,17
	Ž	-0,24	0,20	-0,62	0,14	-0,11
podrška vezi od vlastite obitelji → zadovoljstvo	M	0,30**	0,10	0,10	0,50	0,23
	Ž	0,10	0,08	-0,06	0,25	0,08
podrška vezi od partnerove obitelji → zadovoljstvo	M	0,10	0,07	-0,03	0,23	0,10
	Ž	0,04	0,08	-0,11	0,19	0,03
podrška vezi od vlastitih prijatelja → zadovoljstvo	M	0,39***	0,10	0,19	0,58	0,29
	Ž	0,39***	0,11	0,17	0,60	0,29
podrška vezi od partnerovih prijatelja → zadovoljstvo	M	-0,08	0,07	-0,22	0,06	-0,07
	Ž	0,28**	0,10	0,09	0,48	0,26
doživljavanje psihičkog nasilja → ulaganja	M	0,30	0,18	-0,06	0,66	0,10
	Ž	0,63***	0,19	0,26	1,01	0,20
podrška vezi od vlastite obitelji → ulaganja	M	0,37**	0,12	0,13	0,61	0,20
	Ž	0,25*	0,11	0,03	0,48	0,14
podrška vezi od partnerove obitelji → ulaganja	M	0,08	0,12	-0,15	0,31	0,05
	Ž	-0,01	0,11	-0,22	0,20	-0,01
podrška vezi od vlastitih prijatelja → ulaganja	M	0,04	0,12	-0,21	0,28	0,02
	Ž	0,05	0,15	-0,24	0,34	0,03
podrška vezi od partnerovih prijatelja → ulaganja	M	0,05	0,11	-0,18	0,27	0,03
	Ž	0,33*	0,14	0,07	0,60	0,21
doživljavanje psihičkog nasilja → alternative	M	0,00	0,21	-0,42	0,42	0,00
	Ž	0,21	0,23	-0,24	0,66	0,07
podrška vezi od vlastite obitelji → alternative	M	-0,11	0,15	-0,41	0,18	-0,06
	Ž	-0,14	0,12	-0,36	0,09	-0,07
podrška vezi od partnerove obitelji → alternative	M	-0,21	0,11	-0,44	0,01	-0,14
	Ž	-0,03	0,10	-0,23	0,18	-0,02
podrška vezi od vlastitih prijatelja → alternative	M	-0,22	0,14	-0,49	0,04	-0,12
	Ž	-0,25	0,14	-0,52	0,01	-0,14
podrška vezi od partnerovih prijatelja → alternative	M	0,10	0,11	-0,12	0,31	0,06
	Ž	-0,08	0,12	-0,32	0,17	-0,05
zadovoljstvo → predanost	M	0,45***	0,06	0,33	0,58	0,53
	Ž	0,28***	0,06	0,17	0,40	0,33
ulaganja → predanost	M	0,08**	0,03	0,02	0,15	0,14
	Ž	0,08**	0,03	0,02	0,15	0,14
alternative → predanost	M	-0,10***	0,03	-0,15	-0,04	-0,16
	Ž	-0,08*	0,03	-0,14	-0,02	-0,13

doživljavanje psihičkog nasilja → predanost	M	0,08	0,11	-0,13	0,28	0,04
	Ž	0,21	0,11	-0,02	0,43	0,11
podrška vezi od vlastite obitelji → predanost	M	0,10	0,12	-0,13	0,32	0,09
	Ž	0,11	0,06	-0,01	0,23	0,10
podrška vezi od partnerove obitelji → predanost	M	0,03	0,05	-0,07	0,12	0,03
	Ž	0,13*	0,06	0,01	0,26	0,14
podrška vezi od vlastitih prijatelja → predanost	M	0,09	0,06	-0,03	0,21	0,08
	Ž	0,10	0,07	-0,04	0,24	0,09
podrška vezi od partnerovih prijatelja → predanost	M	0,01	0,05	-0,09	0,11	0,01
	Ž	0,07	0,08	-0,08	0,22	0,07
predanost → stabilnost	M	0,11*	0,05	0,01	0,22	0,12
	Ž	0,20***	0,05	0,10	0,30	0,22
zadovoljstvo → stabilnost	M	0,28***	0,05	0,19	0,37	0,35
	Ž	0,37***	0,05	0,27	0,47	0,47
ulaganja → stabilnost	M	-0,03	0,02	-0,07	0,02	-0,05
	Ž	-0,02	0,02	-0,07	0,02	-0,04
alternative → stabilnost	M	-0,07***	0,02	-0,11	-0,03	-0,12
	Ž	-0,11***	0,03	-0,16	-0,06	-0,19
doživljavanje psihičkog nasilja → stabilnost	M	-0,34***	0,08	-0,50	-0,18	-0,19
	Ž	-0,42***	0,10	-0,61	-0,22	-0,24
podrška vezi od vlastite obitelji → stabilnost	M	0,11*	0,05	0,01	0,21	0,11
	Ž	0,03	0,04	-0,05	0,11	0,03
podrška vezi od partnerove obitelji → stabilnost	M	0,07	0,05	-0,03	0,17	0,08
	Ž	0,03	0,05	-0,07	0,12	0,03
podrška vezi od vlastitih prijatelja → stabilnost	M	0,10*	0,05	0,01	0,20	0,10
	Ž	0,03	0,05	-0,08	0,13	0,02
podrška vezi od partnerovih prijatelja → stabilnost	M	0,03	0,04	-0,05	0,11	0,04
	Ž	0,05	0,05	-0,05	0,14	0,05
partnerovo doživljavanje psihičkog nasilja → zadovoljstvo	M	0,12	0,14	-0,16	0,40	0,05
	Ž	-0,07	0,12	-0,30	0,17	-0,03
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegove/njene obitelji → zadovoljstvo	M	-0,03	0,07	-0,17	0,11	-0,02
	Ž	-0,03	0,09	-0,21	0,16	-0,02
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikove obitelji → zadovoljstvo	M	-0,03	0,07	-0,16	0,10	-0,03
	Ž	-0,03	0,07	-0,17	0,10	-0,03
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegovih/njenih prijatelja → zadovoljstvo	M	0,10	0,08	-0,07	0,26	0,07
	Ž	-0,03	0,08	-0,19	0,13	-0,02
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikovih prijatelja → zadovoljstvo	M	0,09	0,08	-0,08	0,26	0,08
	Ž	-0,01	0,08	-0,17	0,15	-0,01
partnerovo doživljavanje psihičkog nasilja → ulaganja	M	0,17	0,24	-0,30	0,65	0,06
	Ž	0,32*	0,16	0,01	0,64	0,10

partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegove/njene obitelji → ulaganja	M	0,01	0,11	-0,22	0,23	0,00
	Ž	0,10	0,15	-0,19	0,39	0,06
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikove obitelji → ulaganja	M	-0,06	0,13	-0,31	0,19	-0,04
	Ž	0,12	0,09	-0,05	0,30	0,08
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegovih/njenih prijatelja → ulaganja	M	0,10	0,15	-0,20	0,40	0,06
	Ž	-0,11	0,14	-0,38	0,17	-0,06
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikovih prijatelja → ulaganja	M	0,19	0,11	-0,03	0,41	0,12
	Ž	-0,09	0,10	-0,29	0,12	-0,06
partnerovo doživljavanje psihičkog nasilja → alternative	M	-0,16	0,22	-0,59	0,27	-0,05
	Ž	0,00	0,18	-0,34	0,35	0,00
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegove/njene obitelji → alternative	M	0,01	0,12	-0,23	0,24	0,00
	Ž	-0,20	0,19	-0,57	0,16	-0,11
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikove obitelji → alternative	M	0,11	0,11	-0,11	0,34	0,07
	Ž	0,04	0,10	-0,16	0,24	0,03
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegovih/njenih prijatelja → alternative	M	-0,12	0,15	-0,41	0,17	-0,06
	Ž	0,15	0,15	-0,14	0,44	0,08
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikovih prijatelja → alternative	M	-0,07	0,16	-0,38	0,24	-0,04
	Ž	0,00	0,12	-0,22	0,23	0,00
partnerovo zadovoljstvo → predanost	M	0,01	0,04	-0,07	0,08	0,01
	Ž	0,06	0,04	-0,02	0,14	0,07
partnerova ulaganja → predanost	M	0,01	0,03	-0,05	0,07	0,02
	Ž	-0,04	0,03	-0,09	0,01	-0,07
partnerove alternative → predanost	M	0,05*	0,02	0,01	0,09	0,08
	Ž	-0,03	0,04	-0,10	0,04	-0,05
partnerovo doživljavanje psihičkog nasilja → predanost	M	0,06	0,11	-0,14	0,27	0,03
	Ž	0,05	0,09	-0,14	0,23	0,02
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegove/njene obitelji → predanost	M	-0,02	0,05	-0,11	0,08	-0,01
	Ž	-0,03	0,08	-0,19	0,13	-0,03
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikove obitelji → predanost	M	0,11	0,07	-0,03	0,25	0,12
	Ž	-0,04	0,05	-0,14	0,06	-0,04
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegovih/njenih prijatelja → predanost	M	0,02	0,06	-0,09	0,14	0,02
	Ž	0,05	0,07	-0,08	0,18	0,04
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikovih prijatelja → predanost	M	-0,05	0,05	-0,16	0,06	-0,05
	Ž	-0,04	0,05	-0,13	0,06	-0,04
partnerova predanost → stabilnost	M	0,05	0,04	-0,03	0,13	0,05
	Ž	-0,01	0,05	-0,11	0,09	-0,01
partnerovo zadovoljstvo → stabilnost	M	0,06	0,03	-0,01	0,13	0,08
	Ž	0,06	0,04	-0,03	0,14	0,07
partnerova ulaganja → stabilnost	M	0,02	0,02	-0,02	0,05	0,03
	Ž	-0,01	0,02	-0,05	0,04	-0,01

partnerove alternative → stabilnost	M	-0,05*	0,02	-0,09	-0,01	-0,09
	Ž	0,00	0,02	-0,04	0,05	0,00
partnerovo doživljavanje psihičkog nasilja → stabilnost	M	-0,13	0,10	-0,33	0,08	-0,07
	Ž	-0,10	0,07	-0,24	0,04	-0,06
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegove/njene obitelji → stabilnost	M	-0,03	0,05	-0,12	0,06	-0,03
	Ž	0,01	0,05	-0,09	0,11	0,01
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikove obitelji → stabilnost	M	-0,04	0,04	-0,12	0,04	-0,04
	Ž	0,02	0,03	-0,04	0,09	0,03
partnerovo doživljavanje podrške vezi od njegovih/njenih prijatelja → stabilnost	M	-0,01	0,06	-0,13	0,10	-0,01
	Ž	0,02	0,04	-0,06	0,10	0,02
partnerovo doživljavanje podrške vezi od sudionikovih prijatelja → stabilnost	M	-0,00	0,04	-0,09	0,08	-0,00
	Ž	-0,07*	0,03	-0,13	0,00	-0,07
dob → predanost	M	0,02	0,02	-0,02	0,05	0,05
	Ž	-0,01	0,02	-0,06	0,03	-0,04
dob → stabilnost	M	0,02	0,01	-0,00	0,03	0,05
	Ž	0,01	0,02	-0,03	0,04	0,03
partnerova dob → predanost	M	0,02	0,02	-0,02	0,06	0,07
	Ž	0,01	0,02	-0,02	0,04	0,04
partnerova dob → stabilnost	M	0,01	0,02	-0,02	0,04	0,04
	Ž	0,02	0,01	-0,01	0,04	0,06
trajanje veze → predanost	M	0,003*	0,00	0,001	0,01	0,10
	Ž	0,003*	0,00	0,001	0,01	0,09
trajanje veze → stabilnost	M	-0,00	0,00	-0,00	0,00	-0,01
	Ž	0,00	0,00	-0,00	0,00	0,01
obrazovanje → predanost	M	0,07	0,08	-0,09	0,23	0,04
	Ž	-0,09	0,09	-0,26	0,07	-0,05
obrazovanje → stabilnost	M	-0,02	0,06	-0,15	0,10	-0,01
	Ž	0,10	0,07	-0,03	0,24	0,06
partnerovo obrazovanje → predanost	M	-0,07	0,08	-0,22	0,09	-0,04
	Ž	0,09	0,08	-0,06	0,25	0,05
partnerovo obrazovanje → stabilnost	M	0,08	0,06	-0,04	0,20	0,05
	Ž	0,02	0,07	-0,11	0,15	0,01
doživljavanje fizičkog nasilja → predanost	M	0,07	0,08	-0,10	0,23	0,03
	Ž	-0,55**	0,21	-0,96	-0,15	-0,26
doživljavanje fizičkog nasilja → stabilnost	M	0,23**	0,07	0,09	0,38	0,12
	Ž	-0,10	0,16	-0,41	0,21	-0,05
partnerovo doživljavanje fizičkog nasilja → predanost	M	-0,34	0,22	-0,76	0,08	-0,16
	Ž	0,03	0,08	-0,13	0,20	0,02
partnerovo doživljavanje fizičkog nasilja → stabilnost	M	-0,17	0,21	-0,58	0,23	-0,09
	Ž	0,07	0,07	-0,07	0,22	0,04

Prilog 22. Kovarijance egzogenih varijabli dobivene u sklopu modela korištenog u analizama

	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	
1. doživljeno psihičko nasilje M	-0,05*	-0,16***	-0,10***	-0,22***	0,12***	-0,08*	-0,06	-0,12***	-0,13***	-0,20*	-0,20**	1,10	-0,01	-0,02	0,19***	0,04***	
2. podrška vlastite obitelji M	-	0,21***	0,19***	0,19**	-0,04	0,13*	0,22***	0,08	0,10**	0,17	0,07	1,53	0,03	-0,00	-0,01	-0,01	
3. podrška partneričine obitelji M		-	0,33***	0,78***	-0,12*	0,55***	0,27***	0,28***	0,28***	0,40*	0,43***	4,24**	0,01	0,03	-0,14***	-0,05*	
4. podrška prijatelja M			-	0,41***	-0,08**	0,17**	0,15***	0,20***	0,32***	0,27	0,19*	2,42*	0,01	0,01	-0,06*	-0,04*	
5. podrška partneričinih prijatelja M				-	-0,15**	0,39***	0,26***	0,34***	0,36***	0,18	0,43**	3,35*	0,02	0,02	-0,14**	-0,06**	
6. doživljeno psihičko nasilje Ž					-	-0,12*	-0,07**	-0,15***	-0,12***	-0,13	-0,13*	1,03	0,00	-0,01	0,10***	0,05***	
7. podrška vlastite obitelji Ž						-	0,25***	0,48***	0,31***	-0,16	0,36***	1,41	0,00	0,06**	-0,05	-0,04	
8. podrška partneričine obitelji Ž							-	0,22***	0,30***	0,26	0,25*	1,46	0,07**	0,05**	-0,04	-0,02	
9. podrška prijatelja Ž								-	0,44***	-0,02	0,16	-0,89	0,01	0,06**	-0,07*	-0,04*	
10. podrška partneričinih prijatelja Ž									-	0,19	0,21*	1,01	0,04	0,05*	-0,07*	0,03*	
11. dob M										-	4,48***	17,05***	0,68***	0,43***	-0,26**	-0,06	
12. dob Ž											-	18,69***	0,23***	0,43***	-0,25***	-0,05	
13. prosječno trajanje veze												-	1,60*	0,71	0,43	0,27	
14. obrazovanje M													-	0,07***	-0,02	0,00	
15. obrazovanje Ž														-	-0,02	-0,00	
16. doživljeno fizičko nasilje M															-	0,06***	
17. doživljeno fizičko nasilje Ž																	-

*p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001

Prilog 23. Kovarijance strukturalnih pogrešaka endogenih varijabli dobivene u sklopu modela korištenog u analizama

	ulaganja u vezu M	kvaliteta alternativa vezi M	zadovoljstvo vezom Ž	ulaganja u vezu Ž	kvaliteta alternativa vezi Ž	predanost u vezi Ž	preocjena stabilnosti veze Ž
zadovoljstvo vezom M	0,46***	-0,23*	0,22***	0,17*	-0,09		
ulaganja u vezu M	-	-0,59***	0,14	0,78***	-0,21		
kvaliteta alternativa vezi M		-	-0,04	-0,24*	0,73***		
zadovoljstvo vezom Ž			-	0,46***	-0,13		
ulaganja u vezu Ž				-	-0,31**		
predanost u vezi M						0,11*	
preocjena stabilnosti veze M							0,07***

*p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001

ŽIVOTOPIS

Nika Sušac rođena je 3. rujna 1984. godine, u Zagrebu, Republika Hrvatska. Diplomirala je na Odsjeku za psihologiju, Filozofskog fakulteta u Zagrebu 2009. godine, a akademske godine 2010/2011. upisala je doktorski studij psihologije pri istom fakultetu.

Od 2009. do 2010. te od 2012. do 2013. godine zaposlena je na radnom mjestu asistenta na Studijskom centru socijalnog rada, Pravnog fakulteta u Zagrebu, kao zamjena za porodni dopust. Od 2010. do 2012. zaposlena je kao asistent na FP7 projektu BECAN *Balkan Epidemiological Study on Child Abuse & Neglect*, također na Studijskom centru socijalnog rada, Pravnog fakulteta u Zagrebu. Od 2013. godine zaposlena je kao asistent na Studijskom centru socijalnog rada, Pravnog fakulteta u Zagrebu. Uz FP7 projekt BECAN, sudjelovala je u međunarodnom projektu „Uključenost djece u građanskim i kaznenim postupcima“, čiji je nositelj bila Agencija Europske unije za temeljna prava, te nekoliko hrvatskih znanstveno-istraživačkih projekata, među kojima se ističe projekt „Ekonomске teškoće obitelji, psihosocijalni problemi i obrazovni ishodi adolescenata u vrijeme ekonomske krize (FEHAP)“, financiran od Hrvatske zaklade za znanost. Također je od 2009. do 2011. sudjelovala u izradi i evaluaciji programa „Prevenција nasilja u mladenačkim vezama“, Društva za psihološku pomoć iz Zagreba.

Kao njeno područje znanstvenog i stručnog interesa mogu se izdvojiti internalizirani i eksternalizirani problemi djece i mladih, nasilje u intimnim vezama, vršnjačko i obiteljsko nasilje. U koautorstvu je objavila osam znanstvenih i jedan stručni rad te jedan priručnik za provedbu preventivnog programa te je aktivno sudjelovala na većem broju domaćih i međunarodnih znanstvenih i stručnih skupova.

POPIS OBJAVLJENIH RADOVA

1. Ajduković, D., Löw, A. i Sušac, N. (2011). Rodne razlike i prediktori partnerskog nasilja u mladenačkim vezama. *Ljetopis socijalnog rada*, 18(3), 527-553.
2. Ajduković, M., Rajhvajn Bulat, L. i Sušac, N. (2018). The internalising and externalising problems of adolescents in Croatia: Socio-demographic and family victimisation factors. *International Journal of Social Welfare*, 27(1), 88-100.
3. Ajduković, M., Rajter, M. i Sušac, N. (2010). Sudjelovanje djece i roditelja u pripremi epidemiološkog istraživanja nasilja nad djecom: Iskustva fokusnih grupa. *Dijete i društvo: časopis za promicanje prava djeteta*, 12(1/2), 67-82.
4. Ajduković, M., Rimac, I., Rajter, M. i Sušac, N. (2012). Epidemiološko istraživanje prevalencije i incidencije nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada*, 19(3), 367-412.
5. Ajduković, M., Sušac, N. i Rajter, M. (2011). Stavovi stručnjaka prema nekim etičkim pitanjima epidemioloških istraživanja nasilja nad djecom u obitelji. *Dijete i društvo: časopis za promicanje prava djeteta*, 13(1/2), 13-30.
6. Ajduković, M., Sušac, N. i Rajter, M. (2013). Gender and age differences in prevalence and incidence of child sexual abuse in Croatia. *Croatian medical journal*, 54(5), 469-479.
7. Draganić, M., Kovačević, D., Mužinić, L. i Sušac, N. (2016). Alkohol kao kriminogeni čimbenik kod ubojstva i pokušaja ubojstva. *Ljetopis socijalnog rada*, 23(2), 299-323.
8. Sušac, N., Ajduković, M. i Rimac, I. (2016). Učestalost vršnjačkog nasilja s obzirom na obilježja adolescenata i doživljeno nasilje u obitelji. *Psihologijske teme*, 25(2), 197-221.
9. Štulhofer, A., Vukasović, T., Perišić, K., Sušac, N., Marjanović, B. i Bauer, M. (2005). Internet i seksualna kompulzivnost. *Socijalna psihijatrija*, 33(4), 190-200.